

Annu Kaivosari

”LEMPEÄ LYDIA” – ”VOIMAKAS BJÖRGEN”

Naishiihtäjien representoinnin muutokset
Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010

Annu Kaivosaari

”LEMPEÄ LYDIA” –
”VOIMAKAS BJÖRGEN”

Naishiihtäjien representoinnin muutokset
Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010

Esitetään Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Liikunta-rakennuksen salissa L304,
huhtikuun 21. päivänä 2017 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Sport and Health Sciences of the University of Jyväskylä,
in building Liikunta, auditorium L304, on April 21, 2017 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2017

”LEMPEÄ LYDIA” –
”VOIMAKAS BJÖRGEN”

Naishiihtäjien representoinnin muutokset
Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010

STUDIES IN SPORT, PHYSICAL EDUCATION AND HEALTH 255

Annu Kaivosaari

”LEMPEÄ LYDIA” –
”VOIMAKAS BJÖRGEN”

Naishiihtäjien representoinnin muutokset
Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2017

Editors

Jarmo Liukkonen

Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Harri Hirvi

Open Science Centre, University Library of Jyväskylä

Cover photo: Lydia Wideman in the 1952 Olympic Games, women's 10 km. Sports Museum of Finland.

Permanent link to this publication: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6984-4>

URN:ISBN:978-951-39-6984-4

ISBN 978-951-39-6984-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-6983-7 (nid.)

ISSN 0356-1070

Copyright © 2017, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2017

ABSTRACT

Kaivosaaari, Annu

From "SWEET LYDIA" to "STRONG BJÖRGEN". Changes in representations of female cross-country skiers in the Finnish sports magazine *Urheilulehti* from 1905 to 2010.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2017, 227 p.

(Studies in Sport, Physical Education and Health

ISSN 0356-1070; 255)

ISBN 978-951-39-6983-7 (nid.)

ISBN 978-951-39-6984-4 (PDF)

The purpose of my study is to examine how female skiers are represented in the texts of a Finnish sports magazine, *Urheilulehti*, and how these representations have changed during the examination period from 1905 to 2010. Relying on Judith Butler's ideology of gender performativity, I analyse the representations of female skiers from the perspective of promoting the traditional female norm and simultaneously from the perspective of breaking and reforming it.

The methodological framework of my study consists of Fairclough's three-dimensional framework, which is based on the tradition of critical discourse analysis (CDA). In compliance with this framework, I began the analysis from the textual level and proceeded through the discursive practice level to explaining different interpretations at the social practice level.

The analysis produced a classification of four 'upper-level discourses' and eight 'main discourses' for structuring female skiers' representations. The upper-level discourses were named *skier discourse*, *female skier discourse*, *individual discourse* and *female discourse*. The main discourses are based on pairs of opposing discourses within each upper-level discourse: *successful skier* – *failing skier*, *respected female skier* – *unaccepted female skier*, *worthy individual* – *unworthy individual*, and *traditional woman* – *boundary-breaking woman*.

Several changes were discovered in the representations of female skiers. The discourse of *successful skier*, which became the dominant discourse in the examined texts, increased its share towards the end of the research period. During the last years, it became increasingly common to represent female skiers even as sports heroes. Descriptions of female skiers' personal lives began to appear in the texts in 1970, and the role of these descriptions grew towards the end. Texts highlighting traditional femininity became less frequent, whereas descriptions of deviation from the traditional female norm increased. Overlapping of the discourses became typical of the representations. In the last years of the data, female skiers were primarily presented as multidimensional 'subjects' or agents. Contrary to earlier research findings, the texts in the final years of the research period included no trivialisation of female skiers, such as underestimation, description of appearances or focus on irrelevant matters.

Keywords: Discourses, Female cross-country skiers, Gender norms, Media portrayal, Representation

Author's address	Annu Kaivosari School of Applied Educational Science and Teacher Education University of Eastern Finland PL111 80101 Joensuu annu.kaivosari@uef.fi
Supervisors	Professor Hannu Itkonen Faculty of Sport and Health Sciences University of Jyväskylä Docent Kalervo Ilmanen Faculty of Sport and Health Sciences University of Jyväskylä
Reviewers	Docent Ilkka Pirttilä University of Tampere Docent Erkki Vasara Department of Political and Economic Studies University of Helsinki
Opponents	Docent Juha Herkman Department of Social Research University of Helsinki

ESIPUHE

"Tietä käyden tien on vanki, vapaa on vain umpihanki" – Aaro Hellaakoski

Kun aloitin tämän tutkimusprojektini syksyllä 2008, päätin olla tehokas. Ajattelin, että teen väitöskirjani valmiiksi muutamassa vuodessa työmäärää pelkäämättä. Työmäärää en ole pelännyt ja tehokaskin olen ollut. Väitöskirjan valmistamiseen meni kuitenkin muutaman vuoden sijaan yli kahdeksan vuotta. Vastavalmistuneen, jatko-opintoja aloitelleen tutkijakokelaan suunnitelma osoittautuikin näin jälkikäteen tarkasteltuna varsin idealistiseksi. Monilla tieteen aloilla seikkaileva, tutkijan ymmärrystä korostavan metodologian sisältävä monografia vaati ehdottomasti aikaa valmistuakseen siinä muodossa, mihin sen lopulta saatoin. Tutkimusprosessin myötä olen ymmärtänyt, miten tärkeää on antaa ajatuksilleen aikaa, jotta jotain uutta ja luovaa, oikeasti ymmärrystä lisäävää voi syntyä. Kunpa malttaisimme useammin odottaa, ottaa etäisyyttä – pitkästyäkin. Ja kunpa uskaltautuisimme elämän eri alueilla useammin astumaan siltä odotetulta tieltä umpihangan puolelle, luomaan jälkemme hankeen omaperäisesti, omia toiveita ja tavoitteita kuunnellen – ehkä raskaamman kautta, mutta kuitenkin aidommin, täydemmin, vapaammin ja lopulta myös rikkaammin.

Nyt kun tutkimusprosessini tiepätkineen ja umpihankivaiheineen alkaa olla loppusuoralla on aika esittää kiitokset kaikille niille, jotka ovat matkan varrella minua opastaneet, kannustaneet, kuunnelleet, tukeneet ja ennen kaikkea ymmärtäneet.

Lämmin kiitos työni ohjaajille, kriittisille kannustajille professori Hannu Itkoselle ja dosentti Kalervo Ilmaselle. Kalervoa kiitän erityisen tarkasta ja kriittisestä, mutta samalla rohkaisevasta otteesta, jolla olet teksteihini ja esityksiini suhtautunut erityisesti tutkimusprosessini alku- ja loppuvaiheissa. Nöyryimmän kiitokseni kohdistan työni pääohjaajalle Hannulle. Vankalla asiantuntemuksellasi olet osannut ohjata minua oikeille teille, tai pikemminkin löytämään tiet itse, useimmiten sieltä umpihangan puolelta. Ennen kaikkea olet ollut taitava kohtaa, kannustaja, innostaja, mentori ja tukija. Kaikkea sitä, mitä tällaiseen projektiin uskaltautuva tutkijanalku voi vain toivoa. Säännölliset vierailuni ohjauskeskustelujen merkeissä Pursitiellä ovat olleet merkkipaaluja matkani varrella. Näistä lämminhenkisistä hetkistä lämmin kiitos myös ohjaajani puolisolle, Helena Itkoselle, joka olet osoittanut suurta kiinnostusta paitsi tutkimustyötäni, myös muuta elämänmenoani kohtaan.

Tutkimukseni esitarkastajia Ilkka Pirttilää ja Erkki Vasaraa kiitän sparrauksesta viimemetreillä. Kriittisen, rakentavan ja äärimmäisen kannustavan palautteen turvin oli hyvä lähteä luomaan viimeiset suunnat käsikirjoitukseen. Siitä, että olen ylipäätään aikoinaan saanut ajatuksen jatko-opinnoista, haluan kiittää tutkija Antti Lainetta. Esimerkkisi kunnianhimoisesta ja erityisen pedanttista tutkimustyön tekemisestä sekä kannustava palautteesi graduvaiheeni aikana synnyttivät kipinän tutkimustyöhön ja loivat uskoa omaan kykyihini tutkijana. Tutkimuksen eri vaiheissa olen saanut tärkeitä kommentteja useilta tutkijakollegoilta erinäisten seminaarien ja esitysten yhteydessä. Näistä kommentteis-

ta kiitos erityisesti professori Pirkko Markulalle. Kanssasi kesällä 2014 käydyn keskustelun myötä ratkesi moni tutkimukseni metodologisiin valintoihin liittyvä kimurantti kysymys.

Lämpimän kiitoksen saa myös työyhteisöni Joensuussa. Mahtaville tatakollegoilleni kiitos siitä, että olette kannatelleet yhteistä urakkaamme minunkin puolesta silloin, kun olen ollut tutkimusmaailmoissani. Erityiskiitos Tarja Krögerille kokeneen tutkijan tuesta ja opastuksesta tieteen kiemuroihin. Työparilleni Tuomas Korhoselle suuri kiitos koko tutkimusprosessin kestäneestä myötäelämisestäsi. Olet kuunnellut ja osoittanut kiinnostuksesi tutkimustani kohtaan aina ja kommenttisi teksteihini ovat olleet rohkaisevia ja ajatuksia herättäviä.

Lähipiiriini kohdistuvaa kiittollisuutta on vaikea pukea sanoiksi. Ilman tukeanne, uskoanne ja ymmärrystänne en olisi selvinnyt tästä urakasta. Kiitos rakkaat ja tärkeät ystävät, että olette kuunnelleet tarinoitani naishihtäjistä, mutta ennen kaikkea siitä, että olette tarjonneet tutkijan arjelleni vastapainoa säännöllisin väliajoin. Lämmin kiitos ystävälle ja tutkijakollegalle Jaana Karille, joka olet perehdyttänyt minua niin monien tieteellisten käytäntöjen äärelle. Apusi on ollut korvaamatonta ja tutkijan tuskan jakaminen kanssasi on tuonut helpotusta moneen hetkeen. Omalle ja puolisoni perheelle osoitan kiittollisuuteni ymmärryksestänne tätä pitkään kestänyttä projektiani kohtaan. Kiitos myös avustanne, joka on mahdollistanut tutkimuksen tekemisen ja perhe-elämän yhteensovittamisen monina haastavina hetkinä. Vanhempiani Airi ja Jarmo Mäkelää haluan kiittää siitä, että olette opettaneet minua uskomaan itseeni ja unelmiini ja ennen kaikkea tekemään pyyteetöntä työtä niiden saavuttamiseksi. Kiitos myös isovanhemmilleni Eila ja Mauno Mäkelälle sekä Rauha Tarhoselle tuesta, kiinnostuksesta ja kannustuksesta prosessin eri vaiheissa. Sisaruksilleni Kimmolle, Lasselle ja Maijulle sekä heidän puolisoilleen lämmin kiitos niin rikastuttavista keskusteluista ja kiivaista väittelyistä, kuin myös osoittamastanne todellisesta välittämisestä.

Suurimman kiitoksen haluan lausua puolisololleni Ari-Pekalle. Olet toiminnut teknisenä tukena, kun Excel-osaamiseni on tökkinyt. Olet palauttanut jalkani maan pinnalle, kun olen ollut vieraantumassa todellisuudesta. Ennen kaikkea olet kannatellut, kun omat jalkani eivät ole kantaneet. Lapsilleni Elenalle ja Petrukselle kiitos vastapainosta, näkökulman laajentamisesta ja ymmärryksen lisäämisestä. Maailma on harvoin mustavalkoinen. Ääripäiden väliin mahtuu monia värien sävyjä. Umpihankeen uskaltautuessaan voi nähdä niistä monia.

Joensuussa 14.2.2017
Annu Kaivosaari

KUVIOT

KUVIO 1	Ylätason diskurssit	113
KUVIO 2	Päädiskurssit	115
KUVIO 3	Ylätason diskurssien prosentuaalinen esiintyminen Urheilulehden naishiittäjärepresentoineissa eri ajanjaksoina	119
KUVIO 4	Päädiskurssien prosentuaalinen esiintyminen Urheilulehden naishiittäjärepresentoineissa eri ajanjaksoina	119
KUVIO 5	Kooste naishiittäjien representoinnin muutoksista naishiidon ja Urheilulehden historiallisessa kontekstissa	192
FIGURE 1	Upper-level discourses	203
FIGURE 2	Main discourses	204

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Lehtiteksteissä esiintyvien naishiittäjiin kohdistuvien artikkelien ja niihin sisältyvien naishiittäjien representointien määrät sekä lehden julkaisutiheydet vuosittain.	100
TAULUKKO 2	Koonti aineiston analyysin vaiheista	117

SISÄLLYS

ABSTRACT
ESIPUHE
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	11
1.1	Hiihtävä Nainen tutkimuskohteena	11
1.2	Nainen muinaisessa hiihtoperinteessä	13
1.3	Nainen suomalaisessa yhteiskunnassa.....	17
1.4	Tutkimusprosessin eteneminen ja tutkijan positio	19
2	NAINEN SUOMALAISEN KILPAHIIHTOKULTTUURIN HISTORIASSA	22
2.1	Kilpailukulttuuri käynnistyy (1879-1919)	22
2.1.1	Kilpaurheilukulttuuri rantautuu Suomeen.....	22
2.1.2	Hiihdon varhainen kilpailutoiminta tavoittaa myös naiset ...	23
2.1.3	Naiset hiihtävät miesten varjossa	25
2.1.4	Merkittävien kilpailujen määrä kasvaa	26
2.1.5	Naisten rooli seuroissa ja järjestötoiminnassa	27
2.1.6	Naishiihdon käynnistymisvaiheet muualla maailmassa	28
2.2	Hiihtourheilu järjestäytyy poliittisesti kahtiajakautuneessa Suomessa (1919-1940).....	28
2.2.1	SVUL:n naiset hiihtävät miesten ehdoilla	29
2.2.2	TUL:n naishiihtäjillä poikkeuksellisen vahva asema.....	31
2.2.3	Yhteiset tehdashiihdot.....	33
2.3	Yhteistyötä, edistystä ja kansainvälinen status (1940-1970)	35
2.3.1	Keskusjärjestöjen yhteistyö käynnistyy	35
2.3.2	Naiset nostavat asemiaan järjestötoiminnassa ja laduilla	36
2.3.3	Naishiihto olympialaisten ohjelmaan	37
2.3.4	Naisten valmentautumiseen aletaan kiinnittää huomiota	40
2.4	Menestyminen vaatii ammattimaista otetta (1970-1990)	42
2.4.1	Naiset ohittavat miehet arvokisamenestyksessä	42
2.4.2	Tieteellisen valmennuksen läpimurto.....	43
2.4.3	Kohti ammattimaista harjoittelua.....	45
2.5	Toiminta totalisoituu - Kaikki keinot käyttöön (1990-2010)	46
2.5.1	Taantumaa ja valoa tunnelin päässä	46
2.5.2	Lahti 2001	47
2.5.3	Takaisin huipulle.....	47
2.5.4	Sukupuolten tasa-arvo 2000-luvun toimintakulttuurissa	48
3	NAINEN SUKUPUOLITTUNEESSA URHEILUKULTTUURISSA	50
3.1	Nainen sukupuolisena subjektina	50

3.1.1	Foucault ja modernin yhteiskunnan vallan määritelmä	50
3.1.2	Valta ja yksilöruumis	51
3.1.3	Valta rakentuu sisältä - Panopticon	52
3.1.4	Normit ja valinnan näennäinen vapaus	54
3.1.5	Sukupuolen performatiivisuus	55
3.1.6	Muutoksen mahdollisuus	57
3.2	Sukupuolittunut urheilukulttuuri	58
3.2.1	Oikea miesurheilu - toisarvoinen naisurheilu	58
3.2.2	Sopiva ja sopimaton naisten urheilu	61
3.2.3	Hiihtourheilun sukupuolittunut perinne	69
3.3	Sukupuolen rakentuminen urheilukulttuurissa	72
3.3.1	Urheileva nainen ja sukupuoli	72
3.3.2	Media, urheilu ja sukupuoli	76
3.4	Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen urheilussa	89
3.4.1	Urheilun tasa-arvotyö kansainvälisellä tasolla	90
3.4.2	Urheilun tasa-arvotyö Suomessa	93
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	95
4.1	Tutkimustehtävät	95
4.2	Tutkimusaineisto	96
4.2.1	Urheilulehden muuttuneet linjat	96
4.2.2	Urheilulehti tutkimuksen empiirisenä aineistona	99
4.3	Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat	101
4.3.1	Sosiaalinen konstruktionismi, diskurssi ja representaatio	101
4.3.2	Diskurssianalyysi	104
4.3.3	Kriittinen diskurssianalyysi (CDA)	105
4.4	Aineiston analyysi	109
4.4.1	Fairclough'n kolmiulotteinen malli	110
4.4.2	Tekstianalyysi I - Ylätason diskurssien rakentuminen	113
4.4.3	Tekstianalyysi II - Diskurssiverkoston rakentuminen	114
4.4.4	Tulkitseva diskurssikäytännön analyysi - Diskurssien, diskurssiverkon ja muutoksen kuvaus	115
4.4.5	Selittävä analyysi - Tulkintojen selittäminen	117
5	HIIHTÄJÄ, NAISHIIHTÄJÄ, YKSILÖ JA NAINEN - NAISHIIHTÄJÄDISKURSSIT	118
5.1	Hiihtäjädiskurssi	120
5.1.1	Menestyvä hiihtäjä	120
5.1.2	Kyseenalainen hiihtäjä	129
5.2	Naishiihtäjädiskurssi	135
5.2.1	Hyväksytty naishiihtäjä	136
5.2.2	Kyseenalaistettu naishiihtäjä	142
5.3	Yksilödiskurssi	149
5.3.1	Kelpoyksilö	149
5.3.2	Kelvoton yksilö	154
5.4	Naiseusdiskurssi	159

5.4.1	Normia myötäilevä nainen	160
5.4.2	Normista poikkeava nainen	168
6	PERINTEISESTÄ NAISESTA MONITULKINNALLISEKSI SUBJEKTIKSI - REPRESENTOINNIN MUUTOKSET	177
6.1	Latuja koristava perinteinen nainen (1905-1915)	177
6.2	Laduilla hauskuuttava koominen nainen (1920-1935)	180
6.3	Laduilla vakiintuva, rajoja rikkova nainen (1945-1965)	181
6.4	Laduilla ja siviilissä kunnostautuva urheilijayksilö (1970-1990)	185
6.5	Monitulkinnallinen naishiihtäjäsubjekti (1995-2010).....	188
7	MATKA JATKUU	193
7.1	Naisurheilija mediassa: trivialisoitu sankariko?	193
7.2	Hegemoninen maskuliinisuus taipuu vaan ei katkea	196
7.3	Miehet mukaan tutkimukseen ja urheilijan näkökulma agendalle.	198
7.4	Vuosi 2015 suunnan näyttäjänä?	199
7.5	Lopuksi: Tutkija todellisuuden rakentajana	200
	YHTEENVETO (SUMMARY)	202
	LÄHTEET	208

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Hiihtävä Nainen tutkimuskohteena

Suomalainen nainen on hiihtänyt aina. Niin kauan kun Skandinavian alueet ovat olleet asutettuja, ovat niin miehet, naiset kuin lapsetkin liikkuneet lumen peittämällä maalla suksin. Myös muinaisaikaisiin tarustoihin sisältyy kuvauksia hiihtävistä naisista. Muinaisskandinaavisessa mytologiassa esiintyvä hiihtämisen suojelija Skade, kuvataan keskiajalla kirjoitetussa Eddas-tarustossa vahvaksi, omaa tahtoaan toteuttavaksi naiseksi. Skade jätti meren rannalla viihtyvän puolisonsa ja palasi synnyinseuduilleen lumiseen vuoristoon, missä hän pystyi toteuttamaan itselleen tärkeintä ja ominta elämisen muotoaan, hiihtämistä. (ks. Allen 2007, 15; 1995, 19; Jukola 1958.) Skaden hahmo kuvastaa naisten roolia hiihtokulttuurin historiassa sen muinaisajoista lähtien. Vaikka hiihtäminen sekä entisaikojen hyötytarkoituksena, että kilpailukulttuurin varhaisvaiheissa mielletään perin maskuliiniseksi, on naisilla ollut vahva osansa hiihtämisen historiassa, sen kaikki vaiheet mukaan lukien. Skaden hahmoon kiteytyy myös hiihtävän naisen luja tahto ja emansipatorinen pyrkimys – halu astua vieraalalle alueelle, poiketa odotetusta normista, raivata tietä, aukoa latuja. Niin kuin Skade jätti puolisonsa päästäkseen hiihtämään, niin myös hiihtävät naiset eri aikoina ovat taistelleet kilpahiihtokulttuurin piirissä asemansa puolesta. Vailla omaa sarjaa he ovat rohkeasti astuneet lähtöviivalle miesten rinnalle. He ovat riisuneet korsettinsa ja nilkkoihin yltävät hameensa ja pukeneet ylleen hiihtoon soveltuvat housut. He ovat hiihtäneet räkä poskella ja kasvattaneet lihaksia. Samalla kun he ovat raivanneet omaa latuaan tasa-arvoisemmaksi hiihtokulttuurin piirissä, ovat he raivanneet latua auki myös laajemmassa mitataavassa. Heidän rooliaan yleisen naiskuvan muutoksen taustalla ei voida väheksyä. Viimeisimpänä, Skaden jalanjalkia astelevana esimerkkinä esiintyköön Aino-Kaisa Saarinen, joka uraansa lapsen saamisen jälkeen jatkavana hiihtäjänä teki Kansainväliselle hiihtoliitolle esityksen hiihtäjä-äitien olosuhteiden paremmasta huomioimisesta maailman-cupin kilpailuissa (ks. uutisointi esim. Yle Urheilu 2016).

Monivahahtaisen naishiihdon historiallinen konteksti tarjoaa mielenkiintoisen tarkastelunäkökulman tutkimukselleni, jossa pyrin selittämään Urheilulehdessä esiintyvien naishiihtäjien representointien ja niitä ympäröivien kontekstien välisiä jännitteitä kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Lähestymistäpani kiinnittyy vahvasti sosiaalisen konstruktionismin keskeiseen sanomaan, ”samalla kun kieli heijastaa todellisuutta se myös rakentaa sitä” (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12). Tarkastelenkin naishiihtäjien representointeja sekä yksittäisten lehtitekstien tasolla, että myös laajempiin sosiokulttuurisiin käytänteisiin peilaten. Olen ennen kaikkea kiinnostunut siitä, missä määrin naishiihtäjien representoinnit vahvistavat yleisiä yhteiskunnassa vallitsevia naisnormeja ja missä määrin rikkovat niitä luoden samalla uudenlaista käsitystä niin hiihtävästä ja urheiluvasta naisesta kuin naisesta ylipäätään. Tässä tukeudun Michel Foucault’n ja Judith Butlerin ajatuksiin sukupuolinnormien rakentumisesta.

Naisurheilijoiden esiintymistä mediassa on tutkittu erityisesti kansainvälisellä tasolla varsin kattavasti. Sekä naisurheilijoiden saaman medianäkyvyyden määrää, että mediaesitysten sisältöjä on tutkittu useista eri näkökulmista. Vaikka tutkimuksissa on todettu median välittävän naisurheilusta myös vakavasti otettavaa kuvaa, nostetaan lähes poikkeuksetta keskeisimmäksi havainnoksi median naisurheilua marginalisoivat ja trivialisoivat piirteet. Naisurheilijoiden todetaan siis esiintyvän mediassa selvästi miesurheilijoita harvemmin ja lisäksi heistä rakentuvien esitysten todetaan olevan luonteeltaan naisurheilua vähenteleviä (ks. alaluku 3.3.2). Perinteisestä feministisen urheilututkimuksen perinteestä poiketen lähestyn tutkimuksessani naisurheilijoiden (naishiihtäjien) representointeja avoimesti, ilman ennako-oletuksia alisteisista kerronnan tavoista. Urheilulehden, vuosien 1905-2010 teksteihin kohdistuvassa tutkimuksessani pyrin tunnistamaan kaikenlaiset naishiihtäjärepresentaatiot, niin naishiihtäjistä sankarikuvaa rakentavat, kuin myös heidät seksualisoituun, toisarvoisen hiihtäjän rooliin asettavat.

Aloitin tutkimusraporttini avaamalla näkökulmaa tutkimuskohteeseeni keskeisesti linkittyviin konteksteihin. Aloitulusluvun toisessa alaluvussa (1.2) tarkastelen naisen asemaa muinaisessa hiihtoperinteessä ja kolmannessa alaluvussa (1.3.) naisen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Alaluvussa 1.4 kuvaan tutkimusprosessin etenemistä ja paikannan oman tutkijapositioni subjektiivista rakentumista sen rinnalla. Luvussa 2. esittelemäni suomalaisen naiskilpahiihdon historiallinen konteksti on aikaisempia kontekstikuvauksia selvästi kattavampi ja se toimii keskeisenä tarkastelupintana tutkimustulosteni tulkinnalle. Luvussa 3 rakennan ensin teoreettisen tarkastelukehyyksen tutkimukselleni ja luon sen jälkeen katsauksen urheilun ja sukupuolen välisiin yhteyksiin, sekä tutkimusaiheittani sivuaviin aikaisempiin tutkimuksiin. Tutkimukseni teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat sekä oman tutkimukseni aineistonanalyysin rakentamisen kuvaan yksityiskohtaisesti luvussa 4. Lopuksi kirjoitan luvuissa 5 ja 6 auki tutkimustulokseni ja tarkastelen niitä aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä sosiokulttuuriseen kontekstiin peilaten johtopäätelmien omaisessa luvussa

7. Luvun viimeisessä alaluvussa (7.4.) luon vielä lyhyen katsauksen varsinaiseen aineistooni kuulumattomiin, vuoden 2015 kirjoituksiin.

1.2 Nainen muinaisessa hiihtoperinteessä

”Isiemme meille jättämistä perintölahjoista ihmeellisimpiä ovat sukset: hiihtotaidolla potkittavat pitkospuut, joilla päästään yli hankien, mihin niiden sinetiksi siunautuu yhteishyvää palveleva latu, eriseuralaisten esi-isiemme kaiketikin ensimmäinen perhettä laajemmalta kokoava yhdysside.” (Pihkala 1963, 42-43)

Hiihto on ollut osa suomalaista kulttuuria esihistoriallisista ajoista asti. Pohjolan talvisissa oloissa se on liikkumismuotona palvellut varhaisia asukkaitaan kaikessa käytännön elämässä. (Jukola 1958, 10.) Arvioiden mukaan varhaiset suomalaiset hiihtivät jo tuhansia vuosia sitten. Kielen tutkijat epäilevät sanan suksi juontavan juurensa jopa 6000 vuoden takaiseen suomalais-ugrilaisten kansojen uralilaiseen aikaan. (Nikkilä 1966, 22.) Viitteitä hiihdon alkuhistoriasta on saatu myös muinaisista kalliomaalauksista sekä soista tehdyistä suksilöydöistä. Suomen vanhimmat sukset on löydetty itärajan tuntumasta Sallasta (ent. Kuolajärvi) vuonna 1938. Kyseisten suksien on arvioitu olevan yli 5000 vuotta vanhat. (Parviainen 2002, 42; Nikkilä 1966, 20-21.)

Hiihdon merkityksestä pohjolassa eläneiden varhaiskansojen elämässä kertoo osaltaan sen vahva asema skandinaavisissa kansantarustoissa, joissa esiintyy hiihtäviä hahmoja sekä hiihtoa suojelevia jumalia. Muinaisskandinaavisessa vuosien 800-1200 jkr. aikana kirjoitetussa Eddas-tarustossa hiihtoon on liitetty kaksi suojeelijaa, naispuolinen Skade ja miespuolinen Ullr, joidenka nimestä on jäänteitä useissa Skandinaavisissa paikannimissä. (Parviainen 2002, 45.) Itse Skandinaviankin kerrotaan saaneen nimensä Skaden mukaan (Allen 2007, 15). Ullr kuvataan mestarihiihtäjäksi, joka auttoi ja suojelei suksilla liikkuvia skandinaaveja ja poistui jumalten temppelistä hautautumalla lopulta kokonaan lumeen (Allen 2007, 15). Skade oli nuoruutensa pohjolan lumisissa vuoristoissa viettänyt Myrskyn jumalan tytär, joka sai määräyksen naida jonkun jumalista hänen isänsä kuoltua. Tarun mukaan Skaden oli valittava tuleva miehensä jumalten joukosta niin, että hän näki ainoastaan heidän jalkansa. Skade tuli valinneeksi Njordin, joka oli meren rantojen suojeilija. Vuoristolle uskollinen Skade ei sopeutunut miehensä elämäntapaan merenrannalla. Niinpä Skade jätti Njordin ja merenrannat ja palasi vuoristoon, jossa hän kohtasi Ullrin ja nai hänet. (Allen 2007, 15; 1995, 19.) Jukola (1958) kuvaa Skadea Urheilun Pikkujättiläisessä moderniksi, omasta elämästään päättäväksi, itsenäiseksi naiseksi: *”Suksien jumalatar Skade sai puolisoikseen valon jumalan, joka vihasi lunta silmittömästi. Siitä koitui ankara perheristiriita, joka ei selvinnyt muuten kuin koko avioliiton purkautumisella, sillä rouva Skade oli tomera eukko, joka ei antanut urheiluperiaatteistaan periksi”*. (Jukola 1958, 9-10.) Skaden toiminnassa kuvastuu ylipäätään niin modernin naisen toiminta ja naisemansipaatio kuin myös kilpahiihtokulttuuriin mukaan tulleiden naisten taistelu. Miehensä tahdon vastaisesti vuorille intohimoaan, hiihtoa toteuttamaan palannut Skade on kuin esikuva niille naisille, jotka vastustukses-

ta huolimatta asettuivat ensin hiihtokilpailujen lähtöviivalle miesten viereen ja myöhemmin muun muassa taistelivat hiihdon myös naisten olympialajiksi.

Suomalaisen kansantaruston hiihtokuvauksista tutuin on varmasti Lemminkäisen hiihtoretki Kalevalassa:

”Itse lieto Lemminkäinen ain’ oli hirven hiihännässä. Hiihti soita, hiihti maita, hiihti aukkoja ahoja: tuli suihki suksiloista, savu sauvojen nenistä; eikä nähnyt hirveänsä, eip’ on nähnyt eikä kuullut. Liukui linnat, liukui lannat, liukui maat meren takaiset; hiihti kaikki Hiien korvet, kaikki Kalman kankahatki, hiihti Surman suun e’este, Kalman kartanon perätse.” (XII: 141-154)

Hiiden hirveä hiihtämään lähtevän Lemminkäisen koettelemuksia kuvataan hyvin maskuliinisessa valossa. Hiihtäjä on nuori, voimakas mies ja hän hiihtää saadakseen palkinnoksi Pohjan akan tyttären käden. (ks. Lönnrot 2000.) Hiihtäminen kuvataan urotyönä, johon vain roteva mies pystyy. Jukola (1958, 9-10) onkin kuvannut Lemminkäisen hiihtoa ”suomalaisen miehuudenkunnan korkeaksi veisuksi”.

Hiihtotaidon kuvataan olleen esivanhemmillemme elintärkeää, jotta he ylipäänsä kykenivät asuttamaan nykyistä huomattavasti kylmempää ja lumisempaa suomenniemeä. Ilman suksia ja hiihtotaitoa olisi metsästys, kalastus, sodankäynti ja kaikenlainen liikkuminen talvisaikaan ollut lähes mahdotonta. (Pihkala 1963, 44, 198; Saarinen & Sorjonen 1956, 7; Sandberg 1979, 3.) Kirjailija Arto Paasilinna (1998, 7) kuvaa hiihtoa Suomen historiassa muun muassa seuraavasti:

”Hiihtäminen on suomalaista elämäntapaa ja samalla se muodostaa oman kulttuurihistoriansa. Kivikautinen mies liikkui talvisin hiihtäen, rautakautinen eräkulttuuri pitkine pyyntimatkoineen oli mahdollista vain hiihtäen. Suomalaiset suksijoukot saavuttivat voiton ylivoimaisesti vihollisesta jo niinkin varhain kuin 1500-luvulla Joutselässä, ja nykyhistoria tuntee vaikkapa talvisodan kuuluisat mottitaistelijat ja Raateen tien taistelut - hiihtävät korpisoturit saavuttivat maahantunkeutujista legendaariset voittonsa.”

Lisäksi Paasilinna mainitsee hiihtotaidon olleen tärkeää myös poromiehille, lentäjätöille (metsätyömiehille) sekä taiteilijoille ja kirjailijoille, jotka liikkuvat retkilään talvisin suksilla (Paasilinna 1998, 55-57). Toisaalta hiihdon muinaishistoriassa uskotaan myös kilpailulla tai pikemminkin kisailulla olleen oma roolinsa. Kun suksia oli varhaishistoriallisella ajalla opittu käyttämään liikkumisvälineinä, syntyi niiden käyttäjien kesken epäilemättä myös kilpailua. (Saarinen & Sorjonen 1956, 9.) Jukola (1958, 10) puolestaan viittaa vanhoihin taruihin, jotka kertoivat ihmeellisistä hiihtosuorituksista, huimapäisistä mäenlaskuista jyrkillä rinteillä sekä taidokkaista käännöksistä hurjassakin vauhdissa. Hiihto tarjosikin varhaisille suomalaisille myös urheilullista nautintoa hyötynäkökulmansa ohella.

Jukolan (1958, 11-12) mukaan useat ulkomaiset historioitsijat ovat kuvanneet varhaisia suomalaisia eräänlaisena hiihtokansana. Esimerkiksi Kreikassa 500-luvulla ja Italiassa 700-luvulla sekä Saksassa ja Tanskassa 1000-luvun alussa kirjoitettiin pohjoisessa asuvista ”hiihtosuomalaisista”, jotka taivutetuilla puunpalasilla kiitivät pitkin lumisia tuntureita sekä kiipeilivät ja laskettelivat melkein millaisesta paikasta tahansa. Tarkemmat kuvaukset suomalaisten ja

lappalaisten hiihdosta ovat peräisin vuosilta 1518-1519, jolloin ruotsalainen kulttuurikuvaaja ja kartograafi Olaus Magnus teki tutkimusmatkan Skandinavian pohjoisosiin ja Lappiin. Magnus kertoi matkakertomuksiinsa pohjautuvassa teoksessaan suomalaisten sitovan taivutetut eripituiset puusäleet jalkojensa alle. (Jukola 1958, 11-12.)

Kuvaus eripituisista suksista viittaa *lylyyn* ja *kalhuun*, varhaisiin suomalaisiin suksimalleihin. Lyly on pidempi, vasemman jalan liukumasuksi ja kalhu oikean jalan lyhempi potkaisusuksi. Lyly valmistettiin nimensä mukaisesti männyn tai kuusen lylystä, eli vinoon asentoon kasvaneesta puusta, jonka alaosa on muotoutunut erityisen tiiviiksi ja kovaksi. Kovan materiaalin ansiosta lyly oli hyvin liukas, joskin melko raskas. Kalhu oli kevyempi ja se pohjattiin esimerkiksi poron karvanahalla. (Nikkilä 1966, 37, 41.) Suomalaisille muinaisuksille oli tyypillistä, että niihin oli koverrettu olas, eli pohjaura ja jalkineiden kiinnittämiseksi sukseen oli sidottu yleensä mäyrän nahasta valmistetut remmit (Allen 2007, 10; Nikkilä 1966, 41-42). Luistoa suksiin saatiin rasvaamalla suksen pohja eläimen rasvalla. Sauvojen käytöstä tiedetään, että alun perin käytössä oli ainoastaan yksi sauva, jolla työnnettiin vauhtia vain lylyn puolelta. Pyyntimatkkoilla käytettiin sauvaa, jonka toisessa päässä on keihään kärki. (Hakomäki 2007.) Kahdella sauvalla hiihtäminen yleistyi vasta 1800-luvun lopulla hiihtokilpailujen toimiessa esimerkkinä (Hakomäki 2007; Allen 2007, 283). Joidenkin tietolähteiden mukaan kahden sauvan tekniikka on otettu käyttöön erityisesti Suomessa jo huomattavasti aiemmin. Wilhelm Cederhielmin vuonna 1748 julkaisevan Lapin kartan yhteydessä oli piirros suomalaisesta hiihtäjästä, jolla oli kaksi sauvaa kädessään. (Allen 2007, 11; ks. myös Nikkilä 1966, 44.) Niin eriparisten suksien käyttö, yhden sauvan tekniikka kuin sikäläinen suksien voiteluakin ilmenevät Lemminkäisen hiihtoretkestä kertovassa Kalevalan runossa:

”Tee lyly lykittäväksi, kalhu kalpoeltavaksi! Lähen hirven hiihantähän Hiien peltojen periltä. Lyylikki, lylyjen seppä, Kauppi, kalhujen tekijä, syksyn lylyä laati, talven kalhua kaverti, päivän vuoli sauvan vartta, toisen sompoa sovitti. -- Sai lyly lykittäväksi, kalhu kannan lyötäväksi, sauvan varret valmihiksi, sompaset sovitetuksi. Saukon maksoi sauvan varsi, sompa ruskean repositen. -- Voiti voilla suksiansa, talmasi poron talilla;” (XIII: 61-78)

Lyly ja kalhu, jotka Lemminkäiselle valmisti suksiseppä Lyylikki Kauppi, mainitaan useissa runoissa. Sauvoja Lemminkäiselle valmistettiin vain yksi, mutta ilmeisesti hän käytti osan matkastaan keihästä toisena sauvana. (ks. Parviainen 2006.) Suomelan (1944, 45-46) mukaan Kalevalan ilmestymisen aikaan 1830-luvulla sen syntyseuduilla Länsi-Suomessa ei vielä tunnettu kahden sauvan hiihtotekniikkaa, vaikka se muissa osissa maata oli jo käytössä.

Hiihdon muinaishistoria mielletään useissa yhteyksissä hyvin miehiseksi. Viittaukset metsästyksen, sodankäyntiin sekä hiihtämisen voimaa ja urheutta vaativiin ominaisuuksiin rakentavat käsityksiä hiihtämisen alkuperästä hyvin maskuliiniselle maaperälle. Muinaiset tarinat kertovat sotavoitoista ja metsästyksretkistä, joissa osallisina olivat suksilla liikkuneet miehet. Naisten osallistumattomuus näihin karkeloihin jättää heidät hiihdon varhaishistorian ulkopuolelle. Vaikka hiihdon varhaisvaiheet mieltäytyvät hyvin miehiseksi, löytyy tarinois-

ta viittauksia siitä, että myös naiset ja lapset ovat taitaneet hiihtämisen taidon ja kulkeneet pitkiäkin välimatkoja suksin. Esimerkiksi Heikkinen (1977, 12) kuvaa hiihtämisen historiaa seuraavasti:

”Ikimuistoisista ajoista asti on Pohjolan erämaiden talvisiin valkopintoihin pohjalaisen miehen ja naisen suksi vakojaan viiltänyt kuin uhmaten Luonnon majesteetin hyytävää ja viimeistä vihaa ja autioiden korpjen kiroja”.

Pihkala (1963, 44) puolestaan korostaa sekä ”ukkojen” että ”akkojen” hiihtotaidon merkitystä Suomen kansan varhaisvaiheiden elämässä. Myös Paasilinna (1998) tuo esiin tyttöjen ja naisten hiihtämisen hiihdon varhaishistoriassa. Hän toteaa esimerkiksi monen naisopettajan hiihtäneen talosta toiseen aapinen repussa. Samoin kuvauksia löytyy ”terveysisarten”, kätilöiden ja rintamalotien hiihdosta. Lasten hiihtoon Paasilinna viittaa puolestaan koulumatkojen osalta. (Paasilinna 1998, 55-57.)

Myös muualla Euroopassa naisten tiedetään hiihtäneen iät ja ajat. Allenin (2007, 24) mukaan keskiajan ja renessanssin ajan Euroopassa naiset jopa metsäitivät hiihtäen miesten tavoin. Lumisille vuorille suksien avulla nousemisessa naisia pidettiin jopa miehiä taitavampina (Allen 2007, 33). Todisteita naisten hiihtämisestä on saatu myös muinaisista piirroksista. Esimerkiksi Olaus Magnuksen eräässä 1500-luvulta peräisin olevassa puupiirroksessa kuvataan hiihtävää naista, joka hiukset hulmuten kiittää lumella. Toisessa Magnuksen kuvassa nainen hiihtää lapsi selässään kohti kirkkoa. (Allen 2007, 140.)

Hiihtäminen, joka muinaisista ajoista asti oli palvelut pohjoisten kansojen asukkaita, menetti siihenastisen tarkoituksensa yhteiskunnan rakennemuutosten myötä. Euroopassa 1800-luvulta käynnistynyt teollinen vallankumous vaikuttanut kaikkeen yhteiskunnalliseen elämään. Teolliseen elämäntapaan siirtyminen jätti jälkensä myös hiihtokulttuuriin. Muutokset hiihdossa tapahtuivat eri aikaan ja eri nopeudella eri puolilla Eurooppaa. (Allen 2007, 36.) Pihkalan kuvauksen mukaisesti ”*valtakunnan tieverkoston taajetessa alettiin rahalla saada ja hevosella päästä*”. Hiihto jäikin ainoastaan takamaitten köyhän kansan välttämättömyydeksi. (Pihkala 1963, 45.) Samalla kun perinteinen hiihtäminen alkoi menettää asemaansa, heräsi se Pihkalan (1963, 43-45) sanojen mukaisesti uudelleen henkiin kilpaurheilumuotona 1880-luvulta alkaen. Kilpaurheilun lisäksi Allen (2007) toteaa hiihdon saaneen myös toisen uuden muodon sen yleistyessä kaupunkilaisten vapaa-ajan harrastuksena. Useilla Euroopan alueilla hiihto toisaalta jatkui myös hyötytarkoituksena aina 1930-luvulle asti, kunnes teollisuuden keksinnöt korvasivat hiihtämisen lopullisesti. (Allen 2007, 36.)

Kilpaurheiluksi myöhemmin 1900-luvulla muotoutuneen hiihdon juuret ovat siis kaukana muinaishistoriassa. Ilman esivanhempiemme esimerkkiä ei hiihto liikkumismuotona olisi siirtynyt sukupolvelta toiselle, kuten Pihkala (1963, 198) on todennut:

”Hiihdolla on erikoisasema Suomen urheilujen kärjessä. Ilman suksia eivät esiamme olisi ikinä suoriutuneet Suomeen ja Suomessa, sen kinoksien keskellä. Mutta heidän hiihtopakostaan on meille siunautunut hiihtämisen intohimo iki-iloksemme.”

Hiihdon kilpaurheilustatus on puolestaan taannut muun muassa sen, että hiihto liikuntamuotona on sisällynyt toistaiseksi peruskoulun liikuntakasvatuksen opetussuunnitelmiin. Tämän ansiosta jokainen suomalainen lapsi on kouluaikaan saanut ainakin jonkinlaiset valmiudet hiihtämiseen. Tämä puolestaan on osaltaan mahdollistanut hiihdon aseman säilymisen myös osana suomalaista maanpuolustusta ja armeijakoulutusta läpi vuosisatojen ja -kymmenten. Hiihdon asema tulevaisuudessa jää sen sijaan nähtäväksi. Peruskoulun liikuntakasvatuksen väljentyvän, perinteisestä lajiopetuksesta väistyvän opetussuunnitelman ja toisaalta myös ilmastonmuutoksellisten tekijöiden seurauksena hiihtäminen ei automaattisesti ole enää osa tulevien sukupolvien elämää.

1.3 Nainen suomalaisessa yhteiskunnassa

Erään kontekstipinnan tutkimusaiheeni tarkastelulle tarjoaa naisen asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka tutkimusaineisto pitää sisällään suomalaisten naishiihtäjäkuvausten lisäksi myös ulkomaisten naishiihtäjien representointeja, tapahtuu representointi kuitenkin suomalaisen yhteiskunnan ja siinä vaikuttavien sukupuolten tasa-arvoon liittyvien kysymysten kontekstissa. Kiinnittän tutkimuksessani huomiota kuitenkin muun muassa suomalaisten ja ulkomaisten hiihtäjien representointien välisiin eroihin tarkastelemalla diskurssien sisällä esiintyviä kansallisuutta korostavia piirteitä.

Pohjoismaista sukupuolten tasa-arvoon tähtäävää tasa-arvopolitiikkaa on pidetty kansainvälisesti tarkasteltuna modernisaation edelläkävijänä. Sukupuolierot ovatkin kaventuneet Pohjoismaissa muuta maailmaa selvemmin. Pohjoismaat ovat myös globaaleissa vertailuissa sukupuolten tasa-arvon rankinglistojen kärjessä (Julkunen 2010, 224, 227). Tästä huolimatta Julkunen esittää sukupuolten tasa-arvon pitävän sisällään paradoksaalisuutta ja myyttejä, jotka vääristävät ideaalia kuvaa (Julkunen 2010, 75). Kantola, Nousiainen ja Saari (2012) kuvaavat tasa-arvopolitiikan kohdistuneen lähinnä palkkatyössä olevaan kantasuomalaisen perheen heteroseksuaaliseen äitiin, isään ja heidän lapsiinsa. Ulkopuolelle ovat jääneet muun muassa saamelaiset, romanit ja ruotsinkieliset vähemmistöt. (Kantola ym. 2012, 24-25.) Yhdeksi tasa-arvon tavoittamattomaksi tyyssijaksi Julkunen nostaa urheilun: *”Esimerkiksi viattoman oloinen urheilu sekä urheilun ja median kompleksi ovat tärkeitä hierarkisoituneen sukupuolieron ylläpitäjiä”* (Julkunen 2010, 228).

Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevan sukupuolten tasa-arvon kuvaan usein saaneen lähtölaukauksen vuodesta 1906, jolloin suomalaiset naiset saivat äänioikeuden ensimmäisinä Euroopassa (ks. esim. Mustakallio 1996, 11). Sitten suomalaisen sukupuolten tasa-arvopolitiikka on ottanut useita askeleita kohti tänä päivänä vallitsevaa pohjoismaista sukupuolijärjestelmää (ks. Julkunen 2010, 11-13). Suomessa naisen asemaa parantavia virstanpylväitä ovat olleet muun muassa avioliittoa ja työelämää koskevat lakimuutokset sekä toimenpiteet, joilla naisen asemaa äitiyteen liittyvissä kysymyksissä on pyritty parantamaan (esim. päätös äitiysavustuksesta 1937, äitiysneuvolajärjestelmän

luominen 1944, laki lasten päivähoidosta 1973, subjektiivinen päivähoito-oikeus 1985) (ks. THL 2016). Erityisesti 1960-lukua kuvataan naisen aseman kehityksen kannalta maailmanlaajuisesti merkitykselliseksi vuosikymmeneksi. Suomessa aikakausi näyttäytyi muun muassa naisten koulutus- ja työmahdollisuuksien laajentumisena, sosiaaliturvan luomisena ja yksilöittämisenä, hoivapalvelujen rakentamisena sekä reproduktiivisten oikeuksien takaamisena. (Julkunen 2010, 85-86, 98.)

Vuonna 1972 perustettu Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) on ollut merkittävä sukupuolten tasa-arvon toteutumista valvova ja edistävä sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudessa toimiva komitea. Tänä päivänä sen tehtäviin kuuluu muun muassa aloitteiden, esitysten ja lausuntojen teko tasa-arvoon vaikuttavan lainsäädännön kehittämiseksi sekä tasa-arvoa koskevan tutkimustoiminnan ja tutkimustulosten hyödyntämisen edistäminen. (Holli & Rantala 2009, 48-49.) Ensimmäinen sukupuolten välistä tasa-arvoa määrittävä laki säädettiin vuonna 1986 ja se astui voimaan seuraavana vuonna. Laki velvoitti viranomaisia edistämään naisten ja miesten yleistä tasa-arvoa. Säättämisen jälkeen lakia on uusittu vuosina 1992, 1995, 2005 ja 2009 ja 2015. Uudistuksilla on pyritty lisäämään muun muassa sukupuolikiintiöintejä yhteiskunnan eri alueilla, tasa-arvosuunnitelmiin sitouttamista, tasa-arvosuunnittelun tehokkuutta sekä palkkatasa-arvoa. (Julkunen 2010, 120-122; Tasa-arvolaki 2015.) Viimeisimmässä, vuoden 2015 uudistuksessa lakiin sisällytettiin sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellot sekä velvoite syrjinnän ennaltaehkäisyyn ja ulotettiin tasa-arvosuunnitelmavelvoite peruskouluihin. Lisäksi täsmennettiin työnantajan tasa-arvosuunnitelmaa ja palkkakartoitusta koskevia säännöksiä sekä vahvistettiin tasa-arvovaltuutetun itsenäistä asemaa koskevia säännöksiä. Tasa-arvolain uudistamisen yhteydessä säädettiin myös uusi yhdenvertaisuuslaki ja perustettiin uusi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. (Tasa-arvolaki 2015; Tasa-arvovaltuutettu 2015.) Viime aikoina on alettu kaavailla tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien yhdistämistä (ks. Tasa-arvovaltuutettu 2016).

Se minkälaisilla keinoilla sukupuolten välistä tasa-arvoa, erityisesti naisten aseman näkökulmasta tarkasteltuna on pyritty kehittämään, on vaihdellut eri aikoina. Nämä keinot ilmenevät erityisesti feminismien eri suuntausten painotuksia kuvaavassa niin sanotussa kolmen aallon mallissa, jossa uusi aalto syntyy edeltäjänsä kritiikin ja täydentämisen tarpeen lähtökohdista (Julkunen 2010, 25). Ensimmäisen aallon feminismien katsotaan ajoittuvan 1700-luvun lopulta 1900-luvun alkuun. Se käsittää lähinnä 1800-luvulla tasa-arvoa ajaneiden naisasianaisten ja liberaalifeministien toiminnan, jonka pyrkimyksenä oli saada naisille samat oikeudet, kuin mitä miehillä oli. (Jokinen 1999a, 42.)

Feminismin toisen aallon nousu lähti liikkeelle Yhdysvalloista 1960-luvulla. Suomessa sen katsotaan vaikuttaneen erityisesti feministiseen tutkimukseen 1980-1990-luvuilla. (Julkunen 2010, 26; Niemi 2013, 38.) Toisen aallon feministinen tutkimus keskittyi yhteiskunnallisten suhteiden ja ilmiöiden tarkasteluun naisten näkökulmasta ja naisten ongelmista. Kiinnostus kohdistui erityisesti vallan epätasaiseen jakautumiseen sukupuolten välillä sekä naisten sarron vaka-

vuuteen ja sitä selittävien teorioiden muodostamiseen. (Julkunen 2010, 25; Niemi 2013, 38.) Koska naisten sarron katsottiin perustuvan naisten alisteiseen sukupuolirooliin, pyrittiin naisliikkeen piirissä löytämään keinoja alisteisen roolin uudelleenkonstruoinniseksi (Jokinen 2003a, 11). Feminismin toinen aalto piti sisällään useita eri suuntauksia. Kyseisiä aikansa feminististä ajattelua hallinneita ja ohjanneita suuntauksia olivat muun muassa marxilainen ja sosialistinen feminisismi, radikaalifeminisismi, kulttuurifeminisismi, sekä psykoanalyttinen feminisismi (ks. Julkunen 2010, 28-43). Kontula (2009, 9) kuvaa toisen aallon feminismeistä radikaalifeminismin saaneen Suomessa vahvimman aseman.

Kolmannen aallon feminismin katsotaan syntyneen 1980-luvulla postmodernismin ja jälkistrukturalismin keskustelujen vaikutuksesta. Siitä käytetäänkin joissain yhteyksissä nimityksiä postmoderni feminisismi sekä jälkistrukturalistinen feminisismi (Beasley 1999, 81; Jokinen 2003b, 133). Kolmannen aallon feminisismi puolustaa sukupuolten moninaisuutta ja monilukuisuutta. Sukupuolierot nähdään paitsi naisten välisinä, myös yksittäisen naisen sisäisinä eroina. Lisäksi kaksijakoisen sukupuolijärjestelmän sijaan, sukupuolia ajatellaan olevan tuntematon määrä. (Julkunen 2010, 17; Jokinen 2003b, 133.) Feminismin kolmannen aallon piiriin kuuluvassa tutkimuksessa ei puhuta enää pelkästään feministisestä tutkimuksesta vaan laajemmin sukupuolen tutkimuksesta. Sosiaalisen konstruktionismin ideologiaan nojautuvassa tutkimussuuntauksessa ollaan kiinnostuneita diskurssien ja yhteiskunnallisten käytänteiden sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. (Niemi, 2013, 39.) Keskiöön nousee kieli ja sen merkitys valtasuhteiden rakentajana. Kieli, käsitteet ja diskurssit nähdään paitsi todellisuutta esittävänä, myös niitä aikaansaavana ja tuottavana voimana. (Julkunen 2010, 47.) Yksi tunnetuimmista postmodernin feminismin edustajista on Judith Butler, jonka teoretisointiin sukupuolen performatiivisuudesta omaassa tutkimuksessa kiinnityn. Butlerin käsityksiä sukupuolen rakentumisesta käsittelem tarkemmin alaluvuissa 3.1.5 ja 3.1.6.

1.4 Tutkimusprosessin eteneminen ja tutkijan positio

Tutkimukseni sijoittuu laadullisen tutkimuksen kentälle saaden vaikutteita erityisesti Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin metodista (ks. kuvaus tutkimuksen metodisista ratkaisuksista alaluvussa 4.3). Aineiston analyysi, tulosten rakentaminen ja lopulta niiden tulkinta mukailevat hermeneuttisen tutkimusotteen traditiota, joka korostaa tutkijan subjektiviteettia. Sosiaalista todellisuutta rakentavien merkitysten paljastamiseen tähtäävä hermeneuttinen ote pitää sisällään oletuksen siitä, että tutkija tekee väistämättä tutkimuksen kulkuun vaikuttavia ratkaisuja omien ennakkokäsitystensä pohjalta pääsemättä koskaan täysin irti omasta subjektiivisuudestaan. (ks. Laine 2001; Vilka 2005, 146.) Omasta subjektiivisuudesta ja tutkimukseen liittyvistä ennakkokäsityksistä onkin tärkeää tulla tietoiseksi. Tietoisuus ei kuitenkaan voi olla koskaan täydellistä, sillä esiyymmärrys muodostuu osin tiedostamattomista asioista. (ks. Moilanen & Riihinen 2001.) Omia tutkimusasetelmaan liittyviä ennakkokäsityksiäni oh-

jaa erityisesti aikaisempi naisurheilun ja naisurheilun uutisoinnin tutkimus. Perusteellinen perehtymiseni aikaisempaan tutkimustietoon ohjaa väistämättä ainakin jossain määrin myös omaa tutkimusaineistooni kohdistuvaa tarkastelua. Toisaalta aikaisempien tutkimusten tarkastelun yhteydessä herännyt kyseenalaistus niiden varsin yksioikoista näkökulmaa kohtaan on myös ohjannut lähestymään omaa tutkimusaineistoani hieman poikkeavasta suunnasta. En lähde etsimään aineistosta pelkästään naisurheilua alistavia elementtejä, vaan tavoitteenani on löytää aineistosta kaikki ne erilaiset tavat, joilla naishiihtäjä niissä representoidaan.

Tutkimusasetelmani rakentumiseen on vaikuttanut suuresti liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielmani (Mäkelä 2006). Naisurheilun ja sen medianäkyvyyden problematisointi veivät graduvaiheessa mennessään ja halusinkin jatkaa väitöstutkimuksessani samojen teemojen tutkimista. Naisyleisurheilijoiden uutisointi Helsingin Sanomissa vaihtui naishiihtäjien uutisointiin Urheilulehdessä ja vuosien 1982 ja 2004 tarkastelu laajeni vuosien 1905-2010 väliseen tarkasteluun. Juuri naishiihtäjien valikoituminen tutkimuskohteekseni sai vauhtia keskusteluista isotätini Aune "Anu" Semen (os. Silvast) kanssa. Vuonna 1915 syntynyt Anu oli aktiivihiihtäjä, joka osallistui muun muassa työläisolympialaisiin vuonna 1937 saavuttaen niissä kolmannen sijan kahden kilometrin syöksyhiihdossa ja kultaa naisten viestihiihdossa. Anu lahjoitti minulle vuosien saattossa kokoamansa leikekirjan, johon on taltioitu kaikki häneen kohdistuneet lehtileikkeet. Lehtileikkeiden tarkastelun innoittamana päätin suunnata tutkimukseni kattamaan naiskilpahiihdon varhaisvaiheiden uutisoinnin. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa ajatuksenani oli myös haastatella naishiihtäjiä, Anu mukaan lukien. Tutkimukseni aiheen tarkentumisen myötä, päätin kuitenkin keskittyä pelkästään lehtitekstien tarkkaan analysointiin.

Aihe on edelleen, koko tutkimusprosessin ajan vienyt mennessään, vaikka toisinaan olenkin esittänyt itselleni kysymyksen, "Miksi ihmeessä en valinnut aiheetta oman jokapäiväisen työni parista?" Koko väitöskirjaprosessin aikainen työskentelyni liikuntakasvatuksen yliopisto-opettajana Itä-Suomen yliopistossa ja sen myötä lisääntynyt asiantuntijuuteni liikuntakasvatuksen alueella olisi tosiaan tukenut paremmin toisenlaista tutkimusaihetta. Hyppääminen liikuntakasvatuksen maailmasta naishiihtäjien representointien maailmaan on kuitenkin muotoutunut varsin mielekkääksi rituaaliksi. Tutkimuksen tekemisestä juuri kyseisen aiheen parissa on tullut vähän kuin oma saarekkeensa, joka ehkä jollain tapaa on yhteydessä muuhun työhöni, mutta joka pääasiassa on kuitenkin ollut täysin oma maailmansa. Samanaikainen työskentely opetustehtävissä ja tutkimuksen parissa on pakottanut minut etääntymään tutkimusaineistostani toisinaan pidemmiksikin ajoiksi antaen näin uutta tarkasteluperspektiiviä sen pariin palattaessa. Tällaista hermeneuttisen kehän mukaista aineiston ja ympäröivän todellisuuden välillä toteutunutta kulkuani on kestänyt yhteensä kahdeksan vuotta, jonka aikana ymmärrykseni niin tutkimuskohteestani, tutkimuksen tekemisestä kuin elämästä yleensäkin on laajentunut valtavasti (ks. Varto 1992, 69, 108; Laine 2001). Tutkimusaineistoni analysoinnin hermeneuttisen otteen läpäisemiä vaiheita kuvaan yksityiskohtaisesti alaluvussa 4.4.

Samalla kun oma tutkijan subjektiivinen roolini on vaikuttanut tutkimuksen kulkuun, ovat tutkimuksen tekeminen ja sen aiheen parissa työskentely vaikuttaneet väistämättä myös minuun, niin tutkijana kuin myös sukupuolise-
na subjektina. Tutkimuksen tekemisen lomassa olen käynyt omaa kipuiluani naiseuteen liittyvien seikkojen suunnassa. On ollut vapauttavaa tulla tietoiseksi sukupuolienormien rakentumisesta, tiedostaa niiden sisäänpiirtyneisyys myös itseeni sekä osittain jopa vapautua niiden vaatimuksista. Erityisesti itsereflek-
tion äitiyteen liittyvissä kysymyksissä on saanut vaikutteita ja reflektiopintaa niin tutkimusaineistoni naishihtäjistä kuin myös tutkimuksen taustalla vaikut-
tavista sukupuolen teoretisoinneista. Samalla kun olen tarkastellut, analysoinut ja tulkinnut tutkimusaineistossani varsin runsaasti esiintyviä naishihtäjien äi-
tiyden kuvauksia, olen myös itse tullut äidiksi. Tutkimuksen tekeminen on paitsi siinä käsittelemieni teemojen tasolla myös käytännön tasolla vaikuttanut
äitiyteeni. Aineistossani esiintyvien hiihtävien äitien esimerkin rohkaisemana olen erilaisten käytännön järjestelyjen avulla onnistunut sovittamaan yhteen
äidin ja tutkijan roolini.

Mielenkiintoisinta koko tutkimusprosessissa on ollut kulkeminen sen rakentumisen rinnalla. Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan koko tut-
kimusasetelma on elänyt ja hakenut lopullista muotoaan aina viime metreille saakka (ks. esim. Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 141-142). Vaihe vaiheelta olen siirtynyt tasolta toiselle, tietämättä tarkkaan, mitä tulevat tasot tuovat tullessaan. Siirtyminen hermeneuttisella kehällä aineiston parista silloin tällöin syrjään on ollut monelta kannalta ensiarvoisen tärkeää. Jatkuva epävarmuus lopputulok-
sen suhteen on luonut prosessista varsin jännittävän ja mieleenpainuvan mat-
kan. Toisaalta luottamus siihen, että tutkimuksessa omia teitään kulkevat tee-
mat kuroutuvat lopulta yhteen muodostaen eheän ja yhtenäisen kokonaisuuden, on antanut voimaa ja uskoa sen parissa työskentelyyn.

2 NAINEN SUOMALAISEN KILPAHIIHTOKULTTUURIN HISTORIASSA

Naiset ovat olleet mukana suomalaisen kilpahiihtokulttuurin piirissä sen alkua ajoista lähtien. Useiden muiden liikuntamuotojen tapaan myös maastohiihdossa alettiin järjestää kilpailuja 1800-luvun lopulla. Naiset olivat mukana jo tuolloin; ajoittain omassa sarjassaan, ajoittain ilman sarjaa miesten joukossa. Naisten asemaan kilpahiihtokulttuurin historian eri vaiheissa on vaikuttanut niin urheilulliset kuin yhteiskunnallisetkin tekijät. Toisinaan naishiihdon asema on edennyt suurin harppauksin, toisinaan taas takapakkia ottaen. Rakennan tässä luvussa kattavan ja osittain melko yksityiskohtaisenkin kuvauksen kyseisistä vaiheista viiden erottelamani ajanjakson puitteissa.

2.1 Kilpailukulttuuri käynnistyy (1879-1919)

2.1.1 Kilpaurheilukulttuuri rantautuu Suomeen

Kilpaurheilun maihinnousu Suomeen käynnistyi vähitellen 1800-luvun lopulla ja varsinainen läpimurto tapahtui 1890-luvulla. Ulkomaalaisten ”pikapinkojien” esimerkin tavoin myös Suomessa kilpaurheilun idea siirtyi ihmiskilpailuihin raviurheilusta 1800-luvun jälkipuolella. (Laine 1992a, 118.) Ensimmäisiä juoksukilpailuja, ”ihmisraveja”, järjestettiin järven jäällä, usein raviradan muotoisilla radoilla. Kilpailukäytännöt omaksuttiin ravisportista suoraan ihmisten juoksuun niin valmentautumisen, tapahtumien järjestämisen ja uutisoinnin kuin kilpailijoiden hylkäämisenkin osalta. (Vettenniemi 2008, 169-175.) Pohjoismaissa poikkeuksellisesti myös naiset olivat toiminnassa mukana kilpaurheilun rantautumisvaiheessa. Sittemmin miesten urheiluliikkeen organisoitumisen myötä 1890-luvulta alkaen naisten urheiluun alettiin asettaa rajoituksia. (Laine 1996a, 42.) Kilpailukulttuurin syntyvaiheisiin naiset pääsivätkin osallisiksi ikään kuin vahingossa. Heidän osallistumisestaan ei osattu kyseenalaistaa kilpaurheilun ollessa vielä hyvin epävirallista ja paikkaansa hakevaa.

Pitkien perinteiden vaalima hiihto alkoi muotoutua kilpailumuodoksi Pohjoismaissa 1870-luvulla. Norjassa kilpailutoiminnan käynnistymiseen vaikutti oleellisesti 1700-luvulla virinnyt sotilashiihto. (Jukola 1958, 17-18.) Ensimmäiset tiedetyt hiihtokilpailut pidettiin Norjan Tromssassa jo vuonna 1843. Kilpailuihin oli laadittu armeijan toimesta taitovaatimukset, joiden puitteissa kilpailut toteutettiin. Toisin kuin Suomessa ja Ruotsissa, ei Norjassa kilpailtu lainkaan tasamaalla, vaan heti murtomaalla. (Jussila 1998, 34.) Ruotsissa kilpailut käynnistyivät puolestaan koululaisurheilun merkeissä (Jukola 1958, 17-18). Ensimmäiset huomattavat kilpailut hiihrettiin Sundsvallissa vuonna 1877 (Jussila 1998, 34). Suomalaisen kilpahiihdon viriämisessä Jukola korostaa kansan omaa aktiivisuutta:

”Suomessa kilpahiihdon viriämistä ei ollut edesauttamassa sotalaivos eivätkä koulut, vaan se kumpusi esiin kansan syvistä riveistä, kuten myöhemmin muikin urheilutoimintamme.” (Jukola 1958, 18-19).

Komentissaan Jukola paitsi tyrmää sotilas- ja koululaishiihdon merkityksen kilpakulttuurin käynnistymisen taustalla, jättää myös huomiotta Norjan ja Ruotsin esimerkin vaikutuksen. Huomion arvoinen seikka on myös kansakunnan pitkä ja vahva kisailukulttuuri, jonka luontevana jatkumona toteutui kilpailukulttuurin käynnistyminen eri urheilumuotojen keskuudessa.

2.1.2 Hiihdon varhainen kilpailutoiminta tavoittaa myös naiset

Tietävästi Suomen maalla on käyty erinäisiä kylien omia, epävirallisia hiihtokilpailuja jo pitkään ennen varsinaista kilpailukulttuurin käynnistymistä. Onhan kaikenlainen kisailu ollut oleellinen osa ajanvietettä suomalaisessa kansankulttuurissa. Useissa kilpahiihdon alkuhistoriaa käsittelevissä teoksissa ensimmäisiksi Suomessa järjestetyiksi hiihtokilpailuiksi nimetään vuoden 1879 maaliskuussa Oulun lähistöllä Tyrnävällä, Ängeslevän kylällä pidetyt hiihtokilpailut. Tosin Saarinen ja Sorjonen (1956) mainitsevat teoksessaan ’Uusi hiihtokirja’ Helsingin lähistöllä vuonna 1864 hiihdetyistä ”huomattavista kilpailuista”. Jostain syystä kuitenkin Tyrnävän hiihtoja pidetään ensimmäisinä varsinaisina kilpailuina, josta johtuen suomalaisen hiihdon kilpailukulttuurin lasketaan alkaneeksi juuri vuodesta 1879. (Saarinen & Sorjonen 1956, 10; ks. myös Jukola 1958, 18-19.) Tyrnävän hiihdot kuvataan eri yhteyksissä urheilujuhlaiksi, joka kokosi suuren joukon hiihtäjiä ja yleisöä yhteen:

”Kilpailut olivat paikkakunnalla todellinen hiihtujuhla. Keli oli hyvä, lunta runsaasti ja osallistujia 70. Ja väkeä tuli kaikilta ilmansuunnilta – useimmat suksilla – ja lopulta laskettiin katsojain joukko useaksi sadaksi.” (Kirjavainen 1938, 11).

Mielenkiintoista Tyrnävän hiihdoissa on se, että kilpailussa oli mukana myös naisia. Erillistä sarjajakoa ei ollut, vaan naiset hiihtivät miesten kanssa samassa sarjassa. Eräs naisista sijoittui koitoksessa jopa kolmanneksi. (Kirjavainen 1938, 11; Saarinen & Sorjonen 1956, 10; Kirjavainen 1969, 7.) Laineen (1992a, 118) mukaan kilpaurheilukulttuurin käynnistymisvaiheessa usein juuri hiihdossa naiset

kilpailivat miesten kanssa samassa sarjassa, kun taas esimerkiksi soudussa naisille oli alusta asti omat sarjansa. Tyrnävän hiihdoissa kilpailujen palkintojenjako toimi ajalle tyypillisen periaatteen mukaisesti:

”Neljälle etevimmälle voitiin antaa palkintojakin, ensimmäinen 3 markkaa, toinen 2 m. sekä kolmas ja neljäs 1 m kumpikin, joista yksi neitonenkin tuli osalliseksi.” (Kirjavainen 1969, 7).

Kuvausten perusteella on ilmeistä, että kaikkein varhaisimmassa kilpaurheilun vaiheessa myös naiset ovat päässeet nauttimaan ammattimaisen hiihtourheilun rahallisista eduista. Rahapalkinnot ovat olleet varmasti merkittävä motiivi niin miesten kuin naistenkin hiihtoharrastukselle. Kilpailujen osallistujamäärät kasvoivatkin Kirjavaisen (1938, 13-15) mukaan rahapalkintojen suurenemisen myötä. Parhaimmillaan kilpailun voitosta saattoi saada kaksisataa markkaa. Naisten osuus rahapalkinnoista jäi kuitenkin suhteellisen pieneksi heidän kilpaillessaan miesten kanssa samassa sarjassa.

Tyrnävän kilpailujen jälkeen hiihdon kilpailukulttuuri alkoi levitä eri taitiin eri puolille Suomea. Aluksi kilpailuja järjestettiin ainoastaan kaupungeissa. Kuuluisiksi hiihtokilpailuiksi 1800-luvun lopulla muodostuivat erityisesti Oulun ja Kuopion hiihdot, joista kumpikin järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1881. Samoihin aikoihin myös Etelä-Suomessa kilpahiihdon suosio alkoi kasvaa. Vuonna 1882 perustettiin Helsingin Sporttiklubi, joka suunnitteli yleisiä hiihtokilpailuja vuonna 1884. Kilpailut jäivät kuitenkin pitämättä lumen puutteen vuoksi. (Jukola 1958, 18-19.)

Maaseudulla kilpailuja alettiin järjestää pääsääntöisesti vasta 1900-luvun puolella (Jukola 1958, 18-19). Kilpahiihdon leviäminen maaseutupitäjiin oli pitkälti vuonna 1883 käynnistyneen sotilashiihtoperinteen ansiota. Hiihto kilpailumuotona alkoi kulkeutua asevelvollisten mukana heidän kotiseuduilleen. (Kirjavainen 1938, 13-15.) Vaikka hiihto tuli maaseutupitäjiin asevelvollisten miesten välittämänä, levisi myös naisten kilpailuinto maaseudulla nopeasti. Sekä piikojen että talontyttöjen nähtiin sopivaksi osallistua hiihtokilpailuihin. (Laine 2002, 123.) Ensimmäinen maininta naisten omasta sarjasta hiihtokilpailuissa löytyy jo vuodelta 1886. Kirjavaisen (1969) mukaan Viipurin sanomissa (n:o 27/1886) ollut uutinen kertoo Impilahdella 13. helmikuuta pidetystä 22 osanottajan kilpailusta, jossa naisilla oli oma sarjansa. Uutisen mukaan kilpailussa oli mukana neljä ”vallasnaista”. (Kirjavainen 1969, 9.) Aktiivisesta mukanaolosta huolimatta naisten hiihtäminen jäi selvästi taka-alalle. Vahva sotilashiihtoperinne ylläpiti hiihtämisen miehistä perinnettä. Sotilashiihtojen rinnalle naiset saivat oman maanpuolustuksellisen kilpahiihtomuotonsa ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin Lotta Svärd -järjestö ja siihen kuuluva Lottien urheiluojelma perustettiin. Ensimmäiset varsinaiset hiihtokilpailut lotille järjestettiin vuonna 1925 suojeluskuntahiihtojen yhteydessä. (Vasara 2002, 59.)

1800-luvun puolella järjestetyissä kilpailuissa naiset useimmiten kilpailivat vailla omaa sarjaa. Eräänlaisena poikkeuksena pidetäänkin vuonna 1894 Ylitorniolla järjestettyjä naisten omia kilpailuja. Nygren, Raevuori ja Mäki-Kuutti (1983, 47) pitävät kyseisiä kilpailuja suomalaisen naiskilpahiihdon lähtö-

laukauksena, mikä tapahtui melko varhain yleisesti naisten kilpaurheilun käynnistymistä ajatellen. Kirjavaisen (1969, 44) mukaan niin kilpailujen osanottajamäärä kuin yleisömääräkin kasvoivat odotettua suuremmaksi:

”Ylitorniossa järjestettiin 1. p:nä maaliskuuta 1894 naisten 4 km:n hiihto. Osanottajia, nuoria tyttöjä ja vanhempia naisia, oli 18 ja sanomalehti uutisen mukaan väkeä suunnaton joukko. Oli luultu, ettei kilpailusta tule mitään osanottajien puutteen takia, mutta aivan toisin kävi. Poisjääneiden sanottiin katuneen tekoaan. Voittaja Maria Haavikko sai 7 markkaa palkinnoksi. Hänen aikansa 4 km:llä oli 26.26. Kilpailun olivat järjestäneet neidit Edith Juselius ja Katri Holma. Naisten toimeenpanemansa kilpailu oli laatuaan ensimmäinen Suomessa. Aikaisemmin oli kyllä ollut miesten kilpailujen yhteydessä sekä tytöille että naisille sarjoja, joissa he kilpailivat.”

Kyseisiä kilpailuja voidaan pitää tietyllä tapaa varhaisena naishiihdon esiinmarssin ilmentymänä. Naiset järjestivät itse ennakkoluulottomasti kilpailut, joiden tarkoituksena oli parantaa juuri naishiihdon asemaa. Kilpailujen järjestäminen oli ennen kaikkea osoitus siitä, että naiset olivat riippumattomia miehistä ja pystyivät itsekin järjestämään kilpailuja.

2.1.3 Naiset hiihtävät miesten varjossa

Ylitornion kilpailut olivat ainutlaatuinen tapahtuma suomalaisen naishiihdon historiassa, sillä vielä 1900-luvun alkupuolellakin oli naisille harvoin edes omaa sarjaa hiihtokilpailuissa. Heikkisen (1977, 30-31) mukaan useimmiten naiset saivat hiihtää omassa sarjassaan silloin kun järjestävänä tahona toimi paikallinen nuorisoseura, jonka toimintaperiaatteisiin kuului jo tuolloin sukupuolten välinen tasa-arvo. Nuorisoseuran jäsenenä naiset olivat yhdenvertaisia miesten kanssa, eikä heidän syrjäyttämisenä toiminnan miltei alalta voinut tulla kysymykseen, vaikka kilpaurheilun ei yleensä katsottukaan olevan naisille sopivaa (Heikkinen 1977, 30-31).

Eri alueiden hiihtokilpailuperinnettä tutkinut Jussi Kirjavainen (1969, 32) ottaa miesten ja naisten hiihtokilpailujen määriä tarkastellessaan esimerkiksi Pohjois-Savon ja siellä 1800-luvun puolella järjestetyt hiihtokilpailut. Kirjavaisen mukaan 1800-luvun lopulla järjestettiin Pohjois-Savon alueella keskimäärin yhteensä 30 hiihtokilpailua vuodessa. Naisille Kirjavainen laskee järjestetyn vuosien 1894-1899 aikana yhteensä ainoastaan 12 kilpailua eli suunnilleen kaksi kilpailua talvea kohti. Tämän voidaan katsoa tarkoittaneen sitä, että viidestätoista kilpailusta ainoastaan yhdessä oli naisten sarja.

Naisten sivuroolista kilpahiihtokulttuurissamme kertoo myös se, ettei heistä ole juurikaan mainintoja hiihtourheilun historiasta kertovissa teoksissa. Vaikka naiset usein kilpailivatkin joko omassa tai miesten kanssa samassa sarjassa, ohitetaan heidät historiikeissa lähes täysin. Esimerkiksi Wilszmanin, vuonna 1907 toimittamassa ’Suomen urheilut XX:n vuosisadan alkuvuosina’ -teoksessa kuvataan 1800-luvun lopun hiihtokilpailuja täysin mieskeskeisestä näkökulmasta. Naisten mukanaoloa ei mainita kuin muutamassa sivulauseessa. (Wilszman 1907, 399-448.) Sama ilmiö on havaittavissa Kirjavaisen teoksissa (1938; 1955), joissa esitellään suomalaisia suurhiihtäjiä 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

2.1.4 Merkittävien kilpailujen määrä kasvaa

Kirjavaisen (1969, 70) mukaan suomalaisessa hiihtourheilussa tapahtui täydellinen läpimurto 1900-luvulle siirryttäessä. Tuolloin suurin maamme hiihtotapahtuma oli Oulun hiihdot, joka vastasi mittasuhteiltaan 1920-luvun SM-hiihtoja. Tosin Oulun hiihtojen puutteeksi Kirjavainen mainitsee sen, ettei naisille ja nuorille ollut sarjaa. Vasta vuonna 1922 naiset osallistuivat ensi kertaa omassa sarjassaan Oulun hiihtoihin. Sen sijaan pitäjien ja suurempien asutuskeskusten yleisissä kilpailuissa naisten sarja oli 1900-luvulle tultaessa yhä useammin ohjelmassa. Kirjavainen (1969) kuvaa naisten hiihdon antaneen pitäjä- ja kylähiihtojen ohjelmaan pirteän lisän. Naispuolisia osanottajia oli ollut 1800-luvun lopulla yleensä ainoastaan viidestä kymmeneen. Vuosisadan vaihduttua hiihtokilpailuihin osallistuneiden naisten määrä alkoi kasvaa. Naisten sarjoja alkoi olla useilla alueilla järjestetyissä hiihtokilpailuissa. Varsinkin Pohjois-Karjalassa, Kainuussa ja Lapissa, sekä kaikkien maakuntien pitäjissä kilpailujen yhteydessä myös naisille oli yhä useammin oma sarjansa. Osanotto ei kuitenkaan ollut edelleenkaan aina taattua, sillä toisinaan naisten kilpailuun osallistui ainoastaan muutama hiihtäjä. Jouduttiinpa kilpailut joskus perumaankin osanottajien puutteen vuoksi. (Kirjavainen 1969, 70.)

Suomalainen naiskilpaurheilu eli ensimmäistä nousukauttaan 1900-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä. Erityisesti 1910-luku oli pohjolassa naisurheilun nopeaa kasvukautta. (ks. esim. Nygren ym. 1983, 47; Laine 1996a, 42.) Nousukausi näkyi muutamien muiden lajien tavoin hyvin erityisesti naisten hiihdon kilpailukulttuurin kehityksessä. Kun miesten hiihdossa Suomen mestaruuksista alettiin kilpailla vuodesta 1909 lähtien, saivat naiset omat SM-kilpailunsa vain kaksi vuotta myöhemmin. Muuhun maailmaan verrattuna suomalaiset naiset saivatkin oman sarjansa mestaruuskilpailuihin harvinaisen varhaisessa vaiheessa. Myös Ruotsissa naiset ovat olleet mukana mestaruuskilpailuissa varsin varhain, vuodesta 1913 lähtien. Ensimmäisissä, vuoden 1911 Suomen mestaruuskilpailuissa naisten matkana oli viisi kilometriä. Voittoon hiihti Pornaisten Taimen Hilma Kalliomäki ajalla 22,02. Naisten sarjaan osallistui jo tuolloin myös nuoria tyttöjä, joille ei omia sarjoja kilpailuissa vielä ollut. (Nygren ym. 1983, 47; Laine 1996b, 42; Laine 2000, 29-30; Kirjavainen 1938, 17.) Esimerkiksi vuoden 1912 SM-kilpailujen kolmanneksi sijoittui vasta 14-vuotias Aino Silander, jota Suomen Urheilulehdessä kuvattiin ilmiöksi; *”tyttönen on kansakoulun 3. luokalla ja hiihtää 5 km:n taipaleen joka päivä ja joka säällä edestakaisin”* (Nygren ym. 1983, 47).

Suomalaiset naishihtäjät olivat kansainvälisestikin kovia hiihtäjiä 1900-luvun alussa. Vuoden 1913 Suomen mestari Edit Heikkinen hiihti samana vuonna 5 km:n maailmanennätyksen 20.33 (Nygren ym. 1983, 47). Vuotta myöhemmin lemiläinen talontytär Miina Huttunen hiihti 10 kilometriä aikaan 49.08,5, jota pidetään ensimmäisenä varsinaisena suomalaisen naisen tekemänä maailmanennätystuloksena (ks. esim. Jukola 1958, 23). Ilmeisesti maailmanennätyksiksi tilastoitiin tuolloin ainoastaan kymmenen kilometrin ja sitä pidempien matkojen ennätykset. Huttunen hiihti kolmesti Suomen mestariksi tasamaalla (1916, 1917, 1919) ja kerran murtomaalla (1923) (Nygren ym. 1983, 47).

2.1.5 Naisten rooli seuroissa ja järjestötoiminnassa

Vuonna 1906 perustettu Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) koordinoi muiden lajien tapaan myös hiihdon valmennusjärjestelmän toimintaa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Eriytymistä tapahtui liiton sisällä jonkin verran jo vuonna 1911, jolloin SVUL:ssa toimintansa käynnisti oma hiihto-, luistelu- ja pyöräilyjaostohallinto. Hiihto oli tuolloin jaoston tärkein toimiala. Vuonna 1915 hiihto sai oman jaostonsa luistelun ja pyöräilyn erkaannuttua oman elimensä hoidettaviksi. (Santala 1926, 133-134.) Hiihtojaoston toimivalta oli aluksi hyvin rajoitettua SVUL:n taholta. Toimivaltuudet kuitenkin lisääntyivät vuosien mittaan huomattavasti ja jaosto toimikin ennen vuoden 1931 itsenäistymistä melko lailla omin valtuuksin. (Kalonieniemi 1937, 300.) SVUL:n organisaatiota leimasi vahva miesvaltaisuus niin hiihdon kuin muunkin kilpaurheilun alueella. Vaikka naisten kilpaurheilutoiminta käynnistyiikin vauhdikkaasti, ei se organisaatio- tasolla saavuttanut vielä kovinkaan vahvaa asemaa. Naisia ei SVUL:ssa tilastoitu, eikä naisia varten ollut olemassa omaa jaostoa tai muuta organisaatiota. (ks. Laine 1992a, 130.) Naisten mukanaolo kilpaurheilussa olikin hyvin riippuvaista miehistä, jotka hallitsivat urheiluorganisaatioita täysivaltaisesti (Laine 1996a, 45).

Myös urheiluseuratoiminta oli alkanut viritä kilpailutoiminnan käynnistyessä 1880-luvulla. Vuosisadan vaihteessa urheiluseuroja oli perustettu jo toista sataa. Heikkisen (1977) mukaan niiden riveissä oli yli kolme tuhatta miestä, naista, poikaa ja tyttöä. Vuonna 1915 seurojen joukossa oli jo useita hiihdon erikoisseuroja. Naiset ja tytöt ovat siis olleet seurojen jäseninä alusta alkaen. Silti heidän hiihtosuorituksensa sivuutetaan lähes täysin kilpailujen kuvauksissa ja kerronnoissa. (Heikkinen 1977, 171.)

Työväenjärjestöt olivat keskeisessä roolissa suomalaisen naisurheilun ensimmäisellä nousukaudella, jonka katsotaan yleisesti käynnistyneen vuonna 1906. Nousukauden taustalla oli selvä poliittinen päämäärä. Suuret kansanliikkeet pyrkivät hyödyntämään urheilun vetovoimaa. Urheilua käytettiin kansalaisten houkuttamiseksi aatteellisen ja poliittisen toiminnan piiriin. Toiminta tavoitti erityisesti työväenjärjestöissä myös naiset. (Laine 2000, 40.) 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana naiset pääsivät poliittisen toiminnan varjolla osallistumaan kilpaurheiluun harvinaisen mittavassa määrin. Porvaripuolella naiset puolestaan suljettiin samaan aikaan pois usean lajin mestaruuskilpailuista. (Laine 2000, 57.)

Naisten tulo miesten perustamiin työläisseuroihin noudatti alun alkaen samaa kaavaa kuin naisten tulo työväenyhdistyksiin ja ammattiosastoihin. Naiset otettiin seuroihin mukaan, mikäli miehet jollain tapaa hyötyivät naisten läsnäolosta. Esimerkiksi seuran varainhankinnassa naisten panos nähtiin merkittävänä. Naisosaston perustaminen oli suotavaa, jos se tiesi innokkaampaa rahanhankintaa seuralle. (Laine 2000, 23-24.) Rahanhankintakeinoja olivat myyjäiset, arpajaiset, näytökset ja illanvietot. Useimmiten juuri naisosasto joutui vastaamaan myös seuran yhteisistä tilaisuuksista, paitsi ohjelmapuolesta, myös ravintolasta, puhvetista jne. (Laine 1996b, 24-25.) Naisten aktiivisesta panoksesta huolimatta raha näytti menevän seuroissa pitkälti miesten toimintaan. Myös

kilpailuissa naisten palkinnot olivat miesten palkintoja vähäpätöisempiä. Seurat säästivät 1920-luvulla myös esimerkiksi urheilevien naisten kilpailumatkoista ja naiset joutuivatkin usein maksamaan matkansa itse. (Laine 1996b, 23-25.)

2.1.6 Naishiihdon käynnistymisvaiheet muualla maailmassa

Ruotsissa naiset hiihtivät kilpaa ensi kerran miesten mukana vuonna 1879, eli tismalleen samana vuonna kuin Suomessa hiihdettiin Tyrnävän hiihdot. Myös Ruotsissa naiset hiihtivät 1800-luvun lopulla paikallisissa kilpailuissa ja kuuluivat hiihtoseuroihin. (Laine 2002, 124.) Ruotsissa myös tytöt pääsivät 1870-luvulta lähtien osallistumaan koululaishihtoihin omassa sarjassaan (Jukola 1958, 18).

Norjassa naiset puolestaan kilpailivat hiihdossa jo 1860-luvulta lähtien, tosin hyvin satunnaisesti. Norjassa kilpailut olivat tuolloin kansanjuhlia, joissa naiset hiihtämisen lisäksi osallistuivat myös mäenlaskuun. Tosin myöhemmin 1900-luvun puolella Norja eväsi täysin naisilta oikeuden osallistua hiihtokilpailuihin ja sinnitteli kannassaan muita Pohjoismaita huomattavasti pidempään. (Laine 2002, 126.) Von der Lippe (1997) toteaa hiihdon merkityksen Norjan miehisenä kansallislajina olleen niin voimakas, että naiset sysättiin lajin parista syrjään (von der Lippe 1997, 236-238; ks. myös Laine 2002, 128).

Pohjoismaissa naiset ovat osallistuneet hiihtokilpailuihin muuta maailmaa huomattavasti aikaisemmin. Muualla Euroopassa naiset hiihtivät kilpaa satunnaisesti 1800-luvun lopulla. Esimerkiksi vuonna 1899 Saksan St. Andreasbergissa järjestetyissä hiihtokilpailuissa naisille järjestettyyn 2,5 kilometrin hiihtoon osallistui kolme hiihtäjää. Kaksi vuotta myöhemmin samoissa kisoissa naisten hiihtomatka oli pidennetty 3,5 kilometriin. Kuten Suomessa myös muissa Euroopan maissa naiset ja miehet kilpailivat toisinaan samassa sarjassa. (Allen 2007, 151-152.) Kanadassa naisten kilpahiihtokulttuuri käynnistyi huomattavasti myöhemmin. Ensimmäisiin alppihiihtolajeihin naiset pääsivät osallistumaan vuonna 1908. Maastohiihtoon kanadalaiset naiset osallistuivat puolestaan vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen. (Allen 2007, 234.)

2.2 Hiihtourheilu järjestäytyy poliittisesti kahtiajakautuneessa Suomessa (1919-1940)

Kansalaissodan ja sitä seuranneen Työväen Urheiluliiton perustamisen (26.1.1919) myötä hiihto jakautui kahteen leiriin. Kuten muunkin kilpaurheilun, myös hiihdon kehitys jatkui erillään Työväen Urheiluliiton (TUL) ja Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) piirissä. SVUL:n vuonna 1918 tekemän ”kapinallispäätöksen” myötä työväen urheiluseurat alkoivat rakentaa keskinäistä yhteistyötä. Työväen urheiluliikkeen elpyminen oli kiinteästi yhteydessä koko työväenliikkeen järjestöelämän käynnistymiseen. (Hentilä 1982, 73.) Siinä missä SVUL:n puolella naishihto jäi selvästi mieshiihdon jalkoihin, pääsivät TUL:n naishihtäjät nauttimaan poikkeuksellisen suotuisasta asemastaan,

joka näyttäytyi muun muassa naisten omana sarjana työläisten talviolympialaisissa.

2.2.1 SVUL:n naiset hiihtävät miesten ehdoilla

Järjestöjen erkaantumisen jälkeen SVUL kokosi toimintaansa laajan joukon naisia, vaikkakin heidän asemansa järjestössä oli merkittävän heikko. Naiset vaikuttivat seuratasolla, mutta niiden ulkopuolella ei naisilla ollut sanan sijaa. Erilisiä naisten organisaatioita ei SVUL:oon perustettu, ja useat SVUL:n urheiluseurojen naisjaostot liittyivätkin 1920-luvulla Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton (SNLL) jäseniksi ja saivat sitä kautta äänensä kuuluviin. Naisia ei ollut myöskään SVUL:n johtelimissä, vaikka naisten määrä liitossa 1930-luvulla, tytöt mukaan lukien, oli noin 16 000, mikä tarkoittaa yhtä viidesosaa koko jäsenmäärästä. (Laine 1992b, 168-169; 1992c 203-204.)

Vaikka naiset olivat olleet mukana Suomen mestaruuskilpailuissa jo varsin varhain, olivat naisten osallistumismahdollisuudet hiihtokilpailuihin vielä 1900-luvun alkupuolella selvästi miehiä vaatimattomammat. SVUL:n hiihdon mestaruuskilpailujen ohjelmaa muutettiin useaan otteeseen 1910- ja 1920-luvuilla. Siinä missä miehille järjestettiin uusia matkoja sekä ikämiehille ja pojille omia sarjoja, saivat naiset hiihtää kilpailuissa ainoastaan 5 kilometrin matkan. (Heikkinen 1981, 35; Halila & Sirmeikkö 1960, 408-411.) Tarvanen (1937b) esittää vuoden 1924 mestaruuskilpailujen ohjelman seuraavasti: Yleinen mestaruuskilpailu (10 km), 18-21 -vuotiaiden mestaruuskilpailu (15 km), Yli 45-vuotiaiden mestaruuskilpailu (10 km), seurojen mestaruuskilpailu (5x10 km), yleinen mestaruuskilpailu (30 km), naisten mestaruuskilpailu (5 km). Niin miesten yleistä kilpailua kuin myös poikien ja ikä-miesten kilpailuja Tarvanen selvittää eri vuosien mestaruuskisojen osalta seikkaperäisesti, kun taas naisten osalta on ilmoitettu vain kolmen ensimmäisen tulokset. (Tarvanen 1937b, 16-17.)

Vuodesta 1889 hiihdettyihin Oulun hiihtoihin naiset saivat 1920-luvulla vihdoin sarjansa:

”Uutena tuli ohjelmaan v. 1922 naisten 5 km:n hiihto, mitä oli tavallaan jo kaivattu. Alkuun päästyään nämä kilpailut toivat laduillemme lotta-hiihtojen välityksellä mm. Limingan Siiri Lievosen, Haapaveden Venla Koskenkorvan ja Raahen Aura Pietolan, jotka lyhyessä ajassa kehittivät maamme parhaiksi. Siiri Lievonen voitti mm. kolme kertaa Suomen mestaruuden.” (Kirjavainen 1969, 25.)

Vuonna 1927 käynnistyneissä Ounasvaaran hiihdoissa naiset olivat puolestaan alusta asti mukana (Jussila 1998, 73). SVUL:n puolella naishiihtoa vei osaltaan eteenpäin myös lotta-hiihdot. Ylivoimaisesti suurimmat naisten hiihdot 1930-luvulle tultaessa, olivat vuonna 1928 järjestetyt puolustuslaitoksen kisat, joissa Lottajärjestön kilpailuun osallistui yhteensä 90 hiihtäjää. (Kirjavainen 1969, 138.)

Suomalaisen kilpahiihdon kuvataan eläneen 1920-luvulla tietynlaista taantumaa-aikaa. Vaikka olosuhteet harjoitteluun olivat maassamme otolliset, ei hiihto kilpailumuotona kehittynyt odotettuun tapaan. Tämä näkyi voimakkaammin SVUL:ssa, mutta myös TUL:n puolella. Laineen (1992c, 183) mukaan taantumakauden taustalla vaikuttivat ensinnäkin muuhun maailmaan verrattuna hitaasti

tapahtunut siirtyminen tasamaalta murtomaalle sekä raskaalla kädellä toteutetut amatöörisäännöt. Amatööriurheiluun siirtyminen hiihdossa tapahtui lähinnä suomalaisen urheilukulttuurin järjestäytymisen ja kansainvälistymisen seurauksena. (Heikkinen 1977, 176.) SVUL oli laatinut jo vuonna 1907 amatöörisäännöt, joiden mukaan amatööriurheilija ei saanut kilpailla rahapalkinnoista tai sovitusta korvauksesta eikä muuttaa saamaansa palkintoa rahaksi. Urheilijalle myönnettiin amatöörioikeus, kun hän oli kilpaillut vuoden ottamatta rahapalkintoja vastaan. Amatöörisäännöt eivät kuitenkaan läpäisseet koko hiihtokenttää kovin nopeasti, vaan suunnan muutos kohti puhdasta amatööriurheilua kesti pitkään. Useissa kilpailuissa olikin tarjolla omat sarjansa amatööreille ja ammattilaisille. (Heikkinen 1977, 177.) Kun vuonna 1917 rahapalkinnot kiellettiin lopullisesti, harveni maamme suurhiihtäjien kärkijoukko selvästi. Tämä näkyi luonnollisesti voimakkaammin mieshiihdon puolella, jossa rahapalkintojen suuruus naishiihtoon verrattuna oli ollut täysin omaa luokkaansa. (Kirjavainen 1938, 17; Jukola 1958, 22-23.)

Niin sanottu taantumakausi jäi lopulta melko lyhyeksi. Suomalainen hiihto alkoi nostaa jälleen asemiaan 1920-luvun lopulle tultaessa, jolloin hiihdon olympiavalmennus käynnistyi Suomessa yleisurheilun ja painin esimerkkiä seuraten (Kantola 2007, 18). Olympialaisten merkitys on aina ollut suuri lajikehityksen kannalta. Hiihto oli mukana historian ensimmäisissä Ranskan Chamonixissa vuonna 1924 järjestetyissä talviolympialaisissa (Halila & Sirmeikkö 1960, 415). Muista talviurheilulajeista esimerkiksi luistelu oli kuulunut tosin jo aiemminkin kesäolympialaisten ohjelmaan. Halu menestyä olympiakisoissa käynnisti suomalaisessa hiihdossa uudenlaisen innostuksen niin sanotun olympiavalmennuksen muodossa. Vaikka hiihto lajina alkoi Suomessa jälleen kehittyä, ei kehitys koskettanut koko kilpahiihdon kenttää. Erityisesti SVUL:n puolella kilpailevat naiset eivät saaneet osaansa lajin edistyksestä. TUL:n puolella naiset sitä vastoin kilpailivat samaan aikaan ahkerasti kotimaan kilpailujen lisäksi myös ulkomailla. SVUL:n naiset eivät liittonsa miesten tavoin päässeet kiertämään ulkomaisia kilpailuja, vaan kilpailivat ainoastaan kotimaassa. (Laine 2000, 248.) Naisilla ei myöskään ollut sarjaa talviolympialaisissa tai MM-kisoissa. Kilpahiihto olikin tästä syystä hyvin miehiin keskittynyttä SVUL:n puolella 1940-luvulle saakka. Tarvanen (1937a, 13) kuvaa talviolympialaisten merkitystä seuraavasti:

”Näissä pääkilpailuissa on saavutettu voittojakin, jotka ovatkin olleet välttämättömiä iskutehon ylläpitäjänä edustushiihtäjiemme keskuudessa ja tuiki tarpeellista nuorten hiihtäjävesojen innostuksen kohottajina.”

Voidaan siis todeta, että olympialaisten merkitys hiihtokulttuurimme (alun perin mieshiihtokulttuurin) taustalla nähtiin tärkeänä. Ja kun naisilla ei olympialaisissa ollut omaa sarjaa, ei naishiihtoa kotimaassakaan juuri arvostettu.

Kansainvälistä tuntumaa ei liiemmin saatu kotimaan kilpailuissakaan (esim. Salpausselänhiihto, Puijon hiihto, Oulun hiihto), sillä naisten sarjan osallistujat olivat 1940-luvulle asti ainoastaan suomalaisia. Miesten sarjassa nähtiin sitä vastoin lukuisia ulkomaisia hiihtäjiä. (Tarvainen 1937a.) Naishiihdon kan-

sainvälisen statuksen puuttuminen latisti myös naisten roolia SM-hiihdoissa. SM-hiihdot toimivat usein MM-kisojen katsastuskilpailuina, joten oli itsestään selvää, että miesten hiihto oli SM-kisoissakin kiinnostavammassa asemassa (ks. Eljanko 1969, 168). Jossain vaiheessa käytiin jopa keskustelua naishiihdon ja ikämiesten mäenlaskun poisjättämisestä SM-kilpailujen ohjelmasta. Kumpikin sarja kuitenkin säilytettiin ohjelmistossa. (Eljanko 1969, 186; Halila & Sirmeikkö 1960, 410.)

SVUL:n järjestötasolla koettiin 1930-luvun alussa muutoksia muiden lajien tapaan myös hiihdon osalta. SVUL:n erikoisliittojen kesken syntyneet ristiriidat johtivat lopulta jaostojen itsenäistymiseen ja erikoisliittojärjestelmän syntymiseen. Vuonna 1931 monen muun liiton tapaan perustettiin myös Hiihtoliitto, joka sai kotipaikkakunnakseen Helsingin sijasta Lahden. Vuonna 1936 liiton nimi tarkennettiin Suomen Hiihtoliitoksi. (Kalonieniemi 1937, 300-301; Kantola 2007, 93.) Kalonieniemi (1937, 304) kuvaa liiton itsenäistymisen tapahtuneen pitkäaikaisen ja vaiheikkaan kehityksen tuloksena. Itsenäisen liiton syntymisen merkitystä hän kuvaa seuraavasti:

”Voimme tyydytyksellä todeta kehityksen johtaneen lopulta siihen, että meillä on nyt hiihtoasioitamme johtamassa itsenäinen Suomen Hiihtoliitto, jolle toivotamme jatkuvaa menestystä sen vastuunalaisessa työssä.”

2.2.2 TUL:n naishihtäjillä poikkeuksellisen vahva asema

TUL perustettiin sisällissodan jälkimainingeissa tammikuussa 1919. Vaikka sodan jälkeen työväenjärjestöjen toiminta lamaantui lähes täysin, alettiin sitä herättää henkiin eri puolilla maata jo alkusyksystä 1918. Urheilutoiminnan osalta tämä näkyi seurojen aktiivisena pyrkimyksenä käynnistää keskinäistä yhteistoimintaa. (Hentilä 1982, 71-73.) Yhteistyön käynnistyminen johti lopulta kokoukseen, jossa 56 seurojen valtuuttamaa edustajaa päättivät yksimielisesti perustaa Työväen Urheiluliitto -nimisen koko maata käsittävän työväen voimistelu- ja urheiluseurojen keskusjärjestön (Hentilä 1982, 79-81). Heti käynnistymisensä yhteydessä TUL:n liittovaliokunta asetti ensimmäiset jaostonsa, joiden joukkoon muun muassa talviurheilujaosto kuului (Hentilä 1982, 90). Naisten kilpaurheilu jatkui uudessa liitossa seura- ja piiritasolla samanlaisena kuin edeltäneellä 1910-luvulla (Laine 2000, 57).

Naisilla on ollut alusta asti vahva rooli TUL:n toiminnassa. Vaikka liiton johtotasolle naiset eivät juuri yltäneetkään, on heidän urheilumahdollisuuksiinsa kiinnitetty alusta asti poikkeuksellisen paljon huomiota. Naiset saivat toimia TUL:n puolella suhteellisen itsenäisesti ja omatoimisesti. TUL:n naiset saivat vuoden 1924 liittokokouksessa oman liittotoimikunnan alaisen naisjaoston (Naisten voimistelu- ja urheilujaosto), joka sittemmin nimettiin naistoimikunnaksi. (Laine 2000, 99-100.) Naistoimikunnan tehtävänä oli suunnitella naisten toimintaa TUL:ssa ja antaa siitä ehdotus liittotoimikunnalle. Naiset eivät kuitenkaan tyytyneet pelkkään ehdotusten tekemiseen, vaan aloittivat määrätietoisien kamppailun toimintansa itsenäistämiseksi. (Hentilä 1982, 132.)

Naistoimikunta haki toiminnan alkuvaiheista lähtien itsenäisen naistoiminnan linjaa. *"Tavoitteena oli koota omalle reviirille kaikki liikkeessä olevat naiset ja kouluia heidän itsetuntoon ja oivallukseen tasaavertaisuudesta. Samalla heihin tuli juurruttaa toisenlainen kuva naisten tehtävistä urheiluliikkeessä ja naisten ruumiinharjoituksista kuin miesjohdolla ja perustason miehillä oli."* (Laine 2000, 54.) SVUL:n naisiin verrattuna TUL:n naiset toimivat liitossa likipitäen omana naisjärjestönään. Heillä oli suhteellisen suuri itsemääräämisvalta oman naistoimikunnan, oman lehden ja naistyöntekijän kautta. (Laine 1992b, 168-169.)

Myös yhä useampaan piiriin perustettiin 1920-luvulla naisten voimistelija- ja urheiluosasto tai naisjaosto. Piirien naisjaostoihin koottiin edustajat seurojen naisjaostoista. Läheskään kaikissa piireissä ei kuitenkaan ollut naisjaostoa. (Laine 2000, 99-100, 129.) Useimmiten naisjaostoissa huolehdittiin naisurheilun kokonaisvaltaisesta edistämisestä, jolloin päähuomio oli talvikausina voimistelussa ja hiihdossa, kun taas kesäisin ohjelmassa oli yleisurheilua, pallopelejä, retkeilyä ja uintia (Laine 1996b, 23-24). Vahva ja itsenäinen naisten asema näkyi selvästi toiminnassa. Työväen Urheiluliiton tarjoama naisten urheiluojelma oli 1920-luvulla maamme laajin ja se sisälsi useita eri urheilulajeja. (Laine 2000, 57.) Liiton naisten monipuolinen urheiluharrastus katsottiin niin tärkeäksi, että TUL:n naisten voimistelu- ja urheiluosasto jaettiin vuonna 1921 erillisiin voimistelu- ja urheiluosastoihin. Hiihto oli tuolloin yksi urheiluosaston näkyvimmistä lajeista. (Laine 1996b, 34.)

TUL:n puolella hiihdossa kilpailtiin yleisurheilun ja uinnin tavoin alun alkaen koko liiton mestaruuksista. Naiset olivat alusta asti toiminnassa mukana. Ensimmäisissä liiton mestaruuskilpailuissa vuonna 1919 miehille oli tarjolla 20 ja 30 kilometrin hiihto ja lisäksi pojille 10 kilometrin hiihto. Naiset puolestaan kilpailivat ainoastaan kolmen kilometrin matkalla. Tosin jo seuraavana vuonna naiset kilpailivat kolmen kilometrin lisäksi myös viiden kilometrin hiihdossa. (Laine 1996b, 35-40; Laine 2002, 123; Hentilä 1982, 118.) Myös piirinmestaruuskilpailuissa naiset hiihtivät kilpaa kolmen kilometrin matkalla. Vuoden 1919 osalta sekä Suomen- että piirinmestaruuksia ratkottaessa naiset hiihtivät vielä jäällä, vaikka miehet kilpailivat jo murtomaalla. (Laine 2000, 57.) Mestaruushiihtojen sarjoja ja matkoja alettiin nopeasti lisäämään. Vuonna 1921 miehet hiihtivät 5, 10, 20, 30 ja 60 kilometrin matkoilla. Lisäksi yli 35-vuotiaat miehet hiihtivät 10 kilometriä, ikämiehet 20 kilometriä ja alle 18-vuotiaat 10 kilometriä. Naiset hiihtivät edelleen vain kolmen ja viiden kilometrin matkoilla. (Kirjavainen 1969, 84.) Piiritason kilpailuissa oli 1920-luvulla paljon viesti- ja joukkuekilpailuja erilaisissa muodoissa. Tällaisia olivat mm. hiihdossa seurojen välinen sekaviest, jossa kunkin seuran osuudet oli jaettu seuran nais-, poika- ja miesjäsenille. (Laine 1996b, 35.) Kilpailumuotojen taustalla näkyy selvästi liiton tavoite saada mahdollisimman laaja joukko mukaan urheilutoimintaan. TUL:n yleisin urheiluseuran malli 1920-luvulla olikin niin sanottu perhemalli, joka kokosi kirjaimellisesti koko perheen toimintansa piiriin (Laine 1996b, 23).

Laine (2000, 97) kuvaa naisten urheilun aseman olleen TUL:ssa 1920-luvun puolivälissä poikkeusilmiö suhteessa muuhun suomalaiseen urheiluliikkeeseen. Hiihdon historiaa käsittelevissä teoksissa TUL:n naiset saavat SVUL:n naisia enemmän huomiota osakseen. TUL:n puolella noteerattiin usein myös naispuo-

listen hiihtäjien saavutukset. Esimerkiksi Kirjavainen (1969, 84) kertoo TUL:n hiihdosta 1920-luvulla seuraavasti:

”Näin oli Työväen Urheiluliitto päässyt hiihdossa alkuun. Nimekkäinä hiihtäjinä liitolla olivat kymenlaaksolaiset Niskan veljekset, Iisalmen Tatu Pesonen, Tampereen Väinö Lahtinen sekä Korven Saimi Salmi naisten sarjassa.”

Myös Nygren ym. (1983) mainitsevat teoksessaan TUL:n varhaisista hiihtäjistä Vihtori Tanin ja Ester Korholinin. Korholin voitti TUL:n mestaruuden kymmenen kertaa vuosina 1924-1932. (Nygren ym. 1983, 64.)

Ensimmäiset Työväen Urheiluinternationaalin talvi- ja kesäolympialaiset järjestettiin vuonna 1925. Talvikisoihin Saksan Riesengebirgeen, jossa naisten lajeina olivat kelkkailu ja kuuden kilometrin murtomaahiihto, TUL:n naisia ei vielä lähetetty. Hiihtomatkaa pidettiin naisille liian pitkänä, eivätkä TUL:n naiset olleet koskaan kilpailleet murtomaalla. Jälkikäteen kuitenkin arveltiin, että Suomen naiset olisivat menestyneet kilpailuissa hyvin. Kilpailujen perusteella todettiin, että suomalaisnaisten olisi alettava hiihtää myös murtomaalla ja saatava käyttöönsä pidemmät sukset. Myös hiihtopuvun mallia oli muutettava, sillä tuolloin yleisesti käytössä olleen hameen ymmärrettiin vaikeuttavan hiihtosuoritusta. (Heikkinen 1981, 43; Laine 2000, 57.) Seuraaviin, vuonna 1931 järjestettyihin työläisolympialaisiin TUL lähetti myös naishiihtäjiä. Se kannatti, sillä kotiin tuomisinaan naisilla oli kolmoisvoitto sekä neljän että kuuden kilometrin matkalta. Suomen naiset olivat kilpailuissa täysin ylivoimaisia. (Hentilä 1982, 395.) Hiihtohistorioitsija Jussi Kirjavainen (1969, 88) kuvaa kilpailuja seuraavasti:

”Mürzzuschlad 1931: 'Naishiihtäjät osoittautuivat ylivoimaisiksi hekin. Impi Lahtinen oli kolmesta suomalaisesta paras. Paras keskieurooppalainen - itävaltalainen - hävisi 4 kilometrin alamäki-voittoisella radalla lähes kilometrin ja tsekkiläinen Slavikova 6 kilometrillä puolitoista kilometriä. Lahtisella oli Mürzzuschladissa hiihtouransa yksi parhaimpia päiviä, sillä Ester Korholin - kahdeksankertainen TUL:n mestari - oli voittanut hänet katsastuksissa Lahdessa yli minuutilla 5 kilometrin matkalla, mutta hävisi nyt molemmilla matkoilla.”

Myös viimeisiksi jääneissä työläisten talviolympialaisissa vuonna 1937 TUL:n naiset loistivat ottaen voiton neljän kilometrin joukkuehiihdossa ja kaksoisvoiton kuuden kilometrin matkalla (Jukola 1958, 179-180; Hentilä 1982, 419; Nygren 1969, 94). Yksilö- ja joukkuematkojen lisäksi TUL:n naiset ottivat mitaleita syöksylaskun kaltaisesta syöksyhiihdosta (Laine 1996b, 40-41). Työläisolympialaisten lisäksi TUL:n naishiihtäjät olivat mukana niin sanotuilla spartakiadeilla ja pääsivät muutoinkin aktiivisesti kilpailemaan ulkomailla (Laine 1996a, 45). TUL:n naisten hiihtomenestys oli tärkeää lajin etenemisen kannalta. Naishiihtäjien asema oli liitossa esimerkiksi naisyleisurheilijoita parempi, sillä mitalimahdollisuudet koettiin juuri naishiihtäjien kohdalla paremmiksi. (Laine 2002, 130.)

2.2.3 Yhteiset tehdashihdot

Merkittävänä hiihtourheiluinnostuksen vahvistajana voidaan pitää tehdashihtoja, jotka kokosivat 1900-luvun alkuvuosikymmeninä piiriinsä massoittain

tehdastyöläisiä. Liikeyritysten ja virastojen järjestämiä hiihtokilpailuja työntekijöille oli järjestetty jonkin verran jo 1800-luvun puolella. Varsinainen puulaakiurheilu käynnistyi useilla tehdaspaikkakunnilla kuitenkin vasta 1920-luvulla. (Heikkinen 1981, 58, 63; Laine 1992c, 193.) Tehdashiihdoista käytetty termi prosenttiiihtdot kuvaa kilpailujen tarkoituspäätä. Tavoitteena oli saada mahdollisimman suuri prosenttiosuus työntekijöistä lähtemään mukaan kilpailuun. Prosenttiiihtdoissa kilpailtiin teollisuuslaitosten työntekijöistä muodostettujen osastojen paremmuudesta. (Kukkonen 1937, 273-275.) Menestys tehdashiihdoissa toi suurta hyötyä tehtaalle. Niinpä osastojen johdossa toimineet esimiehet jopa värväsivät hyviä hiihtäjiä tehtaan palvelukseen (Itkonen 1995, 119). Tehdashiihtojen massiivisuudesta kertoo esimerkiksi Varkauden tehtaan hiihtojen osanottajamäärät. Vuonna 1935 tehtaan hiihtoihin otti osaa yhteensä 2317 hiihtäjää, mikä tarkoitti 20,57 prosenttia pitäjän koko väestöstä. (Itkonen 1995, 113, 120; Kukkonen 1937, 277.)

Suuria joukkoja kerättäessä myös naisten mukanaolo nähtiin tärkeäksi. Niin tehtaissa työskentelevät naiset kuin myös tehdastyöläismiesten vaimot osallistuivat hiihtoihin. Vuoden 1935 Varkauden tehdashiihtojen 2317 osallistujasta 509 oli naisia. (Heikkinen 1981, 62; Kukkonen 1937, 277.) Tehdashiihtojen merkitys lajiin sosiaalistamisessa niin mies- kuin naishiihtäjien kohdalla oli ilmeinen. Esimerkiksi vuoden 1939 Varkauden tehdashiihtdot toimivat lähtölaukauksena Kerttu Pehkosen menestyksekkäälle hiihtouralle. Pehkonen voitti tuolloin tyttöjen C-sarjan mestaruuden. (Harjunheimo 1964, 24-26; Itkonen 2004, 277.)

Tehtaiden hiihtdot yhdistivät poliittisesti eri leireissä urheilevia hiihtäjiä samoille laduille, sillä hiihtoihin osallistuivat tehtaan palveluksessa työskentelevät miehet ja naiset, olivatpa he sitten SVUL:n tai TUL:n urheilijoita (Itkonen 1995, 110-111). Toisaalta työskentely tehtaalla saattoi määrittää poliittista suuntautumista, mikä ulottui myös urheiluseuran valintaan. Raiskion (2005, 17) mukaan esimerkiksi Valkeakoskella Rudolf Waldenin aikakaudella (1924-1940) usea tehdastyöläinen siirtyi työpaikkansa turvatakseen Koskenpoikien riveistä paikkakunnan porvariseuraan Hakaan. Heikkinen (1981, 60) kuvaa TUL:n suhtautumisen puulaagihiihtoihin olleen varauksellista sen merkityksessä yhteistyötä "kapitalistien" kanssa. Tehdashiihtojen kuten muunkin teollisuuslaitosten ylläpitämän urheilutoiminnan lähtökohdat juonsivat juurensa porvarillisesta asetelmasta. Raiskion (2005, 13) mukaan tehdasurheilun tavoitteena oli toisaalta parantaa työläisten fyysistä kuntoa ja sitä kautta työtehoa, toisaalta taas lisätä kontrollia, jolla pyrittiin täyttämään työläisten vapaa-aikaa ja torjumaan kommunismia.

2.3 Yhteistyötä, edistystä ja kansainvälinen status (1940-1970)

2.3.1 Keskusjärjestöjen yhteistyö käynnistyy

Sodan puhutaan usein vaikuttavan kansakunnan yhtenäisyyteen kiinteyttävästi. Hyvin ilmeistä tämä on näyttänyt olleen urheilevan Suomen kohdalla, sillä yhteistyö SVUL:n ja TUL:n välillä käynnistyi muiden lajien tapaan myös hiihdon osalta talvisodan jälkimainingeissa. Vuoden 1940 SVUL:n mestaruuskilpailut jäivät sotatilan vuoksi hiihtämättä. Olojen jonkin verran vakiinnuttua ryhdyttiin saman vuoden syksyllä neuvottelemaan Työväen Urheiluliiton kanssa yhteistyösopimuksen aikaansaamisesta. Neuvottelujen tuloksena allekirjoitettiin tammikuussa 1941 sopimus järjestöjen yhteistoiminnasta. Saman vuoden kevättalvella hiihtivät SVUL:n ja TUL:n hiihtäjät koko maan mestaruuksista Kuopiossa kahdenkymmenen vuoden tauon jälkeen. Osanottajia oli yhteensä 470, joista "tullilaisia" oli lähes 100. (Eljanko 1969, 194; Nygren ym. 1983, 90.) TUL:n puolella yhteistyö avasi ovia erityisesti liiton naisurheilijoille. TUL:n suhteellisen pieni naisurheilijajoukko sai lisää kotimaisia kilpailumahdollisuuksia ja uusia kilpakumppaneita porvarillisen urheiluliikkeen naisista. Avatulla yhteistyöllä tuli olemaan sodan jälkeen suuri merkitys koko maan naisurheilulle. (Laine 2000, 154.) Yhteistyön käynnistyminen ei suinkaan tarkoittanut TUL:n toiminnan lakkautumista. Päinvastoin TUL kasvatti 1940-luvun puolivälissä jäsenistöään merkittävästi. Liiton jäsenmäärä lähes kaksinkertaistui vuosina 1944-1945. Kokonaisuudessaan liittoon kuului vuoden 1945 lopulla noin 126 000 jäsentä, joista naisia oli 27 600 ja tyttöjä 12 700. Näin ollen naisten ja tyttöjen osuus liitossa oli 32 prosenttia. (Laine 2000, 156; Hentilä 1984, 103.) Myös hiihdossa TUL:n toiminta jatkui entiseen tapaan. Mestaruushiihdoissa siirryttiin vuonna 1946 SVUL:n esimerkin tavoin naisten sarjassa pelkkään 10 kilometrin hiihtoon. Hiihdossa TUL:n kansallinen menestys jäi kuitenkin esimerkiksi yleisurheilua selvästi heikommaksi 1940- ja 1950-luvuilla. (Laine 1996b, 66; Hentilä 1984, 140, 340.)

Vaikka yhteistyö liittojen välillä alkoi hiihdossa yhteisten SM-kilpailujen merkeissä, vallitsi liittojen kesken kova kilpailu. Politisoituminen oikeiston ja vasemmiston välillä oli yhteiskunnassa edelleen niin vahvaa, että se ulottui väkisin myös urheiluelämään. Naishiihdon puolella erimielisyydet konkretisoituivat 1940-luvun mestarihiihtäjien Kerttu Pehkosen ja Tyyne Widemanin kohteluun niin kotimaisissa kuin kansainvälisissäkin kilpailuissa. Wideman kertoo Laineen (2000) tekemässä haastattelussa muun muassa kilpailuista Ruotsissa, joissa Hiihtoliiton päävalmentaja Veli Saarinen voiteli TUL:n seuraa edustaneen Widemanin sukset tahallaan väärin varmistaakseen Hiihtoliiton Kerttu Pehkoselle paremman menestyksen. Widemanin mukaan ulkomailla Hiihtoliiton miehet kannustivat vain omiaan. Naishiihtäjiä esiteltäessä todettiin usein Kerttu Pehkosen tulevan Suomesta ja Tyyne Widemanin TUL:sta. (Laine 2000, 250.) Toisaalta kilpailuasetelma SVUL:n ja TUL:n välillä nostatti osaltaan naishiihdon asemaa kotimaassa. Salpausselän kisoissa naisten kilpailu oli lähes yhtä tärkeä

kuin miesten, sillä liitot saivat ensimmäisistä sijoista rahaa niin miesten kuin naistenkin kilpailujen osalta. (Laine 2000, 250.)

2.3.2 Naiset nostavat asemiaan järjestötoiminnassa ja laduilla

Laineen (2002, 135) mukaan naisliikkeen tutkijat ovat pitäneet 1940-lukua virheellisesti naisemansipaation hiljaiselona. Vaikka ”varsinainen”, poliittinen naisliike tuolloin nukkuikin, oli naisemansipaatio kilpaurheilun alueella voimakasta. Niin järjestötasolla kuin kentälläkin naiset kohensivat voimakkaasti asemiaan.

Naistoimintaan oli sekä TUL:n että SVUL:n puolella kiinnitetty huomiota jo ennen sota-aikaa. TUL:ssa oli naistoimikunta, naissihteeri, naisten oma lehti ja piirien naisorganisaatio 1920-luvun alusta lähtien. SVUL:n erikoisliitoista Suomen Urheiluliitossa oli toiminnassa naisjaosto 1930-luvulta lähtien. Yhteistyön käynnistymisen jälkeen ensimmäinen toimenpide naisurheilun huomioimiseksi oli SNLL:n liittyminen erikoisliittona SVUL:oon. Naisvoimisteluliitto ei kuitenkaan ryhtynyt edistämään tarpeeksi naisten kilpaurheilua. Niinpä SVUL:oon perustettiin urheiluvien naisten aloitteesta naisten urheilun keskus-toimikunta vuonna 1948, joka muutti nimensä naisvaliokunnaksi vuonna 1967. (Laine 1996a, 48; Arponen 1981, 127, 201.)

Naisten urheiluharrastus laajeni sodan jälkeen useiden lajien osalta. Aikaisempien yleisurheilun, uinnin, hiihdon, pesä- ja koripallon sekä juuri alkuun päässeeseen luistelun oheen tulivat uudet lajit kuten suunnistus, melonta ja pöytä-tennis. Naisurheilijoille oli tyyppillistä harrastaa monia eri lajeja niin talvi- kuin kesäkausinakin. (Laine 2000, 235.) Naisurheilun kehittämiseksi alkoi esiintyä tarvetta kummankin keskusjärjestön taholla. Vuonna 1952 perustettiin uuden SVUL:n naiskomitea, joka alkoi koordinoida naistoimintaa johtajansa Inga Löwdingin johdolla. Naiskomiteoita alettiin perustaa 1950-luvulla myös piireihin ja erikoisliittoihin. Komiteat järjestivät naisurheilukampanjoita, tuottivat kirjallista propagandaa-aineistoa sekä kurssittivat ja kouluttivat. Varsinaiseen käytännön urheiluun komiteoilla ei kuitenkaan ollut oikeutta puuttua. (Laine 1996a, 46-47.) Naiskomiteoiden merkitys naisurheilun kehityksen kannalta oli epäilemättä suuri. Laine (1996a, 46) kuvaakin naiskomiteoiden perustamista ensimmäiseksi urheilun ”tasa-arvovaiheeksi”.

Monen muun lajin tavoin myös naishiihdon voidaan sanoa eläneen nousukauttaan 1940-luvulla. Suomen Hiihtoliittoon perustettiin Naiskomitea vuonna 1948, mikä edisti nimenomaan naisten oman äänen kuuluvuutta liitossa (Laine 2002, 132). Vuonna 1947 naisten hiihto oli otettu takaisin Salpausselän kisojen ohjelmaan. Naisten lajina oli 10 kilometrin hiihto, johon jo ensimmäisenä vuonna osallistui 21 hiihtäjää. Kilpailu sai heti kansainvälistä väriä, sillä osallistujia tuli ulkomailta asti. (Kuisma 2008, 49.) Tämän lisäksi TUL:n ja SVUL:n yhteiset SM-kisat lisäsivät naishiihdon kehitysmahdollisuuksia (Laine 2002, 132; Vasara 1997).

Suomen Hiihtoliitto oli jo 1930-luvulta lähtien saanut Olympiakomitealta valmennusrahaa hiihtoleirien järjestämiseen. Avustukset eivät kuitenkaan vielä tuolloin tavoittaneet naisia. Eljanko (1969, 179) kirjoittaa Marraskuussa 1934

järjestetystä hiihtoleiristä seuraavasti: *"Leirillä kokeiltiin miesten kouluttamista erikoisharjoittelun avulla eri matkoille, >>spesiaalimatkoille>>."* Naisten puuttumisesta leiriltä kertoo myös kuva, jossa Sotkamon leirin 16 hiihtäjämiestä poseeraavat kameralle. (Eljanko 1969, 170, 174.)

Myöskään vuonna 1946 järjestetyille Vuokatin leirille ei naisia otettu mukaan. Leirille osallistui 38 edustushiihtäjää, joiden joukossa ei ollut ainuttakaan naishiihtäjää. (Eljanko 1969, 206-207.) Ilmeisesti edustushiihtäjiksi laskettiin vain arvokisahiihtäjät. Ja koska naisille ei vielä tuolloin ollut sarjaa MM-hiihdoissa, ei heidän valmentautumiseen panostamista katsottu tarpeelliseksi. TUL:n puolella naisten valmentautumisesta huolehdittiin paremmin – ainakin hiihtäjä Tyyne Widemanin mielestä. Wideman kertoo Laineen (2000) haastattelussa, että ero Hiihtoliiton ja TUL:n hiihdon naistoiminnan välillä oli juuri se, että TUL:ssa naisia valmennettiin kunnolla. TUL:n naiset harjoittelivat jo 1940-luvulla muun muassa suolla juosten. Wideman korostaa myös sitä, kuinka hyvin valmentaja Gunnar Elovaara piti naishiihtäjistä huolta TUL:ssa. Elovaara lähti aina leireillä naisten kanssa maastoon ja koulutti heidät hiihtämään kauriiksi ja taloudellisesti. SVUL:n valmentaja Veli Saarinen ei puolestaan koskaan lähtenyt maastoon oman liittonsa naisten kanssa. (Laine 2000, 247, 251.) Toisaalta objektiiviselta asian tarkastelulta vie hieman pohjaa pois se, että valmentaja Elovaarasta tuli sittemmin Widemanin aviomies.

1940-luvulla parhaat naishiihtäjät alkoivat saada niin sanottuja sponsori-sopimuksia. Vaikka periaatteessa hiihtovälineet oli itse hankittava, Tyyne Wideman kertoo saaneensa sukset suoraan Järviseltä. Lisäksi Wideman myöntää saaneensa Järviseltä kaksi kertaa vuodessa ruskean kirjekuoren. (Laine 2000, 247.) Myös naisten valmennustoiminta oli alkanut kehittyä ainakin TUL:n puolella. Wideman kertoo leireilleensä Neuvostoliitossa vuonna 1950. Samalla hän osallistui Moskovan mestaruuskilpailuihin, joihin myös Kerttu Pehkonen oli kutsuttu. Pehkonen ei kuitenkaan kilpailuihin osallistunut, sillä SVUL ei suosittanut lähettämään häntä kilpailuihin. (Laine 2000, 251.)

2.3.3 Naishiihto olympialaisten ohjelmaan

Moneen muuhun lajiin verrattuna, naishiihto otettiin mukaan olympialaisten ja samalla MM-kilpailujen ohjelmaan suhteellisen myöhäisessä vaiheessa. Kun miehet olivat hiihtäneet kilpaa olympialaisissa vuodesta 1924 ja MM-kilpailuissa vuodesta 1926 lähtien, saatiin naisten kilpailu ohjelmaan vasta vuonna 1952. (Laine 2002, 122.) Toisaalta on muistettava, että naiset olivat hiihtäneet työläisolympialaisissa jo vuosina 1925, 1931 ja 1937. Talvilajien osalta naiset olivat olleet mukana syöksylaskun, pujottelun ja alppiyhdistetyn MM-kilpailuissa vuodesta 1931 lähtien (Keskitalo & Siitonen 1977, 65). Olympialaisiin alppiyhdistetty tuli lajiksi vuonna 1936, samanaikaisesti sekä miehille että naisille. Pujottelu ja syöksylasku järjestettiin miehille ja naisille ensi kertaa puolestaan vuoden 1948 olympialaisissa. Taitoluistelun olympiaohjelmassa naiset ovat olleet mukana sekä yksin- että pariluistelussa jo vuodesta 1908 lähtien, jolloin luistelu kuului vielä kesäolympialaisten ohjelmaan. Kesälajien puolella naiset osallistuivat uintiin ensi kerran vuoden 1912 olympialaisissa. Yleisurheilun

muutamisiin lajeihin sekä telinevoimistelun joukkuekilpailuun naiset puolestaan saivat sarjansa ensi kerran vuoden 1928 olympialaisissa. Tosin naisten 800 metriä, joka oli otettu kisaohjelmaan kokeilulajina, poistettiin ohjelmasta kokeilun jälkeen. Maaliin tulleiden naisten voimattomuus ja hengästyminen koettiin naissukupuolta häpäiseväksi. Tämän jälkeen naisten olikin soveliasta juosta ainoastaan lyhyitä, alle 200 metrin matkoja. Vasta vuonna 1960 naisten 800 metriä palasi olympialaisten ohjelmaan. (Olympialajien historiasta mm. Suomen Olympiakomitean [www-sivuilla: www.sport.fi/ Olympialajit](http://www.sport.fi/Olympialajit).)

Hiihdon tulo naisten olympialajiksi vuonna 1952 ei ollut itsestäänselvyys. Samoin kuin yleisurheilun kestävyysmatkoja, myös hiihtoa pidettiin fyysisesti liian raskaana naisille, eikä sen hyväksymistä olympialajiksi nähty järkeväksi. Laine (2000, 236-237) toteaa, että siinä missä joidenkin lajien osalta naisten mukaantulo arvokisoihin oli vaivatonta, hiihdossa ovet avautuivat vasta vuosien työn jälkeen.

Pohjoismaisissa hiihtokilpailuissa naiset olivat olleet mukana jo jonkin aikaa, mutta muualla Euroopassa järjestettyihin kansainvälisiin kilpailuihin ei naisilla ollut 1900-luvun puoliväliin saakka asiaa. Naisten hiihtoa alettiin 1940-luvun lopulla ajaa mukaan aluksi kansainvälisten kilpailujen, myöhemmin myös olympialaisten ohjelmaan. Eljanko (1969, 215) kirjoittaa Suomen Hiihtoliiton lähettäneen vuonna 1948 kansainväliselle liitolle, FIS:lle ehdotuksen, jossa toivottiin naisten hiihtoa otettavaksi mukaan kansainvälisten kilpailujen ohjelmaan. FIS:iin vuonna 1946 perustettu naisvaliokunta, joka tähän asti oli edustanut pelkästään alppilajeja, kiinnostui ehdotuksesta, mutta totesi kuitenkin samalla, että olympialaisiin ja MM-kilpailuihin ei naisia vielä hyväksyttäisi. (Laine 2000, 248; Eljanko 1969, 215.) Erityistä vastustusta naisten kilpahiihtoa kohtaan ilmeni Norjan taholta, jossa naiset hiihtivätkin ensimmäistä kertaa maan mestaruuksista vasta vuonna 1955 (Laine 2002, 131). Norjassa sekä urheilujärjestöt että julkinen sana olivat asettuneet vastustamaan naisten kilpahiihtoa. Ilmeisesti syynä tähän oli käsitys hiihdon naisellisuutta turmelevista vaikutuksista. Oslossa 1952 hiihtäneitä naisia norjalaiset kummastelivat, sillä he eivät muistuttaneetkaan ”halonhakkaajia”. (Kokkonen 2007, 157.)

Ensimmäinen laajempi kansainvälinen kilpailu, jossa naisilla oli sarja, järjestettiin Sveitsin Grindewaldissa vuonna 1949. Hiihdettävä matka oli pidennetty kymmeneen kilometriin. Suomesta kilpailuun osallistuivat Hiihtoliittoa edustanut Kerttu Pehkonen ja TUL:n mestari Tyyne Wideman, jotka ottivat kilpailussa kaksoisvoiton. (Nygren ym. 1983, 99; Eljanko 1969, 215; Laine 2000, 248.) Kaksikon roolia kansainvälisen naishiihdon tienraivaajina ei voi vähätellä. Nygren ym. (1983, 99) kuvaavat naishiihtäjien jaksamiseen liittyneiden ennakkoluulojen murentuneen Suomen Kerttu Pehkosen ja Tyyne Widemanin johdolla, jotka tulivat kärjessä maaliin hyvävoimaisina. Grindewaldin kilpailu käynnisti niin kutsutun näytöskiertueen, joka jatkui Sveitsin Le Loclessa ja Ranskan Les Contaminesissa järjestetyillä kilpailuilla. Kiertueen kilpailuja pidettiin tarkkailukilpailuina, joiden tarkoituksena oli osoittaa, pystyvätkö naiset hiihtämään olympia- ja MM-kisoissa. Osallistujia oli Suomen lisäksi Ruotsista ja Tsekkoslovakiasta. (Laine 2000, 248.) Kiertue sai paljon katsojia ja huomiota niin mediassa

kuin valmentajien ja urheilulääkäreidenkin keskuudessa. Kuitenkaan kiertueen perimmäistä tarkoitusta, naisten hiihdon saamista olympia- ja MM-kilpailujen lajiksi, ei suomalaisessa lehdistössä juurikaan käsitelty. (Löwdin 1994, 41-59, viitattu lähteessä Laine 2000, 248.) Kiertue osoitti myös sen, kuinka lapsen kengissä naishiihto kansainvälisesti edelleen oli. Ammattimaisempaan kilpahiihtoon tottunut Tyyne Wideman onkin todennut Laineen (2000, 249) haastattelussa seuraavasti: *"Sehän oli niin lapsellinen reissu, kun eihän meillä siellä kukaan rassannut suksiakaan"*.

Kiertue osoittautui joka tapauksessa merkittäväksi näytöksi naishiihdon sopivuudesta olympialajiksi. Naisten hiihto hyväksyttiinkin viimein olympialaisten ohjelmaan. Jukolan (1953, 247) kuvauksen perusteella päätökseen vaikuttanut nimenomaan naisten suoriutuminen vaivattomasti aikaisempaa pidemmästä kilpailumatkasta:

"Kerttu Pehkosen, Tyyne Widemanin ja parin ruotsalaisneitosen ristiretkellä Keski-Euroopan maihin sekä edellisen vuoden ylimääräisellä naisten 10 km:n kilpailulla Holmenkollenilla oli niin paljon tehoa kansainvälisen liiton herroihin, että he hyväksyivät tämän kilpailun myös viralliseksi olympialajiksi."

Suomen Hiihtoliitto ehdotti myös naisten viestihiihdon ottamista mukaan kansainväliseen ohjelmaan perusteenaan hyvät kokemukset SM-hiihtojen naisten viestihiihdoista. Samanlaisen aloitteen teki Laineen (2002, 134) mukaan myös Neuvostoliitto, jonka naishiihtäjät eivät vielä kuitenkaan osallistuneet vuoden 1952 olympialaisiin. FIS:n kanta oli kyllä myönteinen, mutta Oslon kisoihin mennessä asiaa ei vielä saatu päätökseen. (Eljanko 1969, 223.) Tärkeintä kuitenkin oli se, että naiset saivat henkilökohtaisen matkansa, 10 kilometrin hiihdon vuoden 1952 talviolympialaisiin. Samalla kansainvälinen hiihtoliitto alkoi tukea myös muita naisten kansainvälisiä hiihtotapahtumia, joissa suomalaiset naiset, niin SVUL:n kuin TUL:nkin edustajat, menestyivät erinomaisesti (Laine 2000, 249).

Odotukset naisten menestyksestä heidän ensimmäisissä olympialaisissaan olivat korkealla. Naisten hiihtoa pidettiin etukäteen kaikkien aikojen suomalaislajina siitäkin huolimatta, että edellisvuosien menestyneimmät hiihtäjät Kerttu Pehkonen ja Tyyne Wideman eivät kilpailuihin lähteneet. (Eljanko 1969, 225-226.) Pehkonen oli lopettanut uransa avioiduttuaan ja ryhdyttyään perheemännän tehtäviin, mikä oli hyvin tyypillinen urheilu-uran päättymisen syy tuon ajan naisurheilijalle (Eljanko 1969, 221). Wideman puolestaan joutui unohdettamaan olympiahaaveensa vakavan keuhkosairauden vuoksi (Laine 2000, 246). Toisaalla on myös kirjoitettu Widemanin jääneen Oslon kisoista pois poliittisten syiden takia (ks. esim. Eljanko 1969, 231). Olympialaisten katsastuskilpailut pidettiin Suomessa kahdessa osassa. Niiden perusteella Osloon lähetettiin ensimmäisen katsastuksen voittaja Siiri Rantanen sekä toisten katsastusten kolme parasta, Tyyneen sisko Lydia Wideman, Sirkka Polkunen ja Mirja Hietamies. (Eljanko 1969, 225-226.)

Suomen naishiihtäjille olympiadebyytti oli täysosuma. Kilpailuun osallistui 20 naishiihtäjää kuudesta eri maasta (Suomi, Ruotsi, Saksa, Italia, Ranska, Jugoslavia) (Löwdin 1994, 55-56, viitattu lähteessä Laine 2000). Neljä kilpailui-

hin lähetettyä Suomen naishihtäjää olivat kaikki viiden parhaan joukossa. Voiton vei Lydia Wideman hiihtäen kymmenen kilometrin matkan minuutin toiseksi tullutta Mirja Hietamiestä vauhdikkaammin. Kolmannelle sijalle hiihti niin ikään Suomen Siiri Rantanen, joka voitti suomalaisten rintaman rikkoneen Norjan Märtha Norbergin kolmella sekunnilla. Suomen neljäs edustaja Sirkka Polkunen sijoittui hänkin kilpailussa mallikkaasti viidenneksi. (Jukola 1958, 31; Saarinen & Sorjonen 1956, 36; Nygren ym. 1983, 150; Jukola 1953, 247.) Suomen naisten menestys historian ensimmäisellä olympialaisten naisten hiihtomatalla oli epäilemättä vertaansa vailla. Tosin on muistettava, että Neuvostoliiton naishihtäjät eivät Oslon kilpailuihin vielä osallistuneet. Naisten suoritus tunnustettiin joka tapauksessa kovaksi saavutukseksi kotimaassa. (Nygren ym. 1983, 150.) Esimerkiksi Jukola (1953, 247) on osoittanut yllättävänkin korkeaa arvostusta naishihtäjien olympiadebyyttiä kohtaan: *”Suomen naisten täysosuma oli loistava jalokivi olympiakisojen hiihtokruunussamme.”* Oslon menestyksellä oli Nygrenin ym. (1983) mukaan myös kauaskantoisempia vaikutuksia. Heidän mukaansa ainoastaan Suomen naishihtäjät *”pystyivät 1960-luvulla lyömään kiiloja Neuvostoliiton vahvaan rintamaan”*. (Nygren ym. 1983, 152.)

2.3.4 Naisten valmentautumiseen aletaan kiinnittää huomiota

Naistoiminta alkoi tehostua Suomessa 1950-luvulla koko liikuntakulttuurin alueella. Keskusjärjestö SVUL:n toimesta järjestettyjen valistus- ja koulutustilaisuuksien osanottajamäärät kasvoivat runsaasti 1960-luvulla. Liiton naisvaliokunta panosti erityisesti naisten osallistumisaktiivisuuden lisäämiseen jäsenjärjestöjensä ohjaaja- ja valmentajakoulutukseen. Piireissä järjestettiin aktiivisesti naisten liikunta- ja urheilutoimintaa käsitelleitä piiriparlamentteja, joiden keskeisinä aiheina olivat seurojen toiminnan suunnitteluun liittyvät kysymykset. (Arponen 1981, 201.)

Maastohiihto eli kulta-aikaa niin miesten kuin naistenkin osalta. Miesten menestyksen keulakuvana toimi Veikko Hakulinen, joka otti olympia- ja MM-kisoissa vuosien 1952-1963 aikana yhteensä 15 mitalia, joista viimeisimmän hän saavutti ampumahiihdossa. (Kantola 2007, 221.) Naishihtäjät pääsivät puolestaan todistamaan kovuutensa olympiadebyytin myötä. Oslon kisat osoittivat suomalainen naishiihdon olleen epäilemättä varsin edistynyttä tuon ajan muuhun kansainväliseen tasoon verrattuna. Esimerkiksi Jukolan (1953, 247) kuvauksessa naisten hiihdon ensimmäisestä olympiakilpailusta korostuu suomalaisten naisten erityisyys:

”Kilpailupäivä Holmenkollenilla oli aurinkoinen ja keli loistava. Matkaan lähti parisenkymmentä naista, joukossa joitakin alppihotellien >>mannekiineja>>. Sinipukuiset ja punaposkiset suomettaret hiihtivät aivan miesten tekniikalla, ottivat nousut rohkeasti puolijuoksua eivätkä pelänneet laskuissa. He herättivät yleistä ihastusta.”

Hiihtäjien valmennusmenetelmät perustuivat 1950-luvun alussa kovaan harjoitteluun. Harjoittelun linjoista ja maajoukkueen harjoitusleireistä vastasi Hiihtoliiton päävalmentaja Veli Saarinen, mutta varsinaiset harjoitusohjelmansa hiihtäjät suunnittelivat itse. (Kantola 2007, 221.) Henkilökohtaisia valmentajia ei

ollut, vaan hiihtäjät olivat enemmän tai vähemmän itseoppineita. Saarisen linjaukset kohdistuivat pitkälti miesten harjoitteluun. Oslon kisojen jälkeen ryhdyttiin toimiin myös naisten valmentautumisen suhteen. Tosin naishiihtäjien valmentautumiseen oli jossain määrin kiinnitetty huomiota jo olympialaisten alla. Ainakin naiset itse olivat alkaneet aktiivisesti pohtia harjoittelumenetelmien toimivuutta. Tästä kertoo esimerkiksi Eljangon (1969, 129) kuvaus vuoden 1950 SM-hiihdoista: *"Mainittakoon, että kisojen aikana hiihtäjätämme kokoontuivat yhteiseen neuvonpitoon pohtimaan kilpailuihin ja harjoituksiin liittyviä asioita."*

Kansainvälisesti olympiastatuksen saavuttaminen merkitsi lajin arvostuksen selvää nousua. Suomessa omien naisten läpimurto sai aikaan innostusta niin kansan riveissä kuin Hiihtoliitonkin taholla. Vasta jonkin aikaa vaikuttanut naisten hiihtovalioikunta ehdottikin kisojen jälkeen naisten kurssitoiminnan lisäämistä ja naishiihtäjien entistä runsaampaa mukaan ottamista valmennusleireille. (Eljanko 1969, 227.)

Naisten hiihtoa pidettiin 1950-luvun lopulla liitossa erityisen tärkeänä. Naishiihdon ja yhdistetyn hiihdon edistämiseksi päätettiin ryhtyä toimenpiteisiin Squaw Valleyn olympiavuonna 1960. Tarkoitusta varten varattiin talousarvioon miljoona markkaa. (Eljanko 1969, 258.) Naiset saivat talviolympialaisiin ensimmäistä kertaa oman naisjohtajan, jonka vastuulla koko naisjoukkue oli. Tehtävää hoiti vuosina 1956-1964 Helka Ristolainen. (Laine 2007, 215.) Ensimmäistä kertaa myös tyttöjen hiihtoon alettiin suhtautua vakavasti. Vuonna 1958 tytöt saivat oman sarjansa SM-hiihtoihin, tosin ainoastaan 3x5 kilometrin viestihiihtoon. (Eljanko 1969, 252.) Hiihtoliitossa toiminut naisten valiokunta oli päättänyt nimetä vuoden 1959 tyttöjen vuodeksi. Suunnitelma ja sen toteuttaminen kannatti, sillä talvella oli havaittavissa osanottajamäärän kasvamista kaikissa nuorten sarjoissa, erityisesti tyttöjen sarjassa. Samana vuonna naiset pääsivät SM-hiihdoissa kilpailemaan ensi kertaa kahdella matkalla, viidellä ja kymmenellä kilometrillä. (Eljanko 1969, 258.) Myös arvokisojen lajivalikoimaa kasvatettiin lisäämällä siihen naisten viiden kilometrin hiihto vuoden 1962 Zakopanen MM-kilpailuihin. Naisilla lajeina olivat siis viiden ja kymmenen kilometrin henkilökohtainen hiihto sekä vuonna 1954 ohjelmaan lisätty 3 x 5 kilometrin viestihiihto. (Laine 2002, 134.) Zakopanessa naisten kilpailujen johtajana toimi ensimmäistä kertaa nainen. Myös tuomaritehtäviin kelpuutettiin naisvaliokunnan jäseniä. (Löwdin 1994, 56, 58, viitattu lähteessä Laine 2002, 134.) Vaikka naisten kilpahiihdon asema oli ottanutkin suuren harppauksen, kokivat erityisesti naiset itse asemansa edelleen toissijaiseksi mieshiihtäjien rinnalla. Jussilan (1998, 100-101) mukaan miehet saivat enemmän tukea niin Hiihtoliitolta kuin Olympiakomitealtakin. Myöskään hiihtovarusteita ei naisille juuri kustannettu, vaan ne oli jokaisen itse ostettava.

Myös vuoden 1964 olympialaisiin valmistauduttaessa naisten hiihtoon oli panostettu aikaisempaa enemmän ja heidän valmennuksensa tehokkuutta oli lisätty. Tämän myötä myös odotukset olivat kovat. (Eljanko 1969, 282.) Toisaalta samaan aikaan kiristynyt kansainvälinen kilpailu ajoi sekin osaltaan Suomen Hiihtoliittoa tehostamaan valmennustaan. Suomen naishiihtäjien menestys jatkui vuoden 1964 Innsbruckin talviolympialaisiin asti tasaisena, joskaan ei aivan yhtä menestyksekkäänä kuin mitä olympiadebyytti antoi odottaa. Vuosien 1954

ja 1964 välillä järjestettiin yhteensä seitsemät arvokilpailut, joista Suomen naiset ottivat joka kerta mitalin viestihiihdosta. Lisäksi henkilökohtaisia mitaleja saavuttivat Siiri Rantanen, Mirja Hietamies sekä Mirja Lehtonen. Vuosien 1966 MM-kisojen ja 1968 olympiakisojen osalta Suomen naiset joutuivat tyytymään ensi kertaa mitalittomaan saldoon. Yllätyksenä pidettiin sitä, etteivät Suomen naiset edes viestihiihdossa yltäneet mitaleille. (Eljanko 1969, 305.)

2.4 Menestyminen vaatii ammattimaista otetta (1970-1990)

Muiden Pohjoismaiden tavoin myös Suomen menestys kansainvälisissä hiihtokilpailuissa alkoi heiketä 1960-luvun lopulla. Laji oli alkanut levitä useisiin Euroopan maihin. Erityistä osaamista alkoi tulla Itä- ja Keski-Euroopan maista, joissa tehokkaiden valmennusmenetelmien ja teknologian kehityksen merkitys alkoi kantaa hedelmää. (Kantola 2007, 18, 221.) Suomen maastohiihdon menestys nojasi 1960-luvulla yksittäisten huippujen harteille. Miehistä erityisesti Eero Mäntyrannan 12 arvokisamitalia vuosien 1960-1968 aikana sekä naisten mitalit viestihiihdossa pitivät Suomen mukana kovassa kansainvälisessä kilpailussa (Kantola 2007, 221). Naisten hiihdossa erityisesti Neuvostoliiton naiset olivat vallanneet lajin kansainvälisen kärjen ottaen vuosien 1960-1966 olympia- ja MM-kilpailujen 21 henkilökohtaisesta mitalista peräti 19 (Nygren ym. 1983, 157). Suomen naishiihtäjät kokivat 1960-luvun jälkipuoliskolla ongelmaksi sen, että he joutuivat tekemään päivätöitä, jolloin harjoitteluun ei riittänyt tarpeeksi aikaa. Neuvostoliiton naishiihtäjillä järjestys oli ilmeisesti toinen – ensin tuli harjoittelu ja vasta sitten työnteko. (ks. Heinonen, Karisto & Laaksonen 2005, 99.)

1970-luvulle tultaessa pelkästään kova harjoittelu ei enää riittänyt takamaan menestystä kansainvälisillä laduilla. Menestyäkseen oli pysyttävä niin välinetekniikan kuin hiihtotekniikan kehityksen aallon harjalla. Pohjoismainen perinteisiin ja kokemukseen nojaava valmennus oli tullut tiensä päähän.

2.4.1 Naiset ohittavat miehet arvokisamenestyksessä

Vaikka suomalaisella naishiihdolla on ollut vahva asema ensimmäisistä, vuoden 1952 olympialaisista lähtien, on miesten hiihto ollut Suomessa menestyksekkäämpää aina 1970-luvulle asti. Toisaalta miehille oli olympialaisissa tarjolla useampia matkoja, joten luonnollisestikin mitalimäärät kasvoivat naisia suuremmiksi. (Keskitalo & Siitonen 1977, 71-72.) Vuonna 1972 Sapporossa Suomen naiset kuitenkin ohittivat miehet mitalimäärässä. Tuolloin miehet jäivät ensi kertaa ilman maastohiihdon mitalia, kun taas naisissa Marjatta Kajosmaa otti kaksi henkilökohtaista mitalia ja Suomen naiset hiihtivät viestissä hopealle. (ks. esim. www.sport.fi/ Maastohiihto.) Nygren ym. (1983) pitävät Marjatta Kajosmaan merkitystä Suomen hiihdon murrosvaiheessa ensiarvoisen tärkeänä. Kajosmaan innoittamana suomalaista naishiihtoa lähti viemään uusille urille joukko nuoria lupaavia hiihtäjiä, joihin kuuluivat muun muassa Hilikka Kuntola (Riihivuori), Helena Takalo ja Liisa Suihkonen. (Nygren ym. 1983, 159.) Näistä

Takalo ja Riihivuori tähdittivät suomalaisen naishiihdon menestyksestä kulua niin MM- kuin olympiakisoissa seuraavan vuosikymmenen ajan.

1970-luvulla niin naisurheiluun kuin valmennukseen yleensä alettiin panostaa aikaisempaa voimakkaammin keskusjärjestön toimesta. SVUL:n liittohallitus nimesi vuoden 1974 naisten ja tyttöjen teemavuodeksi. Tavoitteisiin kuului sekä kuntoliikunnan että kilpaurheilun edistäminen. Lokakuussa järjestettiin Espoossa kansainvälinen liikuntakongressi, jonka pääaiheena oli naisten urheiluvallennus ja liikunta eri ikäkausina. (Arponen 1981, 286.)

Jussila (1998) kuvaa 1970-luvulla käynnistyneen suomalaisen naishiihdon uuden nousun kantaneen 1990-luvun puoleen väliin asti. Suomen naiset päihittivät miehet arvokisojen mitalimäärissä kerta toisensa jälkeen kahden vuosikymmenen ajan. Vasta vuonna 1994 Lillehammerin talviolympialaisissa Suomen mieshiihtäjät saavuttivat naisia suuremman mitalimäärän. Naishiihdon menestyksen takana olleet hiihtäjät olivat Jussilan mukaan erilaisia ja heidän nousunsa maailman huipulle tapahtui eri tavoin, eri iässä ja eri vauhdilla. Vuosien 1970-1994 olympia- ja MM-kisoissa seitsemän hengen naisjoukko saavutti yhteensä peräti 40 henkilökohtaista mitalia 16 kisassa. Lisäksi viestimitaleja saavutettiin seitsemän. Kyseiseen naisjoukkoon kuuluivat Marjatta Kajosmaa, Helena Takalo, Hilikka Riihivuori, Marja-Liisa Hämäläinen (Kirvesniemi), Pirkko Määttä, Marjo Matikainen sekä Marjut Lukkarinen (Rolig). Eräänä selityksenä naisten vahvalle menestykselle Jussila näkee naisten huippuluokkaisen hiihdon teknisen osaamisen. (Jussila 1998, 128; www.sport.fi/ Maastohiihto.)

2.4.2 Tieteellisen valmennuksen läpimurto

Hiihdon tavoin myös muissa lajeissa kansainvälinen kehitys meni huimaa vauhtia eteenpäin 1970-luvulle tultaessa. Olympiakomiteassa valmennuksen kehittämisen välttämättömyys oli tiedostettu jo 1960-luvulla, jolloin alettiin panostaa muun muassa urheilulääketieteeseen, valmentajakoulutukseen ja valmennuskirjallisuuden tuottamiseen. Olympiaurheilijoiden kuntoa ja terveyttä alettiin testata uudennlaisilla menetelmillä ja leiritysmahdollisuuksia lisättiin. Olympiakomitea palkkasi myös ensimmäisen kokopäivätoimisen valmennuspäällikön. (Laine 2007, 220-223.) Olympiakomitean tukemana kehitystyö levisi myös lajiliittoihin. Hiihtoliitto alkoi muiden lajiliittojen tapaan kehittää valmennusjärjestelmiään entisestään. Edelläkävijänä toimi Suomen Urheiluliitto (yleisurheilun lajiliitto), jonka esimerkkiä Suomen Hiihtoliitto seurasi. (Kantola 2007, 222.) Hiihtoliitossa käynnistettiin valmennusjärjestelmän uudistus mieshiihtäjien osalta huonosti menneiden Sapporon olympiakisojen jälkeen vuonna 1972. Samalla lisättiin huomattavasti myös pohjoismaista ja kansainvälistä yhteistyötä. (Kantola 2007, 222; Jussila 1998, 129.) Merkittävä muutos koski niin sanottua valmennuksen tieteellistymistä. Hiihtoliitto aloitti tiiviin yhteistyön Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan kanssa. Muodostettiin professori Paavo Komin johtama asiantuntijaryhmä, johon kuuluivat lisäksi muun muassa professorit Heikki Rusko ja Matti Suonperä sekä maajoukkueläkärit. Perinteisestä harjoittelusta haluttiin pitää kiinni, mutta tämän lisäksi alettiin tehostaa kansainvälistä tiedon hankintaa sekä valmennuksen tie-

teellistä seurantaa ja tutkimustyötä. Käyttöön otettiin Komin lanseeraama ”positiivisesti aggressiivinen strategia”, joka tähtäsi toisten edelle pääsyyn ja ennakkoluulottomaan kehitystyöhön. (Kantola 2007, 222; Jussila 1998, 129.) Uusi tieteellisen valmennuksen linja ja tiivis yhteistyö Jyväskylän yliopiston liikunta-tieteellisen tiedekunnan kanssa sai aluksi vastaanansa myös epäileviä asenteita (Jussila 1998, 129).

Uusi aikakausi toi mukanaan useita uudistuksia. Hiihtoliitossa päävalmentajana 1970- ja 1980-luvuilla toimineen Immo Kuutsan johdolla lähdettiin tehostamaan harjoittelua. Ensimmäinen toimenpide oli valmentajakoulutuksen kehittäminen. Käyttöön otettiin harjoittelun ympärivuotinen ohjelmointi ja seuranta sekä aikaisempaa laajamittaisempi leiritysohjelma. Harjoitusolosuhteita kehitettiin niin talvi- kuin kesäharjoittelunkin osalta. Ottivatpa suomalaiset hiihtäjät muun muassa ensimmäisinä maailmassa käyttöön kesän lumileirit. (Kantola 2007, 223.)

Tuloksia alkoi syntyä nopeammin naisten puolella, mikä edelleen aiheutti ahdinkoa mieshiihdon saralla (Jussila 1998, 129). Immo Kuutsan valmennuksessa olleet Helena Takalo ja Hilikka Riihivuori olivat ensimmäiset naiset, jotka lähtivät selvästi lisäämään harjoitteluaan. Sapporon kisojen jälkeen Takalo lisäsi seuraavaksi kaudeksi harjoitusmääriään 20 prosentilla. Tulokset näkyivät heti. Takalo sijoittui Falunin MM-kisoissa 1974 kolmanneksi 10 kilometrillä suksiongelmista huolimatta. Takalo hiihti vielä muiden suomalaisten tapaan puusuksilla, muiden maiden hiihtäjien siirtäytyä jo muovisuksiin. (Jussila 1998, 130.) Falunissa Takalon lisäksi mitaleille ylsi suomalaisista maastohiihtäjistä ainoastaan Juha Mieto, joka sijoittui miesten 30 kilometrin hiihdossa toiseksi annettuaan hänkin etumatkaa muovisuksilla hiihtäneille kanssakilpailijoille. Falunin kokemusten myötä maajoukkueen huoltoryhmän työtä alettiin tehostaa ja lisäksi tutkimustoimintaa alettiin kohdentaa myös väline- ja luistotutkimusten suuntaan. Muun muassa Sitran tukemien, luistotutkimuksista saatujen tulosten myötä, suomalaisen maastohiihdon välineteknologia saatiin kansainväliselle tasolle. Suomalaiset nousivatkin 1980-luvulla suksien luistossa jopa maailman johtavaksi maaksi. (Kantola 2007, 223.)

Tieteellinen valmennus näkyi ennen kaikkea erilaisten fysiologisten testien ja mittausten kehittelynä ja lisääntymisenä. Eri lajien urheilijoille alettiin kehittää lajikohtaisia urheilijan suorituskykyä ja lajiteknistä osaamista mittaavia testejä. Testejä toteutettiin kenttäolosuhteissa, leireillä ja kilpailuissa. (Kantola 2007, 222.) Maastohiihtäjien osalta fyysisen suorituskyvyn mittaukset kohdistuivat esimerkiksi maksimaaliseen hapenottookykyyn sekä anaerobiseen ja aerobiseen kestävyYTEEN. Kantola ja Rusko (1984, 109) totesivat Suomen Hiihtoliiton olleen 1980-luvulla edelläkävijä lajikohtaisen tutkimuksen tekemisessä. Tällaista ”tuotekehittelyä” he pitivät ehdottomana edellytyksenä, jos haluttiin pysyä kansainvälisen kehityksen kelkassa. Kehitystyön tuloksena Hiihtoliitto oli myös 1980-luvulta alkaen olympiakisoissa parhaiten menestynyt lajiliittomme. (Kantola 2007, 18.)

Tieteellisen valmennuksen myötä niin testauksessa kuin valmennuksessa-kin huomioitiin sukupuolten erot aikaisempaa paremmin. Korostettiin sitä, että

naisten ja miesten välillä on anatomisia, fysiologisia ja psyykkisiä eroja, jotka valmentajan on hyvä tuntea ja huomioida valmennustyössään. Lisäksi erilaisissa suorituskykyä mittaavissa testeissä tulosten kategoriat oli laadittu erikseen miesten ja naisten luokituksiin. (Kantola & Rusko 1984, 112, 106.)

2.4.3 Kohti ammattimaista harjoittelua

Ammattimainen urheilu alkoi nosta päätään 1980-luvulla. Tämä näkyi muun muassa valmentautumisen laaja-alaisuutena. Esimerkiksi huoltoryhmät alkoivat kasvaa ja niiden merkitys leirityksissä korostui välinehuollon ja -tekniikan kehityksen myötä. (Jussila 1998, 128.)

Naistenkin osalta ammattimaiseen harjoitteluun alettiin siirtyä 1980-luvun loppupuolella. Kajosmaa, Riihivuori ja Takalo olivat tehneet päivätyötä harjoittelun ohessa käytännössä koko uransa ajan (Jussila 1998, 128). Myös opiskelu oli katkaissut lupaavien naishiittäjien uria. Esimerkiksi vuoden 1978 MM-kilpailuissa viestihiihdon kultajoukkueessa hiihtänyt Taina Impiö joutui osittain opiskelujen takia luopumaan huippu-urheilustaan 1980-luvun alussa. (ks. Nygren ym. 1983, 163.) Sen sijaan Kirvesniemi, Matikainen ja Rolig kuuluivat jo niin sanottuun ammattimaisen urheilun sukupolveen, jolla oli mahdollisuus suhteuttaa muu elämä urheilun ehtoihin (Jussila 1998, 128). Tosin Matikainen suoritti koko urheilu-uransa ajan opintoja Teknillisessä korkeakoulussa (Jussila 1998, 128, 146). Jussila (1998, 138) kuvaa Marja-Liisa Kirvesniemeä uudemman ajan hiihtäjäksi siinä mielessä, että hänellä oli varsinainen henkilökohtainen valmentaja, Sulo Repo. Kirvesniemen harjoittelun taustalla on nähty kuitenkin vielä vahvempana hänen miehensä Harri Kirvesniemen rooli. Saari kuvaa teoksessaan 'Marja-Liisa ja Harri' Marja-Liisan oppineen Harrin kautta itsekin nostamaan harjoittelunsa tehon uudelle tasolle alettuaan harjoitella "kuin mies". (Saari 2000.)

Tieteellisen, ammattimaisen valmennuksen merkitys korostui entisestään 1980-luvun loppupuolella. Naishiittäjien fysiologiset ominaisuudet selvitettiin perin pohjin ja huomioitiinpa urheilijan psyykkiset ominaisuudetkin jo ainakin pintapuolisesti. Esimerkiksi Marjo Matikainen nähtiin suurena lupauksena jo pelkästään hänen fysiologisten ominaisuuksiensa perusteella. Jussilan (1998, 146) kuvauksen mukaan Matikaisen ulkoisilla mitoilla ei niinkään nähty olevan merkitystä, mutta kolmenkymmenen iskun leposyke, kahdeksankymmenen millilitran hapenotto- ja sekä hiihtäjälle harvinainen lihassolujakauma olivat Matikaisen valtit, jotka kovien psyykkisten ominaisuuksien ohella tekivät hänestä mestarihiihtäjän.

Uusi tekniikka - luisteluhiihto - alkoi yleistyä 1980-luvulla hiihtäjien keskuudessa. Varhaisessa luisteluhiihtotekniikassa potkittiin vauhtia vain toisella suksella, toisen liukuessa latua pitkin. Varsinaiseen tasapuoliseen luisteluhiihdon potkuun siirtymisestä oli ristiriitaisia näkemyksiä niin kansainvälisen hiihtoliiton FIS:n kuin hiihtäjienkin keskuudessa. Vuonna 1985 Seefeldin MM-kisoissa luisteluhiihto syrjäytti perinteisen hiihtotavan. Huomattiin, että luistelutekniikka on selvästi perinteistä tapaa nopeampi. (Kantola 2007, 223.) Ensimmäisen kerran luisteluhiihto ja perinteinen hiihto hiihdettiin arvokisoissa erilli-

sinä kilpailuina Oberstdorfissa vuonna 1987. Jälleen oli suunnattava tutkimusta ja välinetekniikkaa uusille urille. Kantolan (2007, 223) mukaan vastustava alkusenne ja perinteistä hiihtoa suosivat lumiolosuhteet heikensivät suomalaisten menestystä vapaalla hiihtotavalla. Luisteluhiihto toi mukanaan arvokisoihin lisää hiihtomatkoja. Tähän haasteeseen suomalaisista hiihtäjistä pääsi ensimmäisenä vastaamaan Marjo Matikainen, joka otti Lahden MM-kisoissa vuonna 1989 viisi mitalia – neljä henkilökohtaisilla matkoilla (kaksi perinteisen ja kaksi vapaan kilpailua) ja yhden viestihiihdosta. (Jussila 1998, 148.)

2.5 Toiminta totalisoituu – Kaikki keinot käyttöön (1990-2010)

Samalla kun ammattilaisurheilun hyväksyminen tarjosi urheilijoille mahdollisuuden täyspäiväiseen valmentautumiseen, kilpailu koveni useissa lajeissa kasvattaen totaalisen valmentautumisen vaatimuksia entisestään. Kun vielä 1970-luvulla urheilija saatettiin sulkea kilpailuista pois amatöörisääntöjen nojalla, jaettiin 1990-luvulla olympiamenestyksestä rahapalkintoja. Suomen Hiihtoliitto lupasi esimerkiksi vuoden 1994 Lillehammerin olympialaisten kultamitalista palkkioksi 50 000 markkaa (n. 8 300 euroa). Samoihin aikoihin valtioneuvosto teki päätöksen 60 000 markan (n. 10 000 euroa) suuruisen urheilija-apurahan myöntämisestä 20 kesälajin ja 10 talvilajin urheilijalle. (Itkonen 2007, 278, 301.)

Suomalaisen maastohiihdon omaksuma tieteellisen valmennuksen perinne vahvistasi asemaansa entisestään 1980- ja 1990-luvulla, jolloin kehitystyötä jatkoivat Jarmo Punkkinen, Jari Piirainen, Pekka Vähäsöyrinki ja Antti Leppävuori. Kantolan (2007, 223) mukaan suomalaisen hiihtovalmennuksen kehitys kansainvälisen kärjen tahdissa oli pitkälti kyseisen valmennuskaartin ansiota.

2.5.1 Taantumaa ja valoa tunnelin päässä

Matikaisen, Kirvesniemen ja Roligin tähdittämän menestyskauden jälkeen voidaan suomalaisessa naishiihdossa katsoa vallinneen eräänlainen taantuma-aika. Kirvesniemen Lillehammerissa 1994 ottamat mitalit viiden ja kolmenkymmenen kilometrin perinteisillä matkoilla jäivät viimeisiksi suomalaisen naishiihtäjän ottamiksi henkilökohtaisiksi mitaleiksi 1990-luvun arvokisoissa. Ainoa valopilkku ja toiveiden herättäjä oli viestipronssi Trondheimissa 1997 joukkueella Tuulikki Pyykkönen, Kati Pulkkinen, Satu Salonen ja Riikka Sirviö. (Jussila 1998, 152-153.) Seuraavan vuoden Naganon olympialaisiin lähdettiinkin valmistautumaan toiveikkaina, mutta mitalihaaveet kariutuivat lopulta harjoituskauden loukkaantumisiin ja sairasteluihin (Jussila 1998, 153). Suureen loukkaantumisten määrään Jussila (1998, 17) arvelee mahdolliseksi selitykseksi naisten liian suurta harjoitusmäärän lisäämistä.

Naishiihdon piirissä vallinneen 1990-luvun lopun heikon menestyksen keskellä nähtiin kuitenkin tulevaisuuden suhteen toivoa nuorten naishiihtäjien menestyksessä. Jussila (1998, 153) nimesikin teoksessaan tuolloin vasta 16-vuotiaan Pirjo Mannisen ”urheiluun aina liittyvän toivon vertauskuvaaksi”. Toiveet

eivät eläneet turhaan, sillä vuoden 2001 kotikisoissa Lahdessa Suomen naisihhito palasi mitalikantaan, joskin surullisissa tunnelmissa. Dopingskandaalin myötä osa Suomen naisten (kuten miestenkin) mitaleille johtaneista suorituksista hylättiin, mitalisaldon jäädessä neljään henkilökohtaiseen mitaliin. Mitalikanta oli palautettu, mutta tunnelmat muutoin olivat varsin synkät.

2.5.2 Lahti 2001

Kantola (2007) kuvaa Lahden 2001 tapahtumia suomalaisen hiihtourheilun pahimmaksi painajaiseksi. Kuusi suomalaista hiihtäjää jäi kiinni kielletyn aineen käytöstä. Suomi menetti kolme mitalia ja niin hiihtäjät, valmennusjohto kuin joukkueen lääkäritkin tuomittiin kilpailu- ja toimitsijakieltoihin. (Kantola 2007, 223-234.) Seuraavana vuonna Salt Lake Cityn talviolympialaisissa Suomi jäi ilman maastohiihdon mitalia. Tapaus oli siinä mielessä historiallinen, että viimeksi Suomi oli jäänyt ilman maastohiihdon arvokisamitalia vuoden 1931 MM-kisoissa Saksan Oberhofissa. Sama kohtalo toistui vielä seuraavanakin vuonna Italian Val di Fiemmessä järjestetyissä MM-kisoissa, jossa parhaiksi saavutuksi jäivät Pirjo Mannisen kuudes sija 1,5 kilometrin vapaan hiihtotavan sprintissä ja Riikka Sirviön niin ikään kuudes sija 15 kilometrin perinteisessä hiihdossa. (Arvokisamenestys nähtävillä mm. FIS:n hakusivustolla: <http://data.fis-ski.com/cross-country/results.html>.) Seuraavien vuosien aikana naiset palasivat kansainvälisen kärjen tuntumaan, mutta miesten lähes kokonaan uudistuneen hiihtomaajoukkueen kohdalla paluu menestyksekkäälle tasolle sai odottaa pidempään (Kantola 2007, 224). Lahden tapahtumat aiheuttivat täydellisen kääntein koko suomalaisessa maastohiihdossa. Dopingpommin jäljet ovat pitkät ja ne ovat epäilemättä vaikuttaneet niin Hiihtoliiton kuin yksittäisten hiihtäjienkin toimintaan voimakkaasti ja monitahoisesti.

Vuonna 2006 suomalaisen maastohiihdon historiassa turvauduttiin ensimmäistä kertaa ulkomaalaiseen valmentajaan. Hiihtoliitto palkkasi norjalaisen Magnar Dalenin hiihdon päävalmentajaksi. Kantolan (2007) kuvauksen mukaan Lahden dopingkatastrofista toipuva suomalainen maastohiihto tarvitsi ulkomaisen auktoriteetin palauttamaan uskon kovaan harjoitteluun ja sen avulla syntyviin tuloksiin. Dalenin valmennusfilosofian teesi olikin hyvin yksinkertainen: *"parhaat urheilijat harjoittelevat eniten"*. (Kantola 2007, 224.) Jossain määrin voidaankin katsoa hiihtovalmennuksen palanneen muinaisiin lähtökohtiinsa, jotka ennen 1970-luvun tieteellisen valmennuksen läpimurtoa pohjautuivat nimenomaan kovaan harjoitteluun.

2.5.3 Takaisin huipulle

Virpi Kuitusen hopeamitali 30 kilometrin perinteisessä hiihdossa sekä Pirjo Murasen ja Riitta-Liisa Roposen hopeamitali vapaan hiihtotekniikan parisprintissä vuoden 2005 MM-kisoissa Oberstdorfissa avasivat uuden menestyksekkään kauden suomalaisessa naisihhdossa. Kyseisten kisojen jälkeen Suomen naisihhtäjät ovat olleet mitaleilla jokaisissa maastohiihdon arvokisoissa aina viimeisimpiin, vuoden 2015 MM-kisoihin saakka. Vuosien 2007 ja 2009 MM-

hiihtojen huippumenestyksestä vastasivat Virpi Kuitunen, Aino-Kaisa Saarinen, Pirjo Muranen sekä Riitta-Liisa Roponen. Heistä uraansa edelleen jatkavien Saarisen ja Roposen rinnalle uutta mitalikantaa ylläpitävää sukupolvea ovat nousseet edustamaan Krista Pärmäkoski (ent. Lähteenmäki), Kerttu Niskanen ja Anne Kyllönen. Naiset ovatkin toimineet suomalaisen hiihdon vahvoina keulakuvina koko 2000-luvun ajan. Mieshiihdon puolella Ramsaun kilpailujen (1999) jälkeinen kymmenen vuotta kestänyt mitaliton kausi katkesi vasta vuonna 2009 Liberecissa, jossa Suomen miehet saavuttivat kolme pronssimitalia. Tämän jälkeen mieshiihtäjien arvokisojen mitalitili on karttunut kahdella kultamitalilla (Matti Heikkinen: 15 km MM 2011/ Iivo Niskanen ja Sami Jauhojärvi: Parisprintti OK 2014). (Arvokisamenestys nähtävillä mm. FIS:n hakusivustolla: <http://data.fis-ski.com/cross-country/results.html>.)

2.5.4 Sukupuolten tasa-arvo 2000-luvun toimintakulttuurissa

Sukupuolten välinen tasa-arvo ja siihen pyrkiminen on ollut vahvasti esillä koko suomalaisessa kilpa- ja huippu-urheilujärjestelmässä viimeisten vuosikymmenten ajan (urheilun tasa-arvotyöstä tarkemmin alaluvussa 3.4.2). Tämä näkyy luonnollisesti myös Hiihtoliiton toiminnassa. Vuonna 2015 uudistetuissa Hiihtoliiton toimintasäännöissä ei suoraan viitata sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen, mutta tasa-arvosta yleisesti mainitaan pykälässä kolme seuraavasti: *”Liiton toiminnan perustana ovat liikunnan eettiset arvot ja urheilun reilun pelin periaatteet. Toiminnassa edistetään tasa-arvoista liikuntakulttuuria.”* (Suomen Hiihtoliiton toimintasäännöt 2015).

Kilpahiihdon harrastajista selvästi suurempi osa on edelleen miehiä. Tämä ilmenee Hiihtoliiton vuosikertomuksessa (2014-2015), jossa esitetään ranking-pisteytettyjen maastohiihtäjien määrät vuosina 2010-2015. Ranking-pisteytettyjen miesten osuus vuonna 2015 oli 1137 ja naisten osuus 474, eli yli puolet pienempi. Naisten osuus on pystynyt lähestulkoon saman suuruisena vuodesta 2010 saakka (483-474), kun taas miesten osuudessa on selvä lasku (1353-1137). (Suomen Hiihtoliiton vuosikertomus 2014-2015.) Mieshiihtäjien suurempi määrä näkyy myös edustustasolla. Vuoden 2016-2017 maastohiihdon maajoukkueeseen kuuluu 13 mies- ja 7 naishiihtäjää. Niin sanottu haastajaryhmä koostuu viidestä miehestä ja neljästä naisesta. Nuorten maajoukkueessa edustus on lähes tasan yhdeksällä mies- ja kahdeksalla naishiihtäjällä. (Suomen Hiihtoliitto 2016a; 2016b; 2016c.)

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi Hiihtoliitto laati vuodelle 2006 erillisen tasa-arvosuunnitelman. Suunnitelmaa varten laaditussa kartoituksessa ilmeni, että liiton ylin johto oli hyvin miesvaltaista ja naispuoliset työntekijät toimivat pitkälti taloushallinto-, viestintä- ja toimistotehtävissä. Kyseinen sukupuolen perusteella jakautunut henkilöstörakenne perusteltiin sillä, että Hiihtoliitossa on tehtäviä, joihin perinteisesti hakeutuu vain toisen sukupuolen edustajia. Valmennukseen, koulutukseen ja huoltoon liittyviin tehtäviin on perinteisesti hakeutunut miespuolisia henkilöitä. Naiset ovat puolestaan hakeutuneet enemmän toimistotyötyyppisiin tehtäviin. Kartoituksen pohjalta tavoitteeksi määriteltiin sukupuolten tasa-arvon edistäminen liiton päätehtävien,

valmennuksen, koulutuksen, viestinnän ja laajan kenttätöiden alueilla. Lisäksi esitettiin, että päätöksentekokoelimiin tulisi jatkossa saada tasapuolisemmin molempien sukupuolten edustajia. (Suomen Hiihtoliitto 2006.)

Vuoden 2010 alussa Suomen Hiihtoliitossa toteutettiin organisaatiouudistus. Liiton alaisuudessa toimineet lajit jakautuivat kolmeen lajiyhdistykseen ja liiton oma toiminta keskitettiin lajien yhteisten asioiden hoitamiseen sekä kansainvälisten kilpailujen järjestämiseen Suomessa. Maastohiihdon toiminnasta vastaamaan perustettiin Suomen Maastohiihto ry. Mäkihyppy ja yhdistetty koontuivat Finnjumping ry:n ja alppilajit Ski Sport Finland ry:n alle. (Suomen Maastohiihto ry 2011.) Uudistuksen myötä organisaation sukupuolijakauman tarkastelu tuleekin kohdistaa kattojärjestönä toimivan Hiihtoliiton lisäksi myös Maastohiihto ry:n suuntaan.

Vuonna 2016 tilanne oli se, että Hiihtoliiton talous-, toimisto- sekä myynti-, markkinointi- ja viestintätiimeissä työskenteli selvästi enemmän naisia kuin miehiä (Suomen Hiihtoliitto 2016d). Sitä vastoin kaikki maastohiihdon neljä valmentajaa sekä kuusi johtoryhmään kuuluvaa jäsentä olivat miehiä. Myös koko Hiihtoliiton johtokuntaan kuuluvat yhdeksän jäsentä olivat kaikki miehiä. (Suomen Hiihtoliitto 2016e; 2016f; 2016g.) Maastohiihdon toimintaa tarkkailemaan ja sitä kehittämään perustetuissa työryhmissä toimi yhteensä kaksikymmentä miestä ja seitsemän naista. Näistä Kilpa- ja huippu-urheiluryhmässä sekä Nuoriso- ja koulutusryhmässä naisten ja miesten osuus oli suunnilleen sama. Sen sijaan TD-, olosuhde- ja sääntöryhmässä oli kahdeksan miestä ja yksi nainen ja Valmennusryhmässä kuusi miestä, eikä naisia lainkaan. (Suomen Hiihtoliitto 2016h.) Asetelma on suomalaiselle urheilujärjestelmää hyvin tyypillinen. Sukupuolten tasa-arvon on todettu toteutuvan urheilun piirissä heikoiten juuri järjestötoiminnassa, erityisesti korkeimmissa päätöksentekokoelimissa. Urheilun tasa-arvotyötä käsittelemme tarkemmin alaluvussa 3.4.

3 NAINEN SUKUPUOLITTUNEESSA URHEILUKULTTUURISSA

Aikaisemmissa luvuissa olen tarkastellut naisen asemaa muinaisen hiihtoperinteen ja suomalaisen yhteiskunnan konteksteissa (alaluvut 1.2 ja 1.3) sekä erityisesti suomalaisen kilpahiihtokulttuurin historiallisessa kontekstissa (luku 2). Tässä luvussa siirrän katseeni urheilukulttuuriin ja sen sukupuolittuneisiin käytänteisiin. Sukupuolinormien olemassaoloa, rakentumista ja vaikutuksia koskevasta teoretisoinnista sekä aikaisemmista naisurheiluun kohdistuneiden tutkimusten referoinneista koostuvassa luvussa rakennan tutkimukselleni teoreettisen tarkastelukehyksen. Kehykseni saa muotonsa erityisesti ranskalaisen sosiologina ja filosofina tunnetun Michel Foucault'n ja yhdysvaltalaisen naistutkimuksen nykyklassikon, Judith Butlerin esittämistä teoreettisista lähtökohdista. Foucault'n käsitys nykyaikaisesta vallankäytöstä biovaltana ja Butlerin ideologia sukupuolen performatiivisuudesta rakentuvat toisiaan täydentävien ja tukevien ideologioiden varaan. Kyseisiin ideologioihin sisältyvistä elementeistä muodostuvan tarkastelukehyksen kautta lähestyn tutkimuskohdettani, naishiihtäjiä, ja heihin kohdistuneita representointeja ja niiden muutoksia Urheilulehden teksteissä.

3.1 Nainen sukupuolisena subjektina

3.1.1 Foucault ja modernin yhteiskunnan vallan määritelmä

Foucault'n lanseeraamaa käsitystä modernissa yhteiskunnassa ilmenevästä vallasta kutsutaan biovallaksi. Biovalta on kehittynyt teollistumisen myötä kapitalistisen yhteiskunnan tarpeiden pohjalta. Keskeisenä tavoitteena on valtion tehokas toiminta, joka voidaan saavuttaa väestön elämään ja hyvinvointiin vaikuttamalla. (Foucault 1998, 100; Dreyfus & Rabinow 1983, 139.) Keskeisinä vallankäytön kohteena toimii sukupuolitettu keho, johon erilaisia yhteiskunnallista etua palvelevia tavoitteita juurrutetaan (ks. Foucault 2000, 39-40).

Foucault'n valtakäsitystä on luonnehdittu uudenlaiseksi ja omaperäiseksi. Siinä missä perinteinen juridis-diskursiivinen valtakäsitys kieltää ja rajoittaa lakien, määräysten ja rangaistusten muodossa, ilmenee foucault'lainen valta tuottavana. Perinteinen valta toimii kaikilla tasoilla samojen mekanismien avulla ylhäältä alas. Foucault'n mukaan valtaa on puolestaan kaikkialla ihmisten välisissä suhteissa ja sitä käytetään jatkuvasti eri pisteistä käsin. Sitä ei voida sijoittaa varsinaisesti mihinkään, eikä se ole kenenkään hallussa. (Foucault 1998, 69-70; Oksala 1997, 169-170; Alhanen 2007, 120.) Foucault ei käsitä valtaa kenenkään omaisuudeksi, vaan strategioiksi, joilla sitä käytetään. Hän kuvaa vallan alustuskeinoja pikemminkin erilaisten taktiikoiden ja tekniikoiden kautta toteutettavaksi toiminnaksi kuin anastamiseksi. Valtaa käytetään ja se ilmenee aina jännittyneissä suhdeverkoissa, ei joidenkin automaattisena etuoikeutena. (Foucault 2000, 41; 1998, 70.) Foucault'n kiinnostus kohdistuu vallan mekanismeihin ja seurauksiin, ei niinkään siihen, kuka valtaa käyttää ja keneen se kohdistuu (Kusch 1993, 109). Käyttämiensä hallintakoneistojen, strategioiden ja taktiikoiden kautta valta hallinnoi ja tuottaa todellisuutta ja subjekteja ja ohjaa heidän toimintaansa (Foucault 1998, 63; 2000, 41). Rosen (1999, 15) mukaan hallinnan muotoja ovat muun muassa neuvottelut, suositukset, ohjeet, ohjelmat, laskelmat ja säännöstelyt.

Foucault'n (1998) mukaan valta ei ole instituutio, rakenne tai yksilön hallussa oleva kyky. Valta kuvaa pikemminkin tiettyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa vallitsevaa monimutkaista strategista tilannetta. Valta perustuu moninaisiin voimasuhteisiin, jotka syntyvät ja ilmestyvät esimerkiksi tuotantokoneistoissa, perheissä ja laitoksissa ja läpäisevät näin ollen yhteiskunnan kokonaisuudessaan sen kaikilla tasoilla. Foucault kuvaakin vallan olevan peliä, joka jatkuvan kamppailun kautta toisaalta vahvistaa olemassa olevia voimasuhteita, mutta myös muuttaa ja kääntää niitä vastakkaisikseen. (Foucault 1998, 69-71.) Valtasuhteiden tarkastelussa keskiössä on vallan esiintyminen mikrotasolla, jossa se tunkeutuu ihmisen ruumiiseen ja jokapäiväiseen olemassaoloon (Foucault 1998, 99; Varis 1989, 55; ks. myös Helen 1994, 279).

3.1.2 Valta ja yksilöruumis

Foucault toteaa modernissa yhteiskunnassa ilmenevän biovallan kehittyneen 1600-luvulta lähtien kahdessa perusmuodossa. Ensimmäinen vallankäytön muoto *"ihmisruumiin poliittinen anatomia"*, kohdistui ihmisruumiin hallitsemiseen erilaisilla kurinpitomenetelmillä. Tavoitteena oli yksilöiden taloudellisen hyödyllisyyden ja poliittisen kuuliaisuuden maksimointi. Tällaista vallankäyttöä edustavat erityisesti klassisen ajan koulut, opistot, kasarmit, vankilat ja vartat. (Foucault 1998, 99.) Toinen biovallan muoto, josta käytetään myös nimitystä biopolitiikka, tähtää niin ikään yksilöiden tuottavuuden maksimointiin ja tätä kautta valtion taloudelliseen menestymiseen. Biopolitiikassa yksilön elämä ja ruumiillinen kurinalaisuus ymmärretään tärkeäksi ja otetaan siitä syystä eri yhteiskuntatoimijoiden tavoitteiden asettelun kohteeksi. Ruumis nähdään vallankäytön ja hallintatoimien kohteena suurelta osin nimenomaan tuotantovoimaksi. (Foucault 2000, 39; 1998, 99-102.)

Biovallassa keskeisenä vallankäytön kohteena on yksilöruumis. Tähän perustuu termi ”ruumiin valta”, jota käytetään joissain yhteyksissä biovallan synonyymina. Vallankäytön toteutumisessa ihmisruumis toimii manipulaation kohteena. Foucault puhuu kuuliaisista ruumiista, joita valtakoneille alistettuina voidaan käyttää, muuttaa ja täydentää. (Foucault 2000, 186-187.) Ruumiista tulee hyödyllinen vasta, kun se on samalla sekä tuottava, että alistettu välikappale (Foucault 2000, 40). Foucault kuvaa ruumiin kuuluvan poliittiseen kenttään, jossa siihen voidaan sisällyttää tavoitteita. Ruumiista tulee näin ollen alistettu. Tämä ihmisruumiin poliittinen haltuunotto tähtää ruumiin tuottavuuden maksimointiin pakottamalla se tietynlaisiin menoihin ja vaatimalla siltä tietynlaisia merkkejä. (Foucault 2000, 39-40.) Foucault kuvaakin biovallan ilmenevän ihmisten elämisen laskelmallistamisena. Elämää ja ruumista normitetaan kvalifioimalla, mittaamalla, arvioimalla ja asettamalla sen eri osia arvojärjestykseen. (Foucault 1990, 144; 1998, 102.) Tällainen ihmisen elämän normittaminen tapahtuu tiedon ja vallan välisissä suhteissa. Foucault’n mukaan valta ja tieto edellyttävät toteutuakseen toisiaan, eikä niitä voida erottaa toisistaan. Valtasuhteelle muodostuu aina sitä vastaava tietokenttä, ja tieto puolestaan edellyttää ja myös muovaa valtasuhteita. (Foucault 2000, 42-43.) Tieto siis tuottaa valtaa ja valta puolestaan tietoa (Alhanen 2007, 133, 135-136).

Biovallan ilmenemismuotojen taustalla on huoli kapitalistisen valtion tulevaisuudesta. Ilman ruumiiden kontrolloitua sijoittamista tuotantokoneistoihin ja väestöilmioiden huomioimista taloudellisissa prosesseissa ei kapitalismin nousu olisi ollut mahdollista (Foucault 1998, 100). Keskeisessä asemassa on väestön säätely, johon päästään vaikuttamaan sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden välityksellä. Valtion tulevaisuuden kannalta oleellisena tekijänä nähdäänkin yksilön sukupuoli ja seksuaalisuus ja se, miten yksilö niitä ilmentää ja käyttää. (Foucault 1998, 25, 30; Rose 1999, 23, 39.) Biovalta kohdistuu näin ollen sukupuoliseen, seksuaaliseen ja ruumiilliseen subjektiin. Sukupuolen kautta päästään sisään ruumiin elämään ja se toimii ruumiinkurin ja sääntelyn perustana. Foucault näkee sukupuolisuuden merkittävänä poliittisena alustana, johon asetetaan tavoitteita. (Foucault 1998, 104; ks. myös Alhanen 2007, 145-148.) Tästä Foucault käyttää nimitystä ”sukupuoliteknologia”, jonka hän määrittelee ”joukoksi elämän maksimoimiseen tähtäviä tekniikoita”. Kyseisiin tekniikoihin on kuulunut muun muassa tiedon tuottaminen naisen ruumiin seksuaalisuudesta, suvunjatkamisen valvomisesta ja poikkeavan sukupuolikäyttäytymisen määrittäminen perversioksi. Tietoa on tuotettu niin kasvatustieteen, lääketieteen, väestötieteen kuin taloustieteenkin piirissä. Foucault kuvaa seksuaalisuuden teknologian tehneen seksistä maallisen, valtion asian, jossa ”koko yhteiskunnallinen ruumis ja lähes jokainen sen yksilö kutsuttiin tarkkailuun”. (Foucault 1998, 85.)

3.1.3 Valta rakentuu sisältä – Panopticon

Foucault kuvaa vallan toimivan koneen lailla, johon kaikki ovat jääneet kiinni, niin valtaa käyttävät tahot kuin vallan käytön kohteetkin (Foucault 1980, 156). Siinä, missä perinteinen juridis-diskursiivinen valta toimi ylhäältä käsin, raken-

tuu foucaultlainen valta sisältä päin (Kusch 1993, 109). Tarkemmin ottaen valta ilmenee hyvää tarkoittavana ja suojelevana ja samalla tehokkaana, yksilön elämään ja ruumiiseen syvälle tunkeutuvana sosiaalisen kontrollin muotona. Sen pyrkimyksenä on sisäänrakentaa yksilöön tiettyjä käyttäytymismalleja ja tavoitteita. (Foucault 2000, 39; Oksala 1997, 170.) Tällaisen nyky-yhteiskunnassa valitsevan itsehallinnan tekniikan rakentuminen juontaa juurensa Foucault'n esimerkkikuvauksen mukaisesti 1800-luvun alun vankila-arkkitehtuurin.

Foucault kuvaa yksilösubjektin muovautumista nyky-yhteiskunnassa Jeremy Benthamin kehittämän vankila-arkkitehtuurin kautta. Benthamin vankilarakennuksen "Panopticonin" valvontastrategiat kuvastavat Foucault'n mukaan hyvin nykyaikaista vallankäyttöä. Panopticon-vankilan arkkitehtuuri perustuu siihen, että yksi ihminen voi valvoa yhtäaikaisesti suurta joukkoa vankeja. Vankien sellit muodostavat ympyrän kehän, jonka keskellä sijaitsee valvojan torni. Jokaisessa sellissä on kaksi ikkunaa, joista toinen on kohti vartijan tornia ja toinen ympyrän kehältä ulospäin. Valvojan tornin pimennetyistä ikkunoista näkee jokaiseen selliin, mutta selleistä ei sen sijaan näe torniin. Asetelma synnyttää vangeille niin sanotun jatkuvan näkyvyyden tilan. Vanki ei voi koskaan tietää, milloin juuri häntä tarkkaillaan, joten hänen on oltava varuillaan jatkuvasti. (Foucault 2000, 273-275.) Kuschin (1993, 120) tulkinnan mukaan Panopticonin idean mukaisessa vankilassa syntyy järjestelmä, jossa yksilö sisäistää valvojan katseen ja alkaa valvoa itse itseään. Sama vallan toimintaperiaate toteutuu Foucault'n mukaan myös nyky-yhteiskunnassa. Ulkoisen hallinnan tekniikat kääntyvät itsen hallinnan tekniikoiksi, jolloin yksilöt viimekädessä itse vastaavat kuuliaisesti yhteiskunnan odotuksiin. (Foucault 1980, 158-160.) Näkyvyyskenttään joutunut yksilö omaksuu vallan pakotteet piirtämällä itseensä valtasuhteen, jossa hän valvoo itse itseään (Foucault 2000, 276-277, 385; ks. myös Helen 1997, 282).

Foucault'n kuvaamista itsen hallinnan keinoista käytetään käsitettä "minätekniikat" ("technologies of the self", suomennoksissa käytetty myös termejä "minuustekniikat" sekä "itsekäytännöt"). Minätekniikoiden avulla yksilöt muovaavat minuuttaan vaikuttamalla ruumiinsa ja sielunsa toimintoihin (ajateluunsa, käytökseensä ja tapaansa olla). Toiminnan tavoitteena on saavuttaa tietty onnellisuuden, viisauden ja täydellisyyden taso. (Foucault 1988, 18. ks. myös Alhanen 2007, 156.) Foucault'n käsittämää valtaa harjoitetaan vain vapaisiin subjekteihin ja vain siinä määrin kuin he ovat vapaita (Dreyfus & Rabinow 1983, 221). Hallinta siis edellyttää, että yksilöt ovat vapaita, jolloin he vapaasta tahdostaan haluavat elää kulttuurin heille tarjoamien mallien mukaisesti ja omaksua niiden mukaisia minätekniikoita (Varis 1989, 7-8; Alhanen 2007, 158, 160). Tällainen sisältäpäin rakentuva, vapaiden subjektien omaan valintaan perustuva valta on perinteistä ylhäältä ohjautuvaa lainkäyttöä monimutkaisempaa, läpitunkevampaa ja tehokkaampaa (Foucault 1980, 158). Vapaina subjekteina yksilöillä on aina myös mahdollisuus valita toisin. Foucault'n mukaan aito valtasuhde edellyttääkin sitä, että subjektit voivat kieltäytyä ja kapinoida normalisoivaa hallintaa vastaan, joka ohjaa yksilöitä muokkaamaan itseään tietynlaiseksi. (Kusch 1993, 103-104; Rose 1999, 69; Alhanen 2007, 183.) Vapaat subjek-

tit voivat haastaa auktoriteetit ja muuttaa hallinnan käytäntöjä paljastamalla hallinnan arvottuneita toimintalogiikoita. Foucault'n mukaan kapinointi ilmenee uudenlaisten minätekniikoiden omaksumisena, jotka toimivat näin ollen vastarintaa edustavan muutospyrkimyksen keinoina. (Foucault 1998, 71-73; Rose 1999, 282.)

3.1.4 Normit ja valinnan näennäinen vapaus

Foucault'n mukaan modernin valtion vallankäytössä ilmenevällä biovallan aikakaudella normien merkitys on kasvanut lakien kustannuksella. Valta sisältyy kaikkiin sosiaalisiin suhteisiin ja rakentuu normeiksi, yhteiskunnassa hyväksytyiksi ja ihannoiduiksi terveiksi ja luonnollisina pidetyiksi käyttäytymismalleiksi. (Oksala 1997, 170.) Foucault'n mukaan normi ei ole lain tavoin suvereenin tahdon ilmausta vaan eräässä mielessä luonnollinen sääntö. Siinä missä laki perustuu Foucault'n tulkinnassa kaksinapaiseen, kielletyn ja sallitun, lailliseen ja laittomaan, on normille ominainen ilmaisutapa liukuva hierarkkinen skaala. (Tuori 2002, 19-20; Alhanen 2007, 143.) Foucault'n kuvauksen mukaan, moderni vallankäyttö onkin olennaisesti normalisoivaa vallankäyttöä. Tämä vallankäytön moderni muoto on yksilöivää. Se eristää yksilöt toisistaan ja kiinnittää heihin identiteetin, joka heidän täytyy tunnustaa. Se vertailee yksilöitä, asettaa heidät arvojärjestykseen luoden samankaltaisuuden velvoitteen eli normin. Samalla se piirtää rajan normaaliuden ja epänormaaliuden väliin ja eristää näin ollen normiin sopimattomat yksilöt yhteisön ulkopuolelle. (Foucault 2000, 249; Dreyfus & Rabinow 1983, 212; ks. myös Alhanen 2007, 143-144, 148.) Foucault kritisoi normalisoivaa hallintaa, koska se pakottaa yksilöt omaksumaan yhteisössä vallitsevien normien mukaisia käyttäytymis- ja ajattelumalleja ja elämään normitetulla tavalla. Kritiikki kohdistuukin erityisesti siihen, että tämä rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia olla aidosti sitä mitä he ovat tai ylipäättään mahdollisuuksia ajatella mitä he voisivat olla. (Alhanen 2007, 149.)

Normi liittyy oleellisesti käsitteeseen normaali. Normit rakentuvat yhteiskunnassa niiden arvostusten ympärille, joita pidetään suotavina ja normaaleina. Se, mikä kussakin yhteiskunnassa kuhunkin aikaan on normaalia, ei ole ennalta annettua ja pysyvää (Helen 1995, 285, 287; Ewald 1992, 173). Näin ollen normit muuttuvat normaalin muuttuessa ja toisin päin. Normien rakentumisessa keskeisessä asemassa on myös normaalin vastakohta, epänormaali. Ilman epänormaalia ja poikkeavaa ei ole olemassa normaalia. (Ewald 1992, 174.) Foucault'n mukaan erilaisilla yhteiskunnassa esiintyvillä hallinnan tekniikoilla määritellään ennen kaikkea sitä, mikä on normaalia ja mikä puolestaan normaalista poikkeavaa. (Rose 1999, 75.) Poikkeavuutta määriteltäessä on käytetty toiseuden käsitettä, jolla määritetään sitä, mitä normaali ei ole, mitä se ei pidä sisällään ja mitä siitä tulee sulkea ulos (ks. Hall 1997b, 235). Toiseuden määritelmä kohdistuu usein yksilöihin, jotka paikannetaan sosiaalisen järjestelmän marginaaleihin tai rajatiloihin. Heidät saatetaan myös määritellä yhteisössä uhkaavan vaarallisiksi. (Douglas 2000, 157.) Hyvin usein toiseuden tuottamista tapahtuu juuri sukupuolen ja sukupuolisuuden piirissä.

3.1.5 Sukupuolen performatiivisuus

Suomen kielessä sukupuolen käsitteelle on vain yksi termi. Naistutkimuksen piirissä englannin kielen käsitteistä *sex* ja *gender*, onkin käytetty suomennettuja versioita *biologinen sukupuoli* ja *sosiaalinen sukupuoli*. Näiden kahden sukupuolta konstruoivan käsitteen määritelmästä ja erottelusta on olemassa useita näkemyksiä nais- ja sukupuolentutkimuksen piirissä. Heinämaa (1996) toteaa, että käsiteparia on määritelty perinteisesti joko sisällöllisten tai muodollisten kriteerien pohjalta. Sisällöllisesti "sex", eli niin sanottu biologinen sukupuoli pitää sisällään fysiologiset miehiä ja naisia erottavat piirteet (geneettiset, hormonaaliset ja elimelliset piirteet), kun taas sosiaalinen sukupuoli, "gender", koostuu miehiä ja naisia erottelevista ajattelu- ja käyttäytymistavoista. Muodollisten kriteerien pohjalta tapahtuva erottelu on huomattavasti monimutkaisempi. Siinä termin "sex" ajatellaan pitävän sisällään sellaiset miehiä ja naisia erottelevat piirteet, joilla on biologinen alkuperä. Termin "gender" puolestaan ajatellaan pitävän sisällään kaikki ne piirteet, joilla on sosiaalinen alkuperä. (Heinämaa 1996, 112-113.) Muodollinen erottelu pohjautuu siis ajatukseen siitä, että biologinen sukupuoli on osin sosiaalisesti tuotettua.

Nojaan tutkimuksessani käsitykseni sukupuolesta ja sen rakentumisesta Judith Butlerin esittämään ideologiaan sukupuolen performatiivisuudesta. Butlerin käsitys sukupuolesta perustuu nimenomaan muodollisten kriteerien pohjalta tapahtuvaan erotteluun (Heinämaa 1996, 127). Aikaisemmista feministisistä käsityksistä poiketen Butler korostaa biologisen (*sex*) ja sosiaalisen (*gender*) sukupuolen vahvaa suhdetta. Hänen mukaansa on järjetöntä erottaa biologinen ja sosiaalinen sukupuoli, sillä biologinen sukupuoli on alusta alkaen jo sukupuolitettu. Sosiaalisen sukupuolen kautta puolestaan tuotetaan käsitys biologisesta sukupuolesta, joka sen jälkeen asetetaan poliittisesti neutraaliksi alustaksi, jonka päällä kulttuuri toimii. (Butler 1990, 6-7.) Sukupuolen tuottamisen kautta syntyvät ne yhteiskunnassa vallitsevat sukupuolinormit, joihin yksilöt samastuvat. Butler kuvaa juuri tätä sukupuolinormien rakentumisprosessia yhteisössä sukupuolen performatiivisuuden käsitteen kautta. Performatiivisuuden ideassa korostuu ajatus siitä, että sukupuoli ei ole olemista vaan tekemistä. Sukupuolen esittämiseen ja sitä kautta sukupuolinormien rakentumiseen osallistuu jokainen sukupuolitettu subjekti, joka hetki. (Butler 1990, 24-25.) Performatiivisuus ei ilmene yksittäisenä tekona vaan sukupuoli tuotetaan ja vakautetaan nimenomaan toistamisen kautta (Butler 1993, 10, 140-141). Tietyt teot, eleet ja attribuutit, jotka liitetään sosiaaliseen sukupuoleen, eivät paljasta tai ilmaise niiden takana olevaa sukupuoli-identiteettiä, vaan ne nimenomaan rakentavat sen (Butler 1990, 140-141). Butler kuvaa sukupuolen toistamisen toimivan normien oikeuttamisen arkisina rituaaleina. Sukupuolta tuotetaan ruumiin arkisena tyytittelynä, joka muodostaa illuusion pysyvästä ja luonnollisesta sukupuolesta. (Butler 1990, 90, 140.)

Butlerin (1990, 136) kuvaamien sukupuolta tuottavien toistojen (teot, eleet, ilmeet, sanat, ruumiin merkitseminen) ideologia toimii Foucault'n käsitteellistämien minäteknikoiden tavoin. Butler siteeraakin Foucault'ta useissa kirjoituksissaan (esim. Butler 1990; 1993) ja on omaksunut ajatteluunsa hyvin fou-

cault'laisen valtakäsityksen. Sekä Butleria että Foucault'ta mukaillen voidaan todeta, että sukupuolta rakennetaan performatiivisesti minätekniikoiden välityksellä. Mitä nämä sukupuolta rakentavat minätekniikat sitten konkreettisesti voisivat olla? Butlerin (1990, 136) ajatuksiin viitaten minätekniikoina voidaan ajatella toimivan muun muassa tavat liikehtiä sekä käyttää ja koristaa vartaloa. Esimerkiksi istuminen jalat yhdessä on perinteisesti yhdistetty naissukupuoleen, kun taas jalat avoinna istuminen on tuottanut käsitystä miessukupuolesta. Minätekniikoina toimivat myös tavat huolehtia ulkonäöstä ja koristaa vartaloa meikeillä, koruilla, tietynlaisilla vaatteilla tai vaikkapa tatuoinneilla. Hyvä esimerkki länsimaisessa nyky-yhteiskunnassa ilmenevästä minätekniikasta ovat kirurgiset kauneusleikkaukset, jotka ovat viime aikoina lisääntyneet myös miesten keskuudessa. Kirurgiset operaatiot kuvaavat hyvin sitä, miten pitkälle ruumiin muokkaamisessa ja merkitsemisessä ollaan valmiita menemään kauniin ulkonäön saavuttamisen toivossa. Äärimmäisen totaalisenä ruumista muokkaavana minätekniikkana voidaan nähdä kehonrakennus. Tosin kehonrakennuksen harrastajien tavoittelema ihannevartalo ei täytä välttämättä yleisiä länsimaisessa kulttuurissa vallitsevia kauneusihanteita, varsinkaan naisihanteen osalta. Kehoaan lihaksikkaammaksi pumpaavat voimailijat muovaavatkin ulkonäköään oman alakulttuurinsa ihanteiden mukaiseksi. Kehonrakentajien kohdalla voidaan puhua elämäntavasta, johon sisältyy useita minätekniikoita. Voimaharjoittelun lisäksi ulkonäköä säädellään myös esimerkiksi tietynlaisen ravinnon ja ihoa ruskettavien menetelmien avulla. Kehonrakentajien harstukselleen antamia merkityksiä väitöskirjassaan tutkinut Taina Kinnunen kuvaa vartalon muokkaamisen olevan kehonrakentajille ikään kuin projekti, jonka mukaan elämä järjestellään. Tietynlaisen ruumiin ulkomuodon tavoittelu on kuin uskonto. (ks. Kinnunen 2001, 241.)

Performatiivisuuden idean mukaisesti ruumiin merkitsemisen ja sen käyttämisen lisäksi sukupuolta toteutetaan kielellisissä performatiivisissa (Butler 1990, 136). Sukupuolta siis tuotetaan myös diskursseissa. Diskurssit rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja rakentavat samalla sosiaalista todellisuutta. Ne eivät ole pelkästään tekstejä ja puhetapoja, vaan ne kiinnittyvät instituutioihin, käytäntöihin ja valtaan. (Foucault 1978, 107-108.) De Lauretisin kuvauksen mukaan olemme ruumiillisina subjekteina kutoutuneet kieleen ja representaatioihin, mutta aktiivisesti myös luomme niitä itse (De Lauretis 1988, 9-10). Sen lisäksi, että diskurssit ovat ruumiiden hallinnan välineitä, niiden kautta ruumiilliset subjektit, eli toimijat myös merkityksellistävät kokemuksiaan. Emme voi tulkita kokemuksiamme koskaan irrallisina, vaan suhteutamme ne yhteiskunnassa vallitseviin käsityksiin ja arvostuksiin. (Honkasalo 2000, 54-55.)

Normin rakentumisen tavoin performatiivisuus ilmenee paitsi ulkoisesti nähtävinä tekoina ja ruumiin merkitsemisinä, myös poissulkemisena. Butler (1990, 135) toteaa sukupuolitetun kehon tuottamisen taustalla olevan sarja poissulkemisia ja kieltoja, jotka kohdistuvat sukupuolinormille vastakohtaisiin elementteihin. Tämä Butlerin poissulkemisen idea muistuttaa Foucault'n käsitystä toiseuden tuottamisesta, jossa normaali kaippaa määrittäytyäkseen aina epänormaalin. Butler kuvaa poissulkemisen idean ilmenevän niin sanottujen *abjektien* tuot-

tamisen kautta. Subjekteja muodostavassa käytännössä tuotetaan samalla *abjektin*, eli marginalisoitujen ryhmien alue, josta erottautumalla subjektit muodostavat oman identiteettinsä. Abjektien olemassaolo on subjektien muotoutumisen välttämättömyys ja elinehto. Ne muodostavat subjektiin nähden konstitutiivisen ulkopuolen. Tällä Butler tarkoittaa, että subjektin ulkopuolelle jäävä ei ole täysin ulkopuolella, vaan se on subjektin marginalisoitu alue. (Butler 1990, 77; 1993, 3.) Abjektit mielletään joiksikin vastenmielisiksi piirteiksi, jotka halutaan karkottaa ruumiista. Butlerin mukaan ensimmäisiä subjektin muotoutumisen piirteitä ovat abjektin kautta rakentuvat ”ei-minän” määritelmät, joissa identiteetti rakennetaan abjektin karkottamisen kautta. Kyseisen kaltaisen sukupuolen materiaalisen määrittelyn kautta muodostuu Butlerin kuvauksen mukaan poissuljettujen sukupuolten alue, jonka piiriin kuuluvat mielletään ”ei-oikean” ruumiillisuuden edustajiksi. Samalla kulttuurissa vallitsevia hegemonisia sukupuoli-identiteettejä vahvistetaan määrittämällä abjektit uhkaaviksi ja vaarallisiksi. (Butler 1990, 133-134; 1993, 16.) Toisin sanoen sukupuolinormeja pidetään yllä asettamalla niistä poikkeavat henkilöt kyseenalaiseen asemaan yhteisössä. On sitten kyse tahallisuudesta tai tahattomasta sukupuolen toistin toistamisesta, käyttää Butler tästä käsitettä *epäonnistunut sukupuoliperformanssi*. Sukupuoliperformanssissa epäonnistuneita yksilöitä rangaistaan yhteisöissä muun muassa kohdistamalla heihin paheksuntaa tai sulkemalla heidät yhteisöjen ulkopuolelle. (Butler 1990, 139.)

Butlerin kuvaamassa sukupuoli-identiteettien rakentumisessa on paljon yhtäläisyyttä Mary Douglasin (2000) puhtauden ja lian kategorisoinnin kanssa. Douglasin teoriassa puhtaus ja lika määrittyvät aina kontekstisidonnaisesti. Se, mikä mielletään jossain yhteydessä puhtaudeksi, voidaan toisessa yhteydessä mieltää liaksi ja toisin päin. (Douglas 2000, 55.) Esimerkiksi hiekkaa kengän pohjassa ei pidetä epäsovivana, kun taas keittiön pöydällä se mielletään liaksi. Samalla tavalla miellämme eri yhteisöissä tiettyjen ominaisuuksien olevan sopivia naissukupuolelle, mutta miessukupuoleen liitettynä ne nähdään epänormaalina, jopa paheksuttavana. Nämä epäsovivana pidetyt sukupuolisuutta ilmentävät ominaisuudet, jotka siis Butlerin teoriaan viitaten määrittyvät abjekteiksi, rakentuvatkin usein vastakkaisesta sukupuolesta käsin. Oli sitten kyseessä ruumiillinen tai käyttäytymiseen liittyvä piirre, mielletään nainen ja mies usein toistensa vastakohtiksi. Esimerkiksi naissukupuolen kohdalla meikkaaminen nähdään luonnollisena sukupuoli-identiteettiä vahvistavana toimintatapana. Miehen kasvoilla meikki kuvastaa puolestaan epänormaalina, sukupuoli-järjestystä horjuttavaa piirrettä, jolloin se mielletään liaksi. Näin ollen naissukupuolen rakentumisen oleellinen elementti, meikkaaminen, määrittyy abjektiksi miessukupuolen rakentumisprosessissa.

3.1.6 Muutoksen mahdollisuus

Butlerin mukaan sukupuoli ei ole kiinteä ominaisuus, vaan se rakentuu sosiaalisiksi ajallisuudeksi. Sukupuolikäsitykset vaihtelevat eri aikoina ja eri kulttuureissa. Se miten sukupuolta esitetään, on siis aika-, kulttuuri- ja tilannesidonnaista. Esittämisen mahdollisuuteen liittyy myös tietty yhteisöllisyyden vaati-

mus. Ilman kulttuurin yhtenäisiä ja vakiintuneita tapoja ei sukupuolta pystyttäisi ymmärrettävästi matkimaan ja toistamaan. (Butler, 1990, 140-141.) Julkunen (1997, 47) kuvaa sukupuolinormien kulttuurisidonnaisuutta osuvalla esimerkillä: *"Aivan samoin kuin äidit vievät tyttärensä ympärileikattavaksi, me itse meikkaamme, laihdutamme, täytämme rintamme silikonilla ja kohotamme kasvomme kirurgisesti."* Tai vastaavasti kehonrakentajanaiset rehkivät saleilla saadakseen massiiviset lihakset, joita valtakulttuurissa pidetään maskuliinisina, ei naisille sopivina, mutta tietyissä alakulttuureissa tavoiteltavana ihanteena (ks. Kinnunen 2001).

Sukupuolinormeja ylläpitävät minätekniikat ovatkin hyvin erilaisia eri kulttuureissa. Sukupuolikäsitysten vahva kulttuuri- ja aikasidonnaisuus ja siihen liittyvä sukupuoli-identiteettien performatiivisuus paljastavat koko sukupuolijärjestelmän keinotekoisuuden. Mies- ja naissukupuolen välinen erottelu ei ole millään tavalla luonnollinen, vaan se perustuu kulloinkin toistettuihin *sukupuoliperformansseihin*, jotka eivät pohjaudu mihinkään oikean ja luonnollisen sukupuolen olemukseen. (Butler 1990, 135-136, 140-141.) Myös Foucault'n käsitys sukupuolesta tukee kyseistä näkemystä. Hänen mukaansa sukupuoli ei ole ruumiin luonnollinen ominaisuus, vaan "monimutkaisen poliittisen teknologian sekä ruumiissa, käyttäytymisessä ja yhteiskunnallisissa suhteissa tuotettujen vaikutusten kokonaisuus". (Foucault 1998, 93; de Lauretis 2004, 37-38.)

Koska sukupuolikäsitykset eivät ole luonnollisia ja vakioita, piilee niiden taustalla muutoksen mahdollisuus. Ja koska sukupuoli-identiteettien "valinta" minätekniikoita toteuttamalla perustuu näennäiseen vapauteen Foucault'n biovallan ideologian mukaisesti, on oltava mahdollisuus vastarintaan ja kapinaan. Butler kuvaa sukupuolinormien muutoksen tapahtuvan sukupuolen toisin toistamisen kautta. Sukupuolen muuntumisen mahdollisuudet löytyvät sukupuolen toistamiseen liittyvien tekojen suhteiden mielivaltaisuudesta, mahdollisuudesta epäonnistua toistossa, epämuotoisuuden mahdollisuudesta sekä parodisesta toistosta. (Butler 1990, 141.) Tällaisen sukupuolen toisin toistamisen kautta pystytään horjuttamaan vallitsevia sukupuolinormeja sekä paljastamaan niiden rakentumisen keinotekoisuutta (Butler 1993, 10; 1990, 141).

3.2 Sukupuolittunut urheilukulttuuri

3.2.1 Oikea miesurheilu - toisarvoinen naisurheilu

"Poikahan se tietysti on. Sillä mitään urheilu ei ole sen selvästi ja olennaisesti kuin maskuliinista. Ja isä siis sama vanha pukki, jonka poikia olivat - ja varmasti myöhemmältä ajalta - Romulus ja Remus... Isältään Urho-poika on perinyt kovat, karut ja joskus keljutkin luonteenpiirteensä, tehon tavoittelun kategorisen imperatiivin lisäksi alttiuden kiipimiseen kiusaukselle, pyrkimään >>voittoon hinnalla millä hyvänsä>>." (Pihkala 1963, 68.)

Sukupuolijärjestys rakentuu urheiluinstituutioissa miehen ja naisen vastakkainasettelun pohjalta. Kilpaurheiluinstituutiossa miehet, miesruumis ja miesten

suoritukset edustavat mittapuuta, johon naisia, naisruumista ja naisten urheilumista verrataan. Miehet edustavat oikean urheilijan tyyppiä jättäen naiset toissijaiseen naisurheilijan rooliin. (Pirinen 2006, 17; 1998, 18; Kane 1995.) Perinteisesti on ajateltu, että urheilu on sitä, mitä miehet ja pojat tekevät luonnostaan. Naisten ja tyttöjen urheiluun on sen sijaan suhtauduttu eri aikoina ja eri kulttuureissa toisinaan hyvinkin varauksellisesti. Naiset ovat alusta alkaen olleet urheilussa ”toinen sukupuoli”. He ovat olleet ulkopuolisia, jotka ovat voineet osallistua vain heille sopivaksi katsottuihin urheilun muotoihin, jos niihinkään. (Pfister 2010, 234; Pirinen 1998, 16; Hargreaves 1994; Lenskyj 1986.) Tiihosen (1994, 241-242) mukaan eräs syy historian saatossa muotoutuneeseen urheiluikäytäntöjen vahvaan maskuliinisuuteen on se, että naiset ovat puuttuneet kyseisiltä alueilta joko kokonaan tai heitä on ollut vähän. Kilpaurheilukulttuuri on luotu miesten näkökulmasta miehiä ja poikia varten (Pirinen 1998, 16). Heinilän (1977, 22) mukaan kilpaurheilu on tarjonnut miehille luontevammat osallistumismahdollisuudet juuri siksi, että sen kontrollimekanismit ja vaatimukset ovat miestajunnan säätelemiä.

Jo termi ’urheilu’, joka on johdettu 1880-luvulla sanoista ’urho’ ja ’urheus’, viittaa vahvasti miehisyyteen (Laine 1984, 160; Laine 1996a, 39-40; Pirinen 2006, 13). Tiihonen (1994, 229) kuvaa urheilua hypermaskuliiniseksi elämäalueeksi, jossa oikea miehisyys on yhtä kuin oikea urheilullisuus. Meinander (1992a, 87) kirjoittaa Viktor Heikelin todenneen vuonna 1874 ilmestyneessä kouluvoimistelun käsikirjassaan (Praktisk handbok i skolgymnastik för gossar), että kouluvoimistelun tärkein tehtävä on ollut herättää poikaoppilaissa kiinnostusta miehiseen urheiluun sekä valmentaa heitä miehiseen voimaan ja rohkeuteen, joita isänmaan puolustamisessa tarvitaan. Sabon ja Panepinton (1990) mukaan länsimaisessa yhteiskunnassa oikeanlainen miehisyys opitaan ja mieheksi vihkiäydään usein juuri urheilukäytännöissä. Tiihonen (1994, 245) taas kuvaa poikien sosiaalistuvan urheilun käytännöissä muun muassa suorittamiseen, kivun kestämiseen, väkivaltaisuuteen, voittamiseen ja menestymiseen.

Tällaista urheilun alueella vallitsevaa vahvaa maskuliinisuutta on tarkasteltu useissa yhteyksissä hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen valossa (esim. Tiihonen 1994; 2002; Hargreaves 1994; Bernstein & Kian 2013; Kane 2013; Pringle 2005). Connellin (1995) määritelmän mukaan hegemonisella maskuliinisuudella tarkoitetaan niitä ideologisia käytäntöjä, jotka vahvistavat miesten valtaa ja naisten alistamista yhteiskunnassa. Lisäksi hegemoninen maskuliinisuus sulkee ulos sille alisteisia maskuliinisuuksia, eli normin mukaisesta maskuliinisuuden ideaalista poikkeavia miehenä olemisen tapoja. (Connell 1995, 71.) Hegemonista maskuliinisuutta vahvistavia ominaisuuksia ovat muun muassa heteroseksuaalisuus, aggressiivisuus ja määrätietoisuus. Kyseisten ominaisuuksien nähdään ruumiillistuvan erityisen hyvin juuri miesurheilijassa. (Sabo, Gray & Moore 2000, 139; Pirinen 1999, 30-31; 1998, 18; Turtiainen 2005, 51.) Urheilun ja erityisesti urheilumedian onkin useissa tutkimuksissa todettu olevan erityisen tehokkaita hegemonista maskuliinisuutta ylläpitäviä ja tuottavia instituutioita (esim. Kane 2013, 233; Greer, Hardin & Homan 2009, 175). Turtiaisen (2015) mukaan urheiluun liittyviä sukupuoli-eriarvoistavia käytäntöjä ei mielletä epä-

tasa-arvoisiksi samassa suhteessa kuin esimerkiksi muilla työelämän alueilla, eikä niitä nosteta esiin vakavina asioina. Tällä tavoin vaalitaan urheilukulttuurin aluetta heteronormatiivisen maskuliinisuuden tyyssijana. (Turtiainen 2015.)

Tiihosen (1994; 2001) mukaan samalla kun urheilun periaatteet vahvistavat hegemonista maskuliinisuutta, ne sulkevat ulos muunlaista urheilijakuvaa. Urheilun suureessa kertomuksessa ei ole tilaa naisellisuudelle, niin kuin ei myöskään epämiehekkyydelle. Siinä missä urheilullisuus on mielletty miehekkyydeksi, on feminiinisyys mielletty ei-urheilullisuudeksi. (Tiihonen 1994, 229; 2002, 265.) Koska urheilukulttuuri on rakentunut varsin vahvoihin maskuliinisiin käytäntöihin nojaten, ovat naiset jääneet, toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän miesten varjoon. Miehillä kuuluvan kilpaurheilun piiristä naiset on joko eristetty kokonaan tai sitten heidän mukaantulonsa kilpakentille on hyväksytty varauksellisesti. (ks. esim. Keskitalo & Siitonen 1977, 49.) Liikunnan tasa-arvoselvityksen (Piikkarit 1995) mukaan liikuntakulttuurin maskuliiniset rakenteet ja toimintatavat ovat estäneet naisia parantamasta asemiaan liikuntakulttuurissa. Naisten toiminta kilpaurheilun alueella onkin ollut riippuvaista miesjohdon mielenkiinnosta, jonka Laine (1996a, 45) kuvaa olleen useimmiten sangen rajallista.

Vaikka naiset ovat tänä päivänä vahvasti mukana kilpa- ja huippu-urheilun lähes kaikilla alueilla, nähdään urheilu edelleen merkittävänä maskuliinisuuden areenana. Clement-Guillotin, Chalabaev ja Fontayne (2011) toteavat urheilun ja maskuliinisuuden välisiä mielle yhtymiä tarkastelleessa tutkimuksessaan, että urheilu mielletään edelleen hyvin maskuliiniseksi elämänalueeksi ja että assosiaatio urheilun ja maskuliinisuuden välillä on juurtunut syvälle yksilöiden ajatteluprosesseihin. He kuitenkin korostavat, että tulemalla tietoiseksi näistä prosesseista, voidaan vallalla olevia ajattelumalleja horjuttaa. (Clement-Guillotin ym. 2011, 8-11.) Bernstein ja Kian (2013, 324) puolestaan toteavat urheilun kautta välittyvän maskuliinisuuden ihannoinnin olevan tänä päivänä länsimaisessa kulttuurissa merkittävä hegemonisen maskuliinisuuden ylläpitäjä koko yhteiskunnan tasolla.

Pirisen (1998; 2006) mukaan urheilukulttuurin maskuliinisuutta pidetään yllä konstruoimalla miesurheilua etusijalle erilaisissa diskursseissa ja käytännöissä. Diskursseilla Pirinen viittaa erityisesti urheilumedian esitystapoihin, joita käsittelen tarkemmin alaluvussa 3.3.2. Urheilukulttuurin hegemonista maskuliinisuutta ylläpitävillä käytännöillä Pirinen viittaa muun muassa kilpaurheiluun liittyviin miesten ja naisten erilaisiin suorituskäytäntöihin. Useissa urheilulajeissa pistelasku, suoritusmatkat ja -välineet sekä säännöt ovat olleet ja ovat edelleen erilaiset sukupuolten välillä. Esimerkiksi tutkimuskohteeni kilpahiihdon piirissä sukupuolten eriarvoisuutta pidetään vielä tänäkin päivänä yllä kilpailuissa hiihdettävien matkojen eri pituuksilla. Miehet hiihtävät pidemmät, ”oikeanmittaiset” matkat, kun taas naisten kilpailuissa hiihdettävät matkat ovat lyhempiä antaen näin ollen vaikutelman vaillinaisesta, helpotetusta ja sitä kautta vähempiarvoisista kilpailusuorituksista. Ongelmallista tässä on Pirisen mukaan se, että miesten suorituskäytännöt on asetettu urheilumaailman mittapuuksi. Naisten urheilua toteutetaan ikään kuin helpotetuilla käytännöillä, jol-

loin voitot ja ennätykset ovat miehiin verrattuna vähempiarvoisia. (Pirinen 1998, 27-30; 2006, 14; ks. myös Kane 1995.) Muun muassa tämän seurauksena miesurheilua pidetään yleisesti naisurheilua arvokkaampana, kiinnostavampana ja parempana, millä on puolestaan perusteltu naisurheilun vähäisempää medianäkyvyyttä. Vähäisempi medianäkyvyys puolestaan heikentää naisurheilun asemaa entisestään. Tämä naisurheilun toisarvoista asemaa ylläpitävä noidankehä onkin nostettu naisurheilun tutkimuksen piirissä keskeiseksi tarkastelun kohteeksi. Pyrkimyksenä on tehdä tietoiseksi ja sen myötä hajottaa sen toimintamekanismeja. (esim. Kane 2013; Sherry, Osborne & Nicholson 2015; Cooky, Messner & Hextrum 2013.)

Urheilukulttuurin maskuliinisuutta tarkasteltaessa on kilpaurheilukäytäntöiden sekä nais- ja miesurheilijoiden kohtelun lisäksi kiinnitetty huomiota myös urheilukulttuuriin laajemmin. Urheilun sukupuolittuneita käytäntöjä tarkastelleiden tutkimusten mukaan miehet dominoivat monien muiden maiden tapaan myös Suomessa kilpaurheilua ja valmennusta sekä urheilun tutkimusta ja tiedotusta. (mm. Burton 2015; Hargreaves 1994; Pirinen 2006.) Hegemonisen maskuliinisuuden onkin todettu näyttäytyvän urheilujärjestöissä ja -organisaatioissa sukupuolten välisenä epätasa-arvoisuutena. Tutkimusten mukaan miehet hallitsevat urheilujohtamista ja toimivat urheiluun liittyvissä työtehtävissä naisiin verrattuna korkeammalla tasolla. Naisten pääsy urheilun johtotehtäviin on puolestaan hyvin haastavaa ja jossain määrin jopa rajoitettua. Myös naisurheilujohtajien toimintaverkoston ja roolimallien puute latistavat naisten kiinnostusta pyrkiä urheilun johtotehtäviin. (esim. Burton 2015, 163; Grappendorf & Lough 2006, 13-14; Whisenant 2008, 773-774.)

3.2.2 Sopiva ja sopimaton naisten urheilu

Käsitykset eri urheilulajien sopivuudesta miehille ja naisille kuvastavat vahvaa sukupuolittuneisuutta, joka urheilussa osittain vielä tänäkin päivänä vallitsee. Naiset ovat edustaneet alusta pitäen urheilun piirissä "toista sukupuolta" ja heillä on ollut mahdollisuus osallistua vain heille sopiviksi katsottuihin urheilumuotoihin. (Pfister 2010, 234.) Käsitykset naisille sopivista urheilumuodoista ovat vaihdelleet vuosien saatossa. Tänä päivänä naisten osallistumista urheilun eri lajeihin ei valtaosassa kulttuureja enää juurikaan rajoiteta, mutta käsitykset eri urheilulajien sopivuudesta naisille elävät yhä vahvoina. Toisaalta ei pidä unohtaa, että myös miesten kohdalla urheilulajien sopivuudesta ja sopimattomuudesta käydään jatkuvaa keskustelua. Pirisen (1998, 17; 1999, 31; 2006, 14) mukaan urheilulajeihin on sisäankirjoitettuna sukupuoli, joka perustuu käsityksiin miehille ja naisille sopivasta ruumiinkäytöstä. Sukupuolittuneisuus ilmenee erityisen selvästi naisurheilulle asetettujen rajoitteiden kautta. Naisten urheilemisen rajoitteita on perusteltu muun muassa sillä, että naisilla ei ole nähty olevan "luontaisesti" urheilussa vaadittavia kykyjä ja heidän on pelätty urheillessaan vahingoittuvan sekä henkisesti että fyysisesti (Pirinen 1998, 28). Perusteluja urheilun sopimattomuudesta naisille ovat aikojen saatossa olleet tuotamassa niin urheilujohtajat, lääkärit kuin myös naiset itse.

Urheilu vaarantaa naisen terveyden ja turmelee naiseuden

Naishiihtoa, kuten muutakin naisten kilpaurheilua vieroksuttiin pitkälle 1900-luvun alkuvuosikymmenille asti muutoin kovissa urheilumaissa Suomessa ja Ruotsissa. Vastustajien mielestä naisten kilpaurheilu oli vastoin luonnon lakeja. Näkemyksiä perusteltiin muun muassa sillä, että urheilun uskottiin vahingoittavan naisten sukupuolisuutta. Lisäksi vedottiin siihen, etteivät naiset ansaitse tasa-arvoa urheilussa ollessaan miehiä selvästi heikompia teknisiltä ominaisuuksiltaan. (Hakulinen 1996, 13.) Keskeisenä epäilyksen kohteena oli kilpaurheilun terveyttä vaarantavat näkökulmat (Heikkinen 1981, 36). Naisten koettiin lääketieteellistenkin näkemysten mukaan olevan fyysisesti niin heikkoja, että heidän tuli välttää liiallista väsymistä (Allen 2007, 142-143).

Epäilykset urheilun äitiydelle aiheuttamista vaaroista elivät vahvoina 1900-luvun alkuvuosikymmenille saakka. Liiallisen urheilun ajateltiin olevan voimakkaassa ristiriidassa 1920-luvulla vallinneen naiskuvan keskiössä olleen äitiyden kanssa. (Laine 2000, 93.) Erityisesti länsieurooppalaisen ideologian mukaan naisen paikka oli kotona tiukassa korsetissa (Allen 2007, 42). Kilpaurheilun katsottiin olevan naisille sopimatonta myös siksi, että se vie naisilta energiaa, joka tulisi perinteisten sukupuolinormien mukaisesti käyttää lasten kasvattamiseen ja vaimona olemiseen (Lenskyj 1986, 21-23). Vielä pitkälle 1900-luvun puolelle asti foucault'laisittain asiantuntijavaltaa käyttäneiden lääkäreiden näkemysten mukaan urheilu oli naisille epäsopivaa ja siveetöntä ja se saattoi turmella naisen terveen ruumiin. Lääkärit epäilivät myös, ettei urheileva nainen voi synnyttää lasta. (Hakulinen 1996, 11-13.) Myös muualla Euroopassa naisten kilpaurheilua varjosti pelko sen aiheuttamista haitoista naisen hedelmällisyydelle. Allenin (2007) mukaan erityisesti arjalaisten naisten ainoana tärkeänä tehtävänä pidettiin 1930-luvulla äitiyttä, eikä heidän suvaittu harrastaa kovaa urheilua (Allen 2007, 257).

Suomessa epäilyksiä naisten kilpaurheilua kohtaan ilmeni niin SVUL:n, TUL:n kuin SNLL:n piirissä. Tosin TUL:n puolella naisurheilu sai toisinaan osakseen myös kannatusta (Laine 2000, 97). Keskustelua kaikissa järjestöissä herätti erityisesti tyttöjen urheilu. Taustalla vaikuttivat hallitsevan yhteiskuntajärjestyksen moraali- ja sukupuoliasenteet. Niiden mukaan kilpaurheilu uhkasi tyttöjen orastavaa naisellisuutta ja soti heidän biologista luontoaan vastaan. (Meinander 1992b, 296.) SNLL:n johtoon kuuluneen tohtori Kaarina Karin vuonna 1927 Työläisnaisen urheilulehdessä antaman lausunnon mukaan kilpaurheilu oli vaarallista naisten ja tyttöjen terveydelle. Kari vaatikin muun muassa naisten hiihtokilpailuihin ikäraajaksi 20 vuotta, johon mennessä naisen kasvuvaihe on päättynyt. Lisäksi kilpailuihin osallistuvien naisten tuli käydä lääkärin tarkastuksessa. Liittotoimikunta määräsi naisten sarjan ikäraajaksi lopulta 18 vuotta. (Heikkinen 1981, 49.) Lääkäreiden näkemykset urheilun sopivuudesta naisille eivät olleet yksimielisiä. Samaan aikaan esimerkiksi lääkäri Lauri Taipale piti urheilua naisille sopivana, kunhan kyseessä oli nuori, hoikka ja mahdollisesti myös kaunis nainen (Laine 1989, 129-130).

Terveydellisten seikkojen lisäksi urheilun sopimattomuutta naisille on perusteltu perinteisen naisnormin ja urheilemisen välillä vallitsevaan ristiriitaan

nojaten. Vielä pitkään 1900-luvun puolella vallitsi ajatus naisurheilusta varsin epänaissellisenä ja epäesteettisenä toimintana. (Laine 2000, 97.) Naisurheiluun on kautta aikain asetettu erilaisia rajoituksia muun muassa siksi, että kilpailevan naisen on pelätty muuttuvan liian maskuliiniseksi ja siten menettävänsä naisellisuuttaan, naisellisia luonteenpiirteitään sekä äidillisyyttään. Ristiriitaisuutta naisnormiin nähden on aiheuttanut myös urheilussa vallitseva kilpailu ja aggressiivisuus, jotka on perinteisesti mielletty maskuliiniseksi, miehelle kuuluviksi ominaisuuksiksi. (Hargreaves 1994, 169-172; Kane 1995; Lenskyj 1986; Kosonen 1992.) Varsinkin SVUL:n puolella toimineiden urheilujohtajien näkemykset naisurheilusta olivat 1920- ja 1930-luvuilla varsin negatiivisia. Naisurheilua pidettiin rumana, eikä sen katsottu olevan sopivaa naisen ruumiille. (Laine 1989, 129-130.) Suomen Urheilulehdestä välittyneitä naiskäsityksiä tutkineen Hara-Fabrinin (2003) mukaan 1920-luvulla lehden kirjoituksissa pelättiin, että urheilun nostus kehittyisi naisellisuutta loukkaavaksi. Useissa maissa naisurheiluun asetettiin uusia rajoitteita ja jotkut lajit jopa kiellettiin naisilta, jotta naiset eivät menettäisi "ikuista naisellisuuttaan". Tätä perusteltiin Urheilulehden teksteissä muun muassa seuraavasti:

"Kukapa rohkenisi ja tuntisi halua ja viehätystä ihailemaan atleeteiksi kehittyneitä naisia. Naisia, joiden jo luonnostaan muutenkin tukevia ja jäykkiä vartaloita yhä vain enemmän tehtäisiin sellaisiksi, niin että naisissamme ei jonkin ajan kuluttua olisi enää mitään Venuksen piirteitä jäljellä". (Hara-Fabrin 2003, 177.)

Taustalla vaikutti miesten pelko naisten muuttumisesta liian miehiseksi. (Hara-Fabrin 2003, 177; ks. myös: Hargreaves 1994, 164-167; Pirinen 1998, 18.)

Miesmäisenä pidettyä urheilulajia harrastava nainen aiheuttaa perinteisestä sukupuolienormista poiketessaan eräänlaisen ristiriidan. Perinteisen kauneuskäsityksen mukaan naisen tuli olla siro, suloinen, pehmeä ja herkkä. Urheilun on nähty turmelevan naisissa näitä ominaisuuksia ja tekevän heistä kotiäidiksi ja aviopuolisoksi sopimattomia kummajaisia. (Hakulinen 1996, 11.) Pirinen (1993) on käyttänyt naiselle epäsuotavina pidettyjä ominaisuuksia ilmentävästä naisurheilijasta termiä 'miesnäköinen naisurheilija'. Näitä miesnäköisen naisurheilijan ominaisuuksia ovat muun muassa voimakkaat lihakset, tukeva vartalo, iso koko ja vakava ilme. (Pirinen 1993, 28-35.) Turtiaisen (2005) mukaan 1900-luvun alkupuolella korostettiin avoimesti, ettei urheilu saa tehdä naisesta atleetia tai miehistää hänen ulkomuotoaan. Liiallisen maskuliiniseksi itsensä harjoittelut nainen leimautuikin epänaisselliseksi kummajaiseksi tai jopa amatsoniksi. (Turtiainen 2005, 51.)

Naisurheilijoiden ilmentämät epänaisselliseksi mielletyt piirteet kuvaavat hyvin Butlerin (1990, 77; 1993, 3) määritelmää abjekteista, jotka ovat vastenmielisinä pidettyjä ominaisuuksia ja ne halutaan karkottaa ruumiista. Asiaa voidaan tarkastella myös Douglassin (2000) teorian valossa, jossa sukupuolienormien rakentumista lähestytään kontekstisidonnaisesti määrittyvien puhtauden ja liian käsitteiden kautta (ks. alaluku 3.1.5). Esimerkiksi hiihtoon liittyvät mielikuvat, kuten räkä poskella hiihtäminen, hikoilu, elimistön "rääkkäys" ja kaikkensa antaminen, ovat miehen ruumiiseen yhdistettynä suotavia, mutta naisen ruumiissa ne ovat edustaneet likaa ja edustavat sitä jossain määrin edelleen.

Vaikka naisnormi onkin avartunut viimeisten vuosikymmenten aikana voimakkaasti ja nykyisin naisen urheilullinen vartalo on aikaisempaa hyväksyttävämpi, jopa ihanne, ei naisella edelleenkään saa yleisen normin mukaisesti olla liian maskuliinista vartaloa. Ihanteena on kiinteä, hoikka naisruumis, joka saa olla myös lihaksikas, kunhan ei ole sitä liian maskuliinisesti. (Lihaksikkuudesta tarkemmin alaluvussa 3.3.1; ks. myös esim. Hargreaves 1994, 161, 261; Lenskyj 1986, 133-137; Markula 1995; Felkar 2012, 47.)

Butlerin (1990, 139) käsitteellistämän epäonnistuneen sukupuoliperformanssin idean mukaisesti toisin sukupuoltaan toistavia naisurheilijoita rangaistaan paheksunnalla ja ulkopuolelle sulkemisella. Naishihtäjät ovat muiden naisurheilijoiden tapaan joutuneet ulossuljetuiksi eri tavoin eri aikoina. Esimerkiksi 1900-luvun alkupuolella toteutetut pidempien hiihtomatkojen poistamiset naisten kilpailuista kuvastivat naissukupuolen ulossulkemista. Hakulinen (1996, 11) toteaa ruumiinrakenteeltaan miesmäisten naisurheilijoiden kärsineen heihin kohdistuneista vihjaavista loukkauksista. Äärimmäisiä esimerkkejä ovat olleet naisurheilijoiden sukupuolen kyseenalaistamiset. Esimerkiksi hiihtäjä, kahden lapsen äiti Marja-Liisa Kirvesniemi joutui vuonna 1991 Val Di Fiemmen MM-kilpailuissa sukupuolitesttiin. Kirvesniemi on itse myöhemmin nostanut sukupuolen kyseenalaistamisen ja erityisesti sukupuolitestin epäinhimillisen toteutustavan esiin varsin traumaattisena kokemuksena.

Terveyttä edistävä liikunta sopii naisille

Samalla kun naisten kilpaurheilua on vastustettu, on naisnormin rajoissa tapahtuvaa liikkumista pidetty terveyden ja naisellisuudenkin kannalta tärkeänä. (Pirinen 2006, 13; Hargreaves 1994, Lenskyj 1986). Kaikki ulkoilmassa tapahtuva kohtuullinen liikunta on nähty naisille tärkeäksi sekä terveyden että yleisen viehättävyyden kannalta. Naisille ja tytöille suunnatussa vuoden 1922 liikuntaoppaassa 'Naiset ja urheilu' kehoitettiin naisia harrastamaan ulkoilua vapaassa luonnossa:

"Jokainen nykyajan nainen tietää, että jos tahtoo säilyttää kukkeutensa, on hänen hoidettava terveytensä, ja että hänen ihonsa voi paremmin auringonpaisteesta ja raittiista tuulista kuin kaikista maailman voiteista ja puutereista... Salonki ja upea teepöytä eivät aina ole naisen soveliaim ympäristö. Vapaassa luonnossa muuttuvat liikkeet keveiksi, joustaviksi ja suloisiksi. Posket saavat väriä ja silmä kiiltoa... Ensi talvena siis: Urheiluiloa, väri-iloa, terveyttä! Ja terveys synnyttää kauneutta." (Lille 1922.)

Naisille sopivina pidettyjä liikuntamuotoja olivat 1900-luvun alkuvuosikymmeniin saakka kaikenlaiset voimistelun ja reippailun muodot, joita lääkäritkin heille suosittelivat (Laine 1992a, 102). Jukolan (1948, 12) mukaan perheestä ja talousaskareista huolehtivat naiset tarvitsivat tervettä sydäntä, avaria keuhkoja ja väkeviä lihaksia, jotka oli mahdollista saavuttaa oikeanlaisella liikunnalla. Uuden suomalaisen naisvoimistelun kehittäjänä tunnettu Hilma Jalkanen puolestaan totesi, että ainoastaan ruumistaan, terveyttään ja kauneusaistiaan hoitava nainen pystyi olemaan kotinsa täysipainoinen valtiatar (Laine 1992c, 205-206).

Teollisessa yhteiskunnassa vallinnut naisen rooli voidaan nähdä liikunnan harrastamisen kannalta suosiollisena. Lasten synnyttäminen nähtiin 1900-luvun alkupuolella naisten tärkeimmäksi tehtäväksi (Allen 2007, 142-143). Terveiden uusien sukupolvien synnyttämisen kannalta naisten fyysinen hyvinvointi ymmärrettiin näin ollen tärkeäksi. Yleisesti uskottiin, että fyysisesti vahvoista vanhemmista syntyi hyväkuntoisia jälkeläisiä, joita kansakunta tarvitsi. Naisia kehoitettiin harrastamaan voimistelua ja "kohtuullista" urheilua niin sanotun rotuhygienian hengessä. (Laine 1992c, 209; Hakulinen 1996, 12.) Erityisesti työläisäitien tarpeeseen harrastaa liikuntaa ulkoilmassa kiinnitettiin huomiota 1920-luvulla. Säilyttääkseen terveytensä ja työkykynsä ja kasvattaakseen lapsistaan terveitä nuoria, oli äitien itsekkin oltava "tervejärkisiä, voimakkaalla lihaksistolla ja terveellä sisuselimityksellä varustettuja, ruumiiltaan sopusuhtaisesti kehittyneitä naisia". (Hentilä 1982, 64-65.) Naisen ruumiin muokkaus ja valvonta perustui biovallan idean mukaisesti kapitalistisen yhteiskunnan edun tavoittelulle, jonka keskiössä oli elinvoimaisten uusien sukupolvien tuottaminen (ks. Foucault 1998, 100-101, 104).

Terveydellisten vaikutusten lisäksi naisten liikuntaa perusteltiin sillä, että sen avulla nainen pystyi vahvistamaan sukupuolisuuttaan ja korostamaan naisuuttaan. Laineen (2000, 176) mukaan nuorisolle kohdistetussa TUL:n Kivalhdessä vuonna 1956 tyttöjä kehoitettiin ulkoilemaan saavuttaakseen naisellisen, miehiä miellyttävän olemuksen. Kirjoituksessa tyttöjä kannustettiin liikkumaan muun muassa seuraavin sanankääntein:

"Ulkoilu ja urheilu huokuivat ihmisestä ulospäin ja tekivät toisiin miellyttävän ja raikkaan vaikutuksen. Sen sijaan huolimaton ja epäsiisti nuori tyttö oli luotaantyöntävä. Huoliteltu ulkoasu ja >>tuoksuttomuus>> antoivat liikkumiselle ja esiintymiselle nautinnon ja varman olon."

Liikunnan vaikutukset naiseuteen korostuivat ennen kaikkea naisvoimistelussa, joka oli kehitetty nimenomaan naisruumiille soveltuvaksi liikuntamuodoksi ja jolla haluttiin tehdä eroa miesten urheiluun.

Naisvoimistelu - naiseutta vahvistava naisten oma liikuntamuoto

Suomalaisten naisten liikuntakulttuurin organisoituminen käynnistyi jo 1800-luvun lopulla ennen varsinaisen kilpaurheilukulttuurin rantautumista Suomeen. Suomen ensimmäinen naisvoimisteluseura (Gymnastikföreningen för fruntimmer i Helsingfors) perustettiin vuonna 1876 Elin Waenerbergin (myöhemmin Kallio) toimesta. (Arponen 1981, 127.) Voimistelu olikin ensimmäinen laji, jonka naiset kokivat omakseen 1800-luvun lopulla, jolloin liikunnan harrastamisen mahdollisuudet olivat naisten osalta varsin rajalliset. Vuonna 1896 perustettu Suomen Naisten Voimisteluliitto (SNVL) oli ensimmäinen valtakunnallinen keskusjärjestö liikuntakulttuurin alueella. (Arponen 1981, 127; Laine 1992a, 113.) Liiton perustamisen taustalla oli naisten tarve saada määritellä itse omat ruumiinharjoitusmuotonsa. Liikkeen ytimeksi muodostuikin naisten itsensä kehittämä ja ohjaama naisvoimistelu. Myös koululaitoksessa tapahtuvaa tyttöjen liikuntakasvatusta ohjasi vahvasti naisvoimisteluaate. Voimistelun lisäksi tytöille

voitiin opettaa kyllä muitakin lajeja, kunhan niitä harjoitettiin terveyden ja virkistymisen hengessä. Kilpailunomainen urheilu sen sijaan torjuttiin täysin. (Laine 1996a, 41.)

Naisten varhaisen kilpaurheilun vastustuksesta puhuttaessa viitataan usein miesjohtajiin ja heidän vastustaviin asenteisiinsa. Kuitenkin myös voimisteluliikkeellä oli merkittävä rooli naisten kilpaurheilun vastustuksessa. SNVL vastusti alusta alkaen kaikkea naisten kilpaurheilua, sillä sen pelättiin johtavan liialliseen ja yksipuoliseen harjoitteluun ja sitä kautta terveydellisiin ja esteettisiin haittoihin. (Laine 1984, 129, 165; 1992a, 113.) Hakulinen (1996, 14) toteaa pohjoismaisen naisvoimistelun johtohahmon Elli Björksténin perustelleen naisten kilpaurheilun vastustustaan sillä, ettei kilpaurheilun tuottaman harmoksen keskellä havaita terveydelle ja sopusoinnulle aiheutuvia haittoja. Voimistelu olikin ainut laji, jonka SNVL mielsi naisille soveltuvaksi (Laine 1984). Myös Työväen Urheiluliiton piirissä suuntaus oli samanlainen. TUL:n varhaisen naisjohdon tavoitteena oli ohjata naisten ruumiinharjoitusten kehitystä naisille ominaiseen suuntaan ja johdattaa naiset pois ainoastaan miehille soveltuvasta kilpa- ja ennätysurheilusta. (Laine 2000, 85-86; 1996a.)

Korostamalla voimistelussa ilmenevää esteettisyyttä ja naisellisuutta oli naisvoimistelujärjestöjen helppo pitää koko naisliikunnan ohjaket omassa käsissään (Hakulinen 1996, 14). Naisvoimisteluliike rakentuikin "naiserityisyyden" ympärille ja siksi se hyväksyttiin ilman konfliktia naisten omaksi alueeksi. Naisten ja miesten urheilun erottelu perustui sukupuolisopimukseen, jolla tarkoitetaan sukupuolten välillä vallitsevaa ja niiden valtasuhteeseen pohjautuvaa kirjaamatonta sopimusta miesten ja naisten toiminta-alueiden rajoista. (Laine 1996a, 41-42.) Kilpaurheilun yleistyminen naisten keskuudessa herätti 1930-luvulla pelkoa naisvoimisteluliikkeen piirissä. Pelkoa aiheutti erityisesti ajatus miesten tunkeutumisesta naisten reviiirille kilpaurheilun kautta. Kilpaurheiluun mukaan lähteneitä naisia syytettiin naisvoimisteluliikkeen piirissä sukupuolisopimuksen rikkomisesta, joka aikaisemmin oli taannut naisille työrauhan oman liikuntaperinteensä parissa. (Laine 1996a, 44.)

Voimistelun opetuksessa on korostettu 1800-luvun puolivälistä lähtien sen merkitystä sukupuoli-identiteettien voimistamisessa. Vuonna 1864 julkaistussa voimistelunopetuksen kirjasessa asia todetaan seuraavasti:

"Kun voimistelu tarkoittaa miehuuden ja itsensä luottamuksen herättämistä pojissa, tulee sen tyttölapsissa enemmän matkaan saattaa hentoutta ja nuoreutta." (Meinander 1992a, 87.)

Voimistelulla on pyritty myös vahvistamaan sukupuolirooleja sellaisten nuorten parissa, jotka eivät luontaisesti ole onnistuneet toistamaan vallitsevia sukupuolinormeja. Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton pitkäaikainen puheenjohtaja, lääkäri Kaarina Kari suositteli voimistelua "miesmäisille tytöille". Sama ajatus toteutui päinvastaisena myös poikien kohdalla. Heistä pestiin karun urheilun avulla pois "naismaisuuksia". (Laine 1992c, 211.) Naisvoimistelun tavoitteena on ollut alusta asti vahvistaa naisille ominaisina pidettyjä piirteitä ja tehdä selvää eroa miehiseen kilpaurheiluun (Laine 1992a, 113). Laineen (2000) mu-

kaan Työläisnaisten urheilulehdessä korostettiin 1920-luvulla voimistelun merkitystä naisen ruumiillisten ja henkisten voimien kasvattajana. Tavatonta lihasten ja materian kasvattamista tuli välttää. Pyrkimyksenä oli sitä vastoin täydellisen naisellisen kauneuden tavoittelu, joka oli mahdollista saavuttaa notkeuden ja sielukkuuden, eli voimisteluharjoitusten avulla. (Laine 2000, 90.) Tällainen tietynlaisten piirteiden piilottaminen vartalosta ja olemuksesta kuvaa osuvasti Butlerin performatiivista sukupuolen rakentumista. Sukupuolten välisiä eroja on pyritty pitämään yllä kannustamalla naisia välttämään urheilua sekä piilottamaan näitä miessukupuoleen kuuluvaksi miellettyjä "naiseuden abjekteja" (ks. Butler 1990, 77; 1993, 3.)

Urheilumerkkijärjestelmä vaihtoehtona kilpailulle

Suhtautumisessa naisurheiluun ilmeni 1900-luvun alkupuolella kaksi suuntausta. Voimisteluliikkeen parissa vaikuttaneet naiset vastustivat erityisesti naisten kilpailua, mutta myös kilpaurheilua ylipäänsä. Toisaalla, erityisesti Työväen Urheiluliiton piirissä ilmeni naisurheilun hyväksyvää toimintaa, jota on kuvattu kansainvälisestikin tuolle ajalle harvinaiseksi suuntaukseksi. (Laine 2000, 85.) Voimisteluliike piti edelleen kiinni kunto- ja kilpaurheilun erottelusta. Urheileminen, hiihto mukaan lukien sinänsä hyväksyttiin, mutta kaikki kilpailullinen toiminta tuomittiin. (Heikkinen 1981, 36; Kleemola 1976, 488-492.) Voimisteluliitossa kuitenkin tiedostettiin, että naisten keskuudessa alkoi ilmetä kilpailukuumetta, eikä pelkkä voimistelu enää riittäisi heidän harrastukseksi. Kilpaurheiluinnotukseen pyrittiin vastaamaan naisille suunnitellulla, vuonna 1912 käyttöön otetulla urheilumerkkijärjestelmällä, jonka avulla naisia houkuteltiin tavoitteellisen urheilun pariin ilman kilpailuja. Toinen jo aiemmin kehitelty liikuntakasvatusmuoto olivat leikit ja niin sanotut leikkikilpailut, joita Naisvoimisteluliitto ryhtyi levittämään niin ikään vuonna 1912, eli yhtäaikaaisesti urheilumerkkijärjestelmän käyttöönoton kanssa. Tavoitteena oli kehittää naisten urheilemiselle epäkilpailullisia vaihtoehtoja, joilla naiset pyrittiin pitämään erillään miesten johtamasta varsinaisesta kilpaurheilusta. (Laine 2000, 34-35, 85; 1996a.)

Naisia houkuteltiin urheilumerkkisuoritusten kautta löytämään liikkumisen nautinto ja sen tarjoamat monipuoliset hyödyt. Teoksessa 'Naiset ja urheilu' julkaistussa Kaarina Karin (1922) kannustuksessa urheilumerkin suorittamiseen on havaittavissa jopa tietynlaista hurmoksellisuutta:

"... Tahtoisin nyt seurata itse tuota neuvoa, sillä olen itse saanut kokea jotain erityisen hyvää, josta niin monet naiset ovat vielä osattomia. Olen saanut suuren lahjan, sellaisen, josta en voi toiselle jakaa muuten kuin kehottamalla: mene itse ottamaan, kuten minäkin. Mistä lahjasta on kysymys? - On kysymys urheilun suomasta nautinnosta, virkistyksestä, terveydestä ja henkisten voimien kasvatuksesta. Naisten viitoittama urheilu Suomessa kulkee sellaisia latuja, jotka miehetkin hyväksyvät ja jättänevät vähitellen urheilukilpailujen järjestämisen naisille pois ohjelmastaan. Nais- ja tyttöurheilumme keskittyy urheilumerkkivaatimusten suorittamiseen, jossa ei oteta huomioon huippusaavutuksia. Tämä urheilumerkkivaatimusten suorittaminen on johtanut minut urheilukentälle, jossa olen saanut tuntea, mitä urheilu voi harjoittajalle antaa. Erikoisesti tässä viehättää se, että siinä heti urheilukentälle ensi kerran astuessaan, on selvillä päämäärä, joka sitten koko ajan on hienona ja kauniina innosta-

jana ponnistamaan ja yrittämään yhä uudelleen. Tämä päämäärä on se, joka saa tahdon lujittumaan, luo kestävyyttä harrastukseen, sillä harva on se nainen, joka tyytyy vain pronssimerkkiin – ei, kaikki pyrkivät kultaiseen, vaikka edessä onkin kuuden vuoden taival... Näitä ynnä muita harjoittellessa on tuntenut itsensä niin iloisen vapautuneeksi että tahtoi lapsenmiehellä vain hyppiä ja laulaa. Jokapäiväiset vaatteet eivät ole estämässä liikehtimistä: hengitys käy syvemmäksi, veri virtaa vilkkaammin nostattaen heleän punan poskille. Puhtaasta ulkoilmasta saa ruumiimme perinpohjaisen hengityksen ja vilkkaan verenkierron kautta yltäkylläisesti ravintoa jaksakseen ponnistaa, ja tahto kasvaa ruumiillisten ponnistusten mukana. Auringonsäteet ja tuuli kiihoittavat ei ainoastaan elimistöä vilkkaampaan toimintaan, vaan se kohottaa mielialaa, nostattaa meitä huolia ja vastoinkäymisiä voittamaan... Menkää, ette koskaan tule katumaan sitä, sillä palkkana on kaiken tuon lisäksi isänmaataan rakastavalle se tietoisuus, että oman kansan tulevien polvien hyväksi on itseänsä vahvistanut ja kasvattanut.”

Naiset kilpaurheilussa

Lopulta naisten mukaantulo kilpaurheiluun oli eri tahojen vastustuksesta huolimatta väistämätöntä. Naisille alettiin järjestää kilpailuja eri lajeissa ja heidän asemaansa alettiin edistää myös urheilun järjestötasolla. Pääsy kilpaurheiluun on avautunut naisille vaiheittain, eri tahtiin, eri lajien välillä. Helpompaa naisten on ollut päästä mukaan lajeihin, joita pidetään naisellisina. Näissä lajeissa korostuu muun muassa ruumiin esteettinen käyttö, tasapaino ja ilmaisullisuus (esim. voimistelu, taitoluistelu, uimahyppy). Lisäksi lajit, joissa käytetään kevyitä välineitä (esim. tennis ja golf) ovat olleet perinteisesti naisille suotavia. (Pirinen 1998, 17-18; 2006, 14.) Naisille sopivina pidetyissä lajeissa naisurheilijoiden on myös ollut helpompaa saada medianäkyvyyttä (Tuggle & Owen 1999). Perinteisiksi miesten lajeiksi, joihin naisten mukaantuloa on rajoitettu, on mielletty urheilumuodot, joissa ilmenee samoja ominaisuuksia kuin mitä miessukupuolen normiin yleisesti liitetään. Näitä niin sanottuja miesten lajeja ovat muun muassa urheilumuodot, joissa käytetään raskaita välineitä (esim. moukarinheitto ja painonnosto) tai lennätetään itseä ilmassa pitkä matka (esim. mäkihyppy, kolmiloikka, seiväshyppy). Lisäksi lajit, joissa korostuu fyysinen kontakti ja aggressiivisuus (esim. nyrkkeily) tai kestävyys (esim. maratonjuoksu) on perinteisesti mielletty ainoastaan miehille soveltuviksi. (Hargreaves 1994, 213-220; Kane 1995; Riemer & Visio 2003, 202-203.) Kyseisiin ”miesten lajeihin” naisten on ollut vaikea päästä mukaan. Lajien harrastaminen ei sinänsä ole ollut naisilta kiellettyä, mutta niissä kilpailemaan pääseminen on ollut ongelmallista. (Pirinen 2006, 14-15.) Toisaalta on myös huomioitava, että siinä missä naisten osallistumista maskuliinisina pidettyihin urheilumuotoihin on pidetty sopimattomana, myös miesten osallistuminen niin sanottuihin feminiinisiin urheilumuotoihin on aiheuttanut epäilystä. Tutkimusten mukaan naisten osallistumista maskuliinisiin urheilumuotoihin pidetään itse asiassa jopa hyväksyttävämpänä kuin miesten osallistumista feminiinisiin urheilumuotoihin. (esim. Riemer & Visio, 2003, 203; Schmalz & Kerstetter, 2006, 551.)

Naisten urheilumahdollisuuksien kehittyminen ja lajikirjon laajeneminen ilmenee hyvin tarkasteltaessa olympialajien historiaa. Naiset olivat 1900-luvun alussa mukana olympialaisissa ainoastaan muutamissa lajeissa. Sitten laji-

valikoima on laajentunut ensin naisellisina pidettyjen lajien suunnassa, mutta 1980-luvulta lähtien myös niin sanottujen miesten lajien suuntaan. (Pirinen 2006, 15; Bernstein 2002, 415-416.) Tänä päivänä naiset osallistuvatkin olympialaisissa muun muassa kaikkiin yleisurheilulajeihin, painiin, painonnostoon ja jääkiekkoon. Lontoossa 2012 naiset olivat ensi kertaa mukana myös nyrkkeilyssä ja Sotšissa 2014 mäkihypyssä. Ainoa olympialaji, johon naiset eivät voi osallistua on yhdistetty hiihto, jota sitäkin ajetaan FIS:n taholta mukaan naisten lajivalikoimaan vuoden 2022 talviolympialaisiin. Naisten olympialajikirjon laajentumisen myötä myös naisurheilijoiden määrä olympialaisten osallistujina on kasvanut tasaisesti. Sotšin 2014 talviolympialaisiin osallistuneista urheilijoista 40,3 prosenttia oli naisia. Rion 2016 kesäolympialaisten osalta vastaava määrä oli 45 prosenttia. (IOC 2014; Statista 2017.)

3.2.3 Hiihtourheilun sukupuolittunut perinne

Hiihtourheilun miehinen perinne

Hiihdon on kuvattu olevan yksi maskuliinisimmalla leimalla varustetuista kilpaurheilumuodoista. Hiihtämisen vahvat mieskeskeiseen toimintaan pohjautuvat juuret ovat olleet vaikuttamassa lajia koskevien käsitysten muodostumiseen. Hiihdolla on Suomen kansan keskuudessa ikivanhat perinteet, jotka pohjautuvat esi-isiemme metsästys- ja kalastuskulttuuriin sekä maanpuolustukseen. (ks. esim. Saarinen & Sorjonen 1956, 7.) Suomeen 1800-luvun viimeisten vuosikymmenten aikana levinnyt kilpahiihtokulttuuri sai vaikutteensa juuri sotilashiihdoista, kun asevelvolliset miehet kuljettivat perinteen kotiseuduilleen (Kirjavainen 1938, 13-15.)

Vaikka kilpailumuotona hiihto onkin kehittynyt täysin eri näkökulmasta, on entisaikojen saatossa muotoutunut miellelyhtymä hiihtämisen maskuliinisuudesta vaikuttanut vahvasti lajin sukupuolittuneisiin käytänteisiin. Laineen (2000, 176-177) mukaan 1950-luvulla kirjoitetuista kilpahiihtoa koskeneista lehtiteksteistä (Kiva -lehti) käy selvästi ilmi, että vain mieshiihtoa pidettiin todellisenä hiihtona. Vaikka naishiihtäjät menestyivät niin olympia-, kuin MM-kilpailuissa, ei heistä ollut esikuviksi, eikä heidän menestystään pidetty arvossa. Odotukset kohdistuivatkin pelkästään miesten hiihtoon. Valmennustoiminnassa puolestaan keskityttiin siihen, että mahdollisimman moni poika saataisiin hiihtoharrastuksen piiriin, jotta turvattaisiin tulevien mieshiihtotähtien olemassaolo. (Laine 2000, 176-177.) Sittemmin 1980-luvulla käynnistyneen tieteellisen valmennuksen kaudella hiihtourheilun institutionaalinen maskuliinisuus vahvistui Tiihosen (1994, 232-233) mukaan entisestään.

Hiihtourheilun mieskeskeisyys konkretisoituu lajin historiaa käsittelevien teosten kautta erityisen selvästi. Hiihtohistorioitsijana tunnetun Jussi Kirjavaisen kilpahiihdon historiasta kertovassa trilogiassa (1938; 1941; 1955) esitellään 1890-1940-lukujen suomalaisia suurhiihtäjiä, jotka ovat kaikki miehiä. (Kirjavainen 1938; 1941; 1955.) Kahdestakymmenestä viidestä mieshiihtäjästä kertovassa teoksen viimeisessä osassa esiintyy muutamissa kohdissa myös naisia – tosin ainoastaan sankareiksi kohotettujen mieshiihtäjien vaimoina tai äiteinä. (Kirja-

vainen 1955.) Myös Antero Heikkisen (1977) suomalaisen kilpahiihdon ensivaiheista kertovassa teoksessa 'Ammattilaisesta amatööriksi' hiihtourheilu kuvataan hyvin miehiseksi alueeksi. Naisten hiihto mainitaan teoksessa muutaman kerran, mutta se jää kuitenkin täysin mieshiihdon varjoon. Jo teoksen otsikot ovat hyvin maskuliissävytteisiä. Näistä esimerkkeinä "Voimauroot", "Hiihtokuningas", "Lupaava ikämies" sekä "Jätkän maailma". Ainoat nimillä varustetut viitaukset tuon ajan naishiihtäjiin esiintyvät eräässä kuvatekstissä: "Kymenlaakson hiihtovoimaa. Naisihiihtäjiäkin alkoi tämän vuosisadan alussa yhä useammin ilmaantua hiihtokilpailujen lähtöpaikalle...", sekä kommentissa: "Eliksen, samoin kuin hänen maan parhaisiin naisihiihtäjiin kuuluneen vaimonsa Hilma Kalliomäen aktiiviuran lopetti lähtö Amerikkaan." (Heikkinen 1977.)

Hiihtourheilu ei ole ollut pelkästään itsessään maskuliinista, vaan sillä on nähty olevan myös laajempia merkityksiä muun muassa poikien miehisyyteen kasvattamisessa. Kirjavaisen (1969, 25) siteeraus Oulun hiihtoseuran kunniapuheenjohtajan, Sakari Westerlundin juhlapuheesta (Kaleva n:o 5/1900) kuvastaa hyvin niitä merkityksiä, joita hiihtourheilulle on aikoinaan annettu:

"Hiihtäjät, nämä voimakkaat, lujaluontoiset reippaat miehet, ovat kansan opettajia, joille meidän tulee olla kiitollisia siitä hyvästä miehuullisuuden esimerkistä, jonka he nuorisollemme antavat. Olkoon kilpailijoille palkintona se, että he ovat reippaalla esiintymisellään ja voimakkaalla työllään viehättäneet varsinkin nuorisoa miehuulliseen urheiluun, joka synnyttää voimakkaita luonteita ja isänmaataan ja kansaansa rakastavia miehiä...." (Kirjavainen 1969, 25.)

Naisten asema hiihtourheiluperinteessä

Käsitykset hiihtourheilun vaikutuksista naisellisuuteen ovat olleet jokseenkin ristiriitaisia. Toisaalta hiihto perin miehisenä kestävyyslajina on nähty naisille sopimattomana urheilumuotona. Toisaalta taas hiihdolla on nähty olevan myös naiseutta tukevia, naisnormin mukaisia vaikutuksia. Naishiihdon sopivuutta sanelivat 1900-luvun alussa vahvasti sukupuolinormit. Euroopassa edelleen vallinneet Viktoriaanisen ajan kauneusihanteet estivät erityisesti yläluokkaisia naisia hiihtämästä. Esimerkiksi kalpean ihon ihanne ei mahdollistanut hiihtämistä aurinkoisilla keväthangilla. Asenteet eivät kummunneet pelkästään miehistä tai biologisista selityksistä, vaan pitkälti keski- ja yläluokan naisten omista arvoista ja asenteista, joita muihinkin yhteiskunnan kerrokseen kuuluvat naiset omaksuivat. Muiltakin osin kaikki naisten ja tyttöjen urheilu tuli olla hienostunut ja esteettistä. Jos naiset harrastivat hiihtoa, ei heidän odotettu hiihtävän hyvin, vaan ainoastaan näyttävän hyviltä suksiessaan lumella. Miesten sitä vastoin oli suotavaa hiihtää itsensä uuvuksiin. (Allen 2007, 142-144.)

Euroopassa 1800-luvulla käynnistynyt teolliseen elämäntapaan siirtyminen jätti jälkensä perinteiseen muinaisajoilta asti vallinneeseen hiihtokulttuuriin. Hiihto hyötytarkoituksena jatkui aina 1930-luvulle asti, jonka jälkeen teollisuuden keksinnöt korvasivat hiihtämisen. Kansan perinteiseen talvikulttuuriin kuulunut hiihtäminen muuttui toisaalta urheilumuodoksi, toisaalta kaupunkiväestön vapaa-ajan harrastukseksi. (Allen 2007, 36.) Ensimmäinen hiihdon vapaa-ajanviettomuoto oli hiihtoretkeily. Tämä kansanomaisen harrastus katsot-

tiin sopivaksi myös naisille. Hiihtoretki-innostus lopahti kuitenkin 1900-luvun alkuvuosina. (Nygren ym. 1983, 35.) Kuntoliikuntamallinen hiihto ei kuitenkaan loppunut hiihtoretkeilyn hiipumisen myötä, vaan se muutti vain muotoaan. Erityisesti kilpahiihdon siirtyminen tasamaalta murtomaalle 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa nostatti hiihdon suosiota kaikille soveltuvana kuntoiluharrastuksena. Jukolan (1958, 34) kuvauksen mukaan hiihdosta oli tullut *”kansalaisurheilu, joka sopi yhtä hyvin kuin käveleminen kaikille ikäkausille ja molemmille sukupuolille”*. Myös Saarinen ja Sorjonen (1956, 50) ovat kuvanneet hiihtoa koko perheen harrastukseksi; *”Talvisesta liikuntamuodosta nauttivat niin vanhukset kuin vasta kävelemään oppineet lapsetkin.”*

Hiihdon kuntosurheilullista, laajoja joukkoja liikuttavaa olemusta alettiin korostaa 1920-luvulla eri tahoilla. Erityisesti suojeluskuntajärjestöissä ja armeijassa hiihdon merkitys vahvistui, tuoden myös vauhtia naisten hiihtämiseen lottahiihtojen kautta. Myös Suomen Voimistelu ja Urheiluliitossa (SVUL) haluttiin lisätä kansalaisten hiihtoaktiivisuutta. Liitto alkoiin tukea ikämiesten, nuorukaisten, naisten ja lasten leikkimielisiä hiihto-otteluita. Kilpailujen lisäksi vuosittaisen hiihtopäivän ohjelmaan otettiin mukaan huviretkiä ja yhteistä mäenlaskua. (Heikkinen 1981, 140-141.) Naisten hiihtoharrastuksen leviämiseen 1920- ja 1930-luvuilla vaikuttivat myös uudet hiihtopukumallit, joiden ansiosta hiihtämistä tuli huomattavasti miellyttävämpää (Jukola 1958, 23, 34-35). Korsettien ja nilkat peittävien pitkien hameiden tilalle saatiin hiihtoon sopivimmat, modernin naisen pukeutumista kuvastavat varusteet (hiihtomuodin muutoksesta tarkemmin alaluvussa 3.3.1).

Monet tahot pitivät hiihtoa alusta alkaen naisille sopivana liikuntamuotona, kunhan kyseessä oli kuntoilumallinen hiihto, ei kilpahiihto. Vaikka esimerkiksi Lauri Pihkala onkin tunnetusti pitänyt kilpahiihtoa muun kilpaurheilun tavoin naisille sopimattomana, on hänen suhtautumisensa naisten kuntohiihtoon ollut varsin kannustava. Kuntoilumielessä tapahtuvaa hiihtoa hän suosittelikin kaikille ihmisille iästä, sukupuolesta ja kunnosta riippumatta. (Pihkala 1963, 202-205.) Toinen tunnettu urheiluvaikuttaja Martti Jukola piti hiihtoa voimistelun, uinnin ja palloleikkien ohella naisille sopivana liikuntana kunhan naisellisuus korostui (Hakulinen 1996, 14). Teoksessaan *Urheileva nuoriso* Jukola esittää hiihdon sopivan naisille myös kilpailumuotona.

”Kilpailumuotona sopii hiihto naisille paremmin kuin useimmat muut urheilut, sillä liikehtely on siinä joustavan pehmeätä, myötäileet tasoittavat ponnistuksen rasituksen eikä mitään elimistöä vahingoittavia tärahtelyjä ole pelättävissä.” (Jukola 1948, 107-108.)

Allenin (2007) mukaan naisten hiihto sai osakseen hyväksyntää juuri sen hienostuneisuuden ansiosta. Hiihto alettiin nähdä naisille sopivana, esteettisenä ja naisten suloisuutta korostavana liikuntamuotona. Suksilla olevan, tyylikkäästi pukeutuneen naisen muotokuva symboloi monien mielestä suloisuutta ja keveyttä. Kohtuullisen hiihtämisen uskottiin edesauttavan terveyttä, mikä paransi hiihtämisen asemaa naisten osalta. (Allen 2007, 142-146.)

Perustelut hiihtoharrastuksen sopivuudesta myös naisille nojasivat vahvasti liikuntamuodossa nähtyihin kasvatuksellisiin ja terveydellisiin vaikutuk-

siin. Pihkala (1963, 198) on kuvannut hiihdon olevan kurin ja järjestyksen koulua, joka *”vaatii ja kehittää sisua laajassa asteikossa aina salamannopeasta päättävyydestä ja kylmäverisestä rohkeudesta sinnikkäimpään sitkeyteen saakka.”* Jukola (1958) puolestaan piti hiihtoa ainoana ulkoilu- ja reippailumuotona, jolla voitiin hankkia sekä kehollista että sielullista virkistystä. Hiihtämisen sielullisista vaikutuksista kertoo Jukolan mukaan muun muassa useat taiteen ilmentymät kaunokirjallisuudesta runoihin ja sävelmiin, jotka on tehty hiihdon kunniaksi tai hiihdosta vaikutteita saaden. (Jukola 1958, 33.) Terveydellisestä näkökulmasta hiihtoa suositeltiin harrastettavaksi erityisesti istumatyötä tekevien käsityöläisten ja vapaapalokunnan piirissä. Hiihdon terveydellisistä vaikutuksista pidettiin usein myös puheita hiihtokilpailujen yhteydessä. (Heikkinen 1977, 38-39.) Terveysvaikutuksista korostettiin erityisesti ulkoilman aikaansaamia vaikutuksia. Jukolan (1958, 23, 34-35) kuvauksen mukaan hiihto nähtiin terveelliseksi ja virkistäväksi vapaa-ajan viettotavaksi, *”joka tarjoaa keuhkoille ja verelle kaikkein puhtainta ja happirikkainta ilmaa, keväisen auringon voimakkaita ultraviolettisäteitä sekä liikuntaa jokaiselle lihakselle ja nivelelle.”*

3.3 Sukupuolen rakentuminen urheilukulttuurissa

Butlerin ajatus sukupuolen performatiivisuudesta toteutuu urheilukulttuurissa erityisen tehokkaasti. Fyysisenä toimintana urheiluun liittyy vahvasti ruumiin esittämistä. Urheilulajit tarjoavat otollisen näyttämön esitellä miehisyyttä fyysisen voiman, kestäväyyden, vallan ja aggressiivisuuden muodoissa ja vastaavasti naiseutta sulokkuutena ja eleganssina (Pfister 2003, 154). Toisaalta urheilun kautta perinteisiä normeja on myös horjutettu toistamalla sukupuolta perinteisestä poikkeavalla tavalla. Performatiivisuuden ideassa (Butler 1990, 136) keskiössä on sukupuolen toistaminen, joka tapahtuu tekemisen, ei olemisen kautta. Sukupuolen tekemistä kuvaavat Foucault'n minäteknikat ilmenevät urheilussa erityisesti vaatetuksen, liikehdinnän, elehdinnän ja vartalon käytön kautta. Performatiivisuuden ideaan sisältyy myös sukupuolen tuottaminen kielellisissä performatiiveissa, eli diskursseissa (ks. Butler 1990, 136). Naisurheilun näkökulmasta sukupuolta rakentavia diskursseja edustaa erityisesti media, joka valinnoillaan esittää naisurheilijan joko perinteistä naisnormia myötäilevänä tai vastaavasti siitä poikkeavana.

Tässä, aikaisempaan feministisen urheilun tutkimukseen pohjautuvassa alaluvussa luon linkityksiä luvussa 3 aiemmin esittämieni teoreettisten, ideologisten ja kulttuuristen ilmiöiden välille. Tarkastelen sukupuolta ja sen rakentumisprosesseja sekä urheilevan naisen (alaluku 3.3.1.), että urheilumedian (alaluku 3.3.2.) näkökulmasta.

3.3.1 Urheileva nainen ja sukupuoli

Naishiihdon, kuten muunkin naisurheilun hyväksyttävyys on kulkenut käsi kädessä vallitsevan naisnormin kanssa. Naisten yleisen emansipaation myötä

vapautuneemmaksi muuttunut naiskuva on osaltaan edesauttanut urheiluharrastuksen leviämistä naisten keskuuteen. Vastavuoroisesti naisten rohkea astuminen miehelle kilpaurheilun alueelle on vauhdittanut yleisten naisnormien muutosta. Pfister (2003, 155) kuvaa urheilua sosiaalisesti elämänalueeksi, jossa sukupuolta ei pelkästään toisteta vaan sitä voidaan myös muuttaa. Tämä Butlerin (1990, 141) käsitteellistämä epäonnistuneen sukupuoliperformanssin kautta avautuva muutoksen mahdollisuus toteutuu otollisesti juuri urheilevien naisten toimesta. Toisin sukupuoltaan toistamalla naisurheilijat horjuttavat luonnollisena ja itsestään selvänä pidettyä sukupuolieroja ja miesten ylivaltaa sekä purkavat kulttuurissa vallitsevia kapea-alaisia käsityksiä naisesta ja naisruumiista heikkona (Pirinen 1998, 23, 28). Urheilevat naiset ovat Hargreavesin (1994, 284) mukaan onnistuneet purkamaan naisen biologiaan liittyviä harhaluuloja ja ovat olleet osaltaan käynnistämässä prosessia naisten fyysisten kykyjen uudelleentulkinnasta (ks. myös Billings, Angelini & Duke 2010). Hyvänä esimerkkinä tästä toimii varhaisiin hiihtokilpailuihin vastustuksesta huolimatta osallistuneet naiset. He haastoivat vallitsevia auktoriteettiasemia ja kyseenalaistivat käsityksiä naisten heikkoudesta osallistumalla miesten kilpailuihin ja hiihtämällä pitkiäkin matkoja. Urheilemisen on katsottu vaikuttaneen yleisesti naisemansipaatioon myös siinä mielessä, että sen avulla naiset ovat voineet kehittää ominaisuuksiaan ja tulla itsevarmemmiksi. Naisten on ajateltu saaneen urheilun kautta myös paremmat valmiudet kehittymiseen yhteiskunnan muilla alueilla. (Keskitalo & Siitonen 1977, 54.)

Naisnormin ja naisurheilun aseman yhteen kietoutunut kehityskulku ilmenee erityisen hyvin 1900-luvun alun vuosikymmenten vaiheissa, johon sijoittuu sekä naisten urheiluinnostuksen leviäminen, että niin sanotun uuden naistyypin läpimurto. Teollistumisen myötä työelämään mukaan tulleet naiset alkoivat horjuttaa viktoriaanisen ajan naisnormia, jossa korostui muun muassa avuttomuus, heikkous, kyynelehtiminen ja korsetin käyttö. (Hakulinen 1996, 11; Allen 2007, 152.) Uusi nainen oli määrätietoinen ja rohkea, sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen pyrkivä moderni nainen, joka ei arastellut osallistumista urheiluun vaan pyrkii sen avulla sukupuolten välisen tasa-arvon kehittämiseen. Urheilevat naiset jopa valloittivat tuolloin naistenlehtien palstoja, vieden tilaa missi- ja mannekiinityypeiltä. Naisurheilijoiden saavuttaman kansainvälisen urheilumenestyksen on todettu vauhdittaneen myös uuden naistyypin syntyä. (Keskitalo & Siitonen 1977, 53-54.) Hyvänä esimerkkinä uudenlaisen naistyypin esiintymisestä urheilukulttuurissa toimii hiihtäjä Siiri Rantanen. Heinonen ym. (2005) kuvaavat "Äitee" Rantasen olleen monessa suhteessa moderni nainen ja aikaansa katsoen poikkeuksellinen naishihtäjä. Muista tuon ajan naishihtäjistä poiketen hänen hiihtouraansa ei naimisiinmeno tai lasten saaminen häirinnyt. Itse asiassa Rantanen aloitti uransa vasta 25-vuotiaana ollessaan jo kahden lapsen äiti ja jatkoi kilpailemista aina yli 50-vuotiaaksi asti. (Heinonen ym. 2005, 99-100.)

Yhtenä keskeisimmistä uuden naistyypin ilmenemismuodoista toimi uudenlainen pukeutumistyyli. Uuden naistyypin olemusta korostettiin uudella tavalla muotivirtauksilla, jotka näkyivät erityisen hyvin juuri hiihtokulttuurin pii-

rissä. (Allen 2007, 152.) Pitkään vallassa ollut, erityisesti säätyläisnaisten keskuudessa esiintynyt korsetin käyttö alkoi menettää asemaansa. Terveydellisistä syistä korsetista oli siirrytty joustavampaan hiihtokorsettiin jo 1910-luvulla, jolloin naisten pukeutuminen muutenkin uudistui huomattavasti. Lopulta korseteista luovuttiin kokonaan. Korseteista luopuminen symboloi naisten vapautumista yleiselläkin tasolla, mutta sen merkitys konkretisoitui erityisen hyvin juuri urheilevien naisten kohdalla. (Allen 2007, 142-146; Laine 1992a, 102-103.) Korsetin lisäksi hiihtävän naisen tyypilliseen pukeutumiseen kuului vielä 1800-luvun loppupuolella nilkkoihin asti ulottuva hame, joka teki hiihdosta niin ikään vaivalloista. Korsetista luopumisen myötä myös hameen pituus alkoi lyhentyä, aina polviin saakka. (Allen 42, 146-147.)

Urheilevien naisten siirtyminen hameista housuihin on nähty merkittävänä tekijänä naisten housumuodin yleistymisessä. Arja Turunen (2011) toteaa väitöskirjassaan 'Hame, housut, hamehousut' naisten housumuodin levinneen Suomeen 1920-luvulla juuri hiihtävien naisten kautta. Siirtyminen hameista housuihin tapahtui pikkuhiljaa. Ensimmäin siirryttiin housuhameisiin, eli "gloomeihin", jotka pyöräilijät ottivat käyttöön ensimmäisinä. Myös voimistelevat naiset olivat alkaneet käyttää polvihousutyyppejä lingiläisiä "knickerbockereita". (Laine 1992a, 102-103.) Hameesta luopumisen myötä nainen sai Laineen (1992a, 102-103) sanoin vihdoin kaksi jalkaa. Varsinaisia housuja suomalaiset naiset alkoivat käyttää hiihtäessä ja pyöräillessä 1920-luvulla (Hakulinen 1996, 11-12). Turusen tutkimissa naistenlehdissä alettiin 1920-luvun lopussa opastamaan naisia valitsemaan hiihtovaatteeksi housut hameen sijaan. Lehdissä julkaistiin myös mainoskuvia housuissa hiihtävistä naisista. Käänteentekeväenä housumuodin läpimurtona Turunen mainitsee 1920- ja 1930-lukujen vaihteen, jolloin hiihto kuntoilumuotona siirtyi kilpahiihdon esimerkkiä seuraten tasamaalta murtomaalle. Hiihtäminen murtomaalla edellytti uudenlaisen hiihtotekniikan hallintaa. Oli kyettävä kyykistymään, etenemään ylämäissä sekä tarvittaessa myös kaatumaan. Murtomaalle siirtymisen myötä nainen tarvitsikin hiihtoasusteekseen ehdottomasti housut. (Turunen 2011, 288-289.)

Turunen (2011, 289) mukaan lehtien hiihtoaiheinen sisältö rakensi kuvaa uudenlaisesta, pelkonsa ja arkuutensa hylänneestä reippaasta ja rohkeasta naisesta - eli modernista naisesta. Myös Heinonen ym. (2005) kuvaavat hiihtomuodin vaikutuksia yleiseen muodin kehitykseen. Heidän siteeraamiensa lehtitekstien ja -kuvien perusteella naishiihtäjien muotiin kiinnitettiin erityisesti 1950-luvulla runsaasti huomiota, jolloin sekä naishiihtäjät että hiihtoyleisö toimivat Salpausselän kisoissa sporttisina ja reipashenkisinä esikuvina kaikille suomalaisille naisille. (ks. Heinonen ym. 2005, 131-140.) Uudistuneen, nuorekkuutta ja urheilullisuutta korostaneen vaatemuodin lisäksi myös hiusmuoti uusiutui. Femininiisyyttä korostavista pitkistä hiuksista siirryttiin polkkatukkaan, mikä oli urheiltaessakin käytännöllisempi. (Allen 2007, 176.) Vaikka housut vaikiintuivat naisten hiihtoasusteena niin kilpailuiden kuin vapaa-ajan hiihdonkin osalta, pukeutuivat hiihtokilpailujen naiskatsojat hameisiin aina sotavuosiin saakka. Pitkät housut yleistyivät naisten käytössä laajemmin sota-aikana, jonka

jälkeen naisten hiihtohousuista tulikin suorastaan supermuodikkaita. (Heinonen ym. 2005, 131.)

Muutokset sukupuolinormeissa aiheuttavat usein myös vastarintaa. Nais-hiihtäjien siirtyminen hameista housuihin saikin osakseen aluksi voimakasta paheksuntaa ja vastustusta. Ensinnäkin nähtiin mahdottomaksi, että miehet ja naiset hiihtäisivät samankaltaisissa vaatteissa. Housuissa hiihtävän naisen ajateltiin myös menettävän suloisuutensa ja hienostuneisuutensa etenkin, jos sukset ajautuvat erilleen ladulta ja jalat levittäytyvät auki. Lisäksi ajateltiin, että housuihin pukeutuminen ilmensi naisessa homoseksuaalisia tai bi-seksuaalisia mieltymyksiä tai eräänlaisia ”miehisyysspyrkimyksiä”. (Allen 146-147; Hakulinen 1996, 11.) Vastustuksen ohella vastarinta ilmeni myös pyrkimyksissä vahvistaa ja ylläpitää naisurheilijoiden perinteistä naiseutta. Samalla kun perinteistä naiskäsitystä purettiin vapauttamalla naisurheilijat korseteista ja hameista, pyrittiin heidät asettamaan perinteiseen naisnormiin muilla keinoin. Heinonen ym. (2005, 141) kuvaavat Salpausselän hiihtoja käsittelevässä teoksessaan esimerkiksi mieskatsojien kiinnostuksen naishiihtoa kohtaan heränneen uuden vartalonmyötäisen hiihtopuvun käyttöönoton myötä:

”Vielä kun ulkomuotoon lisättiin tyylikkääät aurinkolasit, kasvoille poskipunaa, kaulaan koruja ja hiuksiin uusia värejä ja leikkauksia, alkoi naisten hiihtoon lähtö muistuttaa missikilpailujen kierrosta ja houkutellessa mieskatsojia makkarakojun äärestä ladun varteen.”

Jos urheilun sukupuolijärjestelmässä tapahtui merkittäviä muutoksia 1900-luvun alun vuosikymmenten aikana, on vähintäänkin yhtä merkittäviä muutoksia tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Tähän päivään tultaessa sukupuolinormit niin naisen kuin miehenkin osalta ovat länsimaisessa yhteiskunnassa moninaistuneet huomattavasti (Carter & Steiner 2004, 13). Tämä on antanut naisille mahdollisuuden toteuttaa itseään jopa hyvin miehiseksi katsotuilla elämänalueilla. Tiihosen (2001, 13) mukaan naiset voivat olla paitsi uranaisia ja kotiäitejä, myös huippu-urheilijoita lähestulkoon siinä missä miehetkin. Birrell ja Cole (1990) korostavat naiskuvan moninaistumisen taustalla juuri urheiluvien naisten vaikutusta. Käsitelmä naisille sopivasta ruumiillisuudesta on muuttunut osaltaan heidän myötäään monipuolisemmaksi. (Birrell & Cole 1990.) Bruce (2015, 372) puolestaan näkee niin urheiluvien naisten kuin elokuvien naissankareiden esityksissä korostuvien voimakkuuden, kestävyyyden ja kauneuden kuvausten rakentavan uudenlaista naiseuden mallia, joka rikkoo sekä perinteisiä sukupuolinormeja että urheilun hegemonista maskuliinisuutta.

Konkreettinen esimerkki urheiluvien naisten vaikutuksesta kehollisiin kauneusihanteisiin on lihaksikkuuden tulo osaksi vallitsevaa naiskauneusihannetta. Huippumalli Twiggyn vaikutuksesta 1960-luvulla valtavirtaistunut langan laiha naiskauneusihanne alkoi 1980-luvulla muuttua lihaksikkaampaa ulkomuotoa suosivaksi. Tähän vaikutti naisten urheiluharrastuksen lisääntyminen ja erityisesti aerobisin ja kehonrakennuksen yleistyminen naisten keskuudessa. (Hargreaves 1994, 161; Markula 1995, 431-432; Schulze 1997, 10-11.) Tämän päivän länsimainen naisihanne pitää sisällään sopusuhtaisen naisellisen vartalon, joka on kiinteä, hoikka ja lihaksikas. Urheilullisesta vartalosta onkin

tullut länsimaisessa kulttuurissa naisihanteen standardi. Georgen (2005, 317) mukaan lihaksikkuus naisella on tänä päivänä paitsi hyväksyttävää, myös toivottavaa. Vaikka lihaksikkuutta ja voimakkaan näköistä vartaloa pidetään hyvännäköisenä ja seksikkäänä, eivät lihakset edelleenkään saa olla liian massiiviset. (Hargreaves 1994, 161, 162, 275; Markula 1995, 446; Felkar 2012, 47.) Vaikka toisaalla fitness-buumi kasvattaa suosiotaan ja naisten keskuudessa lihaksikkuus nähdään ihailtavana ominaisuutena, kokevat toisaalla lihaksikkuutta vaativien urheilulajien edustajat ristiriitaa naiseutensa ja lihaksikkuutensa välillä (ks. esim. Mosewich, Vangoon, Kowalski & McHugh 2009, 111-112). Pirisen (2006) mukaan raja urheilevan naisen suotavan ja epäsuotavan ulkonäön välillä kulkee juuri vartalon lihaksikkuuden kohdalla. Kiinteälihaksinen vartalo merkityksellistetään naiselliseksi, mutta voimakkaasti näkyvät lihakset puolestaan ei-naiselliseksi. (Pirinen 2006, 51.)

Vaikka urheilun maskuliininen perusolemus on väistynyt tasa- ja moniarvoisemman urheilukulttuurin esiinnousun myötä, tulisi hyväksyttäviä naiseuden ja mieheyden käsitteitä entisestään laajentaa ja ennen kaikkea tehdä ”oikean” urheilijan ja urheilullisuuden käsitteet monipuolisemmiksi ja moniarvoisemmiksi (ks. Duncan, Messner & Willms 2005, 21-22; Tiuhonen 2001, 15). Naisutkimuksen piirissä urheilu nähdäänkin tänä päivänä otolliseksi välineeksi yleisen naiskäsityksen laajenemisen näkökulmasta. Kolmannen aallon feminismien ideologian mukaisesti urheilevien naisten kautta rakentuu moninaisia käsityksiä naisena olemisesta. (ks. Kim & Sagas 2014, 137; Dworkin & Wachs 2009, 64.) Erityisesti tullessaan esitetyiksi mediassa aktiivisina, todellisina urheilijoina, välittävät urheilevat naiset myös naiskatsojien keskuuteen aikaisempaa monipuolisempaa kuvaa muun muassa naisen kehollisuudesta ja fyysisestä kyvykkydestä (Daniels 2012, 89).

3.3.2 Media, urheilu ja sukupuoli

Ihmiset seuraavat urheilua median välityksellä ympäri maailmaa päivittäin. Urheilun mediatarjonta on hyvin massiivista ympäri vuoden, mutta kaikkein intensiivisintä se on suurten urheilutapahtumien, kuten olympialaisten aikaan. Suurelle osalle urheilun yleisöstä urheilu näyttäytyykin nimenomaan tiedotusvälineiden esittämänä mediaurheiluna. (Pirinen 2006, 22; Kane & Greendorfer 1994.) Mediaurheilu on vahvasti maskuliininen instituutio, jota hallitsevat miehet ja jonka sisältö on suunnattu ensisijaisesti miehille (Bernstein & Kian 2013, 319-321, 324). Naisten osuus urheilumedian parissa työskentelevistä toimittajista ja muista toimihenkilöistä on selvästi miehiä vähäisempi. Erityisesti urheilumedian johtavissa asemissa työskentelevät henkilöt, jotka vastaavat lopulta esimerkiksi uutisoinnin sisällöllisistä painotuksista ja palstatilan määristä eri sukupuolten suhteen, ovat selvästi useammin miehiä. (Hardin 2005, 68-70; Pfister 2010, 240.) Urheilumedia onkin nähty merkittävänä hegemonisen maskuliinisuuden vahvistajana ja ylläpitäjänä yhteiskunnallisella tasolla (Bernstein & Kian 2013, 325).

Urheilumedia on merkittävässä roolissa sukupuolijärjestelmän ylläpitämisessä ja toisaalta myös sen uudistamisessa. Pfisterin (2003, 155) mukaan jouk-

koviestimet rakentavat osaltaan sukupuolijärjestelmää tarjoamalla sukupuoli-tettuja käsikirjoituksia, jotka ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa urheilijoiden omakuvan, itsensä esittämisen ja sukupuolen rakentamisen kanssa. Miesten ja naisten paikkojen merkityksellistämistä käytävä jatkuva kamppailu toteutuu Pirisen (1999) mukaan erityisen hyvin mediaurheilun eli tiedotusvälineiden representoiman urheilun piirissä. Mediaurheilun kautta käytävä sukupuolijärjestykseen kohdistuva neuvottelu, määrittely ja legitimointi luovat käsitystä urheilun mieskeskeisyydestä ja vastaavasti naisurheilun toissijaisuudesta (ks. esim. Pirinen 1998, 18-19; 1999, 31-32,41; Birrell & Theberge 1994; Fink 2015, 333-334).

Naisurheilun mediaesityksiä Suomessa ja suomalaisessa mediassa ovat tutkineet erityisesti Riitta Pirinen ja Pirkko Markula. Pirisen (2006) väitöskirjassa 'Urheileva nainen lehtiteksteissä' tarkastelu kohdistuu naisurheilijan subjektin ja naisurheilun toissijaisuuden rakentumiseen sanoma- ja naistenlehdissä. Markula on puolestaan tutkinut naisurheilijoiden kehollisia kuvauksia eri medioissa keskittyen erityisesti ruumiillisuuteen ja keholliseen itsetuntoon (ks. esim. Markula 2001; 2009b). Lisäksi naisurheilijoiden mediaesityksiä on tutkinut muun muassa Riikka Turtiainen, joka on ulottanut tarkastelunsa perinteisen median lisäksi myös niin sanotun uuden median äärelle, esimerkiksi internetin keskustelupalstoille ja blogeihin (Turtiainen 2009, 2010; 2012; 2016). Kansainvälisellä tasolla sukupuolen ja urheilumedian tutkimus on suuntautunut naisurheilijoiden mediaesitysten sekä määrälliseen että laadulliseen tarkasteluun. Tutkimuksissa on keskitytty tarkastelemaan niitä visuaalisia ja tekstillisiä keinoja, joilla miesurheilua merkityksellistetään ensisijaiseksi ja naisurheilua toissijaiseksi. Keskeisiä keinoja, joilla naisurheilu mediassa toissijaistetaan, ovat tutkimusten mukaan naisten saama vähäinen tila tiedotusvälineissä, naisurheilijoiden suoritusten vähättely, työttömyys sekä huomion kiinnittäminen yksityiselämään ja ulkonäköön. (esim. Cooky ym. 2013, 2015; Billings ym. 2010; Sherry ym. 2015; Kim, Walkosz & Iverson 2006; Wensing & Bruce 2003; Fink 2015; Kane, LaVoi & Fink 2013; Bissell & Duke 2007.) Naisurheilun vähäistä medianäkyvyyttä kuvataan tutkimuskirjallisuudessa termillä "*marginalisointi*" ja naisurheilun toisarvoisuutta ylläpitäviä median esityksiä puolestaan termillä "*trivialisointi*" (ks. tarkemmin Pirinen 2006).

Median marginaaliin jäävä naisurheilija

Useat tutkijat (esim. Pirinen 1993, 2006; Suuronen 1995; Collin & Vuori 1999; Koljonen 2000; Duncan ym. 2005; Messner 2002, xii) ovat todenneet median heijastavan urheilun maskuliinisena pidettyä perusolemusta jättämällä naisurheilijat mediassa vähemmälle huomiolle, eli niin sanotusti median marginaaleihin. Erityisesti miehisinä pidettyjen lajien, kuten useiden joukkuelajien osalta naisurheilijoiden on ollut vaikea saada tilaa median esityksissä (Markula 2009a, 10; Pirinen 2006, 14, 39; 1998, 19). Naisurheilijoista eniten palstatilaa ja lähetysaikaa mediassa saavat niin sanottujen naisellisten urheilumuotojen edustajat. Mediasa esiintyvä naisurheilija onkin tutkimusten mukaan useimmiten taitoluistelija, voimistelija, tenniksen pelaaja tai golfari. (Barnett 2013, 351; Tuggle & Owen

1999, 175; Pirinen 2006, 39; 1998, 19; Kane & Greendorfer 1994; Messner 2002, xii.)

Naisurheilun marginalisointia on todettu tapahtuvan sekä painetun että visuaalisen median piirissä. Suuntaus näkyy niin Suomessa kuin myös muualla maailmassa. Vaikka naisten ja tyttöjen osallistumismahdollisuudet urheiluun ovat lisääntyneet ja naisten määrä esimerkiksi olympiakisoissa on lähes miesten tasolla, ei kehityskulku ole heijastunut naisurheilijoiden medianäkyvyyteen. Päinvastoin, useissa tutkimuksissa on todettu naisurheilun näkyvyyden mediassa olevan tänä päivänä jopa alhaisempi kuin koskaan aiemmin. (esim. Cooky ym. 2013, 230; Cooky, Messner & Musto 2015, 1; Fink 2015, 331; Weber & Carini 2013, 6; Kane 2013, 233.) Cooky ym. (2013, 225) toteavat, että tutkimuksissa havaitun naisurheilun medianäkyvyyden laskun perusteella on turha odottaa medianäkyvyyden kasvavan tulevaisuudessa, elleivät median tuotannosta vastaavat tahot päättä tietoisesti muuttaa suuntaa. Ilmiönä naisten marginalisointi mediassa on havaittavissa myös yleisemmällä tasolla. Vuonna 2015 tehdyn maailmanlaajuisen mediaseurantaprojektin (Global Media Monitoring Project 2015) tulosten perusteella 24 prosenttia kaikista uutisaiheista koski naisia. Vuodesta 1995 asti toteutettu seurantatutkimus osoittaa, että naisten osuus uutisoinnissa on pysynyt samana edelliseen, vuoden 2010 tarkasteluajanjaksoon nähden. Kasvua on kuitenkin tapahtunut vuodesta 1995, jolloin naisten osuus oli 17 prosenttia. Vuonna 2000 naisten osuus oli 18 prosenttia ja vuonna 2005 puolestaan 21 prosenttia. (GMMP 2015.)

Naisurheilijoiden marginaaliin jäämistä mediassa on perusteltu muun muassa naisten heikompi tasoisella urheilulla, naisten kilpailujen epäkiinnostavuudella ja jännityksettömyydellä sekä urheilutoimitusten miesvaltaisuuksella (Kane 2013, 233; Pirinen 2006, 40; Duncan ym. 2005, 22). Urheilumedian parissa työskentelevät tuottajat, kommentaattorit ja toimittajat perustelevat naisurheilun vähäistä medianäkyvyyttä usein sillä, että heidän toimintaansa ohjaavat markkinavoimat sekä tarve tarjota kuluttajille sitä mitä he tahtovat nähdä ja lukea (Cooky ym. 2013, 221). Turtiainen (2015) toteaa perustelun olevan absurdi, sillä juuri naisten vähäinen näkyvyys on syynä kiinnostuksen puutteeseen. Kanen (2013) mukaan media itse rakentaa miesurheiluun kohdistuvilla monipuolisemmilla sisällöillä kuvaa miesten urheilemisesta kiinnostavampana ja jännittävämpänä urheiluna tukahduttaen samalla kiinnostusta naisurheilua kohtaan. Lisäksi urheilumedian parissa työskentelevät, naisurheilun vähäistä medianäkyvyyttä perustelevat tahot jättävät usein huomiotta, että naisurheilun saadessa tilaa mediassa, sitä myös seurataan varsin aktiivisesti. (Kane 2013, 233.) Naisurheilun marginaaliin jäämisellä on Pirisen (1998) mukaan huolestuttavia seurauksia. Ensinnäkin tytöillä on naisurheilun vähäisen medianäkyvyyden johdosta poikia vähemmän samaistumiskohteita urheiluun. Lisäksi yleisö saa naisurheilusta median välityksellä hyvin kapea-alaisen ja puutteellisen kuvan. Pirinen toteaa myös, että vähäinen medianäkyvyys viestii naisurheilijoille, ettei heidän saavutuksiaan arvosteta miesten saavutusten tavoin. (ks. myös Cooky ym. 2013, 205.) Vähäinen medianäkyvyys vaikeuttaa myös naisurheilijoiden mahdollisuuksia saada yhteistyökumppaneita. Sponsoreiden ja sen myötä re-

surssien puute puolestaan heikentää naisurheilijoiden mahdollisuuksia harjoittaa urheilua täysipainoisesti. (Meier 2015, 977.)

Naisurheilijoiden saamaa vähäistä palstatilaa sanomalehdissä on todennettu niin suomalaisissa kuin ulkomaisissakin tutkimuksissa. Suomalaisissa sanomalehti uutisointiin kohdistuneissa tutkimuksissa naisurheilijoiden näkyvyyden on todettu jäävän kaikissa alle kymmenen prosentin marginaaliin (mm. Koljonen 2000; Pirinen 1998; Suuronen 1995; Moisio 1990; Rönkä 1989). Pirinen (2006) kuvaa sanomalehdissä esiintyvän naisurheilun marginalisoinnin ilmenevän kolmenlaisessa muodossa. Ensinnäkin naisurheilijat saavat vähän tilaa lehtien urheilusivuilla. Toiseksi naisurheilusta kertovat artikkelit pääsevät harvoin ensimmäiselle sivulle. Sitä vastoin naisurheilua käsittelevät kirjoitukset löytyvät useimmiten urheiluosastojen viimeisiltä sivuilta. Kolmanneksi naisurheilusta julkaistaan harvoin tai ei ollenkaan heidän suorituksiaan havainnollistavia graafisia esityksiä. (Pirinen 2006, 38.) Myös ulkomaisissa tutkimuksissa naisurheilun sanoma- ja aikakauslehti uutisoinnin on todettu jäävän alle kymmenen prosentin marginaaliin (Crossman, Hyslop & Guthrie 1994; Duncan, Messner & Williams 1991). Kahdessa amerikkalaiseen Sport Illustrated -urheilulehteen kohdistuneessa tutkimuksessa naisurheilua käsittelevien kirjoitusten osuuden on todettu olevan jopa selvässä laskussa. Näistä kummassakin naisurheilun saaman palstatilan todettiin laskeneen kymmenen prosentin tuntumasta alle viiteen prosenttiin. (Weber ja Carini 2013, 4; Bishop 2003, 189.)

Naisurheilun marginalisointi on havaittavissa selvästi myös television urheilu-uutisissa. USA:ssa tehty pitkittäistutkimus "Gender in Televised Sports" osoittaa, että naisurheilua käsittelevien uutisten määrä kasvoi vuosien 1989 ja 1999 välillä viidestä prosentista lähes yhdeksään prosenttiin. Vuoden 2004 aineistossa naisurheilusta kertovien uutisten osuus oli laskenut 6,3 prosenttiin ja vuoden 2009 aineistossa pohjalukemiin, 1,6 prosenttiin. Viimeisimmässä, vuoden 2014 aineistossa, naisurheiluun kohdistuvien uutisten osuus oli 3,2 prosenttia. (Cooky ym. 2015, 6; ks. myös aikaisemmat: Cooky, ym. 2013; Duncan ym. 2005, 9.) Sen lisäksi, että naiset saavat television urheilu-uutisissa vähemmän lähetysaikaa, on heihin kohdistuva uutisointi myös yksipuolisempaa. Miesurheilijat saavatkin television urheilu-uutisissa paitsi enemmän aikaa, heidän uutisointinsa rakentuu myös huomattavasti monipuolisemmista visuaalisista elementeistä, kuten erilaisten kuvakulmien, erikoisefektien, leikkausten ja hidastusten käytöstä. (Greer ym. 2009, 184.)

Suomessa naisurheilun uutisoinnin määrällistä osuutta televisiossa on tutkittu melko vähän. Collanin ja Vuoren (1999) pro gradu -tutkielman tulosten perusteella näyttäisi siltä, että suomalaisessa television urheilu-uutisoinnissa naisurheilun osuus olisi 1990-luvun lopulla ollut kattavampi kuin Yhdysvalloissa. Vuonna 1999 kerätyssä yhden viikon aikaisista urheilu-uutisista koostuvassa tutkimusaineistossa naisurheilua koskevien uutisten osuus oli yhteensä 16 prosenttia. Tässäkin tutkimuksessa naiset siis jäivät uutisoinnin määrässä selvästi miesten varjoon. Sen lisäksi, että naisia koskevia urheilu-uutisia oli miehiä koskevia uutisia vähemmän, oli naisista kertovat uutiset keskimäärin myös lyhempiä. Naisia koskeva uutinen kesti keskimäärin 33 sekuntia, kun

miehistä uutisoidessa kesto oli keskimäärin 39 sekuntia. Myös naisiin kohdistuneiden uutisten lajikirjo oli selvästi miesten lajikirjoa suppeampi. Naiset ylittivät tutkimusviikolla uutiskynnyksen seitsemässä lajissa miesten esiintyessä kahdessakymmenessä neljässä lajissa. (Collin & Vuori 1999, 46–60.)

Useiden tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, että suurilla urheilutapahtumilla on positiivinen vaikutus naisurheilijoiden medianäkyvyyteen. Siinä missä naisurheilijat jäävät keskimäärin kymmenen prosentin marginaaliin sekä sanomalehtien että television urheilulähetysten niin sanottujen normaaliviikkojen sisällöissä, kasvattavat he osuuttaan suurten urheilutapahtumien, kuten olympialaisten aikaisessa uutisoinnissa merkittävästi (esim. Bernstein 2002, 425; Markula 2009a, 2-3). Vaikka pääasiassa miesurheilijoiden näkyvyys on näissä suurten urheilutapahtumien aikaisissa uutisoinneissa edelleen naisurheilijoita suurempi, on osassa tutkimuksista sukupuolten välisten osuuksien todettu olevan lähes yhtä suuria tai jopa kääntyneen naisten eduksi (esim. Billings ym. 2010; Greer ym. 2009, 183; Pirinen 2006, 39-40). Uutisointi on kuitenkin kohdistunut usein ainoastaan kaikkein menestyneimpiin naisurheilijoihin. Naisurheilijan onkin oltava suhteessa miesurheilijaa menestyneempi saadakseen näkyvyyttä esimerkiksi juuri olympialaisten tai lajinsa arvokisojen aikaisessa uutisoinnissa. (Markula 2009a, 3, 5; Laine 2011, 301-302). Wensing ja Bruce (2003), jotka ovat tutkineet australialaisen pikajuoksija Cathy Fremanin uutisointia, toteavat sukupuolen jäävän usein kansallisen identiteetin varjoon olympialaisten kaltaisten urheilun suur tapahtumien uutisoinnissa. Menestyvät naisurheilijat nähdäänkin arvokilpailuissa potentiaalisiksi kansakunnan mitalitiliä kartuttaviksi urheilijoiksi ja sankareiksi, ei pelkästään naissukupuolta edustaviksi urheilijoiksi. (Wensing ja Bruce 2003, 393; ks. myös Markula 2009a, 3.)

Naisurheilijoiden osuutta urheilun suur tapahtumien aikaisessa uutisoinnissa on suomalaisen median osalta tutkittu lähinnä pro gradu -tutkielmissa. Tutkimusten perusteella naisurheilijoiden uutisointi on ollut selvästi kattavampaa urheilun suur tapahtumien aikaisessa uutisoinnissa ja se näyttäisi olevan myös kasvussa. Blombergin (1984, 39-40) tutkimuksen mukaan vuoden 1984 Sarajevon olympialaisten aikaisessa uutisoinnissa Helsingin Sanomissa naisurheilijoiden osuus oli 12 prosenttia. Naulan (1994) suomalaisiin päivälehtiin kohdistuneesta tutkimuksesta käy ilmi, että vuoden 1994 yleisurheilun EM-kisoja koskevista artikkeleista 30 prosenttia käsitteli naisyleisurheilua. Lehtinen (2006) on puolestaan tutkinut nais- ja miesurheilijoiden esiintymistä Helsingin Sanomien urheilusivuilla vuonna 2004 järjestettyjen Ateenan olympialaisten aikana. Tulokset osoittivat, että kaikkien lajien uutisoinnissa 26 prosenttia artikkeleista käsitteli pelkästään naisurheilua. Yleisurheilun osalta naisten osuus uutisoinnista oli jopa 40 prosenttia. (Lehtinen 2006, 22–24.)

Saman suuntaisia tuloksia ilmenee myös Antti Laineen (2011) suomalaisen ja ruotsalaisen iltapäivälehdistön olympiauutisoinnin eroihin pureutuvassa väitöskirjatutkimuksessa. Laineen (2011, 194-195) vertailussa naisurheilijoiden osuus suomalaisissa lehdissä (Iltalehti ja Ilta-Sanomat) oli vuoden 2004 Ateenan olympialaisten uutisoinnista 26 prosenttia ja vuoden 2006 Torinon talviolympialaisten uutisoinnista 22 prosenttia. Vastaavat luvut ruotsalaisten lehtien (Af-

tonbladet ja Expressen) osalta olivat selvästi suuremmat, 45 ja 38 prosenttia. Laine toteaa tutkimuksessaan ruotsalaisen urheilujournalismin olevan monella tapaa sukupuolten tasa-arvonäkökulmasta suomalaista urheilujournalismia edellä, mutta toteaa myös, että pelkkien lukujen sijaan on tarkasteltava myös kilpailuihin osallistuneiden ja mitalin saavuttaneiden urheilijoiden sukupuolijakaumaa erityisesti kotimaisten urheilijoiden osalta. Kyseisiin näkökulmiin suhteutettuna Laine (2011, 194-195, 290) toteaa sukupuolijakauman olevan määrällisesti tasapuolinen sekä suomalaisen että ruotsalaisen iltapäivälehdistön uutisoinnin osalta. Pirisen (2006, 39-40) mukaan urheilun suur tapahtumien vaikutus naisurheilun näkyvyyteen on havaittavissa myös naistenlehdissä, jotka toisaalta poikkeavat muista tiedotusvälineistä siinä, että niissä naisurheilusta kirjoitetaan enemmän kuin miesurheilusta (ks. Pirinen 1993). Naistenlehdissä naisurheilijoista kirjoittaminen näyttää Pirisen mukaan keskittyvän olympiavuosiin. Ennen kilpailujen alkua useissa naistenlehdissä esiteltiin Suomen kisa-joukkueeseen kuuluvia naisia ja kilpailujen jälkeen puolestaan mitalin saavuttaneita naisia. (Pirinen 2006, 39-40.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa naisurheilun uutisoinnin osuudet urheilun suur tapahtumien aikana myötäilevät pääasiassa suomalaisissa tutkimuksissa esiintuotuja osuuksia. Sanomalehdissä naisurheilijoiden saaman palstatilan on todettu olevan olympialaisten aikaan 30-40 prosentin tienoilla (esim. Kinnick 1998, 224; Vincent, Imwold, Masemann & Johnson 2002, 327). Naisurheilun olympialaisten aikaisesta medianäkyvyydestä välittyy varsin positiivinen kuva Christopher Kingin (2007) Englannin suurimpiin sanomalehtiin, The Timesiin ja The Daily Mailiin kohdistuneessa tutkimuksessa. Tutkimuksessa on vertailtu nais- ja miesyleisurheilijoiden vuosien 1948-2004 olympiakisojen aikaista uutisointia kyseisten lehtien teksteissä. Tulokset osoittavat, että naisurheilijoiden näkyvyys lehtien uutisoinnissa oli ohittanut miesurheilijoiden näkyvyyden selvästi. Kun vielä vuoden 2000 kisojen uutisoinnissa naisurheilijat jäivät miesten varjoon, kohdistui vuoden 2004 kisojen aikaisista artikkeleista The Timesissa 34 prosenttia naisurheiluun ja 20 prosenttia miesurheiluun ja vastaavasti The Daily Mailissa 45 prosenttia naisurheiluun ja 14 prosenttia miesurheiluun. Aikaisemmista tutkimuksista poikkeavaa tulosta King selittää osin Kelly Holmesin onnistumista ja Paula Radcliffen epäonnistumista käsittelevien kirjoitusten suurella määrällä, mikä osittain saattaa vääristää kuvaa todellisesta tilanteesta. (King 2007, 190-194, 198.)

Painetun median ohella myös television urheilu-uutisissa naisten on todettu saavan olympiakisojen aikaan enemmän lähetysaikaa kuin normaalilla uutisviikolla. Yhdysvaltalaisen televisioverkko NBC:n lähetysaikoihin kohdistuneet tutkimukset ovat osoittaneet naisurheilijoiden saavan miesurheilijoiden kanssa lähes yhtä paljon media-aikaa olympialaisten aikaisessa uutisoinnissa. Vuosien 1994-2008 olympialaisten aikaisissa uutisoinneissa naisurheilijoiden saama lähetysaika vaihteli 31 ja 49 prosentin välillä. (Tuggle & Owen 1999, 176; Eastman & Billings 1999, 151-152; Billings & Eastman 2003, 580; Billings & Angelini 2007, 105; Billings ym. 2010, 16; Greer ym. 2009, 183.)

Median trivialisoima naisurheilija

Useissa naisurheilun medianäkyvyyteen kohdistuneissa tutkimuksissa mediasisältöjä on tarkasteltu määrällisen lähestymistavan lisäksi myös laadullisesti. Sen lisäksi, että on tarkasteltu naisurheilijoiden näkyvyyttä miesurheilijoihin verrattuna, on nähty tärkeäksi tarkastella myös niitä tapoja, joilla naisurheilijat esitetään eri medioissa. Tutkimukset välittävät pääsääntöisesti viestiä median naisurheilua trivialisoivista esitystavoista, eli tavoista, joilla naisurheilusta välitetään toisarvoista kuvaa miesurheilun rinnalla (ks. Pirinen 2006, 41-42). Toisarvoista, ei-vakavasti otettavaa kuvaa naisurheilijoista luodaan muun muassa vähättelemällä urheilijoiden suorituksia, korostamalla heidän epäonnistumisiinsa sekä vertaamalla heidän suorituksiinsa miesten suorituksiin. Lisäksi toisarvoisuutta rakennetaan kohdistamalla uutisointi urheilun kannalta epäoleellisiin asioihin, kuten yksityiselämään tai ulkonäköön. Naisurheilua trivialisoivia esityksiä rakennetaan myös sanavalintojen, esimerkiksi työttelyn kautta. (Pirinen 2006, 41-42; 1998; 1999; Birrell & Theberge 1994.) Kyseisten naisurheilua trivialisoivien mediaesitysten kautta tullaan vahvistaneeksi urheilussa vallitsevaa hegemonista maskuliinisuutta.

Naisurheilun toisarvoisuus rakentuu mediaesityksissä hyvin konkreettisesti miesurheiluun kohdistuvan vertailun kautta. Rakentamalla kuvaa samanaikaisesti oikeanlaisesta miesten urheilusta ja sen pohjalta rakentuvaan standardiin yltämättömästä naisten urheilusta, tuotetaan käsitystä naisurheilusta luonnostaan vähempiarvoisena ja ei-oikeana urheiluna (ks. Greer ym. 2009, 173). Cooky ym. (2015) toteavat urheilumedian kerronnan olevan erilaista nais- ja miesurheilijoiden välillä. Siinä missä miesten urheilusta välittyy kerronnan kautta jännityksellinen ja kiinnostava kuva, välittyy naisten urheilusta latteampi kuva, tylsien ja hyvin asiallisten kerrontatapojen kautta. (Cooky ym. 2015, 14. ks. myös Billings ym. 2010, 21.) Naisurheilun tutkijat ovat kritisoineet urheilumediaa hyvin konventionaalisten naisurheilun esitystapojen välittämisestä. Tutkimuksissa on muun muassa korostettu sitä, että media ei välitä naisurheilusta todellista kuvaa, vaan sen esitykset ikään kuin vääristävät naisurheilua asettamalla sen miesurheilun vastakohtaksi. (ks. esim. Sherry ym. 2015, 299; Kim ym. 2006, 319; Cooky ym. 2015, 15.)

Urheilumediassa esiintyvää nais- ja miesurheilijoiden vertailua on todettu tapahtuvan niin suoritusten kuin ominaisuuksienkin perusteella. Pirisen (2006) mukaan suoritusten vertailu on erityisen helppoa lajeissa, joissa suorituksia mitataan numeerisesti. Esimerkkinä Pirinen kuvaa seiväshyppyä, jossa vuonna 1995, lajin vasta tultua naisten kilpailuohjelmaan mukaan, mies- ja naishyppääjien tuloserot oli suuri, lähes kaksi metriä. Tätä eroa korostamalla osoitettiin naisten seiväshyppyn olevan vaatimatonta ja toisarvoista. (Pirinen 2006, 42.) Nais- ja miesurheilijoiden ominaisuuksien kuvauksille on tyypillistä, että naisurheilijoiden kykyä vähätellään ja miesurheilijoiden urheilullisia ominaisuuksia ylistetään. Erityisesti miesten voimakkuutta on todettu korostettavan mediassa moninkertaisesti naisurheilijoiden voimakkuuden kuvauksiin nähden. (Eastman & Billings, 1999, 159; Billings ym. 2010, 17; Billings & Eastman, 2003, 577; Higgs, Weiller ja Martin 2003, 55-56.) Myös nais- ja miesurheilijoiden kil-

pailullisten suoritus-eroja. Onnistumisia ja epäonnistumisia selitetään tyypillisesti sukupuolten erilaisilla ominaisuuksilla. Kun miesurheilijan onnistumista perustellaan usein lahjakkuudella ja kovalla työnteolla, kuvataan naisurheilijan onnistumisen johtuvan usein ulkopuolisista tekijöistä, kuten hyvästä tuurista tai taustalla vaikuttavan miehen merkityksestä. Miesurheilijoiden onnistumisten kuvailu on myös tarkempaa ja monipuolisempaa. (Billings & Eastman 2003, 577; Eastman & Billings, 1999, 158; Pirinen 1998; Koljonen 2000, 46-47.) Epäonnistumisen kuvauksissa puolestaan korostuu miesurheilijan kohdalla usein ulkoiset tekijät, kuten olosuhteet tai vastustajan kovuus. Naisurheilijan epäonnistumiselle haetaan puolestaan syytä usein naisurheilijasta itsestään, kuten osaamattomuudesta sekä sitoutumisen, kokemuksen, keskittymisen tai aggressiivisuuden puutteesta. (Angelini, MacAuthor & Billings 2012, 272-273; Billings & Eastman, 2003, 577.)

Naisurheilun uutisointiin kohdistuneissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota naisurheilua toisarvoistaviin sanavalintoihin. Naisurheilu saa toisinaan mediaesityksissä jopa koomisia piirteitä sanavalintojen kautta. Pirisen (1998) vertailu Helsingin Sanomien painonnoston SM-kisoja käsitelleistä artikkeleista osoittaa miesurheilun ensisijaisuuden ja naisurheilun toissijaisuuden rakentuvan teksteissä juuri sanavalintojen kautta. Miesten suorituksia kuvattaessa käytettiin esimerkiksi termejä *"kamppailla"* ja *"taistella"*. Naiset puolestaan *"liikuttelivat kiloja"*, *"kolisuttelivat rautaa"* ja *"häärivät"*. Naisten urheilusuorituksen kuvailuun liitettiin usein kodinhoitoon liittyviä termejä. Naiset muun muassa *"siivosivat"* SE-listat uuteen uskoon tai *"kaunistelivat"* SE-lukuja. (Pirinen 1998, 20; ks. myös 2006, 41.) Koljosen (2000, 46) mukaan sanomalehtien sivuilla miesurheilijoita kuvataan *"koviksi jätiksi"*, jotka eivät pidä itsestään turhaa melua. Naisurheilijoista toimittajat puolestaan tekevät sutjakoita ja solakoita kaudonnotaria sekä kyönelehtien saavutuksistaan liikuttuneita tyttöjä. Koljosen tutkimuksen mukaan urheilutoimittajat tiedostavat itsekin nais- ja miesurheilijoiden olevan eri lähtöviivoilla uutisoinnissa. Toimittajien näkemyksen mukaan naisurheilijoihin suhtaudutaan usein lapsekkaasti. Urheilijana naisista käytetään usein etunimiä ja sinuttelutyyliä. Lisäksi naiset ovat tyttöjä, olivatpa he minkä ikäisiä tahansa. (Koljonen 2000.) Myös kansainväliset tutkimukset paljastavat, että naisurheilijoista käytetään etunimeä huomattavasti useammin kuin miesurheilijoista (esim. Messner, Duncan & Jensen 1993; Higgs ym. 2003, 57).

Naisurheilijoiden tytöttely, eli aikuisten naisten nimittäminen tytöiksi merkityksellistä Pirisen (2006, 41, 52; 1999, 41) mukaan naisurheilijat lapsekkaiksi, heikoiksi, epäitsenäisiksi ja muista riippuvaisiksi. Tällainen tytöttely, jota ei miesurheilijoiden kohdalla vastaavana "pojitteluna" esiinny juuri lainkaan trivialisoi osaltaan naisurheilua. Pirisen tutkimusaineistoissa (1993; 1997; 1998; 1999), jotka koostuivat naisten- ja sanomalehtien teksteistä 1950-luvulta 1990-luvulle, naisurheilijoita tytöteltiin runsaasti. Mediassa esiintyvään tytöttelyyn ovat Pirisen ohella kiinnittäneet huomiota myös muut tutkijat (esim. Koljonen 2000, 46-47; Collin & Vuori 1999, 65-66; Duncan & Messner 1998: 180; Wensing & Bruce 2003: 393; Fink 2015, 334; Messner ym. 1993). Naisurheilijoiden tytöttelyyn kohdistunut kritiikki on mahdollisesti vaikuttanut tytöttelyyn

väheneeseen mediassa. Tämän suuntaisen havainnon tein omassa pro gradu -tutkielmassani (Mäkelä 2006), jossa vertailin naisyleisurheilun uutisointia Helsingin Sanomissa vuosien 1983 ja 2005 MM-kilpailujen yhteydessä. Tytöttely oli tutkimusaineistossani selvästi esillä vuoden 1983 kirjoituksissa, joissa sitä esiintyikin urheilijan iästä riippumatta lähestulkoon jokaisessa naisurheilijoihin kohdistuneessa artikkelissa. Vuoden 2005 aineistossa urheilijoista käytettiin tyttö-nimitystä ainoastaan kerran – silloinkin suorana sitaattina urheilijan omista kommentista poimittuna. (Mäkelä 2006, 54-55.) Myös Lehtisen (2006) pro gradu -tutkielman havainnot antavat samoja viitteitä. Niin ikään Helsingin Sanomissa vuoden 2004 Ateenan olympiakisojen uutisoinnin yhteydessä naisyleisurheilijoita ei tytötetty lainkaan. Lehtinen kuitenkin toteaa tytöttelyn saaneen aineistossa uudenlaisen, kenties huomaamattomamman muodon, jossa naisurheilijasta käytetään joko tar-päätteistä nimitystä tai häntä kutsutaan neidiksi ja neitokaiseksi. (Lehtinen 2006, 41-42.)

Naisurheilun mediatutkimuksen piirissä ehkä suurin kritiikki on kohdistunut median taipumukseen siirtää naisurheilijoiden esityksissä huomio urheilun näkökulmasta epäoleellisiin tekijöihin. Useat tutkijat ovat esittäneet, että sekin vähäinen tila, minkä naisurheilijat mediassa saavat, koostuu suurelta osin naisurheilijan ulkonäön ja yksityiselämän kuvauksista (esim. Cooky ym. 2013, 216; Barnett 2013, 350; Daniels & Wartena, 2011, 572; Kane ym. 2013, 26; Bissell & Duke, 2007, 48; Kim ym. 2006, 319; Knight & Giuliano, 2001, 223-224). Miesurheilijoiden kohdalla yksityiselämän ja ulkonäön kuvaukset median kerronnoissa ovat puolestaan olleet perinteisesti harvinaisia (Pfister 1994; Pirinen 2006, 54). Kuitenkin viimeaikaisissa tutkimuksissa on alettu tuomaan esiin myös miesurheilijoiden trivialisointiin liittyviä, epäoleellisia asioita esiin nostavia piirteitä (esim. Laine 2011, 299; Turtiainen 2010, 188). Pirinen (2006) toteaa tutkimusaineistostaan erityisesti naistenlehtien kirjoituksiin sisältyneen paljon yksityiselämään liittyvää kommentointia, joka lisääntyi huomattavasti 1950-luvun kirjoituksista 1990-luvun kirjoituksiin. Viittaukset yksityiselämään liittyivät useimmiten naisurheilijan seurustelusuhteeseen, kihlaukseen, avioliittoon tai lapsiin. Pirinen kuvaa naisurheilijoiden yksityiselämään liittyvän kirjoittelun koskevan naistenlehdissä useimmiten naisten parisuhdetta ja rakentavan näin ollen kuvaa heteroseksuaalisesta naisesta. (Pirinen 2006, 54-55.) Myös muissa tutkimuksissa (esim. Kane & Lenskyj 1998, 220; Griffin 2007; Mean & Kassing 2018, 141; Wensing & Bruce, 2003, 392; Fink & Kensici 2002, 332) mediaurheilun on todettu korostavan naisurheilijoiden heteroseksuaalisuutta asettamalla heidät muun muassa vaimon tai äidin rooliin. Vastaavasti homoseksuaalisuudesta on perinteisesti vaiettu tai se on jopa kielletty. Urheilukulttuurissa onkin todettu esiintyvän homofobiaa enemmän kuin muilla yhteiskunnan ja kulttuurin alueilla. (Griffin 2007, 19; Tiihonen 1994, 240-241.) Toisaalta viimeaikaiset muutokset yhteiskunnan tasolla sekä urheilijoiden henkilökohtaiset kannanotot ovat alkaneet murtaa urheilukulttuurissa perinteisesti vallinnutta heteronormatiivisuutta.

Naisurheilijoihin kohdistuneita median ulkonäkökuvauksia on tutkittu sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällisten selvitysten perusteella naisur-

heilijoihin on kohdistunut huomattavasti miesurheilijoita enemmän ulkonäkökuvauksia. Lisäksi ulkonäkökuvaukset näyttävät tutkimusten valossa pääsääntöisesti lisääntyneen viimeisten vuosikymmenten aikana. (esim. Fink 2015, 331; Bernstein & Kian 2013, 324; Pfister 1994; Eastman ja Billings 1999; Lehtinen 2006). Tosin myös miesurheilijoiden ulkonäköön on alettu kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota (ks. esim. Laine 2011, 299). Laadullisissa selvityksissä on keskitytty tarkastelemaan lähinnä ulkonäkökuvausten sisältöä ja sanavalintoja. Pirinen (2006) on jaotellut naisiin kohdistuneet ulkonäkökuvaukset kauneusarviointeihin ja spesifeihin kuvauksiin. Kauneusarvioinneissa naisten todetaan olevan muun muassa kauniita, sieviä, suloisia, viehättäviä sekä todellisia kaunottaria (Pirinen 2006, 51; ks. myös Lehtinen 2006, 63, Mäkelä 2006, 58). Tällaisilla urheilijanaisten kauneuden kuvauksilla todennetaan heidän vastaavuutensa vallitseviin kauneuskäsityksiin ja entisestään vahvistetaan perinteistä naisnormia. Spesifeillä kuvauksilla Pirinen (2006, 51; 1995, 130) tarkoittaa naisurheilijoiden vartalon osien kuvailua. Naisruumis ikään kuin paloitellaan osiin (pää, silmät, suu, hiukset, vartalo jne.). Myös muissa tutkimuksissa on tuotu esiin mediassa esiintyvää naisurheilijan vartalonosien tarkkaa kuvailua. Kyseisten kuvailujen on todettu kohdistuneen erityisesti kasvoihin, hiuksiin, säääriin ja vyötäröön. Kasvojen osalta kuvailun kohteena ovat olleet ilmeet ja erityisesti hymy. (Lehtinen 2006, 46; Mäkelä 2006, 57-58; Pirinen 1993, 49; 2006, 51; Naula 1994, 79; Wensing & Bruce 2003, 391-392.) Pirinen (1995, 130) kuvaa tällaisen sekä teksteissä että kuvissa ilmenevän fragmentoinnin esineellistävän ja objektivoidun naisurheilijoiden. Pfisterin (2003) mukaan urheilijan vartaloa tuodaan mediassa yhä enemmän esille. Median on helppo kiinnittää huomiota naisurheilijoiden vartaloihin nykyisten urheiluasusteiden ollessa tiukkoja ja paljastavia. (Pfister 2003, 159.)

Naisurheilun uutisointiin liittyvää ulkonäön korostamista on kritisoitu feministisen urheilututkimuksen piirissä runsaasti (esim. Turtiainen 2005; Pirinen 2006, 50; 1995, 122; Hargreaves 1994, 166; Lenskyj 1998; Bernstein & Kian 2013, 324; Fink 2014, 331). Naisurheilijat päätyvät usein lehtien sivuille miesten katseiden kohteiksi ja he esiintyvätkin mediassa pikemminkin sukupuoliobjekteina kuin urheilijoina (Pirinen 1998; Pfister 2003). Kane ja Greendorfer (1994) kuvaavat naisurheilijoiden esillepanoa mediassa käsitteellä ”naisellisuuden pilakuva”. Turtiaisen (2005) mukaan mediaurheilu ottaa lemmikeikseen naisurheilijoita, jotka huokuvat ”missimäistä” ulkonäköä ja ruokkivat median kuluttajien eroottisia kuvitelmiä. Naisurheilijoista onkin tullut mediaesitysten kautta julkisia ruumiita, aikamme keskeisiä kulttuuri-ikoneita. (Turtiainen 2005, 53.) Naisurheilijoiden pitkälle edenneestä esineellistämisestä kertoo sekin, että jotkut naisurheilijat nousevat julkisuuteen, vaikka ovat urheiluosaavuuksiltaan keskinkertaisia. Pfister (2003, 159) kuvaa ilmiötä Kournikova-syndromaksi. Tällä hän viittaa 2000-luvun taitteen tennistähdessä, Anna Kournikovan suosioon, joka perustui urheilijan ulkonäköön ja imagoon pelillisten taitojen ollessa toissijaisia. Paitsi että ulkonäköön kohdistuvat maininnat trivialisivat naisurheilua viemällä huomiota pois itse urheilusta, ne myös vahvistavat niitä stereotyyppisiä rooleja, joita naisurheilijat mediassa saavat ja näin ollen vahvistavat urheilun

sukupuolittuneisuutta ja maskuliinista perusolemusta (Pirinen 2006, 50; 1995, 131; Kane & Greendorfer 1994; Markula 2009a, 14).

Siinä missä kauniit urheilijanaiset nostetaan mediassa korosteiseen asemaan, jäävät kauneusihanteisiin mahtumattomat naiset mediassa varjoon. Eri-tyisesti voimaa vaativien lajien naisurheilijat saattavat olla olemukseltaan ja ulkonäöltään varsin maskuliinisia. Näiden miesmäisten naisten on vaikea saada medianäkyvyyttä, sillä heidän maskuliinisuuksensa koetaan horjuttavan yleistä sukupuolijärjestelmää (Pfister 2003). Ojajärven (2004) mukaan media ylläpitää heteronormiaan korostamalla ihmisessä sukupuoleen yleisesti liitettyjä piirteitä ja piilottamalla hänessä olevia vastakkaista sukupuolta kuvaavia ominaisuuksia. Esimerkiksi ”liian maskuliinisia” naisurheilijoita esitellään muotikuvissa naisellisuutta korostavissa mekoissa ja korkokengissä. Laine (2011, 299) toteaa suomalaisen ja ruotsalaisen iltapäivälehdistön olympia uutisointiin kohdistuneessa väitöskirjassaan, että naisurheilijoiden seksuaalisointia esiintyi vuosien 2004 ja 2006 teksteissä ainoastaan suomalaisissa lehdissä ja ainoastaan maskuliinisena pidetyn lajin edustajien, naisjääkiekkoilijoiden representoinneissa. Ilmiön taustalla on kuvattu piilevän miesten pelko. Miehet kokevat voimakkaat ja miesmäiset naiset uhkana urheilun hegemoniselle maskuliinisuuudelle (Hargreaves 1994, 169-170; Duncan & Messner 1998, 182; Wensing & Bruce 2003, 391-392).

Vaikka pääsääntöisesti naisurheilijan maskuliiniset piirteet pyritään mediassa piilottamaan, nostetaan ne toisinaan tarkoituksellisesti esiin. Näissä tapauksissa naisurheilijat esitetään epänaissellisinä kummajaisina ja heihin kohdistuvat representoinnit rakentuvat koomisista, humoristisista ja jopa pilkallisista elementeistä (ks. esim. Turtiainen 2005, 54-55; kpl 3.2.2). Pirisen (1993, 28-35; 1995) mukaan nämä ”miesnäköiset” naisurheilijat kuvataan mediassa rumina, voimakkaina, tukevina, isoina ja vakavailmeisinä.

Median muuttuvat naisurheilijarepresentaatiot

Vaikka mediaa on lukuisissa tutkimuksissa arvosteltu naisurheilun toisarvoisuuden vahvistamisesta, on kyseistä kritiikkiä myös kyseenalaistettu. Tutkimuksissa onkin nostettu viime aikoina esiin myös naisurheilijoiden oma rooli seksuaalisovien mediaesitysten taustalla. Lisäksi naisurheilun mediaesityksiin kohdistuneissa tutkimuksissa on saatu myös aikaisemmista poikkeavia, naisurheilusta tasa-arvoisempaa kuvaa välittäviä tuloksia. Pfister (2003, 163) korostaa, että naisurheilijat eivät ole uhreja, vaan toimijoita, jotka itse aktiivisesti tuottavat sukupuolikäsityksiä performatiivisesti. Naisurheilijat voivat itse vaikuttaa ainakin siihen, miten he käyttävät ja koristavat vartalooan, mitä asioita he itse nostavat esiin mediaesityksissä ja miten he kuvissa poseeraavat. Laine (2011) ottaa esimerkiksi suomalaisten naisjääkiekkoilijoiden eroottisesti latautuneen esiintymisen iltapäivälehtien kuvissa todeten samalla, että miesjääkiekkoilijoista vastaavanlaisia kuvia on turha edes etsiä. Samassa yhteydessä tutkija esittääkin kysymyksen: ”Miksi naisjääkiekkoilijat ovat sitten suostuneet seksuaalisoviin, studio-olosuhteissa otettuihin poseerausvalokuviin?”. (Laine 2011, 295.) Naisurheilijoiden voidaankin kuvata biovallan idean mukaisesti sisäistäneen tietyn ulkopuolelta tulevan, miesten toiveita mukailevan koodiston ja muokkaavat imago-

aan sen suunnassa erilaisin minätekniikoin (ks. alaluku 3.1.3). Laine (2011, 296) toteaaakin, että naisurheilijoiden seksuaalisointia kritisoivien feministien on syytä muistaa, että useat naisurheilijat asettuvat itse mielellään muottiin, jossa urheilullisuuden lisäksi korostuu naisellisuus.

Toisaalta naisurheilijoiden itsensä taholta tapahtuva naisellisen ulkonäön esiintuonti on myös varsin ymmärrettävää. Koska naisurheilijoiden on ollut helpompi saada medianäkyvyyttä ulkonäkönsä kuin urheilusuoritusensa perusteella, on oma heteroseksuaalisen naiseuden korostus ollut yleistä urheiluvien naisten keskuudessa (Pirinen 2006, 56; Hargreaves 1994; Lenskyj 1994). Lisääntyvä medianäkyvyys ja miesten katseita miellyttävä ulkonäkö lisäävät puolestaan naisurheilijoiden mahdollisuuksia saada sponsorisopimuksia (ks. Pirinen 2006, 56). Useat naisurheilijat ovatkin sisäistäneet käsityksen, jonka mukaan pelkästään urheilulliset ominaisuudet ja savutukset eivät ole riittävän myyntikelpoisia, vaan heidän on tuotava voimakkaasti esiin myös naisellisia ominaisuuksiaan sekä urheilun ulkopuolisia rooleja, kuten vaimona, tyttöystävänä tai äitinä olemista saadakseen paitsi näkyvyyttä mediassa myös markkinoitua itseään sponsoreille (ks. Fink 2015, 338). Tästä syntyvä tilanne on jokseenkin paradoksaalinen. Toisaalta naisellisuuden korostaminen helpottaa median uutiskynnyksen ylittämistä ja sen myötä sponsorisopimusten saamista, mutta rakentaa samalla naisurheilijasta urheilijana vähempiarvoista kuvaa (ks. Pirinen 2006, 56; Meier 2015, 977; ks. myös Fink 2015, 339). Naisurheilun uutisoinnin lisääntymistä ei nähdäkään urheilun naistutkijoiden piirissä automaattisesti positiivisena asiana. Bernstein (2002, 426) toteaa, että jos naisurheilun lisääntyvä medianäkyvyys tarkoittaa myös lisääntyvää naisurheilijoiden seksuaalisointia, on sen tavoittelu turhaa. Pfister (2003) puolestaan kritisoii naisurheilijoiden seksuaalista esiintymistä myös heidän esimerkkinä olemisen näkökulmasta. Seksiobjektina esiintyvän naisurheilijan ei tulisi sulkea silmiään siltä, että hän esiintyy roolimallina tuhansille, ellei jopa miljoonille nuorille tytöille. (Pfister 2003, 163-165.)

Vaikka viimeisten vuosikymmenten aikainen naisurheilun mediatutkimus on pääasiassa keskittynyt tarkastelemaan ja todentamaan median naisurheilua marginalisoivia ja trivialisoivia toimintamalleja, ilmiötä on alettu tarkastella myös toisenlaisesta näkökulmasta. Erityisesti suurten urheilutapahtumien aikaisessa uutisoinnissa naisurheilijoiden on useiden tutkimusten perusteella todettu saavan miesurheilijoiden kanssa lähes yhtä paljon, toisinaan jopa enemmän media-aikaa (ks. tarkemmin tässä luvussa aikaisemmin: *Median marginaaliin jäävä naisurheilija*). Lisäksi löytyy myös tutkimuksia, joissa naisurheilijoiden trivialisoinnin todetaan kadonneen jopa kokonaan (Laine 2011, 300; Cooky ym. 2015, 2, 21; Sherry ym. 2015, 299), tai joissa miesurheilijoita todetaan trivialisoitavan ihan samassa määrin kuin naisurheilijoitakin (Laine 2011, 299; Turtiainen 2010, 189; Ojajarvi & Valtonen 2001, 24; Wickman 2006, 148-159). Laine (2011) toteaaakin, että feministiselle naisurheilun tutkimukselle on ollut ehkä tyypillistä tulkita tutkimusaineistoja ennakkoon luodun käsikirjoituksen mukaisesti. Tutkimuksissa tulisikin huomioida paremmin niin feminiinisyyden kuin maskuliinisuudenkin moninaisuutta ja antaa tilaa uudennlaisille naisena ja miehenä ole-

misen muodoille (Laine 2011, 300; ks. myös Duncan ym. 2005, 21-22; Tiihonen 2001, 15).

Useiden tutkimusten mukaan naisurheilijoita trivialisoivien piirteiden tilalle, tai ainakin niiden rinnalle on ilmestynyt myös monia muunlaisia naisurheilijan representoinnin tapoja. Naisurheilijoiden on todettu esiintyvän mediasa ensisijaisesti muun muassa menestyvinä urheilijoina ja urheilusankareina ja heihin kohdistuvissa representoinneissa kielenkäytön on todettu olevan neutraalia ja sisällöt moniaineeksisia, naisurheilun toiseutta kyseenalaistavia ja purkavia. (Pirinen 1997; 2006, 44, 47; McKay & Dallaire 2009, 26, 36). Myös omassa pro gradu -tutkielmassani (Mäkelä 2006, 56) tein tämän suuntaisia havaintoja, mikä osaltaan vaikutti tämänkin tutkimuksen tarkastelukehyyksen ja -näkökulman rakentumiseen. Kuitenkin tutkimuksissa tuodaan edelleen esiin sitä, että vaikka naisurheilijoista tuotetaan aikaisempaa monipuolisempaa kuvaa median esityksistä, kiinnitetään heidät edelleen myös varsin perinteisen naiskäsityksen mukaisiin kuvauksiin. Esimerkiksi Barnett (2013) toteaa voimakkuuden ja kauneuden yhtälön olevan tervetullut vastapaino stereotyyppiselle käsitykselle naisesta passiivisena. Tutkija kuitenkin esittää kysymyksen, miksi voimakkuus yksin ei riitä ja vastaa itse kysymykseensä todeten kauneuden korostuksen lähtevän urheilun kaupallisten ja viihteellisten vaatimusten piiristä. (Barnett 2013, 354; ks. myös Bruce 2015, 372.)

Naisurheilijoiden mediaesitysten kautta välittyvät uudenlaiset käsitykset urheilevista naisista nähdään merkittäväksi potentiaaliksi yleisen yhteiskunnassa vallitsevan naiskäsityksen muutoksessa. Median välittäessä kuvaa myös niistä naisurheilijoista, jotka eivät myötäile vallitsevaa naisihannetta tai jotka astuvat maskuliinisina pidetylle ulkoisen olemuksen tai toiminnan reviiirille, rakentuu Butlerin (1993, 10; 1990, 141) kuvaama asetelma muutoksen mahdollisuudesta. Niin sanotun epäonnistuneen toiston välittyminen median kautta mahdollistaa vallitsevien sukupuolinormien horjuttamisen. (ks. Butler 1993, 10; 1990, 141.) Erityisesti kolmannen aallon feminismien ideologian mukaisessa ajattelussa juuri urheilevien naisten kautta voidaan osoittaa naiseuden - ja miksi ei miesurheilijoiden kautta myös mieheyden - moninaisuutta (Dworkin & Wachs 2009, 138-139; Barnett 2013, 355; Bruce 2015, 371). Toisaalta kolmannen aallon feminismi suhtautuu edeltäjäänsä, toisen aallon feminismiä huomattavasti avoimemmin naisurheilijoiden seksuaalisuutta korostaviin mediaesityksiin sallissaan kaikenlaiset naisena ja miehenä olemisen muodot ja niiden ilmentymät (Barnett 2013, 355).

Naisurheilijoiden mediaesitysten muutoksen mahdollisuuden pohdinnoissa on nostettu viime aikoina esiin myös uusi media. Internetin urheiluuutisoinnin on ajateltu voivan haastaa perinteistä mediaa nostamalla voimakkaammin esiin naisurheilijoita ja tarjoamalla uudenlaisia tapoja representoida heitä (Bernstein & Kian 2013, 322; ks. myös Turtiainen 2016, 132-135). Jonkin verran tutkimusta naisurheilijoiden esiintymisestä uudessa mediassa on jo tehty (mm. Clavio & Eagleman, 2011; Kian, Mondello, & Vincent, 2009). Näissä urheiluaiheisiin blogeihin ja internetin urheilusivustoihin kohdistuneissa tutkimuksissa naisurheilun on todettu jäävän selvästi marginaaliin. Trivialisoinnin

suhteen tulokset ovat vaihtelevia. Esimerkiksi Clavion ja Eaglemanin (2011, 302) tutkimuksessa naisurheilijoiden kuvien todettiin korostavan voimakkaasti seksuaalisia piirteitä kun taas Kianin ym. (2009, 491) tutkimuksessa trivialisoivaa uutisointia todettiin kohdistuvan itse asiassa enemmän mies- kuin naisurheilijoihin. Myös suomalaisista tutkijoista asiaan on pureutunut Riikka Turtiainen, joka on digitaaliseen mediaan, muun muassa internetin urheilusisältöihin, sosiaaliseen mediaan, verkkopelaamiseen ja pelikonsolien urheilupeleihin kohdistuneissa tutkimuksissaan nostanut vahvasti esiin sukupuolen esiintymistä tai toisaalta esiintymättömyyttä tutkimuskohteidensa konteksteissa. (ks. Turtainen 2007; 2009; 2010; 2015; 2016).

3.4 Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen urheilussa

Sukupuolten välillä vallitseva epätasa-arvo urheilun eri tasoilla on tunnistettu ja tunnustettu yleisesti. Monien muiden yhteiskunnallisten elämänalueiden tapaan myös urheilun piirissä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseen on alettu erityisesti viimeisten vuosikymmenten aikana kiinnittää huomiota. Tämän luvun aikaisemmissa alaluvuissa esittämieni sukupuolten eriarvoisuuden pureutuvien tutkimusten antamien suuntaviivojen lisäksi naisurheilun asemaa on pyritty parantamaan myös urheilujärjestelmän sisältä lähteneiden hankkeiden ja ohjeistusten pohjalta. Toisaalta urheilun tasa-arvotyöhön ovat ohjeistuksillaan osallistuneet myös useat urheilun ulkopuoliset tahot.

Kansainvälisen naisliikuntaverkoston (IWG) puheenjohtajana kaudella 2010-2014 toiminut Raija Mattila korostaa, että tasa-arvon toteutuminen urheilussa vaatii jatkuvaa seurantaa muun muassa tyttöjen ja poikien sekä naisten ja miesten liikunnan harrastuksesta, huippu-urheilusta, toiminnasta ammatillisissa sekä vapaaehtois- ja luottamustehtävissä, liikuntapaikkojen käyttövuoroista, turvallisuudesta ja medianäkyvyydestä. Ongelmiin voidaan puuttua vain tekemällä ne ensin näkyviksi. (Mattila 2014, 63.) Erityisesti ne liikuntakulttuurin osa-alueet, joilla on tutkimusten ja selvitysten perusteella todettu olevan suurimpia epäkohtia tasa-arvon toteutumisessa, kaipaavat erityistoimia ja ennen kaikkea urheilujohdon vastuullista toimintaa tasa-arvotyön parissa. Kyseisiä osa-alueita ovat Mattilan mukaan urheilujohtaminen, valmennus, tuomarointi sekä urheilun medianäkyvyys. Lisäksi Mattila korostaa kannustavien tukitoimien merkitystä. Tarvitaan muun muassa koulutusta erityisesti lasten parissa työskenteleville ohjaajille ja valmentajille sekä mentorointia rohkaisemaan naisia ottamaan vastuuta miesvaltaisista tehtävistä liikunnan alalla. (Mattila 2014, 64.) Myös Herrala (2015) peräänkuuluttaa konkreettisten toimenpiteiden merkitystä urheilun tasa-arvotyössä. Tasa-arvonäkökulmien lisääminen erilaisten tahojen tavoitteisiin ei yksin riitä. Vaarana on, että tasa-arvon todellinen tila peittyy käsitykseen jo olemassa olevasta saavutetusta tasa-arvosta. Konkreettisilla toimenpiteillä Herrala viittaa tasa-arvonäkökohtien valtavirtaistamiseen, eli sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon edistämisen sisällyttämiseen kaikkien yhteiskunnan osa-alueiden kaikille suunnittelun ja toiminnan tasoille. (Herrala

2015, 210.) Suomalaisessa tasa-arvopoliitikassa sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on ollut keskeisessä asemassa koko 2000-luvun ajan (ks. Saari 2012; Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 13). Valtavirtaistamisen toteutumista tulisi Herralan mukaan tarkastella niin urheiluseurojen, -järjestöjen, -yhdistysten kuin yksittäisten toimijoidenkin suunnassa (Herrala 2015, 211).

Tarkastelen seuraavaksi erilaisten organisaatioiden, järjestöjen, työryhmien ja verkostojen piirissä toteutettua urheilun tasa-arvotyötä. Tarkasteluni kohdistuu viimeisen kahdenkymmen vuoden ajanjaksoon. Vaikka erilaisia selvityksiä ja aloitteita sukupuolten tasa-arvoon liittyen on laadittu jo aiemmin (esim. Jyväskylän yliopistossa vuonna 1981 käynnistynyt Liikunta- ja naiset - tutkimusprojekti LIINA), voidaan urheilun tasa-arvotyön katsoa käynnistyneen varsinaisesti 1990-luvulla niin kansainvälisellä, kuin kotimaisellakin tasolla. Tarkastelen sukupuolten tasa-arvoa melko kategorisesti naisurheilun näkökulmasta, jolloin taustalla vaikuttaa ajatus jaosta nais- ja miesurheiluun. Tarkastelun voisi laajentaa koskemaan myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvia (transsukupuolisia, transvestiitteja, transgendereitä sekä intersukupuolisia) liikunnan toimijoita. Niin sanotun kolmannen sukupuolen mahdollisuuksiin osallistua liikunta- ja urheilutoimintaan on alettu viimeaikoina kiinnittää huomiota (ks. esim. Kokkonen 2012). Myös Kansainvälisen Olympiakomitean taholta asia on nostettu esiin (ks. esim. IOC 2015a). Tutkimusaiheeni näkökulmasta on kuitenkin relevantimpaa pitäytyä naisurheilun aseman tarkastelussa problematisoimatta sukupuolen käsitettä tässä yhteydessä sen kummemmin.

3.4.1 Urheilun tasa-arvotyö kansainvälisellä tasolla

Ensimmäinen kansainvälinen naisliikuntakonferenssi järjestettiin vuonna 1994 Englannin Brightonissa. Sen seurauksena syntyi Brightonin julistus (Brighton Declaration on Women and Sport), jonka tavoitteena on sellaisen liikuntakulttuurin kehittäminen, joka tarjoaa naisille täysiarvoiset osallistumismahdollisuudet liikuntaan sen kaikissa muodoissa ja jossa heidän osuuttaan arvostetaan. Julistuksessa määritellään periaatteet, joiden pohjalta toimintatapoja, rakenteita ja koneistoja tulisi kehittää kohti tasa-arvoisempaa liikuntakulttuuria. Tammi-kuuhun 2014 mennessä yli 412 urheilujärjestöä on vahvistanut Brightonin julistuksen ja näin ollen ilmaissut sitoutumisensa sukupuolten tasa-arvon edistämistyöhön urheilussa. Samalla on kuitenkin todettava, että julistuksessa esitettyjä toimenpiteitä ei olla täysin toteutettu, eikä tavoitteita saavutettu. (European Commission 2014, 7.) Urheilussa edelleen vallitseva sukupuolten eriarvoisuus tunnustetaan laajalti. Kansainvälisellä tasolla urheilun tasa-arvotyötä tehdäänkin lukuisten organisaatioiden, järjestöjen, työryhmien ja verkostojen piirissä.

Maailmanlaajuisesti suurimman ja vaikutusvaltaisimman urheilun kattojärjestön Kansainvälisen Olympiakomitean (KOK) piirissä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä on tehostettu viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Vuonna 1995 KOK:n alaisuuteen perustettiin Tasa-arvotyön työryhmä (Women and Sport Working Group), joka koostuu Kansainvälisen Olympiakomitean, kansainvälisten lajiliittojen ja kansallisten Olympiakomiteoiden edustajista, sekä urheilijaedustajasta ja itsenäisistä jäsenistä. Vuonna 2004 työryhmä

sai komission statuksen ja alkoi toimia Tasa-arvotyön komitean nimellä (The IOC:s Women in Sport Commission). Komitea toimii asiantuntevana neuvonantajana KOK:n puheenjohtajan ja johtokunnan suuntaan ja sen keskeisenä tehtävänä on saada aikaan ratkaisumalleja, jotka edistävät naisten osallistumista urheilutoimintaan kaikilla tasoilla. (IOC 2014.)

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on esillä omana suosituksestaan KOK:n vuonna 2014 laatimassa toimintaohjelmassa (Olympic Agenda 2020), joka koostuu yhteensä neljästäkymmenestä suosituksesta. Sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi KOK pyrkii yhteistyössä Kansainvälisten lajijärjestöjen kanssa siihen, että olympialaisten osallistujista 50 prosenttia on naisia. Naisten osallistumista edistetään luomalla lisää osallistumismahdollisuuksia olympiaohjelmaan. Lisäksi KOK pyrkii edistämään sellaisten joukkuelajien sisällymistä olympialaisten ohjelmaan, jossa on kummankin sukupuolen edustajia. (Olympic Agenda 2020, pykälä 11.) Tavoite naisurheilijoiden 50 prosentin osuudesta tulee toteutumaan ensimmäisen kerran vuonna 2018 Buenos Airesissa järjestettävissä Nuorten Olympiakisoissa. Kisojen ohjelma on ensimmäistä kertaa täysin tasa-arvoinen, sillä osallistumisoikeus kisoihin on 1893 nais- ja 1893 miesurheilijalla. (IOC 2015b, 4-5.) Viimeisimmissä Olympiakisoissa naiskilpailijoiden osuus on ollut vuonna 2016 Rioissa 45 prosenttia ja vuonna 2014 Sotsin talvikisoissa 40,3 prosenttia (IOC 2014; Statista 2017).

Samalla kun naisten osallistuminen urheiluun ja olympialaisiin on kasvanut tasaisesti, naisten osuus olympialiikkeen hallinto- ja päätöksentekoeleimissä on pysynyt matalana. KOK asetti vuonna 1996 tavoitteen, että vuoteen 2005 mennessä kaikissa olympialiikkeeseen kuuluvissa organisaatioissa päätöksentekotehtävissä toimivista henkilöistä 20 prosenttia on naisia. Tavoite ei toteutunut, vaikka kehityssuunta onkin ollut oikea. Useat kansalliset Olympiakomiteat ja kansainväliset lajijärjestöt ovat osoittaneet halunsa työskennellä naisten ja miesten yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi myös urheilun päätöksentekoon liittyvissä tehtävissä. Naisten osuus urheilun ylimmän johdon tehtävissä onkin saatu kasvuun. KOK:n viisitoistahenkisessä johtokunnassa on tällä hetkellä neljä naisjäsentä, mikä on enemmän kuin koskaan aikaisemmin. (IOC 2014; IOC 2015b, 21.) Edistääkseen naisten asemaa urheilun hallinto- ja päätöksentekoeleimissä KOK on yhdessä kansallisten Olympiakomiteoiden ja kansainvälisten lajiliittojen kanssa laatinut ja toteuttanut monia konkreettisia toimia. Urheilun parissa työskenteleviä naisia on pyritty tukemaan ja kannustamaan muun muassa erilaisten konferenssien, palkintojen, taloudellisen tuen sekä hankkeiden muodossa. Lisäksi KOK on tarjonnut naisille koulutusta, mentorointia ja verkostoitumismahdollisuuksia naisurheilun koulutusohjelmien myötä. (IOC 2015b, 21.)

Euroopan Komissiossa sukupuolten välinen tasa-arvo urheilussa on nostettu keskeiseen asemaan. Komissio on laatinut vuonna 2014 erillisen urheilun tasa-arvoa koskevan strategian vuosille 2014-2020. Strategian tarkoituksena on mahdollistaa urheilu kaikille, mutta se painottuu edistämään tyttöjen ja naisten mahdollisuuksia osallistua urheilun eri tasoille turvallisissa olosuhteissa. Strategia pohjautuu Euroopan naisten ja miesten tasa-arvostrategiaan 2010-2015

sekä Brightonin julistukseen naisurheilusta ja se sisältää konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, selkeän seurantajärjestelmän ja levityssuunnitelman. (European Commission 2014, 9.) Strategiassa esitetään neljä painopistealuetta, joihin kansallisia toimijoita kehoitetaan kiinnittämään huomiota erityisesti toiminnan kohdistuessa ruohonjuuritason urheiluun, harrasteurheiluun sekä lahjakkaiden tyttö- ja naisurheilijoiden erityisohjelmiin. Painopistealueet kohdistuvat urheilun päätöksentekoon, urheiluvalmennukseen, urheilussa ilmenevään sukupuoliseen häirintään sekä urheilussa vallitseviin negatiivisiin sukupuolisterotyyppioihin. (European Commission 2014, 10-11.) Painopistealueiden sisään on luotu tarkempia, konkreettisia tavoitteita, jotka ovat selvästi KOK:n esittämiä tavoitteita optimistisempia. Esimerkiksi kansallisten urheilun hallintoelinten johtokuntien ja komiteoiden naisjäsenten osuudeksi esitetään vähintään 40 prosenttia ja kansainvälisten, Euroopassa sijaitsevien urheiluorganisaatioiden vastavaksi osuudeksi 30 prosenttia. (European Commission 2014, 15) Valmennuksen osalta esitetään, että naisten osuus tulisi olla maajoukkuevalmennuksessa vähintään 30 prosenttia ja muussa valmennuksessa vähintään 40 prosenttia. (European Commission 2014, 20-21). Urheilussa vallitsevien negatiivisten sukupuolistereotyyppien tuottamisessa ja ylläpitämisessä keskeisenä toimijana nähdään media. Tästä syystä myös konkreettiset tavoitteet sukupuolistereotyyppien torjunnassa kohdistuvat urheilumediaan. Ensisijainen tavoite on, että median kautta välittyvä kuva sekä nais- että miesurheilijoista olisi oikeudenmukainen. Lisäksi esitetään, että naisurheilun uutisoinnin osuus mediassa kasvaisi 30 prosenttiin (pidemmän aikavälin tavoite 40 prosenttia) ja että Euroopassa toimivissa urheilun tiedotusvälineissä työntekijöistä vähintään 30 prosenttia olisi naisia. (European Commission 2014, 33-34.)

Naisurheilun aseman kehittämistyötä toteutetaan urheiluorganisaatioiden lisäksi varsin laajamittaisesti myös itsenäisissä naisurheilun verkostoissa. Vuonna 1994 Naisten liikunnan ja urheilun ensimmäisessä maailmankonferenssissa Brightonissa perustettu naisliikuntaverkosto IWG (International Working Group on Women and Sport) tähtää naisten ja tyttöjen aseman vahvistamiseen kaikilla liikunnan osa-alueilla maailmanlaajuisesti. Verkoston toimintaa rytmittävät nelivuotiset puheenjohtajuuskaudet, jotka huipentuvat isäntämaan järjestämään maailmankonferenssiin. Suomi toimi verkoston puheenjohtajamaana kaudella 2010-2014. IWG:n kuudes maailmankonferenssi järjestettiin Helsingissä 12.-15.6.2014. (IWG 2016.) Toinen merkittävä naisten aseman vahvistamiseen liikunnan ja urheilun parissa tähtäävä verkosto on Euroopan tasolla toimiva EWS (European Women and Sport). Verkosto on tarkoitettu henkilöille, jotka toimivat sekä valtiollisten että itsenäisten urheiluorganisaatioiden tasa-arvotyön parissa. Verkoston keskeisenä tavoitteena on edistää kansallista urheilun tasa-arvotyötä eri puolilla Eurooppaa. Verkoston toiminnan puitteissa laaditaan analyyseja toiminnan tarpeista sekä urheilun tasa-arvotyötä ohjaavia suosituksia. Verkosto kokoontuu pohtimaan urheilun tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä joka toinen vuosi järjestettävään EWS Konferenssiin. (EWS 2016.)

3.4.2 Urheilun tasa-arvotyö Suomessa

Sukupuolten välisen tasa-arvon tavoittelu Suomessa näyttäytyy tänä päivänä vahvasti liikunnan ja urheilun piirissä eri tasoilla toimivien järjestöjen ja yhdistysten toiminnassa. Vuonna 2015 säädetyn liikuntalain yhdeksi tavoitteeksi on nostettu eriarvoisuuden vähentäminen liikunnassa. Tämän ja muiden seitsemän tavoitteen toteuttamisen lähtökohdiksi määritellään tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. (Liikuntalaki 390/2015, 2§.) Lain pykälissä 10 ja 12 määritellään valtionapukelpoisuuden edellytyksiä ja avustuksen määrään vaikuttavia seikkoja. Sekä valtionapukelpoisuutta että valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (Liikuntalaki 390/2015, 10§, 12§.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että saadakseen toiminnalleen valtionavustusta, on urheilujärjestön pystyttävä osoittamaan sitoutumisensa liikunnan ja urheilun tasa-arvotyöhön.

Kuten kansainvälisellä tasolla, myös Suomessa varsinainen tasa-arvotyö liikunnan ja urheilun parissa käynnistyi 1990-luvulla. Edelleen toimiva, liikuntajärjestöissä ja muissa liikunta-alan tehtävissä toimivista naisista koostuva LiikunNaiset-verkosto perustettiin vuonna 1993. Verkoston keskeisenä tehtävänä on edistää tasa-arvoista liikuntakulttuuria tukemalla naisia liikunta-alalla etenemisessä sekä luomalla verkostoja ja antamalla vertaistukea. Verkostolla on sekä valtakunnallista että alueellista toimintaa. (ks. SLU 2011a, 49-51; www.sport.fi/LiikunNaiset-verkosto.)

Vuonna 1994 kulttuuriministeri Tytti Isohookana-Asunmaan toimesta perustettiin Piikkarit-työryhmä selvittämään naisten asemaa liikuntakulttuurissa. Työryhmän lanseeraama Piikkarit-palkinto jaetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta edelleen vuosittain tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta sukupuolten välisen tasa-arvon ja moniarvoisuuden edistämiseksi. Tänä päivänä Opetus- ja kulttuuriministeriön tasa-arvotyö kohdistuu tasa-arvon edistämiseen liikuntapolitiikan eri osa-alueilla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Ministeriö teettää noin viiden vuoden välein raportin sukupuolten tasa-arvon tilasta ja muutoksista suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Vuoden 2005 raportin (SLU 2005: Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa 2004) laati Opetusministeriön perustama Tasapeli-työryhmä. Liikunta ja tasa-arvo 2011 raportti (Turpeinen, Jaako, Kankaanpää & Hakamäki 2011) on jatketta vuoden 2005 raportille ja se on julkaistu yhteistyössä Liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiö LIKE-Sin kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Tämän lisäksi Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut muun muassa vuonna 2014 raportin (Hokka 2014) hyvistä tasa-arvon edistämisen käytännöistä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa.

Järjestötasolla urheilun tasa-arvotyötä on toteutettu 1990-luvulta lähtien varsin ansiokkaasti ja mittavasti liikuntajärjestöjen ja -seurojen kattojärjestönä toimineessa SLU:ssa (Suomen Liikunta ja Urheilu ry:ssä). SLU:n toimia tasa-arvon edistämiseksi ovat olleet muun muassa liikuntajärjestöille suunnattu Yhteinen maali -tasa-arvo-ohjelma (1998-2000) sekä Reilun Pelin periaatteiden hyväksyminen vuonna 2004. Lisäksi SLU:ssa on pyritty edistämään tyttöjen ja

naisten etenemistä liikunnan johtotehtäviin mentorointi-projektien, taloudellisen tuen jakamisen sekä aktiivisen verkostoitumisen myötä. Keväällä 2011 SLU ryhtyi yhdessä LiikunNaiset-verkoston kanssa luomaan tasa-arvon edistämiseen tähtäviä toimenpidesuosituksia liikuntajärjestöille, urheiluseuroille ja kunnille. (Turpeinen ym. 55-56.) SLU on tasa-arvotyönsä puitteissa tuottanut myös konkreettisia materiaaleja ja julkaisuja liikunnan ja urheilun parissa toimiville tahoille (ks. esim. SLU 2008; SLU 2011a; 2011b).

Vuonna 2013 SLU:n toiminta yhdessä Nuoren Suomen ja Suomen Kunto-liikuntaliiton kanssa sulautui osaksi uuden kattojärjestön Valo ry:n (Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry) toimintaa. Näin ollen myös tasa-arvotyö, jota SLU:ssa oli toteutettu siirtyi Valo ry:n koordinoinnin alaisuuteen. Tämän päivän tasa-arvotyötä toteutetaan Valo ry:ssä urheilun eri tasoilla. Tasa-arvotyötä ohjaamaan on määritetty neljästä tavoitteesta koostuva listaus (ks. tarkemmin Valo ry 2015a). Tavoitteet kohdistuvat pitkälti yleisesti tunnustettuihin, kansainväliselläkin tasolla esiin nostettuihin naisurheilun epäkohtiin. Tavoitteet tasa-arvon edistämiseksi Valo ry:ssä ovat naisvalmentajuuden lisääminen, naisten järjestötoimintaan, johtamiseen ja urheiluun osallistumisen lisääminen, tasa-arvotyön tietämyksen hallinta sekä sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy. Konkreettisia toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi ovat muun muassa 'Valmentaa kuin nainen' -hankkeen tukeminen, LiikunNaiset verkoston toiminnan koordinointi, 'Reilu Peili' -artikkelisarjan tuottaminen, tasa-arvotyön tietopohjan kehittäminen sekä jäsenjärjestöjen tukeminen ja neuvonta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisessa. (Valo ry 2015a; S. Kuosmanen, henkilökohtainen tiedonanto 23.12.2015.) Valo ry on yhdessä Olympiakomitean kanssa laatinut myös omaa toimintaansa ohjaavan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman (Valo ry 2015b.), joka hyväksyttiin loppuvuodesta 2015.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Aikaisemmissa luvuissa rakentamani, paikoin varsin yksityiskohtaisetkin kuvaukset tutkimuskohteeseeni linkittyvistä konteksteista pohjautuu tutkimusmetodini, Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin periaatteisiin. Kontekstit luovat Fairclough'n metodissa tarkastelupinnan tutkimusaineiston analyysille ja erityisesti siitä muodostettavien tutkimustulosten tulkinnalle. Kyseisten yhteiskunnallisten ja urheilukulttuuristen kontekstien kuvailuista siirryn tässä luvussa avaamaan tutkimukseni metodologisia valintoja, jotka rakentuvat osin hieman ristiriitaisten lähtökohtien varaan. Samalla kun lähestyn naishiihtäjien representointeja kuvaamani kontekstit huomioiden ja varsin vahvan esiyymmärryksen mukanaani kuljettaen, toteutan aineiston analyysin lähtökohtaisesti kuitenkin hyvin aineistolähtöisesti. Analyysissäni etenen melko johdonmukaisesti Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin vaiheita noudattaen. En kuitenkaan metodin perinteisessä mielessä pyri lähtökohtaisesti todentamaan naishiihtäjien alisteista asemaa Urheilulehden teksteissä ja kritisoimaan vallitsevia representoinnin tapoja.

4.1 Tutkimustehtävät

Tutkimukseni tehtävänä on selvittää miten naishiihtäjiä representoidaan Urheilulehden teksteissä ja miten nämä representoinnit ovat muuttuneet tutkimusajanjakson (1905-2010) aikana. Tarkoituksena on tuoda esiin kaikki ne erilaiset representoinnin tavat, joita lehtiteksteistä on tunnistettavissa. Aikaisemmissa tutkimuksissa esiintuotujen naisurheilijoita toisarvoistavien representoinnin tapojen ohella pyrin löytämään aineistosta myös naishiihtäjistä vakavasti otettavaa kuvaa välittäviä representoinnin tapoja. Varsinaiset tutkimustehtäväni muodostuvat seuraavasti:

- 1) Mitkä ovat representaatioita ohjaavat aineistossa esiintyvät diskurssit?
- 2) Millaisista elementeistä ja kenen toimesta diskurssit rakentuvat ja miten ne käyttäytyvät suhteessa toisiinsa?
- 3) Millaisia muutoksia naishiittäjiin kohdistuvissa representoinneissa on tapahtunut vuosien 1905-2010 välisenä aikana?

4.2 Tutkimusaineisto

Yli sadan vuoden ikään yltäneen Urheilulehden valikoituminen tutkimusaineistoksi mahdollisti tutkimuskohteen, naishiittäjien uutisoinnin tarkastelun yhden ja saman lehden kirjoituksissa poikkeuksellisen pitkän ajanjakson osalta. Yli sadan vuoden aikana lehden uutisoinnissa on tapahtunut luonnollisestikin lukuisia muutoksia. Lehden uutisoinnin linjaukset ovat uudistuneet useaan otteeseen, mikä on syytä huomioida tutkimusaineiston tarkastelussa ja siitä muodostuvien tulkintojen teossa. Tutkimusasetelmani näkökulmasta Urheilulehti on myös varsin neutraali tarkastelukohde. Lehden keskeinen tavoite on tiedottaa urheilusta, toisin kuin esimerkiksi aikakaus- tai naistenlehdissä, joissa esiintyvien naisurheilijoiden kohdalla ollaan usein kiinnostuneita myös muista kuin urheilullisista tekijöistä. Sanomalehtien urheilusivuihin nähden Urheilulehdellä on toimintafunktionsa suunnassa puolestaan mahdollisuus syvemmälle pureutuvien ja monipuolisempien juttujen kirjoittamiseen sanomalehtien urheilusivujen uutisoinnin muodostuessa enemmän tulosten ja keskeisten tapahtumien raportoinneista. Kuvaan seuraavaksi alaluvussa 4.2.1. lyhyesti Urheilulehden historiaa keskeisimpien, lähinnä lehden linjauksiin liittyvien muutosten näkökulmasta. Alaluvussa 4.2.2. esittelen oman, Urheilulehden teksteistä muodostuvan tutkimusaineistoni rakentumisen.

4.2.1 Urheilulehden muuttuneet linjat

Suomen Urheilulehti perustettiin Helsingin Yliopiston voimistelulaitoksen opettaja Ivar Wilskmanin johdolla vuonna 1899 (Arponen 1997, 171-172). Se on maailman kolmanneksi vanhin edelleen ilmestyvä urheilulehti. Ainoastaan vuonna 1859 perustettu englantilainen *Sporting Life* ja vuonna 1896 perustettu italialainen *La Gazzetta dello Sport* ovat sitä vanhempia. (Perko 1991, 219.) Urheilulehden ensimmäiset toimittajat olivat kaikki aktiiviurheilijoita, urheilun harrastajia tai järjestömiehiä. Tämän seurauksena toimittajien kirjoitusten taustalla oli vahva pyrkimys urheilun edistämiseen. (Pänkäläinen 1998a, 46.) Osa lehdessä oppinsa saaneista toimittajista siirtyi myöhemmin työskentelemään päivälehtiin tai radioon (Pänkäläinen 1998b, 13).

Urheilulehteä edelsivät vuonna 1881 perustettu suomalaisen urheilulehdistön esikoinen, ruotsinkielinen *Sporten* sekä sille suomenkieliseksi vastineeksi, vuonna 1886 perustettu *Uljas*. *Sportenin* julkaisutoiminta lopetettiin vuonna 1895. *Uljas* ei puolestaan ehtinyt ilmestyä kuin vuoden julkaisun lakkautuessa vuonna 1887. (Perko 1991, 221-224.)

Urheilulehden perustaja ja sen ensimmäinen päätoimittaja Ivar Wilskman totesi ensimmäisessä Urheilulehden numerossa, että lehti oli perustettu nimenomaan urheilijoiden tarpeisiin ja että se tulisi käsittelemään tasapuolisesti kaikkia urheilun aloja. Lehdellä oli myös varsin aatteellisia tarkoituksia. Wilskmanin mukaan Urheilulehti piti ”päämaalinansa” urheilun järjellisen harjoittamisen edistämistä, josta on hyötyä ihmiselämässä ja joka reipastuttaa ruumista ja virkistyyttä mieltä. Lisäksi tavoitteena oli rohkaista ja kannustaa etenkin kansakunnan nuorisoa liikunnan ja urheilun pariin kartuttamaan kansalle sekä ruumiillista että siveellistä voimaa. (Perko 1991, 227-228.)

Ensimmäisinä vuosina lehden tekstit olivat vahvasti aatteellisia. Niissä pohdiskeltiin urheilun ja voimistelun etuja ja haittoja yhteiskunnallisesti. Lisäksi lehdessä julkaistiin eri urheilulajeja käsitteleviä artikkeleja. Vähitellen sivuille alkoi ilmestyä myös uutismaisempia kirjoituksia niin Suomesta kuin ulkomailtakin. Lehti kuitenkin noudatteli pitkälti aikakauskirjan luonnetta. (Perko 1991, 228; Arponen 1997, 172-173.) Lehden laaja-alaisuus urheilulajien osalta takasi sen, että lehti haali itselleen suhteellisen laajan lukijakunnan heti alkuvuosista lähtien (Perko 1991, 228-229). Urheilulehti joutui kuitenkin 1910-luvulle tultaessa rajaamaan tuotantoaan yksittäisten urheilulajien suuntaan säilyttääkseen kilpailukykyä uusien, eri urheilulajeihin keskittyneiden erikoislehtien suuntaan. Uudistajaksi ryhtyi tuolloin lehden toimitussihteerinä ja taloudenhoitajana toiminut Lauri ”Tahko” Pihkala, joka monipuolisti lehden sisältöä ja suuntasi sitä erityisesti vahvassa nousussa olleeseen yleisurheiluun. Vuoteen 1911 saakka lehdessä oli myös oma erillinen osasto naisille, jota toimitti Anni Collan. (Perko 1991, 230; Arponen 1997, 173.) Lehden suosio kasvoi entisestään vuoden 1912 Tukholman olympialaisten suomalaismenestyksen siivittämänä. Lehteä alettiinkin julkaista joka viikko, kun se oli aikaisemmin ilmestynyt ensin joka toinen kuukausi ja muutaman vuoden ajan kaksi kertaa kuussa. (Arponen 1997, 172-174.) Vuoden 1918 Kansalaisista ja taloudelliset vaikeudet ajoivat Urheilulehden ahdinkoon muutamaksi vuodeksi. Lehden siirtyminen urheilun keskusjärjestön, SVUL:n omistukseen vuonna 1922, suomalaisurheilijoiden menestys 1920-luvulla sekä erityisesti lehden toimitussihteeriksi palkatun Martti Jukolan vaikutus nostivat lehden 1920- ja 1930-luvuilla suureen suosioon. (Pänkäläinen 1998b, 13; Perko 1991, 231; Arponen 1997, 174-175.)

Urheilulehden asema SVUL:n virallisena äänenkantajana aiheutti kritiikkiä muun muassa keskusliiton liiallisesta lehden sisältöihin liittyvästä ohjailusta. Erinäisten taloudellisten vaikeuksien, sotavuosien ja Urheilulehden omistusoikeuden väliaikaisten siirtymisten jälkeen lehti palasi vuonna 1951 jälleen SVUL:n omistukseen. Lehden pyrkimyksenä oli tuolloin tarkastella kaikkien SVUL:n erikoisliittojen edustamia urheilulajeja, mikä tasapuolisuuden nimissä oli hyvin vaikea toteuttaa. (Perko 1991, 234.) Erityisesti urheilutulosten tiedottamiseen 1920-luvulta saakka suuntautunut Urheilulehti alkoi saamaan 1950-luvulla kilpailijoita päivälehdistä, jotka alkoivat lisäämään urheilusivujen määrää painoksissaan sekä aikakauslehdistä, jotka alkoivat kirjoittaa yhä enemmän urheilusta ja urheilijoista. Myös television tulo urheiluohjelmiseen 1960-luvulla aiheutti Urheilulehdessä painetta uudenlaisille suuntauksille. (Arponen 1997,

178.) Tulossivuja alettiin vähentää vuonna 1974 tehdyn lukijatutkimuksen tulosten perusteella. SVUL:n äänenkannattajana lehden oli kuitenkin julkaistava urheilun järjestökentän asioita edelleen varsin mittavasti, mikä ei lukijakuntaa miellyttänyt. (Arponen 1997, 179.)

Urheilulehden sisällöt ja tyyli alkoivat uudistua voimakkaasti 1980-luvun alussa, jolloin lehden päätoimittajaksi valikoitui Arto Teronen. SVUL:n ote lehdestä löystyi ja toimitus saikin vapaammat kädet taloutensa ja toimintansa järjestämiseen. Toimittajat alkoivat keskittyä tausta- ja ennakkojuttuihin ja kirjoitukset saivat journalistisesti laadukkaampia ja kriittisempiä sävyjä. Lehteen saatiin myös ensimmäisiä värisivuja. (Arponen 1997, 180.) SVUL:n ajaututtua 1990-luvulla taloudellisiin vaikeuksiin joutui se myymään Urheilulehden julkaisuoikeudet lehteä 1970-luvulta saakka painaneelle Lehtisepät Oy:lle. Lopulta SVUL:n organisaation alasajon myötä Urheilulehti siirtyi kokonaan Lehtisepät Oy:n omistukseen. Muutos keskusjärjestön äänenkannattajasta kaupalliseksi kustanteeksi vaikutti lehden toimintaan vapaamman tavoitteiden asettelun mahdollistumisen suunnassa. (Arponen 1997, 180-181.)

Vuosituhanneen taitteessa Urheilulehti oli haastavassa tilanteessa. Päätoimittajat olivat vaihtuneet tiuhaan tahtiin ja vuosia jatkunut lehden heikko markkinointi näkyi levikin laskuna. Vuonna 2001 lehden uutena päätoimittajana aloitti Jukka Rönkä, joka käynnisti Jari Kupilan kanssa omistamansa Näsäkkälän Viestintä Oy:n nimissä mittavan Urheilulehden uudistamistyön. Samoihin aikoihin, vuoden 2002 heinäkuussa Urheilulehden julkaisuoikeudet siirtyivät A-lehdille. Lehden sivumäärää nostettiin merkittävästi ja lehti muuttui näyttäväksi aikakauslehdiksi. A-lehtien myyntiorganisaation mahdollistamien toimien siivittämänä lehden levikki, joka oli vuosituhanneen vaihteessa tippunut alhaisimmillaan 6 000 kappaleeseen, alkoi kasvaa nopeasti ja ylitti 30 000 kappaleen rajan vuonna 2006. (Urheilulehti 2005.)

Röngän ja Kupilan toteuttama lehden uudistuslinja piti sisällään uudenlaisen profiloitumisen. Lehteä alettiin viemään kriittisempään ja provokatiivisempaan suuntaan. Tavoitteena oli muuttaa kirjoitustyyliä ja sisältöjä sellaisiksi, että lehden jutut herättävät lukijassa tunteita ja jäävät elämään keskusteluissa myös lehden lukemisen jälkeen. Jääkiekon SM-liigaseura Lahden Pelicanseista potkut saaneen Petteri Sihvosen palkkaaminen osaksi toimittajakuntaa vastasi tähän tarpeeseen erityisen hyvin. Lehdessä työskentelevien toimittajien persoonan tietoista esiin nostamista ja imagon rakentamista alettiin myös tehostaa lehden uudentamisessa linjassa. (ks. Hakkarainen 2011, 34-35.) Muita 2000-luvulla toteutettuja lehden uudistuksia ovat olleet muun muassa vuonna 2009 Urheilulehden internetsivuilla aloitetut U-Studio videolähetykset sekä lehden laajeneminen sosiaalisen median kentälle. (Hakkarainen 2011, 36-37.) Urheilulehden omat Facebook-sivut perustettiin vuonna 2010 ja Twitter-tili vuonna 2011 (<https://www.facebook.com/Urheilulehti/>; <https://twitter.com/Urheilulehti>). Urheilulehden tavoite herättää tunteita ja keskustelua on vakiintunut ja säilyttänyt asemansa lehden toimintaa ohjaavana periaatteena tähän päivään tultaessa. Tämä käy hyvin ilmi Urheilulehden Internet-sivuilla esitetystä lehden kuvauksesta:

”Urheilulehti on Suomen puhutuin urheilumedia, jonka suorapuheisesta tavasta käsitellä asioita ja lahjomattomista analyyseistä on tullut jo käsite. Urheilulehti ei vain totea. Se ottaa kantaa, väittelee ja kyseenalaistaa. Hyökkää jos pitää hyökätä, puolustaa jos pitää puolustaa. Paljastaa jos on jotain paljastettavaa. Lukijoilleen Urheilulehti on joka torstainen haaste. Kysymys, johon jokaisen lukijan on pakko itse vastata. Miksi joku voittaa, miksi toinen ei? Kuka räjäyttää jättipotin MM-kisoissa, kuka SM-sarjassa?” (<http://www.urheilulehti.fi/lehti>)

Kuten urheilumediaa yleensä, myös Urheilulehteä on arvosteltu miesvaltaisuudesta. Aika ajoin erityisesti sosiaalisessa mediassa esiintyy keskusteluja lehden miesurheilua korostavasta linjasta. Lehteä on kritisoitu muun muassa siitä, että sen toimituskunta koostuu pääasiassa miehistä, sen sisällöt kohdistuvat pääasiassa miesurheiluun ja myös sen lukijat ovat pääasiassa miehiä. Määrällisesti tarkasteltuna vuoden 2016 lopussa lehden toimitus on hyvin miesvaltainen. Päätoimittajan lisäksi lehden neljä toimittajaa ja seitsemän eri urheilulajien asiantuntijaa ovat kaikki miehiä. Myös uutispäälliköt, kuvaajat ja toimitussihteeri ovat kaikki miehiä. Ainoastaan lehden AD ja toinen toimituspäälliköistä ovat naisia. (<http://www.urheilulehti.fi/lehti>.) Vakituisen henkilöstön lisäksi toimituksessa työskentelee työkierron myötä myös yksi naispuolinen toimittaja. Myös lehden lukijakunta näyttäisi olevan hyvin miesvaltainen. A-lehtien mainostajille suunnatulla nettisivuilla julkaistun Urheilulehden lukija- ja kävijäprofiilin mukaan 81 prosenttia painetun lehden lukijoista ja 83 prosenttia lehden nettisivuilla käyneistä lukijoista on miehiä. Tämän perusteella samassa yhteydessä lehden kohderyhmäksi määritelläänkin ”urheilua aktiivisesti seuraavat sekä urheiluveikkaamisesta kiinnostuneet miehet”. (A-lehdet 2016.) Täsmälleen sama, Urheilulehdelle melko voimakkaan maskuliinisen leiman antava määritelmä löytyy myös Aikakausmedia-sivustolla esitettävästä Urheilulehden mediakortista (Aikakausmedia 2016).

4.2.2 Urheilulehti tutkimuksen empiirisenä aineistona

Tutkimukseni empiirinen aineisto koostuu naishiihtäjiin ja -hiihtoon kohdistuvista Urheilulehden teksteistä vuosien 1905-2010 välisenä aikana. Otokseksi valitsin joka viidennen vuoden kirjoitukset hiihtokauden ajalta, eli pääsääntöisesti tammi-maaliskuussa ilmestyneistä lehdistä sekä joissain tapauksissa myös loppuvuoden viimeisistä julkaisuista. Aineisto pitää sisällään yhteensä yhden toista vuoden naishiihtokirjoitukset alkaen vuodesta 1905 ja päättyen vuoteen 2010. Vuosi 1940 näyttäytyy otoksessa välivuotena, sillä vaikka Urheilulehti ilmestyikin kyseisenä sotavuonna, ei naishiihtoon liittyviä kirjoituksia kilpailujen puutteen vuoksi ollut lehdessä lainkaan.

Kävin jokaisen tutkimukseen kuuluvan vuoden lehdet läpi ja kirjoitin ylös sanatakkasti kaikki naishiihtoon ja -hiihtäjiin viittaavat kirjoitukset. Osa lehdistä löytyi paperiversioina joko Jyväskylän yliopiston kirjastosta tai Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuskirjastosta. Osan aineistoon kuuluvista lehdistä kävin puolestaan läpi mikrofilmeiltä. Paperiversiona tavoittamieni lehtien tekstien läpikäyminen oli huomattavasti helpompaa toteuttaa luotettavasti, kaikki lehden hiihtoon liittyvät tekstit tarkkaan lukien ja naishiihtäjiin liittyvät kommentit poimien. Mikrofilmeiltä tekstien läpikäynti oli sen sijaan selvästi haastavampaa.

Jo yksittäisen sivun läpikäyminen vaati jatkuvaa ”lukualueen” siirtelyä ja tekstisivun lähentämistä ja loitontamista, jotta teksteistä sai ylipäänsä selvää. Mitä vanhempia tekstejä kävin mikrofilmeiltä läpi, sitä vaivalloisempaa työskentely oli.

Tutkimusaineistoni muodostui lopulta 259 lehtiartikkelista, joihin sisältyi yhteensä 670 yksittäisen artikkelin tasolla rakentuvaa naishiihtäjän representointia. (ks. Taulukko 1). Kyseinen naishiihtäjän representointi, joka toimii analyysissäni myös toisen tason analyysiyksikkönä (ks. tarkemmin alaluvussa 4.4.4) pitää sisällään kaikki yksittäiseen naishiihtäjään tai naishiihtäjryhmään kohdistuvat kirjoitukset yksittäisessä lehtiartikkelissa.

Huomionarvoinen asia, jonka lehtitekstejä kerätessäni havaitsin, oli se, että lähes kaikki naishiihtäjiin kohdistuvat kirjoitukset oli laadittu miespuolisen toimittajan taholta. Vasta viimeisimpien tarkasteluvuosien kirjoituksissa toimittaja saattoi olla hyvin harvoin myös nainen. Tutkimukseni keskeisen tehtävän olisikin voinut periaatteessa muotoilla seuraavasti: ”Miten miestoimittajat kirjoittavat naishiihtäjistä Urheilulehden teksteissä?”

TAULUKKO 1 Lehtiteksteissä esiintyvien naishiihtäjiin kohdistuvien artikkelien ja niihin sisältyvien naishiihtäjien representointien määrät sekä lehden julkaisutiheydet vuosittain.

	Lehti- artikkelit	Naishiihtä- representoinnit	Julkaisu- tiheys
1905	3	5	1/kk
1910	2	5	1/kk
1915	4	9	1/kk
1920	4	6	1/kk
1925	9	13	1/kk
1930	3	7	3/vko
1935	6	11	3/vko
1940			
1945	9	21	1/ vko
1950	7	20	1/ vko
1955	31	94	2/ vko
1960	19	56	2/ vko
1965	20	59	2/ vko
1970	17	41	1/ vko
1975	10	24	1/ vko
1980	26	71	1/ vko
1985	10	15	1/ vko
1990	17	50	1/ vko
1995	20	60	1/ vko
2000	4	10	1/ vko
2005	21	41	1/ vko
2010	17	52	1/ vko
yhteensä:	259	670	

4.3 Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

Tutkimukseni asemoituu metodologisesti laadullisen tutkimuksen, erityisesti diskurssintutkimuksen traditioon. Diskurssintutkimuksen laajalla kentällä oma suuntautumiseni kiinnittyy kriittiseen diskurssianalyysiin. Esittelen tässä alaluvussa ensin metodini taustalla vaikuttavia teoreettisia lähtökohtia avaamalla sosiaalisen konstruktivismiin, diskurssin ja representaation käsitteitä. Sen jälkeen esittelen diskurssianalyysin traditiota painottaen tarkasteluni juuri kriittiseen diskurssianalyysiin. Oman analyysimenetelmän rakentumisen kuvaan erikseen seuraavassa alaluvussa 4.4.

4.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi, diskurssi ja representaatio

Diskurssianalyysin teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä voidaan pitää sosiaalista konstruktionismia (Jorgensen & Phillips 2002, 4). Siinä kieli ja sen käyttö nähdään keskeisenä sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja muut semioottiset merkkijärjestelmät ovat keskeisessä roolissa. Kieltä käyttämällä ei pelkästään kuvata maailmaa, vaan merkityksellistetään ja mahdollisesti muutetaan ja uusinnetaan sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Kieli jäsentää konstruktivisen idean mukaisesti sosiaalisesti jaettuja merkityssysteemejä, joissa merkitykset muodostuvat suhteessa ja erotuksessa toisiinsa. (Jokinen, Juhila & Suonen 1993, 18-19; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12.) Tutkimukseni keskeiset käsitteet, diskurssi ja representaatio, ammentuvat sosiaalisen konstruktionismin perinteestä. Kielen välityksellä rakentuva kuva todellisuudesta muodostuu aina valinnoista, joita kielenkäyttäjät tietoisesti ja tiedostamattaan tekee. Näiden valintojen kautta kielenkäytön kohteita esitetään eli representoidaan aina tietystä näkökulmasta käsin ja ne ovat tiettyjen diskurssien värittämiä.

Diskurssi-käsitteen määrittely nähdään haastavana. Diskurssi on luonteeltaan monimerkityksinen ja dynaaminen. Sen voidaan nähdä tarkoittavan hieinan eri asioita eri yhteyksissä ja tilanteissa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 22.) Koska eri tieteenalat määrittävät diskurssin käsitteen omasta näkökulmastaan, on sille vaikeaa antaa yleispätevää selitystä. Diskurssin käsitettä onkin selitetty sillä, mitä se ei ole tai miten se eroaa muista tekstin tutkimuksen termeistä, kuten "lauseesta" tai "tekstistä" (Mills 1997, 3- 4). Diskurssintutkijan keskeinen tehtävä onkin löytää oma näkemyksensä diskurssin käsitteen määritelmien joukosta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 22).

Diskurssi-termin alkuperä juontuu ranskan kielen sanasta *discours*, joka tarkoittaa puhetta, esitelmää, juttelua ja jaarittelua. Ranskan kieleen sana on puolestaan johdettu latinan kielen sanasta *discursus*, joka tarkoittaa ympäriinsä juoksemista. Termi on saanut tieteellisemmän teoreettisen merkityksen niin sanotun kielellisen käänteiden myötä. Tällä tarkoitetaan 1960- ja 1970-luvuilla herännyttä tutkimussuuntausta, jossa kiinnostus kohdistui kielen ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Siinä missä kielen tutkimus oli aikaisemmin perustunut sanojen ja lauseiden rakenteiden tarkasteluun, kiinnostuttiin uudenlaisessa kie-

litieteellisessä tutkimussuuntauksessa kielenkäytöstä ja sen kontekstista. Nykyisin diskurssi, erilaisista tutkimuksen painotusalueista riippumatta, ymmärretään sen kaksoisfokuksen kautta: Se viittaa sekä lausetta suurempiin kokonaisuuksiin (kielenkäytön järjestymiseen tietyllä tavalla) että varsinaiseen kielenkäyttöön tilanteessa (kontekstuaalisuus, eli suhde sosiaaliseen toimintaan) (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 23–25). Tarkempaa jaottelua diskurssi-termin ympärillä on toteuttanut muun muassa Norman Fairclough (esim. Fairclough 1992; 1995, 2003), jonka metodiseen malliin oman tutkimukseni analyysi nojautuu. Fairclough'n mukaan diskurssilla voidaan viitata kielenkäyttöön sosiaalisena käytäntönä, se voidaan ymmärtää tietynlaiseksi kielenkäytöksi tietyllä elämänalueella tai sillä voidaan tarkoittaa puhetapaa, joka antaa merkityksen kokemukselle tietystä näkökulmasta (esim. feministinen, uusliberalistinen tai marxistinen diskurssi) (Jorgensen & Phillips 2002, 66-67).

Kuten diskurssin käsitteellä, myös käsitteellä representaatio voidaan viitata useisiin asioihin käyttöyhteydestä riippuen. Representaatio voidaan ymmärtää jonkin saattamiseksi läsnä olevaksi. Se voidaan nähdä fyysisenä edustamisena tai symboloimisena. (Lehtonen 1996, 44-45.) Termi "representaatio" tulee latinan sanasta "*representatio*". Sen kantasanan "*representare*" merkityksiä ovat kuvailla mielessään, asettaa silmien eteen, havainnollistaa tai kuvailla sekä tehdä heti tai toteuttaa. Representaatio-termin suomennokseksi ja nykymerkitykseksi on ehdotettu verbiä "edustaa". (Knuutila & Lehtinen 2010, 10.) Representaatio-termin re-etuliite viittaa siihen, että representoitavat kohteet esitetään kielen kautta uudelleen tai toisin (Lehtonen 1996, 45). Representaatio on siis jonkin itsensä ulkopuolisen esittämistä jonkinlaisena. Representationaalisella kahdentumisella tarkoitetaan sitä, että on olemassa varsinaisen kohde ja varsinaista kohdetta esittävä tietoisuudessa koettu tai ulkoisin representaatioin ilmaistu kohde. Representaatio onkin aina vain esitys kohteestaan ja siihen liittyy läsnäolon ja poissaolon problematiikka: poissaoleva representoitava kohde korvautuu representaatioissa jollain uudella läsnäolon muodolla. (Knuutila & Lehtinen 2010, 11.)

Representaatioiden tarkastelussa keskeistä on se, miten maailma esitetään ja kuvataan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 56). Sosiaalisen konstruktionismin idean mukaisesti kielen avulla ei pelkästään heijasteta kuvaa sosiaalisesta todellisuudesta, vaan myös rakennetaan sitä (Wood & Kroger 2000, 4; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 53). Kielenkäytön voidaankin sanoa olevan seurauksellista. Sen kautta on mahdollista saada aikaan muutosta. (ks. Juhila & Suoninen 1999, 238-239.) Representaatiot eivät ole tyhjentäviä kuvauksia kohteestaan, vaan niihin kytkeytyy valintaprosesseja. Merkkien ja kielen avulla kuvataan maailmaa aina jostakin näkökulmasta käsin ja jossakin sosiaalisessa kontekstissa. (Törrönen 2010, 278.) Kielenkäyttöä koskevat valinnat voidaan ymmärtää diskursiivisina valintoina. Kielenkäytön myötä välittyvää kuvaa tarkasteltaessa voidaankin kysyä, mitä ovat ne diskurssit, joidenka kautta todellisuutta representoidaan.

Representaatioiden tarkasteluun liittyy myös kysymys vallasta. Vaikka kielenkäyttäjällä on näennäinen vapaus valita sanansa, ei kieli ole täysin kah-

leista vapaa. Kielenkäyttöön vaikuttaa sekä yksittäisen kielenkäyttäjän valinnat ja arvot että ympäröivän kulttuurin, yhteiskunnan ja instituutioiden arvot ja normit. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 17; Lehtonen 1996, 46.) Valtasuhteet muotoilevat representaatioita asettamalla ehtoja sille kuka saa kuvata mitään ja missä kontekstissa, mitä saa tehdä näkyväksi ja mitä ei (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 56; Lehtonen 1996, 46). Kielenkäyttäjät ovat toimijoita, jotka voivat käyttää valtaa kielen välityksellä, esimerkiksi vahvistamalla, vastustamalla tai uudistamalla käsityksiä todellisuudesta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14; Wood & Kroger 2000, 10-11). Konstruktionistisen ajattelun mukaan todellisuutta representoiva toimija ei ole kuitenkaan ainoa merkityksen muodostaja, vaan merkitystä tuottavat myös katsojat, kuulijat ja lukijat. Heidät mielletäänkin merkityksenannon aktiivisiksi osanottajiksi, ei pelkästään vastaanottajiksi. (Rossi 2010, 270.) Tässä merkityksenannon prosessissa Fairclough (1997, 28) korostaa kuitenkin alkuperäisen representaation merkitystä. Hänen mukaansa tavat tulkita tekstejä voivat vaihdella, mutta tekstin luenta ja tulkinta on aina tekstin ominaisuuksien ja lukijan tulkinnallisten mahdollisuuksien ja käytäntöjen yhteistulosta.

Representaatioita analysoiva tutkija on kiinnostunut siitä, miten representaatiot ylläpitävät, vahvistavat ja muuntavat kulttuurisesti hallitsevia diskursseja sekä niiden ylläpitämiä käytäntöjä ja valta-asetelmia (Törrönen 2010, 282). Tutkija pyrkii selvittämään, mitä kieli tekee käyttäjälleen ja käyttäjä kielelleen. Kiinnostus kohdistuu tuotettuihin merkityksiin ja siihen, mitkä niistä ovat vahvoja ja mitkä puolestaan jäävät marginaaliin tai puuttumaan kokonaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13-14; Wood & Kroger 2000, 10.) Koska kielenkäytön kautta välittyvät merkitykset eivät synny koskaan tyhjiössä, on representaatioiden analyysissä syntyvät tulkinnat suhteutettava tilanteen ylittäviin kulttuuriin merkitysjärjestelmiin sekä tilannetta ympäröiviin yhteiskunnallisiin prosesseihin (ks. Törrönen 2010, 303).

Representaatioiden tutkimus saa muotonsa kulloisenkin tutkimusasetelman myötä. Representaatioiden oletetaan viittaavan eri asioihin erilaisissa tutkimusasetelmissa. Tutkimuksen kohde ja tutkimuskysymykset määrittävät sitä, millaisen ontologisen ja tieto-opillisen aseman tutkija representaatioille antaa, miten hän analysoi tutkimuskohteensa representaatioita ja mihin representaation ulottuvuuteen hän analyysinsä kohdistaa. (Törrönen 2010, 302-303.) Erilaisista suuntauksista ja painotuseroista riippumatta Törrönen (2010, 278) kuvaa representaatioiden analyysin pohjautuvan tiettyihin, kaikille yhteisiin lähtökohtiin. Yhteisenä piirteenä kaikissa suuntauksissa on muun muassa ajatus siitä, että representaatiot eivät ainoastaan ilmennä sosiaalista todellisuutta, vaan myös rakentavat sitä. Samalla representaatiot rakentavat toimija-asemia (subjektipositioita) sosiaalisessa todellisuudessa toimimiselle. Lisäksi tunnistetaan, että on useita rinnakkaisia tapoja representoida samaa ilmiötä ja representaation merkitys määrittäyty aina kontekstin mukaan. Myös representaation ymmärtäminen vallankäyttönä on yhteinen kaikille suuntauksille. (Törrönen 2010, 278; ks. myös Jokinen ym. 1993, 17-18.)

Omassa tutkimuksessani sosiaalisen konstruktionismin, representaation ja diskurssin käsitteet muodostavat pohjan aineistoni metodologiselle tarkastelulle. Ymmärrän diskurssit aineistossa esiintyviksi kielenkäytön, eli representoinnin tavoiksi, jotka sosiaalisen konstruktionismin hengessä sekä heijastavat että rakentavat käsitystä hiihtävästä naisesta (ks. Hall 1997a, 24-25, 61). Diskurssien varaan rakentuvat representaatiot naishiihtäjistä esitetään aina jostain tietyistä näkökulmasta käsin. Jokainen representaatio perustuu kielenkäyttäjän, eli viimekädessä toimittajan diskursiiviseen valintaan siitä, mitä tekstissä tuodaan esiin ja mitä siitä jätetään pois. Samalla kun tekstit vahvistavat tietynlaista kuvaa naishiihtäjästä, ne rajoittavatkin muita tapoja nähdä naishiihtäjä suomalaisen urheilukulttuurin ja yhteiskunnan viitekehyksessä. (ks. Hall 1999, 98; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 54.) Representaatioihin liittyvän muutoksen mahdollisuuden hengessä aineiston tekstit voivat toisaalta myös olla osaltaan uudistamassa käsitystä hiihtävästä naisesta, urheilevasta naisesta tai jopa yleisesti naisesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

4.3.2 Diskurssianalyysi

Useisiin muihin tutkimusmenetelmiin verrattuna diskurssianalyysi nähdään menetelmällisesti hajanaisena ja jopa hieman epämääräisenä laadullisen tutkimuksen traditiona. Diskurssianalyysi toimii pikemminkin väljänä teoreettis-metodologisena viitekehyksenä, kuin selkeärajaisena tutkimusmenetelmänä. Sitä hyödyntäen on mahdollista tutkia hyvin erilaisia kielenkäyttöön liittyviä kysymyksiä ja sen piiriin lukeutuu monia erilaisia menetelmällisiä sovelluksia ja painopisteitä. (Jokinen ym. 1993, 17-18.) Vaikka tutkimuksen painopisteet ja lähtökohdat eroavat toisistaan merkittävästi tieteenalasta riippuen, yhdistää diskurssitutkijoita kiinnostus merkityksen sosiaaliseen rakentumiseen sekä kielenkäytön mikrotason ja laajemman yhteiskunnallisen makrotason yhtäaikaista läsnäolon tapoihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 7.) Diskurssianalyysin voidaankin yleisellä tasolla määritellä olevan sellaista kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja millaisia seurauksia tällä toiminnalla on. Kiinnostus kohdistuu myös siihen, millaiset merkitykset ovat vallalla, millaiset marginaalissa ja millaiset puuttuvat kokonaan sekä mistä tämä johtuu. (Jokinen ym. 1993, 9-10; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13.)

Jokinen ja Juhila (1999) hahmottavat diskurssianalyttisen tutkimuksen ytimen kolmiona, jonka keskellä on kielenkäyttö toimintana ja kärjet muodostuvat merkityksistä, kommunikatiivisuudesta ja kulttuurisuudesta. Tutkijan tulisi huomioida kaikki kolmion kärjet ja ymmärtää niiden linkittyminen toisiinsa. Diskursiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nimenomaan kulttuurisista merkityksistä, yhteisen sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. Merkityksiä tulisi tarkastella ihmisten väliseen kanssakäymiseen sidottuina, sillä ne rakentuvat, pysyvät yllä ja muuntuvat vain ihmisten keskinäisessä toiminnassa. (Jokinen & Juhila 1999, 54-55.) Omassa tutkimuksessani merkitykset ovat representointien kautta välittyviä käsityksiä naishiihtäjistä. Kulttuurisuus

paikantuu käsitykseen naisesta ja naisen asemasta sekä yhteiskunnassa yleisesti että suomalaisen urheilukulttuurin piirissä. Kommunikatiivisuus puolestaan pitää sisällään sekä lehtitekstien tuottamiseen että vastaanottamiseen liittyviä prosesseja.

Diskurssintutkimus kohdistuu kielenkäyttöön sellaisena kuin se arjessa esiintyy. Samalla kuitenkin on kiinnitettävä huomiota käyttökontekstiin, siihen liittyviin laajempiin jännitteisiin sekä niihin vaikutuksiin ja seurauksiin, joita kielenkäytöllä on. Diskurssintutkimuksessa yhdistyy näin ollen kielenkäytön mikrotaso sekä tilanteen ja laajemman yhteiskunnan makrotaso, jotka ovat yhtäaikaaisesti läsnä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 19-20.)

4.3.3 Kriittinen diskurssianalyysi (CDA)

Kriittinen diskurssianalyysi (Critical discourse analysis/ CDA) tarjoaa teorian ja metodin empiiriseen tutkimukseen, jossa käsitellään diskurssien suhdetta sosiaalisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin eri elämänalueilla (Jorgensen & Phillips 2002, 60). Muihin diskurssianalyttisiin suuntauksiin verrattuna kriittisessä diskurssianalyysissä kiinnitytään vahvasti myös tekstin ulkopuolisiin konteksteihin ja keskitytään selvittämään tekstin seurauksellisuutta. Vaikka aineiston representaatioita tarkastellaan mikrotasolla, eli läheltä kieltä ja sen käyttöä tutkien, tapahtuu niiden tulkinta kuitenkin aina suhteessa tekstin ulkopuoliseen todellisuuteen. (Törrönen 2010, 284.) Kriittinen diskurssianalyysi on vahvasti yhteiskunnallista tutkimusta ja sitä pidetään diskurssianalyttisistä suuntauksista kaikkein makrotasoisimpana (Wood & Kroger 2000, 21).

Kieli, valta ja ideologia

Kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut kielestä ja sen käytöstä. Se nojaa vahvasti sekä kielitieteellisen että yhteiskuntatieteellisen diskurssin tutkimuksen periaatteisiin. Siinä missä yhteiskuntatieteellisessä diskurssianalyysissä tutkitaan kielen kautta rakentuvia muita ilmiöitä, keskittyy kielitieteellinen diskurssianalyysi kielenkäyttöön ja sen piirteisiin. Parhaimmillaan kriittinen diskurssianalyysi onnistuu limittämään kyseiset traditiot keskenään niin, että ne täydentävät toisiaan. (Pietikäinen 2000, 191-193.) Diskurssikäytänteet, joiden kautta tekstit tuotetaan ja vastaanotetaan, nähdään tärkeänä sosiaalisten käytänteiden muotona, jotka ovat osallisina sosiaalisen todellisuuden muodostumiseen (Jorgensen & Phillips 2002, 61). Kriittisessä diskurssianalyysissä kieltä tutkitaan nimenomaan sosiaalisen kanssakäymisen muotona. Perusajatuksena on, että kielenkäyttöä tutkimalla voidaan tarkastella jotakin sosiaalisen todellisuuden ongelmaa. Erilaisten diskurssien tunnistamisen kautta voidaan ymmärtää ongelman luonnetta ja ilmenemismuotoja. (Fairclough 2003, 209-210; van Dijk 1997, 22-23; Jorgensen & Phillips 2002, 61-62.)

Koska kielenkäytön luonne ymmärretään seurauksia tuottavaksi eli funktionaaliseksi, on merkitysten kielellisen rakentumisen lisäksi keskeistä selvittää, mitä teksteillä tullaan lopulta tuottaneiksi. Tässä suhteessa kriittinen diskurssianalyysi poikkeaa muista diskurssianalyysin suuntauksista ottamalla ikään

kuin askeleen eteenpäin. Se pyrkii pohtimaan millaisia yhteiskunnallisia seuraus-tekstien elementeillä ja rakenteilla mahdollisesti on. (Valtonen 1998, 112; Jokinen & Juhila 1999, 8; Jokinen ym. 1993, 41-42.)

Kriittiselle diskurssianalyysille leimallinen ajatus on, että kieltä käyttämällä tehdään aina jotain mihin sisältyy vallankäyttöä. Kriittinen diskurssianalyysi onkin erityisen kiinnostunut kielen ja vallan suhteesta. (Wodak 1996, 18; 2002, 2; Heracleous 2004, 18; Fairclough 1997, 75.) Kiinnostus kohdistuu tekstien tuotamiin valta-asetelmiin ja -suhteisiin. Tarkastelun kohteena on se, miten valtasuhteet muotoilevat ja rajoittavat diskursseja ja miten ne tuotetaan. (Wodak 1996, 25-26.) Diskurssit eivät siis ole lähtökohtaisesti samanarvoisia, vaan ne järjestyvät hierarkkisesti sosiaalisin ja yhteiskunnallisoin perustein. Toisilla diskursseilla on enemmän valtaa ja voimaa, toisilla taas vähemmän. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 58.) Diskurssien välisiä valta-asemia kuvataan diskurssijärjestyksen käsitteellä. Diskurssijärjestys rakentuu kaikista niistä diskursseista, joita tietyssä sosiaalisessa kontekstissa käytetään. Järjestys ei ole pysyvä, vaan se on jatkuvan muutoksen alla. (Fairclough 1997, 77, 86.) Diskurssijärjestys määrittää sitä, millaiset diskurssit ovat vallalla ja millaiset puolestaan hiljennetään, unohdetaan tai marginalisoidaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 58). Vallalla olevat diskurssit voivat nousta hallitsevaan, eli hegemoniseen asemaan. Tällaiset diskurssit pyrkivät olemaan yleispäteviä. Samalla kun niiden kautta välittyvä tapa ymmärtää maailmaa ja sen ilmiöitä pyritään luonnollistamaan, muuttuvat toisenlaiset tavat oudoiksi, epätavallisiksi ja vääriksi. Hegemonisia diskursseja voi olla vaikea tunnistaa, sillä ne näyttävät usein kiinnostamattomana arkipuheena ja itsestään selvyyttenä, jolle tutkija on sokaistunut. (Jokinen 1999b, 157; Jokinen & Juhila 1993, 80-81.)

Diskurssien keskinäiset suhteet ja järjestykset sekä suhde tiedon rakentamiseen voidaan ymmärtää ideologian käsitteen kautta. Ideologialla tarkoitetaan tässä näkemyksiä ja uskomuksia maailmasta. Jokainen diskurssi kuvaa ja organisoii maailmaa, sen tapahtumia ja ihmisiä aina tietynlaisten näkemysten, uskomusten ja käsitysten eli ideologioiden näkökulmasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 59.) Diskurssit voivat olla enemmän tai vähemmän ideologisia. Vahvasti ideologisia ovat ne diskurssit, jotka ylläpitävät ja muuttavat valtasuhteita. (Jorgensen & Phillips 2002, 75.) Fairclough (1997) ymmärtää ideologian vallan palveluksessa olevaksi merkitykseksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että ideologiat ovat väittämiä, jotka käyvät tekstistä ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä itsensänselvyyksinä ja vahvistavat näin ollen valta- ja hallintasuhteiden eriarvoisuutta. Lisäksi ideologia on epäsuorasti läsnä myös tiettyjä vuorovaikutuksen muotoja luonnollistavissa tavoissa. Fairclough esittää, että epäsuorien väittämien ideologisuutta voidaan tarkastella selvittämällä mikä on esitetyn väittämän yhteiskunnallinen alkuperä, mistä se tulee, kuka sen esittää, mikä motivoi esittämään kyseisen väittämän ja mitä siitä seuraa. (Fairclough 1997, 25-26.)

Kriittiseen diskurssianalyysiin sitoutuvassa tutkimuksessa tutkimuskohteen tarkastelu ei tapahdu poliittisesti neutraalisti, vaan lähestymistapa on kriittinen ja se on sitoutunut yhteiskunnalliseen muutokseen (Jorgensen & Phillips 2002, 64; Pietikäinen 2000, 193). Tarkastelu kohdistuu ennen kaikkea yhteiskun-

nallista epätasa-arvoa tuottaviin ja ylläpitäviin vallalla oleviin ideologioihin (Heracleous 2004, 181, 186; Wooffitt 2005, 140; Jorgensen & Phillips 2002, 88). Kriittisen tarkastelun kautta pyritään kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksinä pidettyjä näkemyksiä maailmasta ja sen ilmiöistä ja tuomaan esiin niihin liittyviä keinotekoisia ajattelumalleja (ks. mm. Juhila 1999, 165; Wodak 1996, 17-20; Fairclough 1995, 15; van Dijk 1997, 22-23). Fairclough'n (1997, 75) mukaan huomio tulisikin kiinnittää erityisesti normaalioloissa huomaamatta jäävien sosiaalisten käytäntöjen ja kielenkäytön syy- ja seuraussuhteisiin ja niiden muodostamiin merkityksiin. Tavoitteena on edistää yhteiskunnallista muutosta demokraattisempaan suuntaan kyseenalaistamalla hegemonisten diskurssien asemaa ja tarjoamalla tasa-arvoisempia ja liberaalimpia diskursseja. Kriittisellä diskurssianalyysillä voidaankin nähdä olevan emansipatorinen päämäärä - se on sorrettujen sosiaalisten ryhmien puolella. (van Dijk 1997, 22-23; Jorgensen & Phillips 2002, 64; Pietikäinen 2000, 193.)

Omassa tutkimuksessani kriittinen ote on läsnä tutkimusprosessin alkuvaiheista loppuun saakka. Vaikka tutkimukseni ei ole leimallisesti poliittista ja lähökohtaisesti alistussuhteiden purkamiseen tähtäävää, se asemoituu feministisen urheilututkimuksen kenttään pitäen näin ollen sisällään tavoitteen demokraattisemman ja tasa-arvoisemman urheilu-uutisoinnin toteutumisesta. Tutkimuskohteen tarkasteluun väistämättä vaikuttava esiymmärrykseni pohjautuu aikaisempien tutkimusten tuloksiin, jotka antavat vahvaa näyttöä mies- ja naisurheilijoiden välillä vielä tänäkin päivänä vallitsevasta epätasa-arvoisesta asetelmasta paitsi mediaurheilun, myös laajemmin kilpa- ja huippu-urheilun piirissä. Toisaalta kriittinen ote tutkimuksessani näyttäytyy myös päämääränäni tavoittaa aineistosta myös toisenlaiset, naisurheilusta vakavasti otettavaa kuvaa välittävät representoinnin tavat. Kriittinen tarkastelunäkökulma kohdistuukin paitsi tutkimuskohteeseeni, myös sitä ympäröivään aikaisempaan tutkimustietoon.

Konteksti ja kontekstuaalisuus

Kriittinen diskurssianalyysi pitää sisällään ajatuksen siitä, että kielenkäyttöön liittyviä tulkintoja tehtäessä on keskeistä huomioida missä kontekstissa kieltä käytetään. Diskurssien luomia merkityksiä ei voida ymmärtää huomioimatta kontekstia. Merkitysten jäljille pääseminen vaatii viestintätilanteen, kulttuurin, ideologian ja menneisyyden tapahtumien huomioimista. (Wodak 1996, 19; Heracleous 2004, 181.) Tulkinat tapahtuvat siis suhteessa konteksteihin ja ne etenevät yksittäisestä tasosta kohti yleistä tasoa. Tämä tarkoittaa siirtymistä tekstin mikrokontekstista kohti tekstiin linkittyvää makrokontekstia, eli sosiaalista, kulttuurista, yhteiskunnallista ja historiallista kontekstia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 31-36.) Omassa tutkimuksessani tämä tarkoittaa lehtiteksteissä ilmenevän kielenkäytön tarkastelua suhteessa edellä mainittuihin makrotason konteksteihin.

Kontekstin käsite on hyvin laaja-alainen. Kontekstilla tarkoitetaan kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen sekä rajaavat merkityksen käyttämistä ja tulkitsemista. Se, miten laajasti konteksti kulloinkin ymmärretään, riippuu tarkastelun kohteesta ja tarkastelunäkökulmasta. Kon-

teksti nähdään diskurssitutkimuksen piirissä laaja-alaisuutensa lisäksi myös monikerroksisena. Samanaikaisesti voi olla läsnä erilaisia ja erikokoisia konteksteja. Tulkintojen teon näkökulmasta on keskeistä, että tutkija rajaa ja määrittelee, mitkä ovat ne keskeiset kontekstit, joihin hän tutkimusaineistoaan peilaa, ja joidenka pohjalta hän tulkintoja tutkimuskohteestaan tekee. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 28-30.)

Koska kontekstin käsite on hyvin moniulotteinen, on sen ympärille rakentunut myös useampia erilaisia jaotteluja. Omassa tutkimuksessani tarkastelen kontekstin käsitettä siitä näkökulmasta, miten läheltä tai vastaavasti kaukaa aineistoa tarkastellaan ja tulkintoja tehdään. Mitä ulommille, eli kauempaa tapahtuville tarkastelun kehille edetään, eli mitä laajempi konteksti tarkastelussa huomioidaan, sitä tiukemmin kiinnitytään myös kriittisen diskurssianalyysin traditioon. Näkökulmani kontekstin rajaamisessa pohjautuu siis mikro- ja makrotason kontekstien tarkasteluun. Mikro- ja makrotason suuntaisille konteksteille on olemassa erilaisia jaotteluja. Esimerkiksi Jokinen ym. (1993) jakavat kontekstin kahteen ulottuvuuteen, jotka voidaan karkeasti ymmärtää mikro- ja makrotason konteksteiksi. Toisessa tutkija tarkastelee ja tekee tulkintoja aineistostaan sen luoman todellisuuden piirissä. Toisessa tarkastelu ja tulkintojen teko puolestaan ulottuu aineiston ulkopuolelle. (Jokinen ym. 1993, 30-33.) Fairclough'n jaottelu, johon oma tutkimukseni menetelmällisesti kiinnittyy, sisältää kolme tasoa. Näitä ovat tilannekonteksti, ympäröivien institutionaalisten käytäntöjen konteksti sekä yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaiskehys (Fairclough 1997, 85).

Intertekstuaalisuus

Kun tutkimuksessa tarkastelu ulottuu itse tutkimuskohteen ulkopuolelle, eli kun huomioidaan tilannekontekstia laajempia konteksteja, korostuu analyysissa kielenkäytön intertekstuaalisuuden huomioiminen. Intertekstuaalisuuden käsite on alun perin Julia Kristevan vuonna 1967 esittelemä. Taustalla toimi Mihail Bahtinin ajatus siitä, että jokaisen kielenkäyttötilanteen jokaisessa sanassa kuuluu sanan aiemmat käytöt ja että kaikki kielenkäyttö on näin ollen muiden tekstien kyllästämää. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 118; Wallace 1992, 67.) Intertekstuaalisuudella tarkoitetaan siis kielenkäytön suhdetta aikaisempiin kielenkäyttötilanteisiin. Tekstit tai puhe eivät synny koskaan tyhjiöön, vaan niillä on aina joko näkyvä tai näkymätön suhde muihin teksteihin tai puheisiin. Aina kun kieltä käytetään, käytetään toisten jo käyttämiä sanoja, lainataan toisen jo käyttämiä ilmauksia ja kierrätetään merkityksiä, jotka ovat olleet olemassa jo ennen kulloistakin kielenkäyttötilannetta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 116-117.) Tekstin merkitys ei siis synny koskaan yksin, vaan se on tunnistettavissa sen yhteyksistä toisiin teksteihin ja diskursseihin. Kunkin merkin merkitys syntyy suhteista tai pikemminkin eroista muihin merkkeihin (Lehtonen 1996, 64).

Kriittisen diskurssianalyysin piirissä puhutaan intertekstuaalisesta analyysistä, joka erottautuu lingvistiksestä analyysistä kohdistumalla nimenomaan tekstin ja diskursiivisten käytäntöjen välisten suhteiden tarkasteluun (ks. mm. Fairclough 1997, 84). Fairclough (1997, 100) kuvaakin intertekstuaalisen analyysi-

sin olevan silta ”tekstin” ja ”diskursiivisten käytäntöjen” välillä. Intertekstuaalissa analyysissä tekstiä tulkitaan korostaen vallalla olevia diskurssikäytäntöjä ja etsitään tekstistä jälkiä diskurssikäytännöistä. Analyysissä tarkastellaan tekstien tuottamisen ja kuluttamisen prosesseja sekä sitä, miten niissä nojaututaan erilaisiin diskursseihin. Lisäksi tarkastelun kohteena on tekstien muuntuminen ja sisältyminen edelleen toisiin teksteihin. (Fairclough 1997, 84, 100.)

Intertekstuaalisuus voi ilmetä kommunikaatiotapahtumassa myös diskurssien päällekkäisenä esiintymisenä. Kun useampi eri diskurssi esiintyy yhdessä samassa kommunikaatiotapahtumassa, puhutaan diskurssienvälisyydestä, eli interdiskursiivisuudesta. (Jorgensen & Phillips 2002, 73; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 129; Fairclough 1995, 56; Fairclough 1992, 117-118.) Tällä kuvataan laajempien kielenkäytön kokonaisuuksien sekoittumista, jota on vaikea paikantaa pelkästään sana- tai lausetasolla. Diskurssien sekoittumista voidaan kuvata resurssien, käytänteiden ja merkitysten risteymänä, jossa useat diskurssit leikkaavat toisiaan tai niiden järjestyminen on vielä vakiintumatonta. Diskurssien sekoittuminen voi olla joillekin representointitavoille ominaista. Useimmiten se on kuitenkin merkki muutoksesta tai poikkeuksellisesta tilanteesta ja siksi mielenkiintoinen analysoinnin kohde. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 129, 136.) Diskurssien ja diskurssijärjestysten välisiä suhteita analysoimalla voidaan todentaa diskursiivista toisintoa ja muutosta. Uudenlaisen diskurssien esiintymisen myötä rajat sekä diskurssijärjestysten sisällä että niiden välillä muuttuvat. (Jorgensen & Phillips 2002, 73.)

4.4 Aineiston analyysi

Rakensin tutkimukseni analyysimetodin analyysin edetessä vaihe kerrallaan palvelemaan juuri oman tutkimukseni tarkoitusperiä. Analyysistä muodostui monivaiheinen kokonaisuus, joka eteni vaihe vaiheelta, välillä takapakkaa ottaen ja edelliseen vaiheeseen palaten ja sitten taas uusia suuntia hakien. Tällainen hieman epäjohdonmukainen eteneminen on tyypillistä diskurssintutkimukselle. Pietikäinen ja Mäntynen (2009) kuvaavat diskurssintutkimusta lineaarisuuden sijaan spiraalimaiseksi; Tutkimusprosessi etenee usein kiertoteitse, epäsuorasti ja jopa epäjohdonmukaisesti. Prosessi koostuu erilaisten vaiheiden vuorottelusta, takaisin palaamisesta, uudelleen tekemisestä ja vuoropuhelusta. Joskus myös analyysin edetessä löytyneet uudet suunnat voivat vaatia tutkimuskysymysten tarkentamista tai muuttamista. Tutkimuskysymykset ja analyysi ovatkin vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja kirkastuvat tutkimuksen edetessä. Tämä spiraalimaisuus tekee prosessin kuvaamisen ja auki kirjoittamisen varsin haasteelliseksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 141-143, 168.)

Koska diskurssintutkimuksessa tutkimusaineistoa lähestytään teorian lisäksi aineiston itsensä ehdoilla, ei voida nojautua pelkästään johonkin valmiiseen malliin, jonka kautta saataisiin täsmälliset vastaukset tutkimuskysymyksiin. Jokainen tutkimus onkin suunniteltava vastaamaan juuri kyseisen tutkimuksen erityispiirteitä. (Jorgensen & Phillips 2002, 76.) Lisäksi diskurssintutki-

muksen keskeinen tavoite, yhdistää kielenkäytön mikrotaso laajempiin makrotason konteksteihin ja sosiaaliseen toimintaan, johtaa monesti siihen, että analyysissä on hyödynnettävä useita eri menetelmiä ja analyysia on paloiteltava osiin prosessin aikana (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 163-164). Analyysin edessä muodostamani metodi pohjautuu perusajatukseltaan kriittisen diskurssi-analyysin perinteestä ponnistavaan Fairclough'n kolmiulotteiseen malliin (ks. esim. Fairclough 1995, 98). En etene analyysissäni täysin mallin mukaisessa järjestyksessä, mikä on mallia soveltaville tutkimuksille tyypillistä (ks. Jorgensen & Phillips 2002, 77). Mallin kolme ulottuvuutta ovat kuitenkin kaikki vahvasti analyysissä läsnä ja mallin keskeinen lopputulema, ideologinen tarkastelu toimii analyysini keskeisenä päämääränä. Vaikka metodini nojautuu vahvasti Fairclough'n malliin, hyödynnän analyysin eri vaiheissa myös muita aineiston analysointiin kehitettyjä metodeja, kuten sisällön analyysia ja määrällisen tarkastelun malleja. Metodiani voikin kutsua diskurssintutkimukselle tyypilliseen tapaan monimenetelmälliseksi.

Kuvaan seuraavissa alaluvuissa ensin Fairclough'n analyysimallin perusajatuksiltaan ja sen jälkeen oman analyysini etenemisen vaihe vaiheelta. Pidän tällaista analyysivaiheiden seikkaperäistä aukikirjoittamista tärkeänä ensinnäkin tutkimuksen luotettavuuden kannalta, mutta myös tehdäkseni näkyväksi usein niin epämääräiseksi jäävän diskurssianalyttisen tutkimuksen menetelmällisen osuuden.

4.4.1 Fairclough'n kolmiulotteinen malli

Kriittisen diskurssianalyysin keskeinen tehtävä on nostaa esiin sosiaalisia ongelmia tutkimalla diskurssien ideologista toimintaa. Tarkastelun kohteena on vallan ilmeneminen diskurssissa. Fairclough on suunnitellut metodinsa paljastamaan nimenomaan ideologioita ja tuomaan esiin kuinka hallinta toimii tekstin ja kielen välityksellä. (van Dijk 1997, 22; Liao & Markula 2009, 31.) Liao ja Markula (2009) toteavat Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin mallin soveltuvan hyvin feministiseen tutkimukseen, jossa selvitetään urheilumedian välittämiä ideologisesti rakentuneita naiseuden merkityksiä. Merkitykset rakentuvat muun muassa marginalisoinnin, trivialisoinnin ja seksuaalisoinnin kautta ja näin ollen alistavat naisurheilijoita ja säilyttävät miesvaltaisuutta urheilussa. (Liao & Markula 2009, 31-32.)

Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin kolmiulotteisen mallin perustana voidaan pitää kontekstuaalisuutta. Mallin idea pohjautuu kolmen eri ulottuvuuden, eli kontekstin huomioimiseen analyysissä. Ulottuvuudet muodostuvat *tekstistä* (kommunikointitilanteen sisällön kuvailu), *diskurssikäytännöistä* (intertekstuaalinen analyysi) ja *sosiaalisista käytännöistä* (ideologisen hallinnan analyysi). (Jorgensen & Phillips 2002, 81; Liao & Markula 2009, 32.) Analyysi etenee mikrotasolta makrotasolle lähtien liikkeelle aineiston kuvailusta (teksti) ja edeten tulkinnan (diskurssikäytäntö) kautta selittämiseen (sosiaalinen käytäntö) (Fairclough 1995, 97). Analyysissä on tarkoitus tarkastella ulottuvuuksia erikseen, mutta myös jäljittää niiden välisiä systemaattisia yhteyksiä. Jorgensenin ja Phillipsin (2002) mukaan Fairclough'n mallin vaiheiden järjestys tulisi nähdä

ideaalina tyyppinä: Tutkimuksen ei tarvitse noudattaa mallin kehystä suoravii-
vaisesti, vaan tutkija voi siirtyä useita kertoja ulottuvuuksien välillä eteen ja
taaksepäin (Jorgensen & Phillips 2002, 77.) Omassa tutkimuksessani toimin juu-
ri näin. Hermeneuttisen tutkimusotteen mukaisesti otan analyysin edetessä vä-
lillä etäisyyttä aineistoon tarkastellen sitä ikään kuin ulkopuolelta, makrokon-
tekstin tasolla palatakseni taas tarkastelemaan tekstiä läheltä.

Mallin ensimmäinen ulottuvuus, eli *tekstit* muodostuvat kyseessä olevan
kommunikaatiotapahtuman sisällöistä. Analyysi ja tulkinta tapahtuvat ainoas-
taan kyseisten tekstien tasolla, eli mikrotason tilannekontekstissa. Analyysi
kohdistuu sekä tekstin merkitykseen että sen muotoon. Tekstin tasolla voidaan
toteuttaa perinteistä lingvististä analyysia, jossa keskitytään tulkitsemaan esi-
merkiksi tekstin sanastoa ja kielioppia. Tekstianalyysiin kuuluu kuitenkin myös
laajempi tekstin kokonaisrakenteen tarkastelu. (Fairclough 1997, 79.) Keskeinen
analyysitapa tässä vaiheessa on *kuvailu*, joka voi Fairclough'n mukaan kohdis-
tua muun muassa tekstin järjestymiseen, sanamuotoihin, metaforiin ja kieliop-
piin. Kuvailun avulla pyritään analysoimaan millaista versiota todellisuudesta,
sosiaalisista identiteeteistä ja sosiaalisista suhteista teksti rakentaa ja millä ta-
voin se sen tekee. (ks. Jorgensen & Phillips 2002, 60; Liao & Markula 2009, 32.)
Fairclough (1997, 80) korostaa, että analyysissä on tärkeää ottaa huomioon
myös se, mitä tekstistä puuttuu. Omassa tutkimuksessani tekstin tasolla tapahtu-
va tarkastelu kohdistuu naisiihtäjien representointeihin Urheilulehden teks-
teissä. Keskeinen tutkimusaineistolle esittämäni kysymys kuuluu: Miten nais-
iihtäjistä teksteissä kirjoitetaan - Millaisen kielenkäytön kautta naisiihtäjistä
muodostuvat kuvaukset teksteissä rakentuvat?

Mallin toinen ulottuvuus, *diskurssikäytäntö* toimii eräänlaisena välitasona
tekstin ja sosiokulttuurisen käytännön välillä muodostaen myös kytköksen näi-
den välille. Sosiaalisen konstruktionismin perusidean mukaisesti sosiokulttuu-
risista käytännöistä kumpuavat diskurssikäytännöt vaikuttavat siihen, mil-
laiseksi tekstit muodostuvat ja toisaalta teksteissä tuotetut diskurssikäytännöt
vaikuttavat taas sosiokulttuuriin käytäntöihin. (ks. Fairclough 1997, 81-82;
1995, 97.) Diskurssikäytännön analyysi keskittyy siihen kuinka tekstit on tuotet-
tu ja kuinka niitä kulutetaan (Jorgensen & Phillips 2002, 82). Siinä missä tekstin
tasolla analyysissa korostui kuvailu, siirrytään diskurssikäytännön analyysissa
tulkintaan (Fairclough 1995, 97). Analyysin kohteena ovat tekstin kielelliset piir-
teet, joita tulkitaan sijoittamalla ne yhteiskunnalliseen kontekstiin. Fairclough
kuvaa tulkintaa kulttuuriseksi, sillä se sitoo tekstin diskurssijärjestelmän raken-
tamalle kulttuurin alueelle (Fairclough 1997,84). Kiinnostus kohdistuu ennen
kaikkea teksteissä esiintyviin diskursseihin ja niiden välisiin yhteyksiin (Liao &
Markula 2009, 33). Diskurssikäytännön analyysi onkin intertekstuaalista ana-
lyysia, jossa pyritään erittelemään kaikkia niitä diskurseja, jotka esiintyvät
tekstissä yhdessä (Fairclough 1997,84). Intertekstuaalisuus voi esiintyä teksteis-
sä joko suorina viittauksina muihin teksteihin tai interdiskursiivisuutena, eli
useiden diskurssien tai genrejen yhtäaikaisena esiintymisenä yhdessä kommu-
nikaatiotapahtumassa (Liao & Markula 2009, 33-36; Jorgensen & Phillips 2002,
74). Omassa tutkimuksessani diskurssikäytännön analyysi tarkoittaa ensinnä-

kin aineiston diskurssien tunnistamista ja nimeämistä. Varsinainen tulkinta tapahtuu analysoimalla sekä diskurssien keskinäisiä suhteita että niiden linkittymistä sosiokulttuuriseen kontekstiin. Esitän aineistolleni muun muassa seuraavia kysymyksiä: Mitä naishiihtäjistä kirjoitetaan? Millaisten diskurssien kautta naishiihtäjät tulevat teksteissä representoiduiksi? Millaisista elementeistä nämä diskurssit puolestaan rakentuvat? Esiintyvätkö diskurssit yksin vahvistaen diskurssikäytäntöä vai esiintyvätkö ne päällekkäin intertekstuaalisuuden hengessä? Nouseeko jokin diskurssi hegemoniseen asemaan esimerkiksi tiettyä ajanjaksona? Millaisia muutoksia diskurssien esiintymisessä on tutkimusajanjakson aikana tapahtunut?

Sosiaalisen käytännön tasolla tapahtuvaa analyysiä Fairclough kuvaa *selittämiseksi*. Analyysin tavoitteena ja koko tutkimuksen lopullisena johtopäätöksenä on tarkoitus selittää miten valta ja ideologiat näyttäytyvät aineiston teksteissä ja miten ne vaikuttavat sosiaaliseen todellisuuteen. (ks. Fairclough 1995, 98, 134.) Tutkimuksen lopulliset johtopäätökset syntyvät diskurssikäytäntöjen ja laajempien sosiaalisten käytäntöjen välisten suhteiden analysoinnin myötä. Analyysissä keskitytään tarkastelemaan noudattavatko aineiston diskurssikäytännöt vallitsevia diskurssijärjestyksiä, vai uusintavatko ne niitä ja millaisia ideologisia, poliittisia tai sosiaalisia seurauksia sillä on. (Jorgensen & Phillips 2002, 69, 86-87.) Sosiaalisen käytännön tasolla tapahtuva analyysi erottaa kriittisen diskurssianalyysin muista diskurssianalyysin metodeista. Sen lopullisena tavoitteena on paljastaa, miten yhteiskunnassa vallitsevia alistussuhteita pidetään yllä hegemonisten diskurssien välityksellä ja aikaansaada muutosta kohti vaihtoehtoisia ja tasa-arvoisempia kielenkäyttötapoja. (ks. Fairclough 1995, 86; Liao & Markula 2009, 37.) Lopulliset johtopäätökset, jotka koko analyysin lopuksi muodostan syntyvät vastauksista seuraaviin kysymyksiin: Kuvataanko naishiihtäjä teksteissä ajalleen perinteistä naiskuvaa mukailleen vai siitä poiketen? Millaisia ideologisia seurauksia erilaisilla tavoilla representoida naishiihtäjiä on ensinnäkin naishiihtoon ja naisurheilun ja toisaalta myös yleiseen yhteiskunnassa vallitsevaan naiskäsitukseen? Tuotetaanko naishiihtäjistä toisarvoista kuvaa mieshiihtäjien rinnalla vai osoittautuvatko representaatiot tasa-arvoistaviksi? Ja lopulta päätän analyysini vastaamalla kysymykseen siitä, millaista naishiihtäjien, tai ylipäätään naisurheilijoiden representoinnin tulisi olla ja millä keinoin se voitaisiin saavuttaa.

Fairclough'n mallin ulottuvuudet on analyysin tasolla vaikea erottaa toisistaan, sillä diskurssikäytäntöjen analyysi limittyy sekä tekstianalyysiin että sosiokulttuurisen ulottuvuuden analyysiin. Oma analyysini alkaa tekstianalyysillä, etenee diskurssikäytäntöjen analyysiin ja palaa taas tekstianalyysin pariin tarkentamaan siinä syntyneitä luokituksia. Sosiokulttuurinen ulottuvuus on analyysissäni läsnä esiyymmärryksen tasolla jatkuvasti. Varsinainen sosiokulttuurisen ulottuvuuden analyysi eli *selittäminen* tapahtuu kuitenkin vasta analyysin viimeisessä vaiheessa.

4.4.2 Tekstianalyysi I – Ylätason diskurssien rakentuminen

Analyysin ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa liikuin tekstin tasolla. Keskityin tarkastelussani vain tekstiin ja siinä rakentuviin kuvauksiin naishihtäjistä kiinnittämättä huomiota kontekstiin, historiallisuuteen tai yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin. Vaikka esiymmärrykseni naisurheilijan representoinnista oli vankka ja väistämättä jatkuvasti tarkasteluni taustalla, pyrin analysoimaan tekstiä tässä vaiheessa ilman ennako-oletuksia. Analyysini kohdistui teksteissä esiintyvään kielenkäyttöön, jota keskityin tässä ensimmäisessä vaiheessa Fairclough'n mallin mukaisesti kuvailemaan.

Ennen varsinaista analyysini aloitusta tein aineistoa itselleni tutuksi lukemalla sitä läpi useaan kertaan. Jo tässä vaiheessa aineistosta alkoi selvästi nousta erilaisia teemoja ja erilaisia tapoja kuvata naishihtäjiä. Erityisesti tutkimuskysymyksen suunnassa aineistosta alkoi erottua niin sanotut merkitykselliset ja neutraalit naishihtäjiin kohdistuvat kuvaukset. Aineiston useamman lähilukukerran jälkeen aloin etsimään aineistosta kantavia teemoja, toistuvia tapoja representoida naishihtäjiä. Yksittäisten kirjoitusten tai lausumien sijaan aloitin siis analyysini koko aineiston kattavalla tarkastelulla. Useiden aineiston läpikäyntien ja luokittelukokeilujen jälkeen erottautui aineistosta selkeästi kaksi leimallista tapaa representoida naishihtäjiä, joista kumpikin muodostuu kahdesta vastaparista. Näistä ensimmäisessä naishihtäjä representoidaan joko urheilun tai vastaavasti yksityiselämän kautta ja toisessa representointi on selvästi sukupuolittunutta tai vastaavasti sukupuolineutraalia. Koska nämä kaksi kantavaa teemaa esiintyvät aineistossa useimmiten päällekkäin, muodostin niistä neljä kategorialla sisältävän nelikentän (ks. Kuviot 1). Samalla rakentui luokittelu aineiston neljästä ylätason diskurssista (*hihtäjädiskurssi*, *naishihtäjädiskurssi*, *yksilödiskurssi* ja *naiseusdiskurssi*). Tämän jälkeen kävin koko aineiston läpi tarkastellen sitä nelikentän muodostaman viitekehyksen läpi. Merkitsin tekstiin värikoodein, mihin nelikentän osioon ne tulkintani mukaan kuuluivat.

	Urheiludiskurssi	Siviilidiskurssi
Sukupuoli-neutraali representointi	<i>Hiihtäjädiskurssi</i>	<i>Yksilödiskurssi</i>
Sukupuoli-korostainen representointi	<i>Naishihtäjädiskurssi</i>	<i>Naiseusdiskurssi</i>

KUVIO 1 Ylätason diskurssit

4.4.3 Tekstianalyysi II - Diskurssiverkoston rakentuminen

Siirtyessäni tekstianalyysin toiseen vaiheeseen, siirryin deduktiivisesta aineiston tarkastelusta induktiiviseen tarkasteluun. Tällainen deduktiivisen ja induktiivisen analyysiotteen vuorottelu on tyypillistä diskurssintutkimukselle, jossa metodi rakentuu vaihe vaiheelta analyysin edetessä. Läksin tarkastelemaan jokaisen ensimmäisessä vaiheessa muodostuneen ylätason diskurssin mukaisen tekstikokonaisuuden sisältöjä erikseen. Tässä vaiheessa hyödynsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää muodostaakseni tarkan kuvauksen siitä, millaisista kokonaisuuksista ylätason diskurssit muodostuvat.

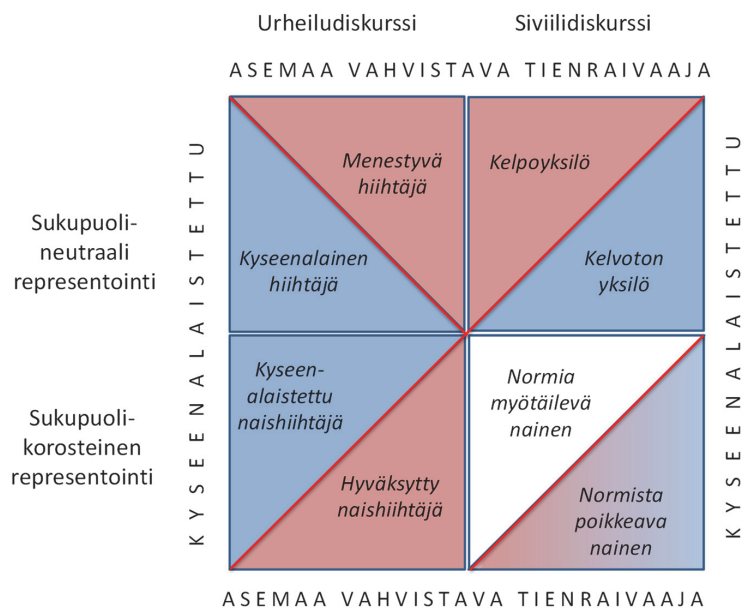
Ennen ensimmäistä sisällönanalyysin vaihetta määrittelin analyysiyksiköksi sellaisen selkeän ajatuskokonaisuuden, jossa naishiihtäjä representoidaan jostakin selkeästä yksittäisestä näkökulmasta käsin. Se saattoi siis olla yksi tai useampi lause tai vain osa lauseesta. Kuvaan tässä muodostamaani analyysiyksikköä ensimmäisen tason analyysiyksiköksi, sillä analyysin myöhemmässä vaiheessa muodostin toisenkin (toisen tason) analyysiyksikön.

Sisällönanalyysin ensimmäisen vaiheen, redusoinnin eli ilmausten pelkistämisen toteutin muodostamalla pelkistykseen jokaisesta tekstistä erottelemastani ensimmäisen tason analyysiyksiköstä. Kirjoitin pelkistykset suoraan erillisiin Excel-ohjelman taulukoihin ylätason diskurssien jaottelun mukaisesti. (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113; Miles ja Huberman 1994, 247–249.) Pelkistystä muodostui koko aineistoista yhteensä 1633 kappaletta. Samalla merkitsin jokaisen pelkistykseen kohdalle, mikä on sen yhteydessä käytetty, naishiihtäjään kohdistuva lauseen subjekti (etunimi, sukunimi, lempinimi, tyttö, nainen jne.) ja kuka on representoinnin tuottaja (toimittaja, naishiihtäjä itse, valmentaja jne.). Lisäksi merkitsin naishiihtäjistä käytetyt sukupuolittuneet termit niiden pelkistysten yhteyteen, joissa kyseisiä termejä esiintyi. Jotta pystyin paikantamaan yksittäiset pelkistykset tutkimusaineistosta myöhemmin, merkitsin jokaisen pelkistykseen yhteyteen tarkat tiedot (vuosi, lehden numero, sivunumero) sen sijainnista alkuperäisessä aineistossa.

Kun ilmaukset oli pelkistetty, siirryin analyysissäni ryhmittelyyn. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä ryhmittely tapahtuu kahdessa vaiheessa (klusterointi ja abstrahointi). Klusteroinnilla tarkoitetaan ensimmäisen tason ryhmittelyä, jossa pelkistykset jaotellaan ryhmiin samankaltaisuuksien mukaan. Abstrahoinnin, eli käsitteellistämisen vaiheessa yhdistellään klusteroinnissa muodostuneita ryhmiä niin kauan kuin se on aineiston sisällön kannalta mahdollista. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115.) Analyysini ei noudattanut tiukasti tätä induktiivista, systemaattisesti etenevää rakennetta, vaan klusteroinnin ja abstrahoinnin vaiheet vuorottelivat ja sekoittuivat analyysissäni. Analyysin edetessä palasin useaan otteeseen muuttamaan ja tarkentamaan ensimmäisen tason luokituksia.

Kun kaikki ylätason diskurssien mukaiset tekstikokonaisuudet oli luokiteltu, tarkastelin vielä koko aineistoa sisällönanalyysillä muodostamieni luokitusten valossa. Tämä ylätason diskurssien yhtäaikainen tarkastelu osoitti, että aineiston ryhmittely kaipasi vielä tarkennusta. Osa alaluokista ja pelkistyksistä siirtyi diskurssista toiseen ja ryhmittely muuttui joiltakin osin.

Lopullisen abstrahoinnin tuloksena syntyi luokitus, jossa kaikista nelikenttään sijoittuvista ylätason diskurssista muodostui kaksi toisilleen vastakohtaista diskurssia (ks. Kuvio 2). Nelikentästä muotoutui näin ollen ”kahdeksikkokenttä”. Kuvaan näitä kahdeksaa diskurssia analyysini päädiskurssiksi. Päädiskurssit puolestaan rakentuvat jokainen vielä 2-4 niin sanotusta alatasen diskurssista, joita on kaikki päädiskurssit mukaan lukien yhteensä 23 kappaletta.

KUVIO 2 Päädiskurssit

4.4.4 Tulkitseva diskurssikäytännön analyysi - Diskurssien, diskurssiverkon ja muutoksen kuvaus

Analyysini diskurssikäytänteitä koskevassa vaiheessa siirryin mekaanisesta tekstin luokittelusta ja sen kuvailusta tulkinnan vaiheeseen. Tässä vaiheessa tarkasteluni kohdistui muodostamieni diskurssien sisällölliseen ja muodolliseen rakentumiseen sekä diskurssien kokonaisverkostoon, eli diskurssijärjestykseen, joka on osa diskurssikäytännön analyysia. Tässä vaiheessa tarkastelin aineistoa myös määrällisesti. Koska diskurssikäytännön ja sosiokulttuurisen käytännön analysointi on päällekkäistä, sisältyi tähän analyysini vaiheeseen jo osittain Fairclough'n mallin mukaista sosiokulttuurisen käytännön analyysia.

Tässä vaiheessa määrittelin aineistolleni uuden analyysiyksikön (toisen tason analyysiyksikkö), johon suhteutettuna toteutin diskurssien välisen tarkastelun sekä diskurssien esiintymisen ajallisen tarkastelun. Tämä toisen tason analyysiyksikkö muodostui yksittäisessä jutussa esiintyvistä representoinnin kohteesta (esim. kaikki Marja-Liisa Kirvesniemen liittyvät maininnat yksittäisessä

letijutussa). Kohteeksi määrittyi joko yksittäisen naishihtäjän representointi, useamman naishihtäjän representointi tai yleisesti naishihtäjiin liittyvä representointi. Toisen tason analyysiyksikkö saattoi siis pitää sisällään yhden tai useamman ensimmäisen tason analyysiyksikön, eli sisällönanalyysin tasolla muodostetun pelkistyksen. Koko aineistosta muodostui yhteensä 670 toisen tason analyysiyksikköä, joista 450 muodostui yksittäisen naishihtäjän ja 174 naishihtäjryhmän representoinneista. Loput 46 yksikköä muodostuivat yleisistä naishihtäjiin kohdistuvista representoinneista.

Diskurssikäytännön analyysin ensimmäinen osuus kohdistui yksittäisiin diskursseihin ja niiden rakentumiseen. Tarkastelin eri diskursseja naishihtäjistä käytettyjen sukupuolittuneiden termien, lauseen subjektien ja representaatioiden tuottajien valossa. Laskin kyseisten muuttujien esiintymiskertoja eri diskursseissa ja muutin ne prosenttiosuuksiksi mahdollistaakseni niiden suunnassa tapahtuvan diskurssien välisen vertailun. Lisäksi tarkastelin representoinnin kohdetta, eli toisen tason analyysiyksikön muotoa diskursseittain. Pyrin siis selvittämään onko jollekin diskurssille tyypillistä kohdistaa representaatiot yksittäiseen naishihtäjään ja toiselle taas useampaan naishihtäjään tai naishihtäjiin yleensä.

Diskurssikäytäntöä koskevassa analyysin toisessa osassa kohdistin tarkasteluni teksteissä esiintyvien diskurssien välisiin suhteisiin. Nimesin kyseisen analyysivaiheen intertekstuaaliseksi analyysiksi, jossa korostui erityisesti tekstien interdiskursiivisten piirteiden tarkastelu. Analyysissani tarkastelin sitä missä määrin eri diskurssit (päädiskurssit ja alatason diskurssit) esiintyivät yhtäaikaista yksittäisten naishihtäjien representoinneissa. Suhteutin esiintymiset siis toisen tason analyysiyksikköön. Toteutin analyysin laatimalla ristiintaulukoinnin, jossa näkyi kunkin päädiskurssin ja alatason diskurssin esiintymiskerrat aineiston muiden diskurssien kanssa jokaista toisen tason analyysiyksikköä kohden. Tämän perusteella tein tulkintoja siitä, mitkä diskursseista esiintyvät usein yhdessä (yhteystyössä toimivat diskurssit) rakentaen tietynlaista profiilia naishihtäjistä, ja minkä diskurssien kohdalla esiintyminen muiden diskurssien kanssa on puolestaan satunnaisempaa. Interdiskursiivisuuden hengessä kiinnostukseni kohdistui erityisesti päädiskurssien rajat ylittävien alatason diskurssien esiintymiseen yhtäaikaista. Lisäksi tein tulkintoja useimmiten yksinään esiintyvistä diskursseista, jotka osaltaan vahvistavat kyseistä diskurssikäytäntöä.

Diskurssikäytännön analyysin kolmannessa osassa tarkasteluni kohdistui naishihtäjien representoinneissa tapahtuneisiin muutoksiin koko tutkimusajanjakson, eli vuosien 1905-2010 välisenä aikana. Toteutin analyysin tarkastelemalla representaatioita rakentavien diskurssien määrällistä esiintymistä eri aikoina. Laskin jokaisen alatason diskurssin, päädiskurssin ja ylätason diskurssin esiintymiskerrat jokaisen tutkimusaineistossa mukana olleen vuoden osalta. Diskurssien esiintymisen suhteutin toisen tason analyysiyksikköön, eli tarkasteluni kohdistui siihen, kuinka moni naishihtäjä representoitiin kunkin diskurssin kautta kunakin vuotena. Laskin esiintymiskerroille myös prosenttiosuudet, joka mahdollisti sekä vuosittaisen, diskurssien keskinäisen vertailun että diskurssittaisen vuosien välisen vertailun.

Vuosittaisen analyysin valmistuttua jaoin aineiston neljään ajanjaksoon, joita jokaista tarkastelin niissä esiintyvien tai vastaavasti heikosti tai ei ollenkaan esiintyvien diskurssien näkökulmasta. Suhteutin ajanjaksottaiset diskurssien esiintymiset yksittäisten juttujen yhteydessä esiintyneisiin naishihtäjärepresentointeihin (toisen tason analyysiyksikkö). Esitänkin diskurssien esiintymisten muutokset kuvaamalla kuinka monessa prosentissa kunkin ajanjakson naishihtäjärepresentointeja kukin diskurssi esiintyy (ks. Kuviot 3 ja 4).

4.4.5 Selittävä analyysi – Tulkintojen selittäminen

Analyysin viimeisessä vaiheessa muodostin tutkimukseni lopulliset päätelmät, jotka tuon esiin johtopäätelmien omaisessa luvussa 7. Tässä vaiheessa tarkastelin aineistosta muodostamaani diskurssien kenttää Fairclough'n mallin kolmannen ulottuvuuden, eli sosiokulttuurisen käytännön näkökulmasta. Sosiokulttuurinen konteksti, johon aineistosta muodostamiani diskurssikäytäntöjä ja niissä tapahtuneita muutoksia peilaan, muodostuu suomalaisesta yhteiskunnasta ja urheilukulttuurista, sekä niiden piirissä vallinneesta naisen ja naisurheilijan asemasta eri aikoina.

Tässä analyysini viimeisessä vaiheessa selitin Fairclough'n mallin mukaisesti niitä havaintoja ja tulkintoja, joita olin analyysissani tehnyt. Samalla vastasin kysymykseen, miksi naishihtäjistä on eri aikoina kirjoitettu analyysini osoittamilla tavoilla ja millaisia vaikutuksia näillä aineistosta muodostamillani representoinnin tavoilla on sosiokulttuurisen tason eri konteksteihin.

Tarkasteluni kohdistui tekstissä esiintyviin ja sen taustalla tunnistettaviin valtasuhteisiin ja ideologioihin, jotka selittävät representoinnin tapoja ja niissä tapahtuneita muutoksia (ks. tarkemmin alaluvussa 4.4.1 esiin tuomani aineistolle esitettävät kysymykset sosiaalisen käytännön tason analyysissa).

TAULUKKO 2 Koonti aineiston analyysin vaiheista

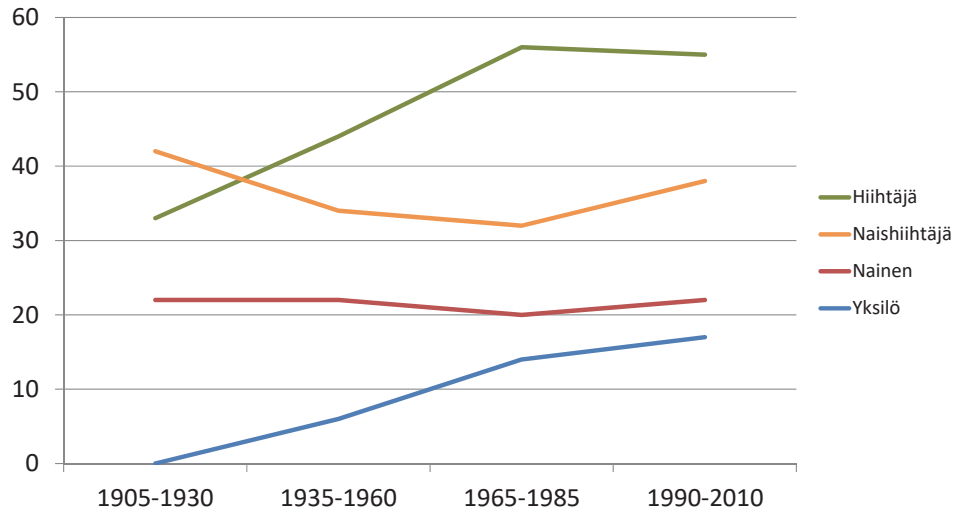
Analyysivaihe	Analyysitaso	Analyysin tulos
Tekstianalyysi I Kielenkäytön kuvailu	Kuvailu <i>mitä/ miten?</i>	Ylätason diskurssien (4 kpl) rakentuminen
Tekstianalyysi II (Sisällön analyysi)	Kuvailu	Diskurssiverkoston rakentuminen
Vaihe 1: redusointi (pelkistäminen)	<i>mitä/ miten?</i>	Representointien pelkistykset (1633 kpl)
Vaihe 2: klusterointi (ryhmittely)		Alatason diskurssit (23 kpl)
Vaihe 3: abstrahointi (käsitteellistäminen)		Päädiskurssit (8 kpl)
Diskurssikäytännön analyysi	Tulkinta	Diskurssien, diskurssiverkon ja muutoksen kuvaus
Vaihe 1: Diskurssien rakentuminen	<i>miten?</i>	Diskurssien kuvaus
Vaihe 2: Intertekstuaalinen analyysi		Diskurssien välisten suhteiden kuvaus
Vaihe 3: Diskurssien esiintymisen muutos		Representoinnin muutoksen kuvaus
Sosiokulttuurisen käytännön analyysi	Selittäminen	Tutkimusten johtopäätösten rakentuminen
Tulkintojen selittäminen	<i>miksi?</i>	

5 HIIHTÄJÄ, NAISHIIHTÄJÄ, YKSILÖ JA NAINEN - NAISHIIHTÄJÄDISKURSSIT

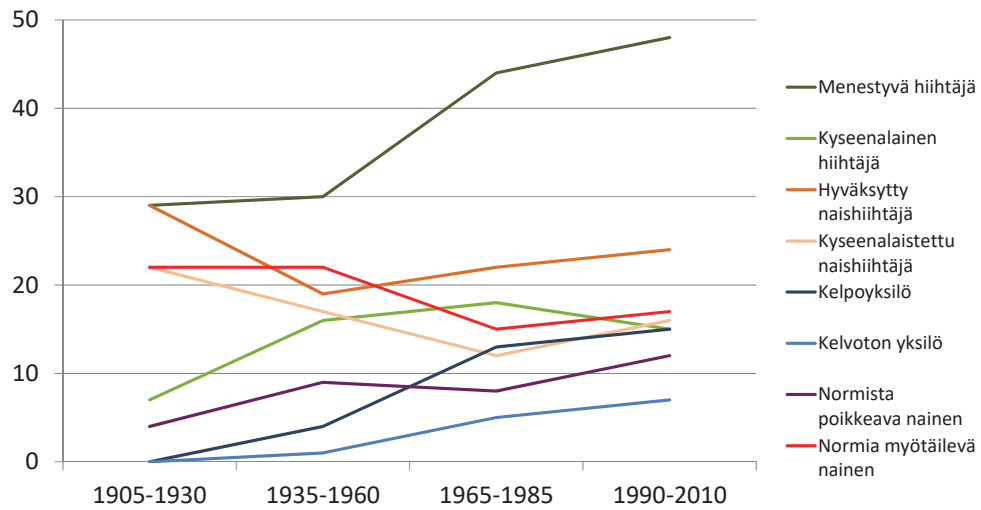
Tutkimusaineistoni muodostavissa Urheilulehden teksteissä naishiihtäjä esiintyy hiihtäjänä, naishiihtäjänä, yksilönä ja naisena. Se missä määrin nämä neljä ylätasen diskurssia esiintyvät naishiihtäjien representoinneissa vaihtelee sekä ajallisesti että yksittäisten naishiihtäjärepresentointien osalta. Sama pätee myös kahdeksaan päädiskurssiin, jotka alatason diskursseineen (yhteensä 23 kappaletta) kuvaan tarkemmin tässä luvussa. Yksittäisessä lehtijutussa esiintyvä naishiihtäjä voi siis tulla representoiduksi joko yhden tai useamman diskurssin kautta. Useampien diskurssien yhtäaikaista esiintymistä kuvaan yhteistyössä toimivien diskurssien käsitteellä. Yhteistyössä toimivan diskurssin kriteeriksi olen määrittänyt yhtäaikaisen esiintymisen yli kolmasosassa kulloisenkin diskurssin representointeja. Kuvaan diskurssien välisiä suhteita myös niiden muodostaman latauksen perusteella määrittäen niitä eri suhteissa toistensa kaltaisiksi tai vastakohtaisiksi representoinnin tavoiksi. Jokaisella päädiskurssilla ja useilla alatason diskursseilla on niin sanotut vastaparidiskurssinsa, jotka eivät kuitenkaan automaattisesti ja yksiselitteisesti ole toisilleen vastakohtaisia, vaan joiltain osin jopa samankaltaisia diskursseja.

Diskurssien määrällistä esiintymistä kuvaan päädiskurssien osalta yksittäisten naishiihtäjien representointeihin suhteutettuna. Päädiskurssien määrällisen esiintymisen vertailu tapahtuu siis suhteessa siihen, kuinka moni aineistossa yhden jutun tasolla esiintyvistä naishiihtäjistä representoidaan kunkin diskurssin kautta. Alatason diskurssien osalta määrällinen tarkastelu tapahtuu puolestaan representointeihin sisältyvien ilmausten määrän suunnassa. Tarkastelen diskurssien esiintymistä myös ajallisesti. Diskurssien esiintymisten vaihtelut tutkimusaineiston eri ajanjaksoina havainnollistuvat konkreettisesti kuvioissa 3 ja 4. Lisäksi kuvaan diskursseissa korostuvia representationaalisia piirteitä representoinnin tuottajan, kohteen ja siinä esitettyjen termien, sekä lauseen subjektin näkökulmasta. Tarkempaa kielellistä analyysia toteutan alatason diskurssien muodostamien representointien osalta. Runsaalla aineistositaattien määrällä haluan paitsi havainnollistaa tekemiäni tulkintoja, myös mahdollistaa lukijal-

le autenttisemman näkökulman saavuttamisen yli sadan vuoden ajanjaksoon sisältyviin naishihtäjärepresentointeihin.

KUVIO 3 Ylätason diskurssien prosentuaalinen esiintyminen Urheilulehden naishihtäjärepresentoinneissa eri ajanjaksoina

KUVIO 4 Päädiskurssien prosentuaalinen esiintyminen Urheilulehden naishihtäjärepresentoinneissa eri ajanjaksoina

5.1 Hiihtäjädiskurssi

Hiihtäjädiskurssissa naishiihtäjä representoidaan ensisijaisesti urheilijana (hiihtäjänä) ja kerronta on sukupuolineutraalia. *Hiihtäjädiskurssi* on koko aineistossa selvästi useimmin esiintyvä ylätasoinen diskurssi. Se esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1910 teksteissä ja vuodesta 1920 alkaen sen esiintyvyys on merkittävää. Kronologisesti tarkasteltuna diskurssin esiintyvyys aineiston teksteissä kasvaa tasaisesti toiseksi viimeiseen tarkasteluajanjaksoon saakka (ks. kuvio 3: 33%, 44%, 56%, 55%). *Hiihtäjädiskurssia* voidaan pitää kokoavana ylätasoinen diskurssina, joka muodostuu kahdesta toisilleen vastakohtaisesta päädiskurssista; *menestyvän hiihtäjän* ja *kyseenalaisen hiihtäjän* diskursseista. Kumpikin diskurssi jakautuu representationaalisten piirteidensä perusteella useampiin aladiskursseihin.

5.1.1 Menestyvä hiihtäjä

Menestyvän hiihtäjän diskurssi on aineiston päädiskursseista ylivoimaisesti kattavin. Kaikkiaan aineistossa esiintyvistä naishiihtäjiin kohdistuvista representoinneista 40 prosentissa (268 representointia) naishiihtäjä representoidaan menestyvänä hiihtäjänä. Diskurssi esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1910 teksteissä ja sen suhteellinen osuus kaikki diskurssit huomioiden kasvaa ajan myötä (ks. kuvio 4: 29%, 30%, 44%, 48%). Ensimmäisessä tarkasteluajanjaksossa (1905-1930) *menestyvän hiihtäjän* diskurssi on esiintymiseltään *hyväksytyin naishiihtäjän* diskurssin kanssa kaikkein voimakkain. Seuraavissa tarkastelujaksoissa *menestyvän hiihtäjän* diskurssi on selvästi muita diskursseja voimakkaammin esillä. Viimeisessä, vuosien 1990-2010 tarkastelujaksossa osuus on 48 prosenttia muiden diskurssien esiintymisen jäädessä 7-24 prosentin osuuteen.

Menestyvän hiihtäjän representoinneista 78 prosentissa on taustalla toimittajan ääni. Naishiihtäjä itse on representoijana 12 prosentissa kuvauksista. Menestyvästä hiihtäjästä kirjoitetaan useimmiten hänen koko nimellään, toisinaan myös joko pelkkää etunimeä tai pelkkää sukunimeä käyttäen. Diskurssi rakentuu pääsääntöisesti yksittäisten naishiihtäjien representoinneista. Ilmauksista 88 prosentissa kohteena on yksittäinen naishiihtäjä ja lopuissa 12 prosentissa ryhmä naishiihtäjiä.

Menestyvän hiihtäjän diskurssi on tutkimusasetelmani näkökulmasta ihan-teellinen. Siinä hiihtävä nainen representoidaan niiden toiveiden mukaisesti, mitä esimerkiksi nais- ja tasa-arvotutkimus urheilumeditalle esittävät. Diskurssissa naishiihtäjän representaatio rakentuu urheilussa onnistumisen ja menestymisen kuvailujen varaan, eikä sukupuoli näydy ilmauksissa millään tavalla. Toisin sanoen lukija ei pystyisi erottamaan kirjoitetaanko mies- vai naishiihtäjästä mikäli ilmauksessa ei mainittaisi hiihtäjän nimeä.

Menestyvän hiihtäjän diskurssi esiintyy merkittävän usein yksin, ilman muiden diskurssien läsnäoloa. Kaikkiaan menestyväksi hiihtäjäksi representoiduista naishiihtäjistä jopa 60 prosentin kohdalla representointi rakentuu ainoastaan kyseisen diskurssin varaan. Lopuissa 40 prosentissa menestyvän hiihtäjän representoinneista naishiihtäjä representoidaan myös muiden diskurssien

kautta. Muiden diskurssien esiintyminen *menestyvän hiihtäjän* diskurssin kanssa on satunnaista. Diskurssilla ei siis ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja. *Menestyvän hiihtäjän* diskurssi on ainut päädiskurssi, jonka voidaan katsoa saavuttaneen hegemonisen diskurssin aseman erityisesti tutkimusajanjakson loppuvaiheisiin tultaessa.

Menestyvän hiihtäjän diskurssin sisällä on havaittavissa neljä erilaista representoinnin tapaa, jotka toimivat *menestyvän hiihtäjän* päädiskurssin niin sanotuin alatasoin diskursseina. *Onnistuvan hiihtäjän* (105 ilmausta), *lupaavan hiihtäjän* (152 ilmausta), *ansioituneen huippuhihtäjän* (99 ilmausta) ja *ammattimaisen hiihtäjän* (50 ilmausta) diskurssit rakentuvat osittain samansuuntaisista representoinneista, mutta ovat myös omia selkeitä representationaalisia kokonaisuuksia.

Onnistuva hiihtäjä

”Kolme kilometriä nämä maansa parhaat naisihiihtäjät taivalsivat peräkanaa, mutta sitten seuranneessa nousussa Kosyreva tempoi aluksi parinkymmenen metrin eron ja pujahti pian näkymättömiin Hietamiehen näköpiiristä, minkä jälkeen ero kasvoi jatkuvasti. Maailmanmestariuran voitto oli eittämätön. Minuutin erolla seuraavaan, Tsarevaan, Kosyreva erottui omaan luokkaansa...” (7.3.1955 Kosyreva omaa luokkaansa, Mirja kesti vain kolme kilometriä)

Onnistuvan hiihtäjän diskurssi muodostuu yhteensä 105 ilmauksesta, joita esiintyy kaikissa tutkimusajanjakson vaiheissa. Representoinnit kohdistuvat lähes poikkeuksetta yksittäisiin naisihiihtäjiin, jotka mainitaan useimmiten koko nimeä käyttäen. Representaatioiden taustalla on pääsääntöisesti lehtijutun kirjoittanut toimittaja. Vain muutamia kertoja onnistuminen ilmaistaan hiihtäjän omien kommenttien kautta. Onnistuva hiihtäjä representoidaan lähes yhtä usein pelkästään *onnistuvan hiihtäjän* diskurssin kuin myös muiden diskurssien kautta. *Onnistuvan hiihtäjän* diskurssilla ei kuitenkaan ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja.

Onnistuvan hiihtäjän diskurssissa representoinnit kohdistuvat onnistuneeseen kilpailusuoritukseen ja sen kuvailuun. Osassa kirjoituksista onnistumista kuvataan yleisesti ja melko neutraalisti tuomalla esiin hiihtäjän menestyminen tai voitto ja siihen johtanut hyvä hiihto. Osassa kirjoituksista onnistumisen kuvailu on puolestaan tarkempaa. Niissä hiihtäjä representoidaan odotettuna tai kauan odotettuna onnistujana, yllättäjänä sekä ylivoimaisena voittajana.

Onnistuvan hiihtäjän menestyminen voi olla toisaalta odotettua, toisaalta yllättävää. Odotettu onnistuja täyttää yleisön ja valmennusjohdon odotukset ja hänen menestystään kuvataan *itsestäänselvyydeksi* ja *asiaankuuluvoaksi*. Kauan odotetun onnistujan kohdalla korostetaan pitkää yrittämistä tai tappioiden jälkeistä onnistumista:

”Samanlainen tunne viivähti rinnassa nyt kun Eija Hyytiäinen hiihti ensimmäiseen Suomen mestaruuteensa Iso-Syötteen 30 kilometrillä – kultamitali on tosiaan Eijan ensimmäinen niiden kymmenen vuoden aikana, jotka hän on kansallisella ja ajoin myös kansainvälisellä huipulla hiihtänyt.” (29.3.1990 Viikon mestarit: Eija on kultansa ansainnut)

“Hatusen tapausta vastaava Suomen osalta on Senja Pusulan sammuminen ensimmäisellä osuudella vuoden 1964 olympiakisojen viestissä. Hän on oppirahansa maksanut ja voitti nyt saman osuuden.” (25.2.1970 Ei menestykään alas – vaan ylöspäin)

Yllättäjä representoidaan niiden asioiden kautta, joista huolimatta hän onnistuu kilpailussa. Yllättäjä on *nuori, tuntematon, harjoittelematon, valmennusryhmiin kuulumaton, vammoista kärsinyt* tai jopa *sukseton*. Yllättäjän menestys on yllätys joko yleisölle, valmentajalle tai hiihtäjälle itselleen. Yllättäjä representoituu toisinaan myös yleisön ja valmennusjohdon epäilysten hälventäjänä, joka onnistumisellaan osoittaa olevansa hyvässä kunnossa ja luo uskoa menestymiseen jatkossakin:

“Marja-Liisa Hämäläinen hälvensi kerralla epäilyt huonosta kunnostaan voittamalla helposti Jyväskylän katsastuskymppin.” (30.1.1980 Hämäläisen taktiikka tehosi/ Yksi nykäisy riitti muille)

Ylivoimaisen voittajan representoinneissa onnistumista korostetaan kielellisillä valinnoilla. Voitto ei ole mikä tahansa voitto vaan ylivoimainen ja siksi ainutlaatuinen. Ylivoimainen voittaja *voittaa miten tahtoo* ja saa *tulta tappuroihin*. Hän on *omaa luokkaansa* ja hiihtää *omia aikojaan, ylläisessä yksinäisyydessään*. Ylivoimaisuutta korostetaan adjektiiveilla *vastustamaton, selvä, ratkaiseva, eittämätön* ja *uskomaton*. Lisäksi matkantekoa kuvataan vauhdikkuutta kuvastavilla verbeillä. Ylivoimainen voittaja ei pelkästään hiihdä, vaan hän *tempoo, pyyhältää, pujahtaa ja rutistaa*. Kielellisten keinojen lisäksi ylivoimaisuutta tuodaan esiin myös numeerisesti, korostamalla esimerkiksi voittajan eroa ajassa tai matkassa muihin hiihtäjiin.

Onnistumista ilmennetään toisinaan myös onnistujan tunnetilojen kautta. Tällöin hiihtäjän kuvataan olevan *onnellinen, iloinen* tai *pirteä* ja hänellä näyttää toimittajan näkemyksen mukaan olevan *hauskaa*.

Lupaava hiihtäjä

“Erikoisesti jäi mieleen tyttöjen hiihdon voittaja, Uuraisten Mirja Lehtonen, josta aikaisemmin on kirjoitettu. Hän voitti nyt toisen kerran mestaruuden ja häneen on leireillä kiinnitetty huomiota ja suuria toiveita.” (24.2.1960 Nuorten hiihto leviää Pohjanmaalle. Myös Keski-Suomessa lupaavaa ainesta)

Lupaavan hiihtäjän diskurssi on koko aineistossa useimmiten esiintyvä alatasen diskurssi. Se muodostuu yhteensä 152 ilmauksesta, jotka painottuvat selvästi tutkimusajanjakson myöhäisimpiin vaiheisiin. Diskurssin esiintyminen alkaa muutamaa yksittäistä esiintymiskertaa lukuun ottamatta vasta vuodesta 1955 ja se on suhteessa voimakkainta vuosien 2005 ja 2010 kirjoituksissa. *Onnistuvan hiihtäjän* diskurssin tavoin, myös *lupaavan hiihtäjän* diskurssi esiintyy yhtä usein yksin kuin yhdessä muiden diskurssien kanssa, eikä sillä ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja. *Lupaavan hiihtäjän* diskurssin muodostama representaatio rakentuu suurimmaksi osaksi toimittajan näkemyksen kautta, mutta melko usein myös hiihtäjän omien kommenttien ja toisinaan myös hiihtäjän valmentajan kommenttien kautta.

Siinä missä onnistuvan hiihtäjän representoinnit rakentuvat yksittäisen kilpailusuorituksen ja sen kuvailun varaan, viitataan lupaavan hiihtäjän representoinneissa kyseisen hetken lisäksi menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Lupaava hiihtäjä representoidaan teksteissä *lahjakkaana hiihtäjänä, nuorena toivona* sekä *potentiaalisena menestyjänä*.

Lupaavan hiihtäjän representointi rakentuu usein naishiihtäjän lahjakkuuden sekä henkilökohtaisten ominaisuuksien ja vahvuuksien korostamisen kautta. Representointi kohdistuu aina yksittäiseen naishiihtäjään. Fyysistä ja taidollista vahvuutta kuvataan korostamalla fyysistä voimaa ja huippuluokkaista hiihtotekniikka:

”Kourula hiihti viimeisenä, mutta hän oli kyllä tyyllisestikin sitten omaa luokkaansa ja voitti.” (28.3.1945 Puijolla selvä ”ruotsalaiskefi”, mutta ruotsalaiset peruivat!)

”Harjoitus, kotitöillä Miehikkälän pelloilla hankittu voimakin on tosin tullut noin vain, vaivattomasti” (12.3.1975 Nuoret vauhdissa: Arvojärjestys päälaelleen SM-Mikkelissä)

Henkisen kovuuden kuvauksiin haetaan usein tukea mielikuvista käyttämällä naishiihtäjistä esimerkiksi nimityksiä *rautahermo, kovanaama, piinkova taistelija, kovanahkainen, murhaajaluonne ja latujen tappaja*. Lahjakkuudesta kirjoitettaessa hiihtäjä representoidaan usein joko kotimaansa tai synnyinseutunsa edustajana (esim.: *”soikamolainen voitti useita mitaleja nuorten SM-kisoissa”, ”Norjalainen on nuoresta iästään huolimatta fyysisesti vahva hiihtäjä, jonka vapaan tavan hiihtotekniikka hipoo täydellistä”*). Lahjakkuuden korostetaan olevan synnynnäistä ja lahjakkuustekijöiden todetaan ilmenneen jo nuorella iällä, jolloin lupaava hiihtäjä menestyi ilman harjoittelua. Voittamisen helppous korostuu teksteissä toisinaan verbin li-loppuliitteen myötä:

”Antonina Ordina on niitä hiihtäjiä, joista sanotaan, että he ovat syntyneet sukset jalkassa” (3.1.1985 Ordina huipulle Mäntyraunan konstein)

”Nykyisin viisivuotiaan pojan äiti muistetaan tyttövuosiltaan, jolloin hän Leveelahti-nimisenä jo voitteli hiihtokilpailuja” (21.2.1955 Kortelainen ja Koistinen haamu-hiihtäjinä)

”Vehkalahtelaisen Summan kylästä kotoisin oleva pienviljelijän tytär hiihteli TUL:n tyttöjen mestariksi ja oli siihen aikaan liittonsa naishiihtäjien parhaimmistaakin” (25.2.1970 Tyttö mestari katosi kuvasta palatakseen maailmantähtenä)

Lupaava nuori toivo on vasta uransa alkutaipaleella oleva hiihtäjä, johon on kiinnitetty huomiota valmennusjohdon taholta. Nuoruutta tuodaan esiin teksteissä mainitsemalla hiihtäjän ikä sekä käyttämällä hänestä nuoruutta korostavia termejä, kuten *kuopus, tyttö* ja *hiihtäjätyttö*. Erityisen suuria lupauksia herättäväksi *kehitysilmiöksi* representoidaan hiihtäjä, joka nuoresta iästään huolimatta menestyy naisten sarjassa. Toisin kuin muissa lupaavan hiihtäjän representoinneissa, ei nuoren toivon kohdalla tuoda esiin menestysodotuksia tai -paineita. Ne kohdistuvat tulevaisuuteen:

“Elinalla on kaikki edellytykset menestyä tulevaisuudessa. Lahjakkuustekijät ovat hänellä kohdallaan. Muutama kuukausi hyvää harjoittelua ei kuitenkaan riitä vaan sitä pitää tehdä muutama vuosi.” (15.2.1990 Vähäsöyringin tripla: kaikki kolme valmennettavaa SM-mitaleille samana päivänä)

Lupaavan hiihtäjän representoituessa potentiaalisesti menestyjäksi, toimii representaatioiden tuottajana toimittaja, hiihtäjä itse tai niin sanottu asiantuntija. Toimittajan luomissa kuvauksissa hiihtäjä representoidaan kovan kuntonsa ja kilpailukauden aikaisen ylivoimaisuutensa kautta. Hiihtäjän kuvataan olevan *latukunnossa, elämänsä kunnossa, menotuulella* tai jopa *pelottavan hyvössä kunnossa*. Asiantuntijoiden toimesta rakentuvat representaatiot ovat ikään kuin valistuneita arvioita, jotka ovat selvästi pelkkää toimittajan näkemystä luotettavampia. Asiantuntijana toimii esimerkiksi valmentaja, urheilujohtaja tai lääkäri. Asiantuntija antaa arvionsa voittajasuosikeista, mahdollisista haastajista sekä hiihtäjän senhetkisestä kunnosta ja terveydentilasta:

“Valmennusjohto luottaa Marja Auromaan, vaikka kipeä polvi haittasikin näyttöjen antamista” (30.1.1980 Koskivuori hiihtäjien valinnasta)

“Hiihdon sisäpiireissä kuiskitaan oudosta sairaudesta, mutta Kuitusen lääkäri sanoo kaiken olevan kunnossa ja hiihtäjä itse vaikenee vauhtinsa nihkeyden syistä” (21.1.2010 Mikä Kuitusta vaivaa?)

Kun representaation taustalla kuuluu hiihtäjän oma ääni, rakentuu hänestä teksteissä tavoitteellisen taistelijan kuva. Tuleva kausi tai kilpailu voi olla jopa koko uran kannalta merkittävä *virstanpylväs*, josta hiihtäjä kertoo hakevansa *kruunua pitkälle uralle*. Hiihtäjä vakuuttelee kommentteissaan hyvää kuntoaan ja luo uskoa menestymahdollisuuksiinsa. Hän lähtee kilpailuihin taistelemaan menestyksestä:

“Mitalin kiilto silmissä lähden SM-laduille’, Pirjo Manninen vakuuttaa.” (28.1.2005 Kymppikin kiinnostaa sprintti-Pirjoa)

Ansioitunut huippuhiihtäjä

“Tuo mitali nosti Kulakovan hiihdon kaikkien aikojen menestyksekkäimmäksi kilpailijaksi... Galina Kulakovan ura on todella ainutlaatuisen mahtava. Hän on startannut arvokilpailuissa 23 kertaa ja joka lähdössä hiihtänyt maaliin kuuden nopeimman joukossa.” (19.3.1980 Nainen hiihtourheilun huipulla – Kulakova on ykkönen)

Ansioituneen huippuhiihtäjän diskurssin muodostavissa 99 ilmauksessa toimii representoijana lähes poikkeuksetta toimittaja. Hiihtäjä mainitaan etu- tai sukunimellä, koko nimellä tai kotimaansa edustajana. Diskurssin esiintyminen aineistossa painottuu vahvasti vuosien 1995-2010 teksteihin. Vuosien 1905-1950 teksteissä sitä ei esiinny käytännössä ollenkaan. Kuten *onnistuvan hiihtäjän* ja *lupaavan hiihtäjän* diskurssit, myös *ansioituneen huippuhiihtäjän* diskurssi esiintyy puolissa tapauksista yksin ja puolissa yhdessä muiden diskurssien kanssa. Mikään alatasen diskurssi ei myöskään saavuta varsinaista yhteistyössä toimivan diskurssin asemaa *ansioituneen huippuhiihtäjän* diskurssin kanssa.

Ansioituneen huippuhihtäjän diskurssin muodostama representaatio nais-hiihtäjästä on lataukseltaan selvästi arvostava ja kunnioittava. Kyseessä ei ole pelkästään lupaava tai yksittäisessä kilpailussa onnistuva hiihtäjä, vaan laajemmassa kuvassa meritoitunut, yleisön arvostuksen ja ihailun saavuttanut kovan luokan huippu-urheilija. Diskurssi jakautuu kolmeen luokkaan, jotka kuvastavat menestyksen tasoa. Teksteissä hiihtäjä representoituu kotimaassaan arvostetuksi kansan suosikiksi, maailmalla menestyväksi kansainväliseksi tähdeksi sekä urheiluhistoriaan jääväksi hiihtäjälegendaksi.

Kansan suosikkina representoituva hiihtäjä on kotimaan parhaimmiston kuuluva naishiihtäjä, jolle toivotaan tai on aikoinaan toivottu menestystä myös kansainvälisillä laduilla. Representointi kohdistuu pääasiallisesti yksittäiseen naishiihtäjään, ja hänet mainitaan teksteissä koko nimellä. Representointi muistuttaa monella tapaa *lupaavan hiihtäjän* diskurssiin sisältyvän potentiaalisen menestyjän representointia. Kansan suosikin kohdalla representaatio rakentuu kuitenkin potentiaalisen menestyjän representaatiosta poiketen juuri kansan suosion ja kansallisten merkitysten kautta. Representaatioissa kuvastuu urheilu-uutisoinnille tyypilliseen tapaan kategorisointi meidän ja muiden välillä. Kansan suosikit ovat hieman nationalistisessakin hengessä nimenomaan meidän hiihtäjiä:

”Aino-Kaisa Saarinen kaappasi suomalaisen ykköshiihtäjän roolin vuosi sitten” (11.2.1010 Kestäkö Saarinen paineita?)

”Suomen maastohiihdon ykköstoivo olympialaduilla onkin Riitta-Liisa Roponen”. (11.2.10 Lampaasta lampaansyöjä)

Kansallisuutta korostetaan entisestään käyttämällä hiihtäjää kuvaavasta termistä possessiivisuffiksi-muotoa sekä kuvaamalla hiihtäjää oman lapsen metaforan kautta:

”Klingenthalin ja Porrassalmen voittojensa jälkeen Marjatta Kajosmaa on noussut suurtoivoksemme.” (21.1.1970 MM-joulkkue jo melkein valmis)

”Marjo Matikainen oli koko loisteliaan hiihtouransa ajan Suomen kansan suurimpia lempilapsia”. (14.12.1990 Onnea Marjo ja Arne)

Kansan suosikki voi olla myös koko kansallisen maastohiihtomaineen pelastaja ja häntä kannustaa koko suuri suomalainen urheiluyleisö:

”Pirjo Manninen. Suomalaisen maastohiihtomaineen palauttajia” (18.2.2005 Rankingit: Valkean valtiat. Urheilulehti listasi tämän talven suurimmat suomalaiset lumiturheilun sankarit)

”Hilkka Riihivuori ja Juha Mieto ovat asettaneet panoksensa. Täysosumaa haetaan sarjalla 5, 10, 15, 30. Peukkuja pitävät kaikki suomalaiset urheilun ystävät.” (13.2.1980 Hilkka ja Juha ovat asettaneet panoksensa: Nyt odotetaan täysosumaa)

Kansainvälinen tähti on kauden aikana kansainvälisesti menestynyt naishiihtäjä, joka mainitaan usein pelkällä sukunimellä. Hänet kuvataan *maailman kärjessä olevaksi, ylivoimaiseksi, jopa maailman parhaaksi, jahdatuksi suosikiksi*. Siinä missä

kansan suosikin representaatiot kohdistuivat ainoastaan suomalaisiin hiihtäjiin, rakentuu kansainvälisen tähden representaatiot suomalaisten naishiihtäjien lisäksi myös ulkomaisten, erityisesti venäläisten naishiihtäjien kuvauksista. Eron teko meidän ja muiden välillä on vahvasti esillä myös kansainvälisen tähden representoinnissa. Kansainvälinen tähti on joko maailmalla menestyvä, muiden maiden hiihtäjille pärjäävä ”meikäläinen” tai vastaavasti ”meidän neitokset” voittava kova ulkomaalainen.

”Kajosmaahan hakkasi koko venäläisten parhaimmiston aivan ylivoimaisesti Itä-Saksassa ja suorastaan näytösluontoiseksi voidaan kutsua hänen hiihtoaan Mikkelissä.” (21.1.1970 MM-joukkue jo melkein valmis)

”Valtiourheilun harjoitus ja venäläisen naisen työnteon kovuus luovat sellaisen kunnon perustan, etteivät lännen tyttaret nykyisen elintason korkeudessa ja elämän mukavuuksissa ajoneuvokulkuineen ainakaan hiihdossa kykene lyömään venakkoja.” (3.2.1955 Moskovan vastaus)

Kansainvälisen tähden representaatiot kohdistuvat yksittäisen naishiihtäjän lisäksi usein myös useampaan naishiihtäjään. Erityisesti venäläiset hiihtäjät representoidaan usein ryhmänä (esim. *itäisen naapurin naiset*, *Neuvostoliiton naiset* tai *venakot*). Kuvaukset ajoittuvat vuosien 1950-1965 teksteihin ja niissä korostuu venäläisten naishiihtäjien ylivoimaisuus kyseisenä ajanjaksona. Venäläishiihtäjät representoidaan huippuunsa valmennetuiksi, aikansa ylivoimaisiksi naishiihtäjiksi, joille muut eivät mahda mitään. Representoinneissa on lisäksi vahvasti läsnä erilaiset sotaan liittyvät metaforat. Teksteissä puhutaan toistuvasti *venäläisrintamasta*, jota muiden on mahdotonta päästä *murtamaan*, sekä siitä, että venäläisiä on mahdotonta *kukistaa*, varsinkaan heidän omalla *kamarallaan*.

Hiihtäjälelegendan kuvaukset kohdistuvat saavutuksiltaan ainutlaatuisiin naishiihtäjiin, joiden todetaan jäävän hiihdon historiaan. Kuvauksissa esiintyy toistuvasti ilmaukset *kaikkien aikojen*, *ainut laatuaan*, *vertaansa vailla* ja *ensimmäinen laatuaan*. Kuvaukset ovat usein muisteluita, joissa niin sanottuja entisaikojen hiihtäjiä nostetaan jalustalle. Myös aikalaiset naishiihtäjät representoituvat teksteissä legendoiksi. He ovat pääasiassa uransa loppupuolella olevia, kokeneita ja ansioituneita hiihtäjiä. *Menestyvän hiihtäjän* diskurssin sisällä hiihtäjälelegendan kuvaukset voidaankin nähdä vastakkaisina *lupaavan hiihtäjän* diskurssiin sisältyvän nuoren toivon kuvausten kanssa. Hiihtäjälelegendan representoinnille on tyypillistä, että se rakentuu uran aikaisten saavutusten listaamisesta:

”Neuvostoliiton Raisa Smetaninan saavutukset ovat muhkeat: kultaa olympialaisista kaikilta naisten matkoilta muista meriiteistä puhumattakaan.” (20.2.1980 Raisa Smetaninan kultakokoelma täydellinen)

”Kuitunen on pitkän uransa aikana voittanut kuusi MM-kultaa - joista kaksi henkilökohtaisilla matkoilla - sekä yhden MM-hopean ja -pronssin.” (4.2.2010 Arvoitus nimeltä Kuitunen)

Representaatiot rakentuvat saavutusten kuvaamisen lisäksi erilaisten ansioitumisten kuvauksista. Hiihtäjälelegenda kuvataan esimerkiksi vuoden urheilijaksi

valituksi tulemisen tai kaikkien aikojen hiihtokuningatarlistalla korkealle sijoittumisen kautta:

”Marja-Liisa ansaitsee Sarajevon kolmella voitollaan kolmannen tilan kaikkien aikojen hiihtokuningatarlistalla... Marjo (Matikainen) valittiin toistaiseksi ainoana naisena kolmesti vuoden suomalaisurheilijaksi.” (9.3.1990 Hiihdon kuninkaat ja kuningattaret)

Ammattimainen hiihtäjä

”Kun huippu-urheilija tekee uhrauksia, on se aina jostain pois. Larissa Lazutinan tapauksessa harjoitteluun, kilpailemiseen ja matkustamiseen käytetty aika on pois hänen 4-vuotiaalta tyttäreltään Alisalta. Äiti ja tytär ovat tavanneet toisensa viimeksi viime vuoden lokakuussa. – Minun täytyy harjoitella suurin osa vuodesta, joten aikaa perheelle ei liiemmin jää.” (23.3.1990 Tämä on minun tapani elää)

Ammattimaisen hiihtäjän diskurssi on selvästi muita *menestyvän hiihtäjän* diskurssiin sisältyviä alatasoinen diskursseja pienempi. Diskurssi muodostuu 50 ilmauksesta ja se esiintyy yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ensimmäisen kerran vasta vuoden 1970 kirjoituksissa, jolloin venäläisten naishiihtäjien lisäksi myös Marjatta Kajosmaa ja Hilikka Kuntola kuvataan ammattimaisiksi toimijoiksi. Vuoden 1970 teksteistä eteenpäin diskurssi esiintyy aineistossa varsin vahvasti ja tasaisesti aina vuoden 2010 teksteihin saakka. Ammattimaisen hiihtäjän representoinnit kohdistuvat kahta poikkeusta lukuun ottamatta yksittäiseen naishiihtäjään. Representoinneissa on useimmiten taustalla toimittaja. Suhteellisen usein representointi rakentuu myös hiihtäjän omien kommenttien ja silloin tällöin myös toisen naishiihtäjän kommenttien varaan. Merkittävässä osassa kirjoituksia naishiihtäjä toimiikin kertojana, jolloin lauseen subjekti on toistuvasti *minä*. Toimittajan representoinneissa naishiihtäjä puolestaan mainitaan pääasiassa etunimeä, sukunimeä, koko nimeä tai termiä *hän* käyttäen.

Ammattimaisen hiihtäjän diskurssi esiintyy muita menestyvän hiihtäjän diskursseja harvemmin yksinään. Vain 25 prosentissa diskurssin esiintymisistä naishiihtäjä representoidaan ainoastaan ammattimaisen toimijuutensa kautta. Muissa 75 prosentissa se esiintyy yhtäaikaaisesti muiden diskurssien kanssa. Yhteistyössä toimivia diskursseja on kolme, joista jokainen esiintyy yli 40 prosentissa ammattimaisen hiihtäjän representoinneista (*lupaava hiihtäjä*, *aikaansaava yksilö*, sekä *naistapainen nainen*). Ammattimaisen hiihtäjän diskurssilla on paljon yhteisiä representationaalisia piirteitä *lupaavan hiihtäjän* diskurssin kanssa. Kumpaankin sisältyy naishiihtäjän määrätietoisuuden ja kovan asenteen kuvauksia. Sen sijaan *aikaansaavan yksilön* ja *naistapaisen naisen* diskurssit rakentuvat hyvin erilaisista, osittain jopa ristiriitaisista aineksista *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssiin nähden. Kyseisten diskurssien esiintyminen yhdessä *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssin kanssa rikkoo lataukseltaan kovaa, ehkä miesurheiluun tyypillisemmin miellettyä ammattimaisen urheilijan representaatiota. Kyseisten diskurssien yhtäaikainen esiintyminen pehmentääkin ammattimaisen hiihtäjän representointia välttämällä näin ollen liian maskuliinissävyytteisen kuvauksen rakentumista.

“Vaikka Virpi Kuitunenkin on ehtinyt hankkia itselleen mainosgraafikon ammatin, ei hän tällä hetkellä ehdi ajattelemaan työelämään siirtymistä. Hiihto on hänen työnsä; siinä hän on edelleen hyvä. Niin hyvä, että hän on asettanut tavoitteekseen olla maailman paras toistamiseen.” (11.2.2005 Voittamisen huuma)

“Vuosi sitten näihin aikoihin Riitta-Liisa Lassila hoiteli kotona Ida-esikoistaan. Hiihtämään hän ennätti vasta maaliskuun lopussa kauden jo vedellessä viimeisiään... Liikunnanohjaajaksi valmistunut Lassila on tällä hetkellä kokopäiväinen hiihtäjä.” (11.2.2005 Äitee Lassila)

Aineistosta löytyy *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssille myös täysin vastakkainen representoinnin tapa; *kelvottoman hiihtäjän* diskurssiin sisältyvä amatöörimäisen harrastelijan representaatio, jota kuvaan alaluvussa 5.1.2.

Ammattimainen hiihtäjä on useimmiten ansioitunut huippuhihtäjä. Menestymisen ei kuitenkaan ole ammattimaiseksi hiihtäjäksi representoitumisen edellytys. Hiihtäjä voikin esiintyä teksteissä ammattimaisena hiihtäjänä ilman, että hän representoituu myös huippuhihtäjäksi. *Ammattimaisen hiihtäjän* diskurssi rakentuu erityisesti hiihtäjän valmentautumisen ja hiihtoon asennoitumisen kuvauksista. Kirjoitukset kohdistuvat hiihtäjän harjoitteluun ja kilpailuihin valmistautumiseen. Niissä kerrotaan valinnoista ja uhrauksista, joita hiihtäjä on uransa vuoksi tehnyt.

Ammattimaisen hiihtäjän harjoittelun kuvauksissa korostetaan harjoittelun kovuutta tuomalla esiin konkreettisia harjoitusmääriä sekä kuvaamalla hiihtäjää muun muassa *tunnolliseksi, uutteraksi ja tinkimättömäksi harjoittelijaksi* sekä *valmentajan ihannetyypiksi*. Kovan harjoittelun lisäksi ammattimainen hiihtäjä osaa harjoitella myös järkevästi. Kilpailuihin valmistautuessaan hän osaa muuttaa harjoitteluaan oikealla tavalla ja hakeutua tarvittaessa täydelliseen rauhaan keskittyäkseen kilpailuun optimaalisesti.

”Tehdessämme Virpin kanssa tätä haastattelua hieman runsas kaksi viikkoa sitten, hän kertoi hankkiutuvansa viimeisten neljän viikon ajaksi ”täydellisen työrauhan pariin”. ”Tämä on viimeinen haastattelu, minkä annan ennen olympiakisoja. Toivon toki työrauhaa kaikilta muiltakin ihmisiltä kuin toimittajilta.” (4.2.2010 Arvoitus nimeltä Kuitunen)

Ammattimaisen hiihtäjän representoinnissa korostuu usein valmentajan merkitys. Hiihtäjä saatetaan jopa kuvata valmentajansa *kasvattina*. Valmentajan kuvataan saaneen aikaan hiihtäjässä kehitystä tuotuaan harjoitteluun kaivattua muutosta:

”Vuonna 2006 Pirjo Murasen henkilökohtaiseksi valmentajaksi astui hiihtomaajoukkueen entinen päävalmentaja Reijo Jylhä. Siihen saakka valmennusvastuuta oli kantanut hänen isänsä Jorma Manninen. ”Reijon tulo selkeytti hommaa aika paljon; harjoitteluun tuli selkeätä rytmitystä. Myös harjoittelumäärät ovat kasvaneet; vuotuisten harjoittelutuntien määrä on jo reilut 800’, Muranen kertoo.” (21.1.2010 Vihdoinkin olympiakisoihin)

Ammattimaisen hiihtäjän kuvataan suhtautuvan hiihtoon vakavasti. Hän on valinnut hiihdon monen muun asian ohji ja asettanut sen jopa etusijalle elämässään.

“Lazutinan asenne hiihtoon on kylmän ammattimainen. Millään muulla ei ole merkitystä, kun hän haluaa pitää saavuttamansa aseman maailman parhaana naishiihtäjänä. Lazutina sanookin, että hiihto on hänen tapansa elää. – Olen uhrannut elämäni hiihdolle...” (23.3.1990 Tämä on minun tapani elää)

Hiihtäjä kuvataan teksteissä ammattimaiseksi toimijaksi myös kirjaimellisesti. Hän on *kokopäiväinen hiihtäjä*, joka urheilee työkseen. Hiihtäminen voi olla hänelle ainut keino ansaita rahaa ja elättää itsensä ja perheensä.

“Minulla ei ole rahaa riittävästi niin sanottuun hyvään elämään. Ensi kausi on minulle erittäin tärkeä, vaikka arvokilpailuja ei olekaan. Maailmancupit ovat ainoa tapa ansaita rahaa, joten minun on menestyttävä cupissa hyvin.” (23.3.1990 Tämä on minun tapani elää)

5.1.2 Kyseenalainen hiihtäjä

Kyseenalaisen hiihtäjän diskurssi on esiintyvyydeltään *menestyvän hiihtäjän* diskurssia selvästi pienempi. Koko aineistossa on yhteensä 104 naishiihtäjään kohdistuvaa representointia, joissa naishiihtäjä kuvataan kyseenalaiseksi hiihtäjäksi (15,5 prosenttia aineiston naishiihtäjästä). Naishiihtäjä kuvataan teksteissä siis huomattavasti useammin onnistumisen kuin epäonnistumisen kautta. Siinä missä *menestyvän hiihtäjän* diskurssin esiintyvyys kasvaa voimakkaasti tutkimusajanjakson loppua kohti, pysyy *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssi esiintyvyydeltään tasaisempina, joskin senkin trendi on lievästi nouseva (ks. kuvio 4: 7%, 16%, 18%, 15%).

Kyseenalaisen hiihtäjän diskurssi rakentuu *menestyneen hiihtäjän* diskurssin tavoin pääosin yksittäisten naishiihtäjien representoinneista. Ilmauksista 89 prosenttia kohdistuu yksittäiseen naishiihtäjään ja loput 11 prosenttia useamman naishiihtäjän ryhmään. Hiihtäjä mainitaan teksteissä useimmiten hänen nimellään (etu-, suku- tai koko nimellä). Kyseenalainen hiihtäjä representoituu teksteissä menestyvää hiihtäjää useammin hiihtäjän itsensä toimesta (23 prosenttia ilmauksista) toimittajan representoinnin ollessa kuitenkin yleisintä (65 prosenttia ilmauksista).

Menestyvän hiihtäjän diskurssin tavoin myös *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssi esiintyy teksteissä useimmiten yksin. Kyseenalaisista hiihtäjistä 59 prosenttia representoidaan kirjoituksissa pelkästään kyseisen diskurssin kautta. Esiintyminen muiden diskurssien kanssa on satunnaista, eikä mikään päädiskurssista yllä varsinaiseksi yhteistyössä toimivaksi diskurssiksi. Useimmiten yhtäaikaaisesti *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssin kanssa esiintyy samaan ylätasoon diskurssiin sisältyvä vastapari, *menestyvän hiihtäjän* diskurssi. Lataukseltaan samankaltaisten diskurssien (*kyseenalaistettu naishiihtäjä*, *kelvoton yksilö*) kanssa *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssi esiintyy yhdessä puolestaan melko harvoin. Teksteille ei siis ole tyypillistä representoida naishiihtäjää kaikin puolin kyseenalaisena epäonnistujana, vaan negatiivisävytteiset kirjoitukset kohdistuvat yksittäisissä kirjoituksissa joko hiihtämiseen, naisena hiihtämiseen tai yksityiselämään.

Kyseenalaisen hiihtäjän diskurssi jakautuu kolmeen alatasoon diskurssiin, joissa naishiihtäjä representoidaan hiihtäjänä kyseenalaiseksi eri näkökulmista käsin. Alatasoon diskurssissa kuvaukset kohdistuvat hiihtäjän epäonnistumiseen (*Epä-*

onnistuvan hiihtäjän diskurssi/ 45 ilmausta), hiihtäjän kohtaamiin ongelmiin ja huonoon onneen (*Vastoinkäymisiä kohtaavan hiihtäjän* diskurssi/ 82 ilmausta) sekä hiihtäjän heikkouksiin (*Kelvottoman hiihtäjän* diskurssi/ 45 ilmausta).

Epäonnistuva hiihtäjä

“Ajoista näkyy Marja-Liisa Hämmäläisen selittämätön sammuminen. Hän oli ensimmäisen kilometrin jälkeen kolmantena seitsemän sekuntia kärjestä. Seuraavalla puolellatoista kilometrillä eroa tuli lisää peräti 23 sekuntia ja välillä 2,5-4 km Marja-Liisa jäi ällistytävät 57 sekuntia lisää!... Marja-Liisa Hämmäläinen ei jaksanut täysin kymppiläkään, vaan jäi vielä laskuvoittoisilla kahdella viimeisellä kilometrillä 18 sekuntia Helena Takalosta.” (23.1.1980 Näin erot syntyivät)

Epäonnistuvan hiihtäjän diskurssi muodostuu yhteensä 45 ilmauksesta ja se esiintyy aineistossa melko tasaisesti vuosien 1925-2010 kirjoituksissa. Useimmiten representoinnit tapahtuvat toimittajan taholta, mutta toisinaan myös hiihtäjän itsensä tai urheilujohtajan ilmaisemana. Hiihtäjä mainitaan teksteissä lähes aina hänen nimellään, useimmiten koko nimellä. Diskurssi esiintyy useimmiten yksinään (59 prosentissa representointeja), eikä sillä ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja.

Epäonnistuvan hiihtäjän diskurssissa naishiihtäjä kuvataan epäonnistuneen kilpailusuorituksen kautta. Diskurssi toimiikin vastavoimaisena diskurssina *menestyvän hiihtäjän* diskurssiin sisältyvän *onnistuvan hiihtäjän* diskurssille. Kyseiset vastakohtaiset diskurssit eivät luonnollisestikaan esiinny teksteissä yhtäaikaaisesti, mutta muiden *menestyvän hiihtäjän* diskurssien kanssa *epäonnistuvan hiihtäjän* diskurssi toisinaan esiintyy, joskaan ei varsinaisessa yhteistyössä. Näissä tapauksissa epäonnistuvaksi hiihtäjäksi representoitu naishiihtäjä on menestynyt ja lupaava hiihtäjä, jonka epäonnistuminen on yllättävää ja siksi uutisoinnin kohteena. Epäonnistumisen kuvauksissa onkin usein havaittavissa niin sanottuja pehmennyksiä, joiden kautta representaatio muuttuu hiihtäjän näkökulmasta suotuisammaksi:

“Tytöissä Marjo Matikainen oli pieni pettymys, mutta hänen talvensa on ollut muita ikäisiään rankempi. Parhaimmillaan Marjo on taatusti ikäluokkansa terävintä kärkeä.” (21.2.1985 On syytä “mietintöön”. Mitä tehdä nuorten hiihdolle?)

“Eira puheli jälkeen pain (keskeytyksen jälkeen), että hän lopettaa, mutta toivottavasti hän tästä vastoinkäymisestä ei masennu, kyllä häntä vielä tarvitaan.” (4.2.1970 Miksi meillä naisurheilua yhä vieläkin aliarvioidaan?)

Diskurssin mukaisissa representoinneissa korostuu huonosti sujunut kilpailusuoritus. Huono suoritus todentuu usein vaatimattoman sijoituksen tai heikon loppuajan korostamisen kautta. Osassa kirjoituksista suoritusta kuvaillaan tarkemmin. Näissä teksteissä hiihtäjä *väsähtää*, *sammuu* ja *uupuu* täysin matkan varrella. Kilpailu on hänelle *tuskien taival*, mutta hän *laahustaa* maaliin saakka menettäen *viimeisetkin voimansa*. Päätyypä hän toisinaan jopa keskeyttämään hiihtonsa, mikä kuvastaa täydellistä epäonnistumista.

“Keski-Eurooppalaiset hiihtivät hyvällä tyylillä, mutta huomasi helposti, että heiltä puuttui kovan harjoittelun antama kunto, sillä he lopahtivat helposta radasta huoli-

matta hyvin pian ja olivat perille tullessaan aivan uupuneita.” (21.3.1950 Italiatar otti kulauksen!)

”Kun Piirainen palasi takaisin paikalleen, kertoi hän valitettavan uutisen: - Marke sanoi, että häneltä tulee kohta oksennus. Hiihtäminen oli kauheaa vääntämistä. Hän on tulossa kipeäksi, sen verran pahalta hiihto näytti, Piirainen sanoi ja kertoi uutisen radiopuhelimen kautta huoltojoukoille... Pian Piirainen sai viestin Rautialan tilanteesta: MM-kisojen ensikertalainen joutui keskeyttämään 30 kilometrin kohdalla.” (23.3.1990 Nyt ei kuulu suhinaa - ”Juottomies” Esa Klinga ja kumppanit hommissa väliaikapisteellä)

Tulkintaa epäonnistumisesta tuodaan esiin usein myös häviämisen kautta. Naishiihtäjä voi hävitä yhdelle tai useammalle, jopa kaikille muille hiihtäjille. Näissä kuvauksissa esiintyy toteamus siitä, kuinka häviön kokeneella hiihtäjällä ei ollut mitään tehtävissä. Häviötä konkretisoidaan myös kertomalla kuinka paljon hiihtäjä jäi ajallisesti muista.

”Liekö koskaan ennen sattunut, että Siiri Rantanen olisi jossain kilpailussa jätetty peräti viimeiseksi, mutta näin nyt kuitenkin kävi. Rantanen lähti viimeisenä edellään kolme Miehikkälän tyttöä, Eilä Lappi, Anja Porkka ja Laila Salonen. Kaikki heidät sai Siiri tällä kertaa tunnustaa paremmakseen, vaikka aikaeroa Lapin ja Rantasen välille ei kertynytäkään edes täyttä minuuttia.” (24.1.1955 Viitanen kuntoutuu nopeasti - Miehikkälällä kova naiskolmikko)

”Se, että Hietamies jäi Kosyrevasta yli kaksi minuuttia, siis enemmän kuin yhteensä heidän kahdessa aikaisemmassa yhteenotossaan, jota Mirja on hävinnyt, on lähinnä arvosteltava siltä pohjalta, minkä yhtä aikaa Kosyrevan kanssa lähteminen ja hänen karkuun pääsemisensä henkisesti aiheutti.” (7.3.1955 Kosyрева omaa luokkaansa Mirja kesti vain kolme kilometriä)

Myös hiihtäjän omat tuntemukset nousevat esiin epäonnistuneen hiihtäjän representoinneissa. Pettymys omaan suoritukseen kuvastuu itkun, itsensä ruoskimisen ja toisilta saadun lohdutuksen kuvauksissa.

”Kisan jälkeen itku tulee väkisin. Kunnianhimoinen urheilija ruoskii itseään rajusti kilpailun jälkeen, kyynelien valuessa pitkin Sarasojan poskia. Riitta-Liisa olisi ansainnut paremman parin. Paremman kuin millaisen pystyin hänelle tänään antamaan. Olin ihan paska, Sarasoja saa sanotuksi.” (4.3.2010 Itku pitkästä ilosta - Naisten hiihtomaajoukkueen hymy on vaihtunut vuodessa kyyneliin ja katkeruuteen)

”16-vuotias Italian edustaja sai itkunsa lohdutukseksi tukevan konjakkiryypyn saavuttuaan maaliin!” (21.3.1950 Italiatar otti kulauksen!)

Vastoinkäymisiä kohtaava hiihtäjä

”Oli hän jo mukana viime vuonna Ranskassa järjestetyissä vastaavissa hiihdoissa. - Se meni kuitenkin pieleen. - Minä kaaduinkin ensittäinkin, ja sitten tuli vähän noita happivajauksia.. - No kyllä ne vähän pelottaa isot mäet.. - Siellä meillä päin ei oikein voi harjoitella mäessä. Vähän häntä tämä mäkihomma ujostuttaa. Ujostuttaa se Ranskan haaveri, joka tapahtui laskun kaartuessa sillä tavalla inhottavasti, ja sitten kun siinä oli edessä vielä se toinen hiihtäjä... Niin piti painella põheikköön.” (22.1.1975 Pikku-Anne, yksi Liedon EM-kisojen suomalaistoivoista)

Vastoinkäymisiä kohtaavan hiihtäjän diskurssi on esiintyvyydeltään suurin *kyseenalaisen hiihtäjän* diskursseista. Diskurssiin sisältyy 82 ilmausta, jotka esiintyvät

melko tasaisesti vuosien 1920-2010 teksteissä. Vastoinkäymiset kuvataan useimmiten toimittajan äänellä, mutta suhteellisen usein myös hiihtäjän oman kertomuksen kautta. Tässäkin diskurssissa hiihtäjä mainitaan useimmiten hänen nimellään ja representointi kohdistuu pääosin yksittäisiin hiihtäjiin. Vastoinkäymisiä kohtaavan naishiihtäjän representoinneista 58 prosentissa ilmenee myös muita alatasen diskursseja, joista mikään ei kuitenkaan yllä yhteistyössä toimivan diskurssin asemaan. Useimmiten yhtäaikaaisesti esiintyvä diskurssi on *lupaavan hiihtäjän* diskurssi. Näissä kirjoituksissa naishiihtäjä on usein nuori ja kokematon, kilpailussa vastoinkäymisiä kokeva, mutta tulevaisuuden toivoihin lukeutuva hiihtäjä.

Vastoinkäymiset, joiden kautta naishiihtäjä teksteissä representoidaan, ovat joko kilpailutilanteessa eteen tulevia ongelmia tai sitten pitkäaikaisempia, harjoituskautta, kilpailukautta tai jopa koko uraa häiritseviä tekijöitä. Vastoinkäymiset johtavat usein kilpailussa epäonnistumiseen. Representoinnit rakentuvat kuitenkin kyseisessä diskurssissa selvästi vastoinkäymisen kuvauksen, ei epäonnistuneen suorituksen varaan, josta syystä määritän sen omaksi, erilliseksi diskurssiksi.

Koko harjoituskauden, kilpailukauden tai uran aikaiset ongelmat liittyvät pääsääntöisesti vammoihin ja sairasteluun. Ne ovat pilanneet tai vähintäänkin häirinneet harjoituskautta ja aiheuttavat ongelmia vielä kilpailukaudellakin.

”- Minulta leikattiin kesäkuun alussa nielurisat, joten koko kuukauden harjoittelu meni pilalle. Ainoa tavoitteeni on edelleen säilyä tällä kaudella naisten A-sarjassa...” (15.2.1990 MM-esikisajoukkueen erikoisuus: Mari Hietala on Muonion nuorin kunnanvaltuutettu)

”Tuulikki Pyykkönen: ... Myönsi itsekkin pettyneensä suorituksiinsa MM-laduilla. Thunder Baysta ‘piti tulla kruunu’ Pyykkösen pitkälle uralle, mutta helmikuinen polvileikkaus esti kruunauksen.” (23.3.1990 Thunder Bayn MM-joukkueen yhteenve-to: Suomi jäi virallisesta MM-tavoitteestaan)

Sairauksien ja vammojen kuvaukset painottuvat selvästi tutkimusaineiston loppupäähän. Niihin viitataan ainoastaan vuoden 1960 jälkeisissä teksteissä. Vuoden 2010 teksteissä erityisen näkyvään asemaan nousee kirjoitukset Virpi Kuitusen terveydentilasta Vancouverin talviolympialaisten kynnyksellä. Vaikka Kuitunen itse pysyy vaitonaisena asian suhteen, kirjoitetaan häntä vaivanneesta salaperäisestä sairaudesta useassa eri jutussa. Samalla viitataan myös muihin Kuitusta häiritseviin vammoihin.

”Virpi Kuitusen olympiavalmistelija värittää taiteilu terveyden ehdoilla. Hiihdon sisäpiireissä kuiskitaan oudosta sairaudesta, mutta Kuitusen lääkäri sanoo kaiken olevan kunnossa ja hiihtäjä itse vaikenee vauhtinsa nihkeyden syistä... Kuitunen itse ei halua kommentoida vaisujen hiihtojensa taustoja millään tavalla. Kuitusen lääkärinä ja harjoittelun tukena toimiva Harri Hakkarainen puolestaan sanoo, että Kuitusen terveydentila on normaali ja harjoittelu voi edetä suunnitellusti... Harri Hakkarainen myöntää kuitenkin, että Virpi Kuitusen urheilijaprofiiliin kuuluu herkkyys sairastumisiin ja terveydentilan tiivis seuranta vaatii osansa urheilijan huomiosta.” (21.1.2010 Mikä Kuitusta vaivaa?)

Vammojen ja sairastelun lisäksi kauden aikaiset vastoinkäymiset ilmenevät valmennuksellisten ongelmien, raskaan kilpailukauden ja pitkien kilpailumatkojen, sekä koko uraa ajatellen muun muassa dopingrikkeen myötä langetetun kilpailukiellon ja taloudellisten ongelmien muodossa.

Kilpailutilanteessa eteen tulevat vastoinkäymiset liittyvät suurimmaksi osaksi kompurointeihin ja ongelmiin välineiden kanssa. Välineongelmien kuvauksissa välineet joko rikkoutuvat kokonaan, takertuvat johonkin tai sitten sukset eivät toimi toivotulla tavalla.

”Torstaina, kilpailua edeltäneenä päivänä, minulta irtosi toinen suksen side, joka illalla liimattiin kiinni... Kun olin hiihtänyt vajaat kaksi kilometriä, siteen ruuvit irtosivat ja jalka heilui hervottomana suksen päällä. Ponnistamaan ei pystynyt kunnolla ja haarakäyntinousuissa kantapää kosketti latuun, kertoi Eija.” (12.3.1980 Tytöt hiihtivät kilvan kohti Sarajevoa: Eija Hyytiäinen yksi tarjokkaista)

”5 km naisten hiihdossa saavutti parhaan ajan 25,12 Paltamon Urheilijoiden Eeva Heikkinen. Kuitenkin nykyisten sääntöjen perusteella ei voitu hänelle antaa mestaruutta eikä ensimmäistä palkintoa, koska kilpailijalta noin 100 m. ennen maalia särkyi suksiside, jättäen hän sitten suksensa siihen, tullen siis yhdellä suksella maaliin. Koska neiti Heikkinen voitti kilpailun aivan ylivoimaisesti, annettiin hänelle ylimääräinen palkinto. On hyvä vastaisen varalle tutustua hieman hiihtosääntöihin.” (28.3.1930 Kainuun IX. Talvikisat ja Kainuun hiihtäjiä)

Kompuroinnit puolestaan koostuvat kaatumisista sekä törmäilyistä ja suksien sotkeutumisista muiden hiihtäjien kanssa. Kompuroinneista kirjoitetaan aineiston teksteissä suhteellisen paljon ja ne ajoittuvat tutkimusajanjakson alkupuolelle, vuosien 1920-1980 teksteihin. Kompurointiensa kautta representoituvasta hiihtäjistä rakentuu teksteissä toisinaan melko koominen vaikutelma. Kompuroiva hiihtäjä muun muassa *painelee pöheikköön, kolistelee kanssahiihtäjän suksien kantoja, kellahtaa kumoon ja kompuroi hissukseen pystyyn*. Myös yksityiskohtaiset kompurointien kuvaukset luovat osaltaan koomista kuvaa:

”Eeva Ruoppa yllätti tulemalla suomalaisista toiseksi. Hän kertoi tehneensä komean kuperkeikan pari kilometriä hiihdettyään. – Lensin niin, että vain korvissa humisi enkä vähään aikaan tiennyt, mistä päin lähtisin latua etsimään!” (22.2.1960 Ohut ilma)

”Enemmän kuin Minna Huttusen asiaan kuuluva voitto, herätti huomiota Maiju Kylläisen hyvä sijoittautuminen. Hänellä ei ole ollut suksiakaan eikä harjoittelusta voi olla puhettakaan. Sattumalta saaduilla lainakapineilla, jotka ei olleet lainkaan kilparadalle tarkoitettuja, läksi hän mukaan, ja lykki milloin ensimmäisenä, milloin toisena, niin että voittajaakin taisi jo pelottaa. Muun kiireen ohella ehti hän kokoilla ja tuoda perille sauvoista tippuneet sommat ja muut vähemmän tarpeelliset matkakapineet.” (30.3.1920 Savitaipaleen Urheilijain kansalliset hiihdot 25.iii)

Lisäksi muita mainittavia kilpailutilanteessa eteen tulevia ongelmia ovat muun muassa huono lähtönumero, sopimattomat olosuhteet sekä oma hölmöily, kuten seuraavassa esimerkissä kuvattu lähdöstä myöhästymisen:

”Viimeksi mainittu olisi saattanut antaa hänelle melkoisesti kiirettä, mutta hän myöhästyi lähdössä 42 sekuntia ja otti sitten alun liian rajusti, joka myöhemmin kosti itsensä...” (31.1.1955 Sään oikkuja: vain 25 starttasi)

Kelvoton hiihtäjä

“Siiri Rantasen heikkoa kuntoa talven kilpailuissa on ihmetelty... ‘Äiti’, jolla nimellä Siiri parhaiten hiihtäjien joukossa tunnetaan kertoi, että hän ei ole yhtään harjoitellut tätä vuotta varten, sillä nykyisin vuorotyössä olevana hänellä ei ole aikaa eikä luonnollisesti oikein intoakaan tällaiseen.” (21.2.1955 Siiri Rantanen harjoittelematon)

Yhteensä 45 ilmauksesta muodostuva *kelvottoman hiihtäjän* diskurssi esiintyy aineistossa vaihtelevasti vuosien 1920-2010 välillä. Suhteellisesti voimakkainta esiintyminen on vuosien 1970-1980 sekä vuoden 2010 teksteissä. Representaatiot rakentuvat suhteellisen usein hiihtäjän oman kertomuksen varaan, toimittajan ollessa kuitenkin useimmiten representoinnin taustalla. *Kelvottoman hiihtäjän* diskurssissa naisihiihtäjä kuvataan hänen heikkouksiensa kautta. Kelvottomuus tuodaan esiin kuvaamalla hiihtäjä tasoltaan vaatimattomaksi, henkisesti kantiltaan heikoksi, kunnoltaan arveluttavaksi tai kilpaurheilun kevyesti suhtautuvaksi harrastelijaksi. Harva aineiston hiihtäjä kuvataan kirjoituksissa pelkästään kelvottomana hiihtäjänä, sillä vain 31 prosenttia kelvottomista hiihtäjistä representoidaan pelkästään kyseisen diskurssin kautta.

Kelvottoman hiihtäjän diskurssin kanssa yhteistyössä toimivia diskursseja on kaksi, jotka kumpikin esiintyvät 34 prosentissa diskurssin representointeja. *Vastoinkäymisiä kohtaavan hiihtäjän* diskurssi on lataukseltaan *kelvottoman hiihtäjän* diskurssin kanssa samankaltainen. Diskurssien esiintyessä yhtä aikaa, representointi rakentuukin vahvasti negatiivisten kuvausten varaan; jo valmiiksi kelvoton hiihtäjä kokee epäonnea ja vastoinkäymisiä. Toinen yhteistyössä toimivista diskursseista, *lupaavan hiihtäjän* diskurssi, on puolestaan *kelvottoman hiihtäjän* diskurssille vastakohtainen. Näiden, keskenään ristiriitaisten diskurssien esiintyminen yhtä aikaa tasapainottaa hiihtäjistä rakentuvaa kuvaa; vaikka hiihtäjä on jollain osa-alueella kelvoton, on hän toisella osa-alueella lupaava.

Kaikkein voimakkaimmin kelvottoman hiihtäjän representaatio rakentuu teksteissä, joissa hiihtäjä kuvataan tasoltaan vaatimattomaksi. Kirjoituksissa korostuu hiihtäjän heikot suoritukset ja se, ettei kehitystä ole tullut toivottuun tapaan. Varsin jyrkkää huonoksi hiihtäjäksi representoitumista pehmentää osaltaan se, että useissa tapauksissa representoinnin kohteena on yksittäisen hiihtäjän sijaan useampi hiihtäjä.

“Riitta-Liisa Roponen ja Riikka Sarasoja valmistautuvat omaan h-hetkeensä. Naisten parisprintti on ennakkoon Suomen ylimitoitettun mitalitavoitteen varmin lihottaja. Tilanne on kuitenkin muuttunut päällelleen jo ennen starttia. Käteen jää jälleen kerran luu. Niin kuin näissä kisoissa on jo ehtinyt tottua. Mutta mitä pettymystulvan alle huuhtoutuu?” (4.3.2010 Itku pitkistä iloista: Naisten hiihtomaajoukkueen hymy on vaihtunut vuodessa kyyneliin ja katkeruuteen)

Kun hiihtäjän heikkoudet ovat henkisellä puolella, kuvataan hänet joko pelokkaana ja ahdistuvana tai hysterisenä ja hermoilevana hiihtäjänä. Kummassakin tapauksessa henkisen kantin pettäminen pilaa mahdollisuudet onnistua tärkeällä hetkellä.

“Senja Pusula oli ennen 5 km hiihtoa sitä mieltä, että joka toinen päivä kulkee ja joka toinen ei. Hän kertoi eräänlaisen ahdistuksen tunteen olevan vallalla kilpailusuori-

tuksen aikana, tunne ei suinkaan ole samanlainen kuin kotimaassa normaaliväsyminen vaan lamauttava ja ahdistava.” (18.2.1970 Senja Pusula: Menestymiseen tarvitaan myös henkistä valmentajaa)

”Jos Saarinen aikoo Kuitusen veroiseksi ykköshiihtäjäksi, on hänen opittava pitämään tunnekuohunsa kurissa ja kyettävä kilpailemaan kylmän harkittuja huippusuorituksia. Taipumus hiihtää hullun raivolla ja pää pimeänä johtaa näissä kisoissa siihen, että hapot valtaavat kehon avausmatkan avausnousussa ja kisat on sillä muuttu.” (11.2.2010 Kestääkö Saarinen paineita?)

Arveluttavan kuntonsa kautta kelvottomiksi representoituvat hiihtäjät ovat usein hyviä, odotuksen kohteina tottumaan olleita urheilijoita, jotka ovat selvästi normaalia heikommassa vireessä. Ilmaukset hiihtäjän arveluttavasta kunnosta ovat selvästi varovaisia: Hänen hiihtonsa ovat *heikohkoja* ja hiihtovauhti *vaisua* tai *hiipunutta*. Hän on kanssahiihtäjiään *heppoisempi*, eikä *liene olevan* samassa kunnossa kuin aiemmin.

Heikon tasonsa, henkisen kanttinsa ja kuntonsa lisäksi kelvottomuus kuvastuu teksteissä myös hiihtäjän tavassa suhtautua kilpaurheiluun. Kyseisissä representoinnin tavoissa hiihtäjä kuvataan *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssille päinvastaiseen tapaan *amatöörimäiseksi harrastelijaksi*, joka ei ole harjoitellut tarpeeksi, jolla ei ole erityistä kilpailuviettä ja joka suhtautuu hiihtämiseen kevyesti. Representoijana toimii usein harjoittelustaan ja asenteistaan kertova hiihtäjä itse.

”Hän kertoo kyllä tänään, ettei hän silloin harjoitellut lainkaan, hiihteli vain talvisin, eikä tuntenut edes pahemmin vetoa koko kilpaurheilua kohtaan. Tuli nyt kuitenkin oltua mukana jonkin verran... Marjatta Kajosmaa lausuu sitten paradoksin: ‘Hiihtäminen on hauskaa, mutta kilpaileminen ei.’ Katsoessani odottavasti hän heittää kysymyksen: - Eikö se täällä Tatrallakin selvästi näkynyt?” (25.2.1970 Tyttömestari katosi kuvasta palatakseen maailmantähtenä - Marjatta Kajosmaa oli nyt tosissa peräkkäisissä suurhiihdoissa Suomen paras naisihiihtäjä)

5.2 Naishiihtäjädiskurssi

Naishiihtäjädiskurssissa representaatio rakentuu sekä urheilun että sukupuolen korostamisen varaan. Siinä missä *hiihtäjädiskurssissa* sukupuoli on ikään kuin häivytetty teksteistä, on se *naishiihtäjädiskurssissa* vahvasti läsnä. Diskurssi on ylätasoinen diskursseista toiseksi kattavin ja se esiintyy jokaisen vuoden teksteissä. *Naishiihtäjän* diskurssia voi pitää ylätasoinen diskursseista kaikkein pysyvimpänä. Se on vahvasti läsnä kaikkien tutkimusajanjaksojen teksteissä eikä sen trendi ole nouseva tai laskeva, pikemminkin vaihteleva. (ks. kuvio 3: 42%, 34%, 32%, 38%). Kuten *hiihtäjädiskurssi*, myös *naishiihtäjädiskurssi* jakautuu kahteen vastakohtaiseen diskurssiin. Naishiihtäjä representoidaan teksteissä toisaalta hyväksyttynä ja toisaalta kyseenalaistettuna hiihtävänä naisena. Nämä *hyväksytyn* ja *kyseenalaistetun naishiihtäjän* diskurssit jakautuvat kumpikin vielä kolmeen alatasoinen diskurssiin.

5.2.1 Hyväksytty naishihtäjä

Hyväksytyn naishihtäjän diskurssi on aineiston päädiskursseista toiseksi kattavin. Yhteensä 149 representoinnissa (22,2 prosenttia aineiston naishihtäjistä) naishihtäjä representoidaan *hyväksytyn naishihtäjän* diskurssin kautta. Ainoastaan *menestyvän hiihtäjän* diskurssi, jonka kanssa *hyväksytyn naishihtäjän* diskurssilla on paljon yhtäläisyyksiä, on esiintyvyydeltään kattavampi. *Hyväksytyn naishihtäjän* diskurssi on vahvasti esillä jokaisena tutkimusajanjaksona (ks. kuvio 4: 29%, 19%, 22%, 24%), joskin siihen sisältyvien alatasen diskurssien painotukset poikkeavat ajoituksellisesti toisistaan.

Hyväksytyn naishihtäjän representoinnit tapahtuvat huomattavan usein (87 prosentissa ilmauksia) toimittajan taholta. Urheilija itse, urheilujohtaja tai valmentaja toimii jokainen representoijana kolmessa prosentissa diskurssin ilmauksista. Naishihtäjästä käytetään useimmiten etu- tai sukunimeä, mutta usein myös sukupuoleen viittaavia termejä tai nimityksiä (*tyttö*, *kuningatar* ja *-tar/-tär* -päätteiset nimitykset). *Hyväksytyn naishihtäjän* diskurssi rakentuu useimmiten yksittäisten naishihtäjien representointien varaan (57 prosenttia ilmauksista). Kuitenkin muihin diskursseihin verrattuna representoinnin kohteena on varsin usein myös useampi naishihtäjä (36 prosentissa ilmauksista). Ilmauksista 7 prosenttia puolestaan kohdistuu naishihtäjiin yleisesti.

Hyväksytyn naishihtäjän diskurssi esiintyy yksin 47 prosentissa ja yhdessä muiden diskurssien kanssa 53 prosentissa kirjoituksista. Yhteistyössä toimivaksi diskurssiksi yltää ainoastaan *menestyvän hiihtäjän* diskurssi (32 prosentissa *hyväksytyn naishihtäjän* diskurssin representointeja), joka muistuttaa lataukseltaan *hyväksytyn naishihtäjän* diskurssia. Kummassakin diskurssissa naishihtäjä representoidaan onnistujana ja kirjoitus on sävyllään positiivista. Eron näille diskursseille tekee ainoastaan se, että hyväksytyn naishihtäjän representoinnissa sukupuoli tuodaan selvästi esiin. Representoinniltaan vastavoimaisia diskursseja *hyväksytyn naishihtäjän* diskurssille ovat puolestaan *kyseenalaistetun naishihtäjän* ja *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssit.

Hyväksytyn naishihtäjän diskurssi jakautuu kolmeen alatasen diskurssiin. *Hiihtokuningattaren* (45 ilmausta) ja *lupaavan hiihtäjättären* (97 ilmausta) diskursseissa naishihtäjä kuvataan sukupuolta korostaen menestyvänä hiihtäjänä. *Tassa-arvoistuvan naishihtäjän* (62 ilmausta) diskurssissa naishihtäjä ei näyttäyty pelkästään menestyvänä naishihtäjänä vaan koko naishihtäjänsä asemaa vahvistavana keulakuvana.

Hiihtokuningatar

”Norjan Marit Björgen on hiihtomaailman hallitseva kuningatar. Viime kauden ylivoimainen ykköshiihtäjätär on myös talven avaustunnelmissa selkeä ykkösehdokas talven parhaaksi naishihtäjäksi. Norjalainen supernainen valmistautuu Torinon olympialaduille kultainen kiilto silmissään...” (18.11.2005 Nyt pitää iskeä Virpi)

Hiihtokuningattaren diskurssi muodostuu yhteensä 45 ilmauksesta, jotka sijoituvat selvästi tutkimusajanjakson myöhäisimpiin vaiheisiin, erityisesti vuosiin 1980-2010. Lähes poikkeuksetta representoinnit tapahtuvat toimittajan toimesta

ja kohteena on yksittäinen naishihtäjä. Diskurssi esiintyy useimmiten (71 prosentissa representoiteja) yhdessä muiden diskurssien kanssa. Varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja on kuitenkin vain yksi, *ansioituneen huippuhihtäjän* diskurssi, joka esiintyy 43 prosentissa *hiihtokuningattaren* diskurssin representoiteja. Kyseiset diskurssit ovat hyvin samankaltaisia niiden molempien kuvatessa naishihtäjää menestyneeksi, huippuluokan urheilijaksi. Diskurssit toisistaan erottaa *hiihtokuningattaren* diskurssin representointien sukupuolittuneisuus, joka ilmenee teksteissä joko sukupuolta korostavan kerronnan tai naishihtäjistä käytettyjen sukupuolittuneiden termien muodossa. Useimmiten esiintyvä termi on diskurssin nimessäkin esiintyvä *kuningatar*-termi, sekä sen muunnokset *hiihtokuningatar*, *lumikuningatar* sekä *latujen kuningatar*. Muut sukupuolta esiin tuovat termit ovat *hiihdon valtiatar*, *ykköshiihtäjätär*, *supernainen* sekä *perintöprinsessa*. Näiden sukupuolittuneiden termien lisäksi lauseen subjektina toimii usein myös hiihtäjän nimi, useimmiten koko nimi.

Hiihtokuningattaren representoinneissa on usein läsnä määritelmä ”kuningattaruuden” vaikutuspiiristä ja valtakaudesta. Kaikkein useimmin naishihtäjä representoidaan tiettyjen arvokilpailujen tai kuluvan kauden kuningattarena.

”Sarajevon hiihtokuningattareksi kruunattiin Marja-Liisa Hämäläinen (myöh. Kirvesniemi), joka Veliko Poljen laduilla sivakoi kultaa 5, 10 ja 20 kilometrillä sekä viestipronssia yhdessä Pirkko Määtän, Eija Hyytiäisen ja Marjo Matikaisen kanssa.” (4.2.2010 Muistelo: Sarajevo 1984: Marja-Liisasta hiihtokuningatar)

”Marit Björgen on tämän kauden hiihtokuningatar.” (11.2.2005 Onko Björgen voitettavissa?)

Hiihtokuningattareksi representoituva naishihtäjä esiintyy teksteissä myös sekä entisenä että uutena tai uuden ajan hiihtokuningattarena.

”Poro, tyttö ja pulverilumi kuuluvat keväisen Lapin kuvaan, jossa tällä kertaa poseeraa entinen hiihtokuningattaremme Kerttu Pehkonen.” (11.3.1965 Lapin tunturit kutsuvat – vaativat oikeat varusteet)

”Vuonna 1980 syntynyt uuden ajan hiihtokuningatar hakee talvesta uransa ensimmäistä todellista täysosumaa.” (18.11.2005 Kuningatar ja kolme haastajaa)

Lisäksi kuningatar termi esiintyy teksteissä myös seuraaviin käsitteisiin yhdistettynä: ”*Kruunaamaton kuningatar*”, ”*Suomen hiihtokuningatar*”, ”*joukkueen kiistan kuningatar*”. Hiihtokuningatar termi on naishihtäjiin kohdistuvissa kirjoituksissa hyvin vakiintunut ja sitä käytetään jatkuvasti. Teksteissä mainitaan useaan kertaan myös kaikkien aikojen hiihtokuningatarlista, johon toimittaja itse naishihtäjiä arvionsa mukaan asettaa.

”Näillä meriiteillä nostankin Marjon mukaan kaikkien aikojen kuningatarlistalla toiseksi Galina Kulakovan jälkeen.” (9.3.1990 Hiihdon kuninkaat ja kuningattaret)

Sukupuolta korostavien termien lisäksi *hiihtokuningattaren* diskurssin representaatiot rakentuvat myös naishihtäjän ainutlaatuisuuden kuvauksista. Niissä

naishihtäjä representoidaan historiaa tekeväksi naisurheilijaksi, joka saavuttaa jotain ennenkokematonta juuri naisurheilijana.

“Helenasta tuli ensimmäinen suomalainen naisurheilija, joka on voittanut viisi olympiamitalia.” (20.2.1980 Naisten 10 km:n rajut loppuvaiheet – Taistelu hävittiin, mutta ei ilmaiseksi)

“Larissa Lazutina, 29, jää urheiluhistoriaan naisena, joka on voittanut ensimmäisen kerran hiihdon MM-kilpailuissa neljä maailmanmestaruutta.” (23.3.1990 Tämä on minun tapani elää)

“Historiaa teki myös kymppin voittoon hiihtänyt Lydia Wideman, josta tuli ensimmäinen naispuolinen suomalainen talvikisojen olympiavoittaja. Hänen vierelleen palkintokorokkeelle nousivat Mirja Hietamies ja Siiri Rantanen.” (4.2.2010 Muistelo: Oslo 1952)

Lisäksi hiihtokuningattaren representoinneissa naishihtäjä kuvataan teksteissä kaikkien aikojen parhaaksi naishihtäjäksi sekä ainoaksi naishihtäjäksi laatuun:

“Hämäläinen nousi siten kertaheitolla Suomen kaikkien aikojen parhaaksi naishihtäjäksi. Hänen ansiostaan Suomi oli pohjoismaisissa hiihtolajeissa kisojen paras kansakunta.” (4.2.2010 Muistelo: Sarajevo 1984: Marja-Liisasta hiihtokuningatar)

“Marjo (Matikainen) valittiin toistaiseksi ainoana naisena kolmesti vuoden suomalaisurheilijaksi.” (9.3.1990 Hiihdon kuninkaat ja kuningattaret)

Lupaava hiihtäjätär

“Eräs suurimpia yllättäjiä oli Sorsakoskella 13-vuotias Kangaslammen tyttö Eila Kilpeläinen, joka voitti Sirkka Multasen melko selvästi siitä huolimatta, että viimeksi mainittu oli takaa-ajajana. Jo maakuntaviestissä tämä pieni pyöreäposkinen ja ujo tytölapsi herätti huomiota mainiolla hiihdollaan.” (24.1.1955 Miehikkälässä myös kova naiskolmikko)

Lupaavan hiihtäjättären diskurssi muodostuu yhteensä 97 ilmauksesta ja sen esiintyminen on suhteessa voimakkainta tutkimusajanjakson alkuvuosina (1905-1930). Tämän jälkeen diskurssi esiintyy teksteissä tasaisesti, mutta ei suhteessa yhtä voimakkaasti. Diskurssi esiintyy yksin 40 prosentissa tapauksista, eikä sillä ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja. Yleistä linjaa mukailen myös tässä diskurssissa representoinnit tuotetaan lähes poikkeuksetta toimittajan äänellä. Representoinnin kohteena on yhtä usein yksittäinen naishihtäjä kuin ryhmä naishihtäjiä. Tässä suhteessa diskurssi poikkeaa suurimmasta osasta muita alatason diskursseja, joissa huomattavasti suurempi osa representoinneista kohdistuu yksittäiseen naishihtäjään.

Lupaavan hiihtäjättären diskurssiksi nimeämäni representoinnin tapa muistuttaa pitkälti *lupaavan hiihtäjän* diskurssia. *Lupaava hiihtäjä* kuvataan teksteissä menestyvänä, onnistuvana tai kovakuntoisena hiihtäjänä sekä uutena nuorena tulokkaana. *Lupaava hiihtäjätär* representoituu teksteissä puolestaan selvästi sukupuolensa kautta, lähinnä siihen viittaavien termien muodossa.

“Lopun Ahlaisten nuori emäntä otti kuitenkin parhaiten ja voitti kilpailun selvästi.” (14.3.1955 Toini Pöystin vuoro)

“Pudisteltiin vain päätä ja todettiin, että onpa rouva hyvässä kunnossa, kestäisipä tuo veto Tatran kisoissakin...” (4.2.1970 Miksi meillä naisurheilua yhä vieläkin aliarvioidaan?)

“... Suur-Savo esittää uuden tekijän, nuoren neitosen Kangaslammelta.” (7.1.1955 Tekijät näyttämöllä maakuntaviestissä)

Representoinnit rakentuvat sukupuolittuneiden termien käytöstä. Myös lauseen subjektit ovat hiihtäjän nimen ohella usein sukupuoleen viittaavia termejä. Selvästi eniten käytetty termi on “*tyttö/tytär*” ja sen muunnelmat (*pikkutyttö, tsekki-tyttö, latutyttäret, mitalitytöt*). Teksteissä esiintyy usein myös termi “*neito*” muunneltuna (*neitonen, pronssineito, hiihtäjäneitonen*). Naishiihtäjä nimetään toisinaan myös hänen siviilisäätynsä tai äitiytensä mukaan (*neiti, rouva, äiti, äitee*) tai käyttäen jotain muuta sukupuolta kuvaavaa hieman halventavaakin termiä (*akka, muori, emäntä*). Lisäksi sukupuoli korostuu teksteissä *tar/tär* -loppuliitteisissä termeissä (*voittajatar, hiihtäjätär, naishiihtäjätär, maailmanmestari-tar, lylynlykkijättäret, kymenlaaksotar, norjatar, ruotsittaret*).

Sukupuolittuneiden termien lisäksi lupaavan hiihtäjättären representaatioon sisältyy usein maininta kotipaikkakunnasta, kotiseudusta tai kotimaasta. Yli puolet diskurssin ilmauksista pitävät sisällään maininnan jostakin näistä. Yksittäisen naishiihtäjän representoinneissa mainitaan usein kotipaikkakunta tai kotiseutu, kun taas ryhmä naishiihtäjiä representoidaan useimmiten kotimaansa edustajina.

“Uuraisten pikkuinen 17-vuotias neitonen Mirja Lehtonen alkaa herättää yhä enemmän huomiota.” (7.3.1960 Uuraisten pikku Mirja)

“Nyt tämä täysin miesten pitkää vetoa tyylittelevä keskisuomalainen neitonen voitti sarjansa lähes 2 minuutilla.” (24.2.1960 Nuorten hiihto leviää Pohjanmaalle. Myös Keski-Suomessa lupaavaa ainesta)

“Siitä lähtien jatkui itänaapurimme tyttöjen ja rouvien meno...” (9.3.1990 Hiihdon kuninkaat ja kuningattaret)

Suomalaisista naishiihtäjistä kirjoitettaessa korostetaan sitä, että kyseessä on nimenomaan meidän naishiihtäjämme.

“Kuitenkin kaikenkin näyttää siltä, että vahvimmat valtit MM-kisoissa ovat naishiihtäjämme.” (14.1.1970 Hiihtokeskusten suunnanmuutos: Hiihtoympyrät ehjinä)

Tasa-arvoistuva naishiihtäjä

“Viikkoa myöhemmin Tshekissä Välbe saavutti kauden kuudennella perättäisellä ykkössijallaan 30. osakilpailuvoittonsa maailman cupissa. Samaan on pystynyt vain Gunde Svan, jonka Välbe tulee jättämään taaksensa voittojen määrässä suurella todennäköisyydellä tulevana viikonloppuna Salpausselän kympillä... Välben hurja meno maastossa on herättänyt kunnioitusta muiden mukana Björn Dähliessä. – Välbe on niin hyvä hiihtäjä, että onneksi minä olen mies ja minun ei siksi tarvitse kilpaila häntä vastaan naisten sarjassa, Björn Dählie totesi...” (26.1.1990 Välbe noussee Svanin ohi voittojen määrässä Salpausselällä)

Tasa-arvoistuvan naishihtäjän diskurssi toimii erillisenä, *hyväksytyin naishihtäjän* diskurssia parhaiten kuvaavana representoinnin tapana. *Hiihtokuningattaren* ja *lupaavan hiihtäjättären* diskursseihin verrattuna tasa-arvoistuva naishihtäjä representoidaan teksteissä koko naishiihdon asemaan positiivisesti vaikuttavana, hyväksyttynä ja kovaankin urheiluun sopivana hiihtävänä naisena. Diskurssilla onkin selvästi emansipatorinen leima.

Diskurssi muodostuu yhteensä 62 ilmauksesta ja se esiintyy yhtä usein yksin kuin yhdessä muiden diskurssien kanssa. Sillä ei ole merkittäviä yhteistyösä toimivia diskursseja, eikä myöskään samankaltaisia diskursseja. Vastakkaisina diskursseina toimivat *kyseenalaistetun naishihtäjän* diskurssiin sisältyvät *sopimattoman naishihtäjän* ja *toisarvoisen naishihtäjän* diskurssit. Diskurssin esiintyminen on suhteellisesti tarkasteltuna voimakkainta tutkimusajanjakson alkupuolella (vuosien 1905, 1915 ja 1945 teksteissä). Diskurssi esiintyy tasaisesti myös tutkimusajanjakson loppupuolen teksteissä jääden kuitenkin selvästi muiden diskurssien varjoon. Tasa-arvoistuva naishihtäjä representoidaan teksteissä useimmiten toimittajan taholta. Jonkin verran representoijana toimii myös valmentaja sekä urheilujohtaja. Naishihtäjästä käytetään teksteissä enimmäkseen hänen nimeään, mutta jonkin verran myös sukupuoleen viittavia termejä. Representoinnin kohteena on yhtä usein yksittäinen nainen, ryhmä naishihtäjiä kuin naishihtäjät yleisesti. Representointi yleisellä tasolla on poikkeuksellisen suurta muihin diskursseihin verrattuna.

Yleisesti naishiihtoon kohdistuvissa representoinneissa korostetaan naishiihdon ja siihen panostamisen merkitystä. Teksteissä jopa suorastaan kehoitetaan pitämään erityistä huolta juuri naishihtäjistä ja kerrotaan toimista, joita naishiihdon eteen on tehty ja joita tulisi edelleen kehittää.

“Kyllä meidän on annettava täysi arvo reippaille tyttärillemme poikien rinnalla. Yhtä tervetulleet olivat heidän voittonsa. (Muistetaanpa vain Kaija Mustosen tapausta Innsbruckin luisteluradalla.)” (9.2.1965 Hiihtorintamamme tällä hetkellä)

“Osanottajia tyttöjen sarjassa yli 60 ja viestijoukkueitakin 18. Edellisenä vuonna 40 ja 12... Naisten hiihdon hyväksi on maakunnassa tehty erittäin suuriarvoista työtä. Erikoisesti tekniikan opettamiseen on pantu paljon painoa ja tulokset ovatkin suorastaan ihailtavia ja suoritukset näyttäviä... Mutta tyttöjä on myöskin osattu oikealla tavalla innostaa. Toivottavasti tämä innostus pystytään säilyttämään. Naisten kilpailuilla on nyt joukkoa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tämä on melkein kuin etsikkoaika, jota pitäisi osata käyttää hyväksi. Nuorten olisi saatava tavoitteita, jotka kannustavat parempiin ja parempiin saavutuksiin ja perusteellisempaan harjoitteluun. Salpausselän kisojen uusin laji tyttöjen 5 km otettiin ilolla vastaan. Sellaiseen kilpailuun pääseminen antaa varmasti uutta intoa harjoitukseenkin. Pelkät mestaruuskilpailut tuon ikäryhmän kohdalla ovat liian vähän. Puijon ja Ounasvaaran toivoisi jo ensi talvena ottavan ohjelmaansa tämän saman kilpailun naisten 10 km:stä erotettuna: Olipa vain Ritva Suomalaisellekin tämän matkan ensimmäiselle voittajalle innostavaa kuulla, että hän hiihti alkumatkan jokseenkin parhaimpien naisten aikoihin. Ensi talvena ovat taas hiihdon MM-kisat vuorossa ja niihin valmistautuvat suomalaiset naishihtäjät toden teolla. Tämän talven kokemukset ovat innoittajana ja ei voi olla muuta kuin myönteisissä mielteissä naisten hiihdon tulevaisuutta ajatellessa.” (18.3.1965 Naisten hiihdon mietteissä)

Toisaalta teksteissä tuodaan esiin myös jo vahvistunutta naishiihdon asemaa ja valoisalta näyttävää tulevaisuutta.

“Tasoltaan ja osanotoltaan naisten 5 km hiihto oli tulevaisuutta ajatellen lupaava, sillä SM-kisat ovat naisten osalta poteneet vuosikausia verenvähyyttä.” (28.3.1960 Pituushiihdon mestaruus ensi kertaa Lappiin)

Naishiihtäjiin kohdistuvissa representaatioissa tasa-arvoistuminen näyttäytyy epäilyksiä hälventävien, esimerkillisten toimijoiden ja jopa miehille pärjävien naisten kuvauksina. Epäilyksiä hälventävä naishiihtäjä on eräänlainen tienraivaaja, joka saa suorituksellaan niin toimittajan, yleisön kuin hiihtojohtajatkin vakuuttumaan siitä, että naiset pystyvät hiihtämään kilpaa siinä missä miehetkin. Epäilyksistä huolimatta hän jaksaa hiihtää maaliin saakka, eikä edes uuvu täysin radalla, jota naisille on pidetty liian pitkänä tai raskaana.

“Mestaruuskilpailuissa oli tällä kertaa 10 km:n matka entisen 5 km:n sijasta. Hyvin tyttärempä siitä suoriutuivat. Toisten mielestä matka oudokseltaan tuntui pitkältä, toisista se oli sopiva. Virolahtelaiset Gummelus ja Harju eivät olleet lainkaan uupunaita matkanteon jälkeen. He olivat hiihtäneet toisen kierroksen nopeammin kuin ensimmäisen, ja niin olivat jotkut muutkin tehneet. Kaikkiaan n. 46 naista hiihti matkan loppuun.” (14.2.1945 Kuopion ja Kotkan hiihtopoliisit muita edellä Karhulassa - Naiset painelivat 10 km)

Esimerkillisenä toimijana representoituvan naishiihtäjän kuvataan rakentavan omalla toiminnallaan ja esimerkillään positiivista kuvaa naishiihdosta. Hänet kuvataan muun muassa *“todelliseksi naishiihdon keulakuvaksi”* tai *“naishiihdolle teroitetulle piristysruiskeen tuoneeksi hiihtäjäksi”*. Esimerkillinen toiminta ei välttämättä liity ensisijaisesti menestymiseen hiihdossa, vaan se voi ilmetä myös muunlaisena toimijuutena.

“Sujuvasti muitakin kuin norjan kieltä laskettelevat norjalaistyöt ovat kaiken kaikkiaan muuttaneet naishiihdon kuvaa sitten entisten, esimerkiksi neuvostoliittolaisten valtiattarien. He ovat oivallinen esimerkki huippu-urheilijan mahdollisuudesta sittenkin myös julkisesti vapautua positiivisella tavalla kilpailujen ja harjoitusten lomassa.” (24.1.1985 Maailman parhaat)

Tasa-arvoistuminen näkyy toisinaan myös naishiihtäjien nostamisessa mieshiihtäjien rinnalle. Näissä teksteissä naishiihtäjän kuvataan hiihtävän miesten tasoisesti, jopa niin hyvin, että miehetkin olisivat joutuneet koville. Naishiihtäjien mainitaan ajoittain myös olevan jollain osa-alueella mieshiihtäjiä etevämpiä.

“C-sarjan kohokohtana oli Marjatta Kajosmaan hiihto Vehkalahden Veikkojen joukkueessa. Kolmannella osuudella Marjatta vei joukkueensa viidenneltä tilalta johtoon ja ylläpiti sellaista vauhtia, että vain yksi miespuolisista nuorukaisista, Virolahden Kari Takala oli häntä nopeampi.” (14.1.1970 Maaherra maakuntaviestin lähettäjänä Savonlinnassa - Kansanedustaja Mikkelin joukkueen hiihtäjävalttina)

“Venäläisten (ja itsensä) ylivoimaisuuteen on Välbellä selitys. – Meillä on kova ryhmä ja kilpailu palkinnoista maajoukkueessamme on todella tiukkaa. Toisten menestys kannustaa ja siitä on hyötyä kaikille. Moni ihmettelee, miksi Venäjän miehet eivät menesty samalla tavalla. He ovat kokemattomampia ja heillä ei ole samaa rutiinia kuin meillä naisilla, Välbe kertoi...” (26.1.1990 Välbe noussee Svanin ohi voittojen määrässä Salpausselällä)

“Myös harjoittelumäärät ovat kasvaneet; vuotuisten harjoittelutuntien määrä on jo reilut 800, Muranen kertoo. Se on määrä, johon läheskään kaikki mieshiihtäjätäkään eivät yllä. Vaikka pelkkään määrään ei pidäkään tuijotella, niin 800 tuntia on juuri se

minimimäärä mitä päävalmentaja Magnar Dalen pitää suotavana.” (21.1.2010 Vihdoinkin olympiakisoihin)

Eräässä suomalaisten mieshiihtäjien matkakertomuksessa vuodelta 1905 ulkomaalaisten naishiihtäjien taitavuus ja rohkeus mäenlaskussa tuodaan esiin jopa varsin ihailevaan ja arvostavaan sävyyn. Naishiihtäjien etevyyttä korostaa tekstissä se, että miehet eivät kykene heidän kanssaan samanlaisiin suorituksiin. Vaikka kuvaus ei koskekaan kilpahihtoa, representoituvat jutun naishiihtäjät siinä hyvin vahvasti tasa-arvoistuviksi hiihtäjiksi ollessaan miespuolisia hiihtäjiä taitavampia ja rohkeampia.

“Muistelmia suomalaisten hiihtäjien Östersundin matkalta:...Seuraavan päivän aamuna olivat kaupungin neitokset kutsuneet meidät hiihtomatalle lähellä olevalle tunturille varmaankin saadakseen nähdä olemmeko mäenlaskussakin yhtä etevitä kuin pituushiihdossa. Kovasti huvitti heitä se, kun me emme päässeet sellaisista mäistä ylös sukset jalassa, josta he kiipesivät ilman sauvoja. He nimittäin eivät käyttäneet ollenkaan sauvoja ja sittenkin pääsivät he suksillaan jotenkin helposti jyrkistäkin mäistä ylös. Ainoa, joka meikäläisistä kykeni kiipeämään ylösmäkeä oli Jussila, joka ei tahtonut olla naisväkeä huonompi, kuten hän itse sanoi. Päästyämme tunturin huipulle, alkoi alaslaskeminen ja nyt vasta saimme ihmetellä. Katsomatta lainkaan, millainen mäki oli, laskivat kauniimman sukupuolen edustajat äkkijyrkkää, taajassa puuta kasvavaa tunturin rinnettä alas, saivat tietysti useita aimo ‘porjaria’, mutta pääsivät monasti onnellisestikin alas, ja alati kaikui sama hilpeä nauru ja leikinlasku ympäri metsää. Hävettihän se vähän, kun ei aina uskaltanut laskea edes perässäkään. Jussilan vaan täytyi aina yrittää pysyä naisväen tasalla, mutta hänenkin kävi heti niin hullusti, että sukset ja mies lensivät puuta päin ja nenästä alkoi verta vuotaa. Silloin täytyi hänenkin myöntää itsensä huonommaksi ja niinpä hän lopuksi arvelikin, ett’ei löydä meidän maasta noin reippaita neitoksia ja hänen lausuntoonsa yhdyin minäkin täydellisesti.” (1.4.1905 Muistelmia suomalaisten hiihtäjien Östersundin matkalta)

5.2.2 Kyseenalaistettu naishiihtäjä

Kyseenalaistetun naishiihtäjän diskurssi on tutkimusasetelmani kannalta yksi keskeisimmistä diskursseista. Diskurssin muodostama representaatio naishiihtäjistä poikkeaa selvästi muiden diskurssien representoinneista. Siinä naishiihtäjä representoidaan sukupuolensa vuoksi joko täysin kilpahihtoon sopimattomaksi tai vain tietyin ehdoin siihen soveltuvaksi. *Kyseenalaistetun hiihtäjän* diskurssille vastavoimaisena diskurssina toimii *hyväksytyt naishiihtäjät* diskurssi. Kummankin diskurssin representaatiot muodostuvat sukupuolittuneista kirjoituksista. Siinä missä hyväksytyt naishiihtäjät kuvataan soveltuvan hiihtoon ikään kuin sukupuolestaan huolimatta, representoituu kyseenalaistettu naishiihtäjä hiihtoon juuri sukupuolensa vuoksi soveltumattomaksi.

Diskurssi muodostuu yhteensä 105 naishiihtäjän (15,7 prosenttia aineiston naishiihtäjistä) representoinneista ja se on vahvimmin esillä tutkimusajanjakson alku- ja loppuvuosina (ks. kuvio 4: 22%, 17%, 12%, 17%). Representoinnin taustalla on useimmiten toimittaja (69%), mutta suhteellisen usein myös naishiihtäjä itse (14%) sekä urheilujohtaja tai valmentaja (11%). Muihin diskursseihin verrattuna representaatiot kohdistuvat *kyseenalaistetun naishiihtäjän* diskurssissa merkittävän usein joko ryhmään naishiihtäjiä (41%) tai naishiihtäjiin yleisellä tasolla (25%). Ainoastaan 34 prosentissa ilmauksissa representointi kohdistuu tiettyyn,

yksittäiseen naishihtäjään. Näissä tapauksissa naishihtäjä mainitaan useimmiten etu- tai sukunimellä sekä termillä *tyttö* ja *nainen*.

Kyseenalaistetun naishihtäjän diskurssi esiintyy kaikista diskursseista useiten yksinään (67 prosentissa kirjoituksista). Diskurssi ei myöskään toimi yhteistyössä muiden diskurssien kanssa. Diskurssin esiintyminen yksin vahvistaa diskurssin voimaa ja kyseistä diskurssikäytäntöä. *Kyseenalaistetun naishihtäjän* diskurssin välittämä representaatio on naishihtäjää vahvasti leimaava. Siinä missä muut diskurssit ovat usein tulkittavissa rivien välistä, on kyseenalaistetun naishihtäjän representaatio kirjoituksissa usein ilmeinen. *Kyseenalaistetun naishihtäjän* diskurssi muodostuu kolmesta aladiskurssista. Näissä naishihtäjä representoidaan hiihtoon sukupuolensa vuoksi täysin tai osittain soveltumattomaksi (*sopimattoman naishihtäjän* diskurssi/ 43 ilmausta), mieshihtäjiin verrattuna vähempiarvoiseksi (*toisarvoisen naishihtäjän* diskurssi/ 56 ilmausta) sekä tasoltaan vaatimattomaksi sukupuolensa edustajaksi (*kelvottoman naishihtäjän* diskurssi/ 44 ilmausta).

Sopimaton naishihtäjä

“Vertauksilla puhuen pitäisi sanoa, että sunnuntaisia Eläintarhan hiihtoja suosi sellainen punssin-nihkeä, utuinen ilma, joka varsinkin kilpailijoille tuotti melkoisia päänvaivoja – pitäisi oikeastaan sanoa - -jattarille, sillä naisten leirissä oli huomattavaa hermostumista. Jos niin on aina (emme ole sitä panneet aikaisemmin merkille), niin syömme entiset ylistys- ja puolustuspuheemme ja julistamme naisten urheilun pannaan. Esimerkki: Jos pisti päänsä naisten pukuhuoneeseen ja kysyi päivántärkeää asiaa, niin sai sellaisia vihaisia murahduksia, joita saa vain aviomies, joka palailee juhlatunneilla kotiinsa noin hei, hei-kunnossa.” (7.2.1950 Eläintarha ja Stadion)

Sopimattoman naishihtäjän diskurssi kuvaa naishihtäjää kilpahiihtoon soveltumattomana tai siihen rajallisesti, tietyin ehdoin soveltuvana. Diskurssi muodostuu yhteensä 43 ilmauksesta ja se esiintyy voimakkaimmin vuosien 1905-1955 teksteissä. Diskurssi esiintyy merkittävän usein yksin, eikä sillä ole yhteistyössä toimivia diskursseja. Vastavoimaisena diskurssina *sopimattoman naishihtäjän* diskurssille toimii osittain *tasa-arvoistuvan naishihtäjän* diskurssi. Siinä missä tasa-arvoistuva naishihtäjä kuvataan teksteissä naishiihdon asemaa eteenpäin vievänä ja oikeuksia saavuttavana tasa-arvoistuvana urheilijana, pyrkii *sopimattoman naishihtäjän* diskurssi osaltaan jopa sulkemaan naiset pois kilpahiihdon parista. Representoinnit kohdistuvat niin yksittäiseen naishihtäjään, useampaan naishihtäjään kuin myös naishihtäjiin yleisellä tasolla ja ne tuotetaan pääasiassa toimittajan taholta, joskin myös urheilujohtaja ja hiihtäjä itse ovat toisinaan äänessä. Sukupuolta korostavia, diskurssin representaatioissa toistuvasti esiintyviä termejä ovat *tyttö*, *tytär*, *tyttönen*, *neitonen* sekä *kilpailijatar*.

Naisten soveltumattomuus kilpahiihtoon ilmenee teksteissä kaikkein konkreettisimmin kilpailujärjestelmään liittyvissä kuvauksissa, joissa naisten sarjan todetaan puuttuvan kilpailuista kokonaan. Naishihtäjät representoituvat teksteissä poissuljetuiksi muun muassa Salpausselän kisoista (1935) ja Maailman cupista (1975). Poissuljetuksi tulemisen ohella naishihtäjät representoituvat myös poissaoleviksi. Naisten kuvataan joko puuttuvan kilpailuista kokonaan tai sitten korostetaan naisten sarjan vähäistä osallistujamäärää.

“Näistä oli naisten kilpailuun saapunut osanottajaksi ainoastaan yksi neitonen Mie-hikkälästä ja kun paikkakuntalaisista ei toisia rohjennut astua ladulle, niin sai hän yksin mitata koko matkan. Hauskinta tässä kilpailussa oli se, kun kaikki hiihtäjät saavuttivat saman tuloksen ja kukaan ei väsynyt matkalla.” (1.4.1905 Wiipurin urheilupäivät)

Kilpailuissa hiihdettävistä matkoista ja niiden sopivuudesta naisille käydään keskustelua erityisesti vuosien 1945-1965 kirjoituksissa. Useimmiten matkan sopimattomuus tuodaan esiin naishiihtäjän itsensä toteamana. Vuosien 1945 ja 1955 kirjoituksissa sekä kahden että kymmenen kilometrin kilpailujen todetaan useampaan otteeseen olevan naisille turhan haastavia.

“Naiset saivat kilpailla järjettömällä 2 km matkalla, joka voittajan Lahden Liisa Sil-janderin lausunnon mukaan, on tukahduttava ja naisille sopimaton.” (7.3.1945 Kovin raskaat radat TUL:n hiihtokilpailuissa)

“...oikeastaan olisikin harkittava, onko naisille 10 km liian pitkä matka näin kauden alussa, sillä harvalla pohjakunto vielä lienee tarpeeksi kestävä tällaista koetusta var-ten.” (17.1.1955 Lautala ja Karkkila nousemassa - Sanna Kiero ohittamassa Hieta-miehen)

Myös mäkisten tai muilla tavoin haastavien ratojen todetaan olevan juuri nais-hiihtäjille usein liian rankkoja.

“Suomalainen Maire Hahl, jonka kunto Hyvinkään mestaruushiihdoista on ollut jat-kuvassa nousussa, jaksoi parhaiten tämän raskaan radan, jota yleensä pidettiin naisil-le liian vaikeana. Pirkko Korkee väsyi nousuissa joutuen niiden jälkeen vetämään henkeä tavallista pitempään.” (7.3.1955 Kosyreva omaa luokkaansa. Mirja kesti vain kolme kilometriä)

Sopimattoman naishiihtäjän representaatiossa korostuu perustelut, joilla nais-ten osallistumista hiihtoon pyritään rajoittamaan. Perustelut liittyvät naissuku-puoleen yleisesti miellettyihin ominaisuuksiin, joiden katsotaan olevan kilpa-hiihtoon sopimattomia. Näistä selvästi useimmiten esiintyvä ominaisuus on voimattomuus, joka ilmenee totaalisenä väsähtämisenä. Naishiihtäjän muun muassa kuvataan saavan matkalla niin pahan väsymyskohtauksen, että hän *vain vaivoin jaksaa horjahdella maaliin*. Hän on maaliin saapuessaan *lopen kuitti ja pahimmassa tapauksessa pökertyy maaliviivalle*. Eräässä vuoden 1925 kirjoituk-sessa erästä kilpailussa uupunutta naishiihtäjää kuvataan vahvasti sukupuolta korostaen, jopa seksuaalisoiden, toisaalta loppukomentissa myös arvostaen:

“Mutta siirtykäämme kilpailujen hauskempaan puoleen. Lyhyt harjoitusaika oli mo-nelle kilpailijalle ankara muistutus ihmisvoimien pienuudesta. Eräs neitonen tuli viimeiseen kulmaukseen niin lopen kuittina, ettei jaksanut olla enää seisallaan ja vielä vähemmän hiihtää jäljellä olevaa 20 metriä vaihtopaikkaan. Hän heittäytyi va-lokuvaajamme syliin joka piti häntä aivan yhtä hellästi kuin omaa rakasta rouvaansa. Ai, ai, kaima, jos aviopuolisosi olisi sen nähnyt. Tuota noin... olisit voinut ottaa valo-kuvan, jos me olisimme olleet sinun sijassasi. Plikka oli niin kuitti, ettei hän tiennyt olemassaolostaan mitään, mutta me nautimme siitä, sillä me jumaloimme ihmistä, joka pystyy tarpeen vaatiessa ottamaan kaiken itsestään...” (19.3.1925 Propagandai-lemassa)

Muita teksteissä esiintyviä hiihtämiseen sopimattomia tai ainakin sitä hankaloittavia naisiin liitettyjä ominaisuuksia ovat hermoilu, pelkääminen ja arkailu. Toisaalta naisten sopimattomuutta kilpahiihtoon perustellaan myös sillä, että äärimmilleen viety fyysinen kilpailusuoritus pilaa ”naisellisen sulouden”, kuten Hiihtoliiton puheenjohtaja Juho Hillo toteaa vuoden 1935 kirjoituksessa, joka on lainaus Sisä-Suomi -lehden jutusta:

”Kun Hillo hävisi – naisille.: Jyväskylässä ilmestyvässä ‘Sisä-Suomessa’ oli hiihtomestaruuskilpailujen jälkeen muuan hauska juttu, jonka lainaamme tähän sellaiseen: ”Kuten tunnettua on Salpausselän kisat ”suljettu” naisilta siitä huolimatta, että urheileva Eevan suku on pannut pontevasti vastalauseensa moisen tavan suhteen, johtaja Juho Hillo on kuitenkin ollut se ‘ylipuhumaton’ instanssi, jota naisellinen viekkaus ei edes ole voinut saada suostutetuksi. Kun sunnuntaina tiedustelimme johtaja Hillolta, mistä tämä antipatia hiihtäviä naisia kohtaan oikein mahtaa johtua, vastasi hän reilusti ja peittelemättömästi, että syy, miksi naisia ei ole päästetty Salpausselän kisoihin, on johtunut enemmän esteettisistä vaikutteista. – Tämä kantani ei ole lainkaan epäkohteliasta naisille, vaan päinvastoin. Minusta on ikävää ja sääliä nähdä naisellisen sulouden häviävän olemattomiin hiihtokilpailuissa. Vai onko teistä miellyttävää nähdä hiestynyt, vaahtosuinen, tukehtumisillaan oleva neitonen ankaran kilpailun jälkeen maalissa. Tästä syystä emme ole antaneet naisten kilpailla Salpausselällä jk ulkomaalaistenkin tähden.” (18.2.1935 Kun Hillo hävisi – naisille)

Vaikka naishihtäjä esiintyy kyseisessä tekstissä varsin alisteisessa valossa, esiintyy tekstissä myös vastavoimainen, *tasa-arvoistuvan naishihtäjän* diskurssi (“...urheileva Eevan suku on pannut pontevasti vastalauseensa moisen tavan suhteen...”). Lisäksi lopussa jutun kirjoittanut toimittaja esittää Hillolle toteamuksen, jonka ainakin tekstin mukaan voi tulkita saaneen puheenjohtajan pään kääntymään:

“...rohkenemme huomauttaa johtaja Hillolle, että naisethan hiihtivät ei ainoastaan hyvin, vaan myöskin erittäin kauniisti ja eikös vain heidän maaliin saapumistaankin ollut nautinto katsella. – Totta tosiaan, vastasi johtaja Hillo. Minut on voitettu!” (18.2.1935 Kun Hillo hävisi – naisille)

Toisarvoinen naishihtäjä

”Miksi meillä naisurheilua yhä vieläkin aliarvioidaan:... Tämä historian kertaus tässä siksi, että naisurheilumme kokonaisuudessaan on edelleen lapsipuolen asemassa. Jostakin syystä Suomessa naisurheilua edelleen pidetään eräänlaisena välttämättömänä pahana kun se muualla maailmassa arvostetaan lähes samaan luokkaan miesurheilun kanssa. On kilpailuja, joissa naiset varastavat kisat miehiltä, näin kävi mm. Ateenassa, jossa naisten panos oli paljon merkittävämpi kuin miesten. Lieneekö millään tahoja Suomea suoritettu kykyjen etsintää naisten parissa, ainakaan systemaattisessa mielessä. Ja kuitenkin olympialainen mitali tai MM-kisamitali lasketaan ulkomailla yhtä arvokkaaksi, voitti sen mies tai nainen.” (4.2.1970 Miksi meillä naisurheilua yhä vieläkin aliarvioidaan)

Toisarvoisen naishihtäjän diskurssi muodostuu representaatioista, joissa tuodaan esiin naishihtäjien ja naishihtäjien heikkoa asemaa. Diskurssia tuotetaan korostamalla naishihtäjien heikkouksia mieshihtäjien vahvuuksien rinnalla. *Sopimattoman naishihtäjän* diskurssin tavoin myös *toisarvoisen naishihtäjän* diskurssille vastavoimaisena diskurssina toimii *tasa-arvoistuvan naishihtäjän* diskurssi. Siinä missä naishihtäjä tasa-arvoistuvana hiihtäjänä representoidaan toisinaan

jopa miehiä paremmaksi hiihtäjäksi, kuvataan hänet *toisarvoisen naishiihtäjän* diskurssissa miesten varjoon jääväksi, "heikomman sukupuolen" edustajaksi.

Diskurssi muodostuu yhteensä 56 ilmauksesta ja se on esillä erityisesti vuosien 1910 ja 1915 sekä 1985-2000 teksteissä. Diskurssi esiintyy useimmiten yksin, eikä sillä ole yhteistyössä toimivia diskursseja. Representoinnin kohteena on suurimmaksi osaksi useampi naishiihtäjä tai naishiihtäjät yleisellä tasolla. Tästä johtuen naishiihtäjät personoituvat teksteissä harvoin ja lauseen subjekteina toimiikin useimmiten "naishiihtäjät", "naiset" ja "naishiihto".

Toisarvoisen naishiihtäjän diskurssin representaatiot muodostuvat naishiihdon yleisen aseman kuvauksista, naishiihtäjien vertailuista mieshiihtäjiin sekä miesvalmentajien merkityksen korostamisesta naishiihtäjän menestymisen taustalla. Yleisissä naishiihdon asemaa koskevissa kirjoituksissa toimittaja toteaa naishiihtoa pidettävän *välttämättömänä pahana* ja sen olevan *lapsipuolen asemassa* sekä *vähäisemmän mielenkiinnon kohteena*. Toisaalta asia myönnetään myös urheilujohdon taholta. Vuoden 1995 kirjoituksessa hiihtomaajoukkueen silloinen päävalmentaja Pekka Vähä-Söyrinki toteaa olevansa pettynyt siihen, ettei "hiihtojoukkueessa kannettu riittävästi huolta naisten joukkueen jälkikasvusta 90-luvun alussa". Teksteissä tuodaan samalla esiin sitä, miten tärkeää olisi panostaa myös naisten ja erityisesti tyttöjen hiihtoon:

"Koettakaa nyt seuramiehet luotsailla heitä sopivasti eteenpäin, sillä jatkaminen on monelle vaikeaa. He tarvitsevat vielä enemmän innostajia, kannustajia ja tukijoita kuin pojat, jos aiomme saada heistä naisten hiihdolle uusia nimiä, joita todella jo aletaan tarvita. Ainesta ja joukkoa on taas vaikka kuinka ja sellainen on ilahduttavaa." (4.3.1965 Yliittääkö juniorihiihtäjien osanotto vastaisuudessa yksien järjestäjien voimat?)

Naishiihdon heikompi asema ilmenee teksteissä myös välillisesti. Naishiihtäjien kuvataan jäävän kilpailuissa vähäiselle huomiolle, mieshiihtäjien varjoon. Lisäksi heidän kuvataan tulleen mieshiihtäjiin nähden eriarvoisesti kohdelluiksi.

"No, me ymmärrämme sen, sillä latu, jolle naishiihtäjät pääsivät vasta lähemmäs puolelta päivän oli lämmitetyn fariinisokerin kaltainen. Mitä varten eivät toimitsijat järjestäneet heikommalle sukupuolelle heti klo 10 tilaisuutta väliensä selvittelyyn?" (7.2.1950 Eläintarha ja Stadion)

"Naisten 10 kmn hiihto jäi tavallaan hieman 50 kmn varjoon, sillä samanaikaisesti kuin naiset saapuivat maaliin, lähtivät 50 kmn miehet toiselle kierrokselleen ja yleisön mielenkiinto kohdistui pääasiassa 'maratoonareihin'." (21.2.1955 Kortelainen ja Koistinen haamuhiihtäjinä)

"Kun suomalaiset mieshiihtäjät olivat alamaissa, en muista, että heistä olisi näin paljon puhuttu." (16.3.1990 Marke Rautiala on nyt oppimatkinsa tehnyt - Ensikertaisen pullonkorkkaus)

Varsin tehokas teksteissä esiintyvä toisarvoisuutta tuottava piirre on naishiihtäjien suora vertailu mieshiihtäjiin. Naishiihtäjien kuvataan muun muassa menestyvän mieshiihtäjiä heikommin ja olevan monessa asiassa heitä osaamattomampia.

“Miksi suomalaiset naiset osaavat perinteisen tyylin, mutta eivät vapaata tyyliä? En tiedä, koska kumminkin suomalaiset miehet osaavat luistella. Kyllä pitäisi varmaan alkaa pyytää miehiltä konsulttiapua tähän luisteluun.” (26.1.1990 Sitkeä kuusamolainen - 50 kysymystä Pirkko Määtälle)

“Tämä kausi mennäänkin niin sanotusti rimaa hipoen. Ryhmän koon vaatimattomuus johtuu viime kauden hillitystä menestyksestä. A-maajoukkueen taseisia ei ollut. Ero miesten menestykseen oli huikea...” (30.11.1990 Valmentaja Kari-Pekka Kyron mielestä Suomen naishiittäjillä on kiire)

“Eihän näissä meidän lajeissa nyt urakkaa ole, mutta toista on miesten puolella niillä, jotka hiihtävät kaikki matkat, hän (Hilkka Riihivuori) vähättelee...” (13.2.1980 Kaksi kuningatarta vailla kruunuaan)

Diskurssin muista kuvauksista hieman poikkeava, toisarvoisuutta tuottava representoinnin tapa, on kuvata naishiittäjää ja hänen menestystään miesvalmentajan aikaansannoksena. Näissä kuvauksissa miesvalmentajaa ei pelkästään mainita taustalla, vaan hänen merkityksensä nostetaan selvästi naishiittäjän omien ansioiden edelle. Kyseiset representoinnit saavat vahvistusta siitä, että usein miesvalmentajan merkityksen nostaa esiin naishiittäjä itse, eikä esimerkiksi toimittaja.

“Sarajevon kuningattareksi itsensä hiihtänyt Marja-Liisa Hämäläinen - Nykyinen Kirvesniemi - kertoi kiitoksen kuuluvan kolmelle miehelle; valmentaja Sulo Revolle, silloiselle sulhaselle Harri Kirvesniemelle ja päävalmentaja Immo Kuutsalle. ‘Itse en tällaiseen menestykseen olisi pystynyt. Tukea on tarvittu paljon.’” (3.1.1985 Urheilulehti Orwellin vuonna 1984: Helmikuu)

“Kerttu pelkäsi hiukan, vaikka voittikin, mutta - taisin sen jo sanoa - rasvakuningas Esa Rossi hääri paikan päällä... Katselimme ja ihmettelimme ja meissä vakaantui se ajatus, että hiihtäjillämmekin pitäisi aina olla isällinen neuvonantajansa. (Ei tämä ole puhvia sinulle Esa!)” (7.2.1950 Eläintarha ja Stadion)

Kelvoton naishiittäjä

“Useat tyttäristä keskeyttivät lumen takertuessa suksenpohjiin.” (14.3.1955 Toini Pöystin vuoro)

Kelvottoman naishiittäjän diskurssi muistuttaa pitkälti *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssiin sisältyvää *kelvottoman hiihtäjän* diskurssia jo nimensäkin perusteella. Kyseiset diskurssit eroavat toisistaan siinä, että *kelvottoman naishiittäjän* diskurssin representaatiossa sukupuoli tuodaan korosteisesti esiin. Tasoltaan heikko tai vaatimattomasti suoriutuva hiihtäjä on nimenomaan nainen. Sukupuoli esiintyy toisinaan teksteissä jopa syynä heikkoon menestymiseen tai heikkoihin hiihtotaitoihin.

Diskurssi muodostuu 44 ilmauksesta ja sen esiintyminen painottuu selvästi myöhäisempiin vaiheisiin, kuin *sopimattoman naishiittäjän* ja *toisarvoisen naishiittäjän* diskurssit. Ensimmäisen kerran *kelvottoman naishiittäjän* diskurssi esiintyy vuoden 1950 teksteissä, josta eteenpäin sen esiintyminen on suhteellisen tasaista aina viimeiseen tutkimusaineiston vuoteen 2010 saakka. *Sopimattoman naishiittäjän* ja *toisarvoisen naishiittäjän* diskurssien tavoin myös *kelvottoman naishiittäjän* diskurssi esiintyy useimmiten yksin, eikä sillä ole yhteistyössä toi-

mivia diskursseja. Representoinnin taustalla on useimmiten toimittaja. Kuitenkin myös valmentajan ja urheilujohtajan ääni näkyy toistuvasti representoinneissa, sekä silloin tällöin myös hiihtäjän oma kerronta. Representoinnin kohteena on sekä yksittäinen naishihtäjä että ryhmä naishihtäjiä.

Kelvottoman naishihtäjän diskurssi rakentuu kuvauksista, joissa naishihtäjä representoidaan sukupuolittunein termein. Yksittäistä naishihtäjää kuvataan termeillä *tyttö, tytär, neiti, rouva ja äiti*. Useampaa naishihtäjää koskevissa representoinneissa heihin viitataan termeillä *naiset, naisemme, tyttäremme, suomalaisnaiset, ruotsalaiset naiset* sekä *ruotsittaret*. Merkillepantavaa on myös hiihtäjän kotipaikkakunnan tai -maan mainitseminen useiden representointien yhteydessä (esim. *lahtelaisrouva, tsekitär, Ylämaan tyttö, Neuvostoliiton tyttäret*). Myös lauseen subjektit ovat usein sukupuolta korostavia termejä, joista useimmiten esiintyvät termit "nainen" ja "tyttö". Muista diskursseista poiketen *kelvottoman naishihtäjän* diskurssiin lukeutuvissa teksteissä lauseen subjektina on selvästi useammin juuri sukupuolittunut termi kuin naishihtäjän nimi.

Naishihtäjän kelvottomuus tuodaan teksteissä esiin kuvaamalla naishihtäjän tai naishihtäjien heikkoa tasoa tai vaatimatonta suoriutumista kilpailuissa. Tältä osin diskurssi onkin lähes identtinen *kelvottoman hiihtäjän* diskurssin kanssa. Heikkoa tasoa kuvailtaessa representoinnin kohteena on useimmiten ryhmä naishihtäjiä, kun taas vaatimattoman suoriutumisen kuvauksissa kohteena on yleensä yksittäinen naishihtäjä.

"Ruotsittaret harjoittelivat kovempaa kuin aikaisemmin, mutta tuloksena oli vain sairastumisia ja heikkoja tuloksia." (9.3.1990 Valmentajan vaihto ei auttanut ruotsalaisnaisia)

"Tyttäremme ovat tähän asti hävinneet kaikki yhteenotot venäläisille." (28.2.1955 Tason vankkuudella torjuttiin Venäläisten valtausyritykset "selällä")

"Samainen tyttö hävisi muuten viime lauantain Östersundissa Kertulle ja Tyynelle n. 15 minuuttia, joten vielä on kauniin Odetten syötävä monta ranskanpullaa." (28.3.1950 Carra edelleen Ranskassa lyömätön - Naisten hiihto voittaa alaa)

Diskurssi rakentuu kuvauksista, joissa naishihtäjä *häviää, keskeyttää, romahtaa, jää muista jälkeen ja tulee saavutetuksi tai lyödyksi*. Hän esittää *pohjanoteerauksia* ja suoriutuu kilpailuista *rimaa hipoen*. Hänen kohdallaan kunto on *laskusuhdanteessa*, menestys ei ole *kummeksuttavaa* ja toiminta on *itkua ja hammastenkiristelyä*. Kirjoituksille on tyypillistä, että heikko taso tai vaatimattomat suoritukset vain todetaan sen kummemmin niiden syitä pohtimatta. Kuitenkin eräässä vuoden 1970 tekstissä Senja Pusulan heikkoja hiihtoja perusteltiin melko erikoisesti, joskin ilmeisen humoristiseen sävyyn seuraavasti:

"Senja ei uskaltanut tuoda julki tuota samaa mielipidettä, jonka hän oli antanut Suomen Urheilulehdelle. - Tällä välin oli ehkä taputeltu Senjaa selkään ja sanottu: 'Kyllä sinun heikon olon tunteet johtuvat siitä, kun et ole mennyt vielä naimisiin.'" (4.3.1970 Jälkipuheita MM-Tatralta)

5.3 Yksilödiskurssi

Yksilödiskurssi koostuu naishihtäjän siviilielämää ja persoonallisia ominaisuuksia koskevista kirjoituksista ja se on sisällöllisesti vastakohtainen urheiluun keskittyvien *hiihtäjädiskurssin* ja *naishihtäjädiskurssin* kanssa. *Hiihtäjädiskurssin* tavoin *yksilödiskurssissa* representointi on sukupuolineutraalia. Diskurssi on ylä-tason diskurssista selvästi pienin. Erityisesti tarkastelujakson alkuvuosina sen esiintyvyys on lähes mitätöntä (ks. kuvio 3). Vuoteen 1950 saakka diskurssi esiintyy vuosittain korkeintaan yhden naishihtäjän representoinneissa. Vuodesta 1955 eteenpäin se on selvemmin esillä kasvattaen osuuttaan tutkimusajanjakson loppua kohden (ks. kuvio 3: 0%, 6%, 14%, 17%). Myös *yksilödiskurssi* jakautuu kahteen toisilleen vastakohtaiseen päädiskurssiin, jotka ovat *kelpoyksilön* diskurssi ja *kelvottoman yksilön* diskurssi. Näistä kumpikin jakautuu vielä kahteen alataason diskurssiin, jotka rakentuvat keskenään vastakohtaisten representointien varaan. Mikään *yksilödiskurssiin* lukeutuvista päädiskurssista tai alataason diskurssista ei esiinny juuri koskaan yksinään. Muhin päädiskurssisiin verrattuna *yksilödiskurssin* mukainen representaatio naishihtäjistä jääkin koko aineiston puitteissa melko marginaaliseksi representoinnin tavaksi, joskin se yksittäisten juttujen tasolla esiintyy toisinaan melko näkyvästikin.

5.3.1 Kelpoyksilö

Kelpoyksilön diskurssin esiintyminen mukailee ylä-tason diskurssin nousevaa trendiä. Se esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1935 teksteissä ja nostaa siitä lähtien osuuttaan tasaisesti myöhäisempiin teksteihin tultaessa (ks. kuvio 4: 0%, 4%, 13%, 15%). Aineistosta löytyy yhteensä 68 tapausta (10,1 prosenttia naishihtäjistä), joissa naishihtäjä representoituu kelpoyksilönä. Representointi kohdistuu lähestulkoon aina yksittäiseen naishihtäjään (95 prosenttia representoinneista), mikä on loogista diskurssin rakentuuessa yksityiselämän ja yksilöllisten ominaisuuksien kuvauksista. Muihin diskurssisiin verrattuna kelpoyksilön, kuten myös kelvottoman yksilön kuvaukset rakentuvat merkittävän usein hiihtäjän oman kerronnan kautta. Hiihtäjä itse toimii representoijana 38 prosentissa diskurssin kuvauksista toimittajan ollessa kuitenkin yleisin representoija (54 prosenttia kuvauksista). Siinä missä urheiluun liittyvät asiat tuodaan esiin toimittajan taholta, on luontevaa tuoda yksilölliset asiat esiin hiihtäjän omalla äänellä. Naishihtäjä mainitaan teksteissä useimmiten hänen nimellään, erityisesti koko nimellä sekä hiihtäjän oman kerronnan kautta rakentuvissa kuvauksissa minä-pronominin eri muodoilla.

Kelpoyksilön diskurssi esiintyy vain 22 prosentissa representointeja yksinään. Lopuissa 78 prosentissa representointeja kelpoyksilö kuvataan myös muiden diskurssien kautta. Yhteistyössä toimivia diskurssseja on kaksi. *Menestyvän hiihtäjän* diskurssi esiintyy 53 prosentissa ja *normia myötäilevän naisen* diskurssi 40 prosentissa *kelpoyksilön* diskurssin representointeja.

Kelpoyksilön diskurssi jakautuu kahteen alataason diskurssiin, joista *aikaansaavan yksilön* diskurssi (100 ilmausta) kuvaa naishihtäjää hänen urheilun ulko-

puolisen toimintansa valossa ja *positiivisen yksilön* diskurssi (62 ilmausta) hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa kautta.

Aikaansaava yksilö

”Nuorimman asemaan Hietala on tottunut Muonion kunnanvaltuustossa, jossa toiseksi nuorin valtuutettu on lähes kaksi kertaa Maria vanhempi. Ei siis huolta, vaikka hiihtomaajoukkueen toiseksi nuorin, Erja Kuivalainen, on Hietalaa viisi vuotta vanhempi... Hietalan poliittinen ura ja vakavampi panostus hiihtoon alkoivat oikeastaan samalla hetkellä, kun Muonion tyttö voitti Norjan Lillehammerissa perinteisellä viidellä kilometrillä PM-kultaa alle 18-vuotiaissa talvella 1987. – Ilmeisesti olin sen jälkeen sen verran tunnettu kotipaikkakunnalla, että minua pyydettiin Kalevi Kivistön valitsijamiesehdokkaaksi presidentinvaaleihin 1988...” (15.2.1990 MM-esikisajoukkueen erikoisuus: Mari Hietala on Muonion nuorin kunnanvaltuutettu)

Aikaansaavan yksilön diskurssi muodostuu 100 ilmauksesta, joissa naishiihtäjä representoidaan urheilun ulkopuolisilla elämänalueilla menestyväksi yksilöksi. Representoinnit rakentuvat opiskelun, koulutuksen, työnteon, harrastusten sekä muiden kiinnostuksenkohteiden kuvauksista. Diskurssille vastavoimaisena representoinnin tapana toimii *kelvottoman yksilön* diskurssiin sisältyvä *aikaansaamattoman yksilön* diskurssi, jossa naishiihtäjä kuvataan täysin päinvastaisesta näkökulmasta käsin. *Aikaansaavan yksilön* diskurssi esiintyy ainoastaan tutkimusajanjakson loppupuolen teksteissä. Ensimmäisen kerran diskurssi esiintyy yksittäistapauksena vuoden 1945 teksteissä. Kuitenkin vasta vuodesta 1955 lähtien se on läsnä systemaattisemmin esiintyen vuosittain 2-8 naishiihtäjän representoinnissa. Diskurssin sisällä on havaittavissa selvää muutosta. Varhaisimmissa teksteissä naishiihtäjä representoituu aikaansaavaksi yksilöksi pääsääntöisesti sivumainintojen kautta. Aktiivisuus siviilielämässä saattaa tulla esiin esimerkiksi pelkästään lauseen subjektin muodossa. Myöhempien vuosien kirjoituksissa aktiivisuutta siviilielämässä kuvaillaan huomattavasti tarkemmin.

”Kymppin sohjokelillä, jolla mäkiäkään ei tarvinnut varoa, 37-vuotias liikunnanohjaaja todisti yhä olevansa maailman naishiihdon kärjessä.” (12.3.1975 Vaikka menestystä saatiinkin... Kaatumiset á la Viren Kollenilla suosittuja)

”Moniko tietää, että Virpi Kuitunen on innokas lukija, että hän pakkasi ison läjän kirjoja Vancouveriin lähteneeseen Suomen joukkueen konttiin, jossa kuljetettiin joukkueen välineet kisapaikalle? ”Olen aika kova lukemaan. Ystävät ja tuttavat suoltavat minulle jatkuvasti monenlaisia hyviä kirjoja. Viimeksi luin Linda Olssonin esikoisromaanin ”Laulaisin sinulle lempeitä lauluja” ja sitä ennen taisi mennä Steig Larssonin Millennium-trilogia. Lukeminen on sillä tavalla helppo harrastus, että se kulkee mukana. Jos harrastaisi vaikkapa pianonsoittoa, se olisi matkoilla hieman hankalaa. Konttiin meni aikamoinen määrä kirjoja, sillä jos hiihtää vain kolme matkaa, niin siinä jää paljon aikaa lukemiseen. Kuitunen sanoo olevansa myös musiikin ystävä. ”Joo, musiikkia kuuntelen paljon. Jarilla on sellainen levyarsenaali, että sieltä löytyy vaikka mitä. Kirjojen tavoin musiikkikin menee aika laidasta laitaan ihan jotain raskainta heviä lukuun ottamatta.” (4.2.2010 Arvoitus nimeltä Kuitunen)

Diskurssi esiintyy useimmiten yhdessä muiden diskurssien kanssa. Ainoastaan 20 prosentissa representointeja naishiihtäjä representoidaan pelkästään *aikaansaavan yksilön* diskurssin kautta. Vaikka diskurssi esiintyykin useimmiten yhtäaikaaisesti muiden diskurssien kanssa, yltyä yhteistyössä toimivaksi diskurssiksi

ainoastaan *naistapaisen naisen* diskurssi, joka esiintyy 36 prosentissa *aikaansaavan yksilön* diskurssin representointeja. Kuitenkin myös muiden diskurssien yhtäaikainen esiintyminen on näkyvää, joskin tasaisemmin jakaantuvaa. Representoinneille tyypillistä onkin kuvailu naishiittäjän tasapainoilusta urheilun, siviilielämän ja naiseuden välillä.

Yksilön representoituessa opiskelun, koulutuksen ja työnteon kautta, opiskelu- tai työpaikka useimmiten vain mainitaan. Tarkemman pohdiskelun kohteeksi nousee sen sijaan opiskelun tai työnteon suhde urheiluun. Osassa representoinneista urheilun ja opiskelun tai työnteon todetaan olevan tasapainossa hiihtäjän elämässä, niin ettei kumpikaan häiritse toista, vaan päinvastoin niiden todetaan jopa olevan hyödyksi toisilleen.

”Koulunkäyntiä ei Jaanan aktiivinen urheiluharrastus ole häirinnyt tippaakaan, sillä todistuksen keskiarvo tasan yhdeksän!” (5.3.1980 Ounasvaara ahnein Hopeasomman mitalitilastoissa: Jarmon ja Jaanan sukset lensivät)

”- Ja kuinka paljon harjoittelette? - Maataloustöistä, joita teen aina traktorinajoa myöten, vaikka se tuskin kuntoa nostaa, saa varsin hyvän pohjakunnon.” (25.2.1965 Viikon urheilija: Senja Pusula)

Osassa teksteistä opiskelun ja työn kuvataan tapahtuvan urheilun ehdoilla. Usein niinkin, että ne on kokonaan jätetty tai siirretty urheilu-uran jälkeiseen elämään. Representoitaessa yksilö myös siviiliammattinsa tai koulutuksensa kautta, kuva kovasta ammattimaisesta hiihtäjästä pehmenee. Hiihtäjä panostaa kyllä urheiluun täysillä, mutta ei ole jättänyt pelkän urheilun varaan, vaan on myös hankkinut ammatin tai tehnyt töitä urheilun ohessa.

”Kaisa Variksen elämän yhtälössä hiihto on tällä hetkellä se tärkein palanen. Maailmancupia kiertäessä ”normaalielämä” jää vähiin, ja esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa liikunnalla valmennuksen suuntautumisvaihtoehdossa liikuntabiologian opinnot etenevät vaativan harrastuksen ehdoilla...” (14.1.2000 Kävelen kilpailupaikalle: Jyväskylässä jaossa olevat SM-mitalit kiinnostavat harjoitusmaisemissaan hiihtävää Kaisa Varista)

Toisaalta löytyy myös tekstejä, joissa hiihtäjän kuvataan syystä tai toisesta arvottaneen opiskelun tai työnteon urheilun edelle. Representoinneissa korostuu valinnan negatiivinen vaikutus urheilussa menestymiseen. Kyseiset representoinnit muistuttavat *kelvottoman hiihtäjän* diskurssiin sisältyviä kuvauksia amatöörimäisestä harrastelijasta. Diskurssit esiintyvätkin toisinaan yhtäaikaaisesti, eivät kuitenkaan varsinaisesti yhteistyössä toimien.

”Äiti”, jolla nimellä Siiri parhaiten hiihtäjien joukossa tunnetaan kertoi, että hän ei ole yhtään harjoitellut tätä vuotta varten, sillä nykyisin vuorotyössä olevana hänellä ei ole aikaa eikä luonnollisesti oikein intoakaan tällaiseen.” (21.2.1955 Siiri Rantanen harjoittelematon)

”Kausi -78 oli vaatimattomampi, mihin vaikutti osaltaan Tarvaalassa suoritettu opiskelu...” (12.3.1980 Tytöt hiihtivät kilvan kohti Sarajevoa)

”Taina Impiö, ankkuri, ja henkilökohtaisen vitosen viides ei ole tänä vuonna voinut harjoitella aivan täysipainoisesti, sillä hänellä on menossa koulussa kahdeksas luok-

ka ja ylioppilaskirjoitukset ovat edessä. – Sellaista C:tä ja M:ää on koulun kirjoituksista tullut.” (26.2.1975 Kaksi EM-kultaa ja pronssia nuorille – Suunnitelmallisuus antaa jo näytteitä)

Opiskelun ja työnteon lisäksi hiihtäjä representoituu aikaansaavaksi yksilöksi harrastustensa ja muiden osaamisalueidensa tai kiinnostuksenkohteidensa kautta. Erityisesti näissä henkilökohtaisissa, urheilun ulkopuolista elämää koskevissa kuvauksissa, hiihtäjä toimii usein itse representoijana. Hän luettelee harrastuksiaan, kuvaa tapojaan viettää vapaa-aikaansa sekä kertoo asioista, jotka häntä siviilielämässä kiinnostavat ja joita hän eniten arvostaa.

”Pirjo Muranen ei ole lahjakas pelkästään urheilullisesti. Hän on lisäksi soittanut klarinetiä neljä vuotta musiikkiopistossa. ”Aika harvakseltaan olen viime aikoina tarttunut klarinettiin. Sitten kun sitä alkaa puhaltamaan, huomaa että suulihakset ovat päässeet hieman löystymään aktiivijajoista. Ilma alkaa tulla läpi, kun ei jaksaa puristaa. Mutta kyllä minulla silti on edelleen sellainen perustuntuma soittamiseen.” (21.1.2010 Vihdoinkin olympiakisoihin)

”– Hiihdon ja politiikan lisäksi autan äitiä kotitöissä. Äidilläni on nivelreuma, koko ikänsä Muoniossa asunut Mari sanoo. Kun keskustelu palaa jälleen politiikkaan, Mari toteaa, ettei aika taida riittää eduskuntaan pyrkimiseen. Se vaatisi jo niin paljon vaalityötä, hän naurahtaa. – Kotona on aina puhuttu politiikasta, ja olen itse erittäin kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista, Hietala selvittelee taustojaan.” (15.2.1990 MM-esikisajoukkueen erikoisuus: Mari Hietala on Muonion nuorin kunnanvaltuutettu)

Diskurssin yhteistyö *naistapaisten naisen* diskurssin kanssa ilmenee erityisesti kuvauksissa, joissa yksilö representoidaan kiinnostuksenkohteidensa sekä arvostamiensa asioiden kautta. Useimmiten nämä urheilijalle tärkeät ”muun elämän asiat” liittyvät kotiin ja perheeseen, jolloin kuvauksiin sisältyykin myös äitiyden korostusta.

”Onko mahdollista, että ottaisit mallia veljestäsi Hannusta ja tekisit paluun vuoden, parin jälkeen? ‘Heh, heh... kyllä päivät OKL:ssä taitavat olla liian tiukkoja sellaiseen. Kun on nähnyt tästäkin lajista miltei kaiken mahdollisen, ikää alkaa tulla ja perhettäkin pitäisi perustaa, niin eiköhän se ole sitten jo aika alkaa elää muunlaista elämää.’ ” (21.1.2010 Vihdoinkin olympiakisoihin)

Positiivinen yksilö

”Luonteeltaan Eija on rauhallinen, iloinen ja elämänmyönteinen, vastuuntuntoinen työssään ja tinkimätön harjoittelussaan.” (12.3.1980 Tytöt hiihtivät kilvan kohti Sarajevoa: Eija Hyytiäinen yksi tarjokkaista)

Positiivisen yksilön diskurssi on esiintyvyydeltään *aikaansaavan yksilön* diskurssia selvästi pienempi. Se muodostuu yhteensä 62 ilmauksesta, joissa naisihiihtäjä tulee representoiduksi sävyllään positiivisten henkilökohtaisten ominaisuuksiensa valossa. Diskurssi esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1950 kirjoituksissa, mutta sen varsinainen, voimakkaampi esiintyminen ajoittuu vuosien 1980-1995 sekä vuoden 2010 kirjoituksiin. Diskurssille vastavoimaisena diskurssina toimii *negatiivisen yksilön* diskurssi, joka on toinen *kelvottoman yksilön* diskurssiin lukeutuvista alatason diskursseista.

Positiivisen yksilön diskurssin representoinnit kohdistuvat lähes aina yksittäiseen naishiihtäjään ja hänestä kirjoitetaan useimmiten etu- tai sukunimellä. Vain muutaman kerran representoinnin kohteena on ryhmä naishiihtäjiä. Representoinnit tuotetaan vahvasti toimittajan taholta, joskin hiihtäjä itse toimii myös silloin tällöin kertojana.

Muiden *yksilödiskurssiin* lukeutuvien diskurssien tavoin myös *positiivisen yksilön* diskurssi esiintyy harvoin yksinään. Silloin kun yksilö representoidaan hänen positiivisten ominaisuuksiensa valossa, on siis tyypillistä representoida hänet myös muiden diskurssien representationaalisten piirteiden kautta. Varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja on kaksi. *Aikaansaavan yksilön* diskurssin tavoin yhteistyö toteutuu vahvimmin *naistapaisten naisen* diskurssin kanssa, joka esiintyy 42 prosentissa *positiivisen yksilön* representoinneista. Kyseiset representoinnit ovat vahvasti yksilöllisyyttä korostavia ja niihin sisältyy sekä sukupuolta korostavia että sukupuolineutraaleja ilmauksia. Toinen yhteistyössä toimiva, *lupaavan hiihtäjän* diskurssi, esiintyy 38 prosentissa *positiivisen yksilön* representointeja. Kyseisten diskurssien representaatiot rakentuvat osittain samanlaisten ominaisuuksien kuvauksista kohdistuen vain eri konteksteihin; Harjoitteluun ja kilpailemiseen tai sitten siviilielämään. Näitä kummassakin diskurssissa esiintyviä ominaisuuksia ovat muun muassa määrätietoisuus, sisukkuus ja pedanttius.

Positiivisen yksilön diskurssi rakentuu kuvauksista, joissa yksilö representoidaan joko luonteeltaan, käytökseltään tai asenteeltaan positiiviseksi. Positiivisuus tuodaan esiin joko suoraan kuvailemalla yksilöä suotuisina pidetyin adjektiivein tai sitten kuvailemalla hänen toimintaansa, jolloin tulkinna tekeminen jätetään tekstin lukijalle. Positiivisuus ilmenee teksteissä iloisuuden ja sympaattisuuden, määrätietoisuuden ja sisukkuuden sekä tunnollisuuden ja harkitsevuuden kuvauksina.

Iloinen ja sympaattinen yksilö on *iloinen, pirteä, hyöäntuulinen ja elämänmyönteinen*. Hän on *kiltti ja pidetty, mukava ihminen* sekä jopa *sympaattisin suomalainen*. Hänen kuvataan käyttäytyvän *reilusti ja kohteliaasti*, suhtautuvan elämään *luontevalla huumorilla* sekä muun muassa *puhua pälpättävän*.

Määrätietoisen ja sisukkaan yksilön kuvauksissa tuodaan esiin urheilussa tarvittavien tärkeiden ominaisuuksien ilmenemistä siviilielämässä. Yksilö kuvataan *kunnianhimoiseksi ja määrätietoiseksi*, jopa hieman *omapäiseksi toimijaksi* myös urheilun ulkopuolisilla elämäalueilla. Urheilussa tarvittujen ominaisuuksien voidaankin ajatella siirtyneen myös siviilielämään:

”Helena on Pyhäjärven kunnan liikuntasihteeri, joutui kunnalliseen virkaan tupsah-taen urheilu-uransa jälkeen. Ei hänellä tähän työhön ollut muita valmiuksia kuin lii-kunnallinen tausta. Koko kunnallinen byrokratia kaikkine koukeroineen piti opetella. – On tässä työtä ollut, hän myöntää ja sanoo aika ajoin olleensa todella ”tupella”. He-lena on kuitenkin armoitettu taistelija, mihin ryhdytään se hoidetaan kunnialla lop-puun. Luovuttaminen on täysin vieras asia.” (8.3.1990 Huippu-urheilu on jo kaukai-nen asia Helena Takalolle: ”Tuntuu uskomattomalta että olen viitsinyt olla sellaisessa rääkissä”)

Representoinnit rakentuvat merkittävän usein yksilön oman kerronnan tai toteamisen varaan: *”Olen melkoisen härkämäinen luonteeltani”, ”Olen kyllä niin kunni-*

anhimoinen...”, Kai mä oon niin sitkeä yrittäjä”, “Pahansisuisena itseään pitävä Merja...”.

Tunnollisuus ilmenee teksteissä lähinnä suorina repressointeina (adjektiivit: *järkevä, vastuuntuntoinen, pikkutarkka ja pedanttinen*), harkitsevuus taas enemmän toiminnan kuvauksissa, joissa yksilön kuvataan muun muassa pitävän kiinni yksityisyydestään. Hyvä esimerkki sekä tunnollisesta että harkitsevasta yksilöstä on Marjo Matikainen-Kallström, joka representoituu kummankin ominaisuuden kautta erityisesti urheilu-uransa jälkeisissä teksteissä.

“Marjo Matikainen hoiteli viralliset tehtävänsä Joutsassa hyväntuulisesti mutta erittäin tarkasti.” (25.1.1990 Marjo Matikainen luo uutta uraa: Tekninen asiantuntija tarkkana Joensuussa)

“Marjo Matikainen oli koko loisteliaan hiihtouransa ajan Suomen kansan suurimpia lempilapsia. Hän oli vaatimaton, ei koskaan pitänyt suurta hälyä itsestään tai saavutuksistaan – ellei kuuluisaa havunpyyntö karjaisua oteta huomioon. Eikä hän koskaan nauttinut julkisuudessa olosta. Oliko siis ihmeekään, ettei Marjo Matikaisen ja hänen poikaystävänsä Arne Kallströmin viime viikonloppuna vietetyistä häistä löytynyt päivälehdissä ennakoivia aukeamareportaaseja, kuten yleensä on ollut, kun joku vähänkin julkisuudessa näkynyt henkilö vaihtaa siviilisäätyään. Oli myös hyvin Marjo Matikaisen tapaista pitää poikaystävänsä julkisuudesta piilossa. Tyyli säilyy loppuun asti. Häiden salassapito on varmasti vaatinut älyttömästi ylimääräistä työtä muun häähumun lisäksi. Mutta ainakin se takasi hääparin toivomuksen toteutumisen – viettää häät yksityistilaisuutena. Onnittelut vastaviihitylle nuorelle parille ja menestyksekkästä yhteiseloa!!” (14.12.1990 Onnea Marjo ja Arne!)

Aineistosta löytyy saman jutun sisältä kaksi esimerkkiä siitä, miten yksilön positiivisuus tuodaan esiin peilaamalla sitä vastavoimaiseen, *negatiivisen yksilön* diskurssiin. Tällöin yksilö representoituu muutoksen kuvauksen kautta; Negatiivinen ominaisuus on väistynyt positiivisen tieltä:

“Eikä Kuitunenkaan ole se sama pelottava akka, jonka pelkkä katse sai joskus kauhua aikaan. sanoista nyt puhumattakaan. Kuitusesta on tullut viimeisen vuoden aikana mukava ihminen. Se on voinut heikentää omaa vauhtia, mutta sillä on positiivinen merkitys muiden vauhtiin ja taistelutahtoon, ainakin viestissä. Viesti ei ole enää yhden naisen show.” (11.2.2010 Kuitunen antaa tilaa)

“Roposen luonteen kasvun tärkein tausta on oman persoonan kypsymisessä ja oman toiminnassa, mutta ulkopuolisillakin tekijöillä on ollut merkitystä... Asetelmaa tasapainottaa sekin, että Roposen omassakin persoonassa on tapahtunut muutos. Liberecin MM-kisoissa tuli pohja vastaan, sen jälkeen hän taisi oppia pari tosiasiaa. Turhat itkut on itketty... Roponen on perheellinen nainen, jonka päähän on tullut pisara suhteellisuudentajua. Siinä missä muiden sanomiset ja mökötykset aiemmin rikkoiivat keskittymisen, on niiden merkitys vähentynyt...” (11.2.2010 Valikoimassa Roposen lajit)

5.3.2 Kelvoton yksilö

Kelvottoman yksilön diskurssi on esiintyvyydeltään päädiskursseista kaikkein pienin. Diskurssi esiintyy aineistossa yhteensä 28 naishiihtäjän (4,2 prosenttia naishiihtäjistä) representoinnissa. Ero on merkittävä aineiston kattavimman, *menestyvän hiihtäjän* diskurssin 268 representointiin verrattuna. *Kelpoyksilön* diskurssin tavoin myös *kelvottoman yksilön* diskurssin esiintyvyys lisääntyy tutki-

musajanjakson edetessä. Diskurssi esiintyy ensimmäisen kerran vasta vuoden 1955 teksteissä ja kasvattaa osuuttaan siitä lähtien melko tasaisesti (ks. kuvio 4: 0%, 1%, 5%, 7%).

Diskurssi esiintyy ainoastaan kaksi kertaa yksinään ilman muiden diskurssien läsnäoloa. Tämäkin kertoo, että kyseessä on varsin marginaalinen diskurssi, jonka mukainen representointi on suhteellisen harvinaista naishiittäjiin kohdistuvissa kirjoituksissa. Yhteistyössä toimivia diskursseja on neljä. Näistä kolme esiintyy peräti yli kuudessakymmenessä prosentissa kelvottoman yksilön representointeja (*menestyvän hiihtäjän* diskurssi 75%, *normia myötäilevän naisen* diskurssi 68%, *kelpoyksilön* diskurssi 64%). Lisäksi *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssi esiintyy 36 prosentissa *kelvottoman yksilön* representointeja.

Kelvottoman yksilön diskurssi on ainut päädiskursseista, jossa yleisin representoinnin tuottaja on hiihtäjä itse. Representoinneista 39 prosenttia tuottaa toimittaja ja 59 prosenttia hiihtäjä. Toimittajan tuottamissa representoinneissa naishiittäjä mainitaan useimmiten etunimimellä tai sukunimellä. *Kelpoyksilön* diskurssiin verrattuna representoinnit kohdistuvat hieman useammin myös useampaan hiihtäjään (12 prosenttia representoinneista). Kuitenkin tässäkin diskurssissa kohteena on selvästi useiten yksittäinen hiihtäjä (86 %).

Diskurssi jakautuu vastaparinsa, *kelpoyksilön* diskurssin tavoin kahteen alatoon diskurssiin. *Aikaansaamattoman yksilön* diskurssi (19 ilmausta) ja *negatiivisen yksilön* diskurssi (30 ilmausta) ovat niin ikään vastapareja *kelpoyksilön* diskurssiin lukeutuville alatoon diskursseille, joskin ne ovat esiintyvyydeltään vastaparejaan selvästi pienempiä.

Aikaansaamaton yksilö

”Rautiala kokee tekevänsä hiihtäjänä työtä, koska ”työtilanne on mikä on”. – En ainakaan lorviskele. Olin joulukuuhun asti töissä Tornion kaupungilla, mutta sitten työt loppuivat. Olen siis virallisesti työtön hiihtäjä, Rautiala sanoo ja kertoo harrastavansa löhöilyä sohvalla, lukemista ja englannin kielen opiskelua... Keväällä tosin voi vähän tyyppiä, mutta silloin tehdään jo kaikkea muuta, käydään ulkona jne. Kuu-kauden tauon aikana painoa tulee vähintään kolme kiloa lisää...” (16.3.1990 Marke Rautiala on nyt oppimatkansa tehnyt – Ensikertaisen pullonkorkkaus)

Aikaansaamattoman yksilön diskurssi koostuu 19 ilmauksesta ja se on esiintyvyydeltään koko aineiston pienin alatoon diskurssi. Se on myös ainut diskursseista, joka ei koskaan esiinny yksinään. Aikaansaamattomaksi kuvaaminen ei siis ole merkittävä yksilön representoinnin tapa, vaan enemmänkin silloin tällöin esiintyvä sivujuonne laajemmissa representoinneissa. Diskurssi toimii siis aina yhtäaikaaisesti muiden diskurssien kanssa. Yhteistyössä toimivia diskursseja on kuusi. Vahvimmat yhteistyössä toimivat diskurssit ovat kaikki yksilön kuvauksiin kohdistuvia diskursseja. Kaikkein voimakkainta yhteistyö on *naistapaisten naisen* diskurssin kanssa. Jopa 79 prosentissa aikaansaamattoman yksilön representoinneista kyseiset diskurssit esiintyvät yhtäaikaaisesti. Myös diskurssin vastapari, *aikaansaavan yksilön* diskurssi esiintyy merkittävän usein (71 prosentissa) yhtäaikaisesti *aikaansaamattoman yksilön* diskurssin kanssa. *Positiivisen yksilön* diskurssin representointeja sisältyy puolestaan 50 prosenttiin *aikaansaamattoman*

yksilön diskurssin representoinneista. Näissä yksilöön kohdistuvissa kirjoituksissa hiihtäjän yksilöllisyyttä ja yksityiselämää kuvataan moninaisesti. Hän on niin sanotusta saamattomuudestaan huolimatta toisaalla myös aikaansaava, ominaisuuksiltaan suotuista tai perinteisiin naisena olemisen käytänteisiin mukautuva. Muut yhteistyössä toimivat diskurssit sisältyvät kaikki *menestyvän hiihtäjän* diskurssiin. *Onnistuvan hiihtäjän* ja *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssit esiintyvät kumpikin 36 prosentissa ja *lupaaavan hiihtäjän* diskurssi 43 prosentissa *aikaansaamattoman yksilön* diskurssin representointeja. Yhteistyössä esiintyvien diskurssien suhteen merkillepantavaa on se, että ne ovat lataukseltaan positiivisia. Aikaansaamattoman yksilön representoinnit pehmentyvätkin huomattavasti sillä, että muilta osin hänet representoidaan positiivisessa valossa.

Aikaansaamattoman yksilön diskurssi esiintyy aineistossa vuosien 1960-2010 teksteissä. Diskurssi esiintyy vuosittain 1-3 yksilön representoinneissa lukuun ottamatta vuosia 2000 ja 2005, jolloin diskurssi ei esiinny lainkaan. Diskurssi poikkeaa muista alatasen diskursseista siinäkin suhteessa, että sen kaikki representoinnit kohdistuvat yksittäiseen naishiihtäjään. Representoinnit tuotetaan yhtä usein hiihtäjän itsensä kuin toimittajan taholta, jolloin lauseen subjektina toimii usein minä-pronominin eri muodoissaan. Toimittajan tuottamissa representoinneissa subjekti on useimmiten etunimi tai tyttö-termi, jota käytetään nuorten naisten, selvästi tyttöjen sarjaan kuuluvien hiihtäjien representoinneissa.

Aikaansaamattoman yksilön diskurssi kuvaa naishiihtäjää siviilielämässään passiiviseksi, epäonnistuvaksi tai jollain tapaa osaamattomaksi. Sen representaatiot muistuttavatkin lataukseltaan *kelvottoman hiihtäjän* ja *kelvottoman naishiihtäjän* diskurssien representointeja. Yleisin tapa kuvata yksilö aikaansaamattomaksi on tuoda esiin hänen keskenjäänyt kouluttautumisenensa tai puutteellinen osaaminen siviiliammattissaan. Tämä nähdään ikään kuin seurauksena valinnasta urheilla ammattimaisesti. Kyseisissä tapauksissa yhteistyössä toimiikin *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssi.

”Ei siellä mejän kylällä oikein muuta voi harrastaakaan kuin urheilua. Anita on käynyt keskikoulun, pitempää ei koulun penkillä malttanut istua. Nyt kuitenkin pitäisi jotakin lisäoppia lähteä hakemaan. – Jos johonkin liikunnanohjaajakursseille...” (12.3.1975 Vauhdikas Anita)

”Helena on Pyhäjärven kunnan liikuntasuhteeri, joutui kunnalliseen virkaan tupsah-taen urheilu-uransa jälkeen. Ei hänellä tähän työhön ollut muita valmiuksia kuin liikunnallinen tausta. Koko kunnallinen byrokraatia kaikkine koukeroineen piti opetella. – On tässä työtä ollut, hän myöntää ja sanoo aika ajoitin olleensa todella ’tupella.’” (8.3.1990 Huippu-urheilu on jo kaukainen asia Helena Takalolle: ”Tuntuu uskomat-tomalta että olen viitsinyt olla sellaisessa rääkissä”)

Aikaansaamattomuus kuvastuu myös teksteissä, joissa kuvataan yksilön epäonnistumisia sekä osaamattomuutta tai tietämättömyyttä muilla elämänalueilla. Näissäkin tapauksissa epäonnen yksityiselämässä kuvataan usein johtuvan urheilemisesta, mikä pehmentää ja inhimillistää kuvausta.

”Kun vielä viime talvena putosin nuorten MM-joukkueesta, kiukutti niin, että joka lenkillä olen aikonut lopettaa. Mieli oli välillä niin maassa, että jopa ylioppilaskokeen reaalin reput menivät hiihdossa epäonnistumisen tiliin. Mutta tuo lipsahdus korjaan-

tui syksyn uusinnoissa ja SM-mitali nostanee muutenkin tunnelmia.” (23.1.1980 Ujo yllättäjä Merja Oinonen: ”Enhän minä Helenaa tohtinut ohittaa”)

”Mitä mieltä olet EU:sta? – Se on vähän vaikea sanoa. Pohjoisessa sitä aika paljon vastustetaan. Minä en kyllä tarkkaan osaa sanoa mitä hyötyjä tai haittoja siinä on...” (26.1.1990 Sitkeä Kuusamolainen - 50 kysymystä Pirkko Määtälle)

Aineistosta löytyy myös representointeja, joissa yksilö kuvataan jollain siviilielämän alueella kokemattomaksi. Kokemattomuus selittyy pääosin nuorella iällä, mutta kuvastaa myös eräänlaista siviilielämän passiivisuutta.

”Suomen Falunin joukkueen kokoontuessa Helsinkiin tuli Lappajärveltä 16-vuotias valkotukkainen tyttö, Helena Lammi, ensi kerran pääkaupunkiin. Edessä oli ensimmäinen ulkomaan matka ja ensimmäinen matka lentokoneessa. Nämä uudet kokemukset eivät tytön piirustuksia sotkeneet.” (9.2.1965 Tyttö Lappajärveltä Ensi kerran Helsingissä Ensi kerran lentokoneessa Ensi kerran ulkomailla – ja voitti!)

”Säännöt ovat sääntöjä, mutta varsin moni kokenut joutsalainen kisajärjestäjä hymyi li Marjon touhuille ”tytöltä puuttuu vielä elämäkokemusta”. Vakavasti ottaen oltiin sitä mieltä, että äärimmilleen viety pikkutarkkuus voi pudottaa Marjon pois ko. tehtävistä.” (25.1.1990 Marjo Matikainen luo uutta uraa: Tekninen asiantuntija tarkkana Joensuussa)

Negatiivinen yksilö

”Asetelmassa ei välttämättä ole ollut enää aikoihin mitään konfliktia, mutta tietty kissataistelun tunnelma on ollut ilmeinen. Se on muokannut joukkueen olotilasta ajoittain raskaan ja ohjannut muita hiihtäjiä selviytymään kuka mitenkään. Pirjo Muranen on keskittynyt omiin asioihinsa, eikä ole sitä ongelmaksi kokenut, mutta Roposelle on jäänyt orpo rooli. Hän ei ole viihtynyt neljäntenä pyöränä, kun kaksi kovista kiristelevät tunnelmaa ja yksi erakko vetäytyy omiin oloihinsa.” (11.2.2010 Valikoimassa Roposen lajit)

Negatiivisen yksilön diskurssi muodostuu 30 ilmauksesta ja se esiintyy muiden *yksilödiskurssiin* lukeutuvien alatasen diskurssien tavoin ainoastaan tutkimusajanjakson loppupuolella. Vuosien 1955-2005 teksteissä diskurssi esiintyy vuosittain enimmillään kolmen naishiihtäjän representoinnissa. Voimakkain esiintyminen tapahtuu viimeisen tutkimusvuoden, 2010 teksteissä, jolloin diskurssin ohjaamia representointeja on yhteensä viisi. Diskurssille antamani nimi, ”negatiivinen yksilö”, antaa representoinneista ehkä turhan jyrkän vaikutelman. Representoinnit rakentuvat yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien esiintuonnin varaan ja ovat sävyiltään enemmän kielteisiä kuin myönteisiä, joskin osassa teksteistä kuva yksilöstä rakentuu suoranaisesti negatiiviseksi.

Kuten muutkin *yksilödiskurssit*, myös *negatiivisen yksilön* diskurssi esiintyy useimmiten yhdessä muiden diskurssien kanssa. Vain kahdessa tapauksessa diskurssi esiintyy yksinään. Yhteistyössä toimivia diskursseja on neljä ja ne ovat kaikki lataukseltaan positiivisia. Negatiivisen yksilön kuvataankin pääasiassa olevan muilta osin menestyvä hiihtäjä ja yksilö. Suurin osuus yhteistyössä toimivana diskurssina on tässäkin tapauksessa *naistapaisen naisen* diskurssilla, joka esiintyy 67 prosentissa *negatiivisen yksilön* diskurssin representointeja; Arka ja vaatimaton yksilö kuvataan myös naiseudelle perinteisenä pidetyn ujouden ja pidättyvyyden kautta sekä sukupuolineutraalin, että sukupuolikorosteisen ker-

ronnan välityksellä. Yksilöllisyyttä moninaisesti kuvaavissa representoinneissa yhteistyössä toimii *aikaansaavan yksilön* diskurssi, yhteensä 44 prosentissa representointeja. *Hiihtäjä-* ja *naishiihtäjä* diskursseihin sisältyvät, representointeja pehmentävät positiivissävytteiset yhteistyödiskurssit ovat puolestaan *lupaavan hiihtäjän* diskurssi (56 prosenttia) ja *hiihtokuningattaren* diskurssi (39 prosenttia).

Negatiivisen yksilön diskurssi rakentuu kahdesta toisilleen melko vastakkaisesta representoinnin tavasta. Näistä toisessa yksilö representoituu hankalaksi ja toisessa vaatimattomaksi persoonaksi. Hankala persoona mainitaan teksteissä useimmiten sukunimellä ja representaatiot tuotetaan sekä yksilön oman kertomuksen, että toimittajan näkemysten kautta. Vaatimattomasta persoonasta käytetään useimmiten etunimeä ja representoinnin tuottajana on selvästi useammin yksilö itse.

Diskurssin representoinnit ovat itseasiassa hyvin lähellä sille vastavoimaisen, *positiivisen yksilön* diskurssin representointeja. Erottavana tekijänä toimii teksteistä välittyvä lataus. Määrätietoisuus ja sisukkuus esiintyvät teksteissä positiivisessa valossa, mutta äärimmilleen vietyinä kyseiset piirteet muuttuvat negatiivisiksi yksilön ominaisuuksiksi ja yksilö representoituukin hankalaksi persoonaksi. Samoin tunnollisuus, harkitsevuus, iloisuus ja sympaattisuus ovat yksilön positiivisia ominaisuuksia, mutta liian voimakkaasti persoonassa esiintyessään ne kuvaavatkin yksilön negatiivissävytteisesti vaatimattomaksi, mitäänsanomattomaksi persoonaksi.

Hankalan persoonan representaatiot rakentuvat aina suhteessa toisiin naishiihtäjiin. Ne kuvaavat yksilöä epämiellyttävänä, toisia piikittelevänä, ivalisena koviksena, joka ei ole pidetty kilpailukumppani.

”Kuitunen oli viime kevääseen asti joukkueen kiistaton kuningatar. Ei erityisen pidetty, mutta kiistaton.” (11.2.2010 . Kuitunen antaa tilaa)

Useampaan naishiihtäjään kohdistuvissa representoinneissa kuvaillaan joukkueen jäsenten huonoja välejä, epälojaalisuutta ja kykenemättömyyttä yhteistyöhön.

”Kommentit kertoivat, ettei naisjoukkueen joukkuehenki ole vahvoilla kantimilla. Joskaan se tuskin on vähänkään lajia syvällisemmin seuranneelle hiihtoihmiselle suuri yllätys. Roponen myöntää julkisesti, että ryhmän yhtenäisyys vuotaa. Ja pahasti. ”Totta kai sekin vaikuttaa, että ei tule menestystä. Ei siellä tunnelma ole mitenkään hilpeä tai vapautunut... Tässä tilanteessa en olisi yllättynyt, vaikka he ilmoittaisivat, että eivät olisi mukana edes viestissä. Lehdestä olen lukenut, että Virpi on ollut kipeänä. En ole nähnyt häntä kuin vilaukselta kisakylässä.” (4.3.2010 Repaleiset rivit)

Vaatimattoman yksilön representoinnit kohdistuvat kaikki yksittäiseen naishiihtäjään. Vaatimattomuus kuvastuu teksteissä yksilön luonteenpiirteinä, joka näyttäytyy usein myös hänen suhtautumisessaan urheiluun. Yksilö kuvataankin pelokkaana, ujona, arkana ja vaatimattomana. Yksilön toimiessa itse representoijana hän usein vähättelee itseään ja osaamistaan.

”No kyllä ne vähän pelottaa isot mäet.. – Siellä meillä päin ei oikein voi harjoitella mäessä. Vähän häntä tämä mäkihomma ujoittaa. Ujoittaa se Ranskan haaveri, joka tapahtui laskun kaartuessa sillä tavalla inhottavasti, ja sitten kun siinä oli edessä

vielä se toinen hiihtäjä...” (22.1.1975 Pikku-Anne, yksi Liedon EM-kisojen suomalais-toivoista)

”Minkä ominaisuuden toivoisit itsellesi lisää? – Ehkä jos urheilua ajattelee... ehkä mä kaipaisin kovuutta. Mä oon ehkä vähän pehmeä, varman päälle eläjä. Et ota riskejä? – En yleensä ota asioissa kauheita riskejä. Urheilussa voisin olla vähän räväkämpikin: nyt on sellainen ”anteeksi, jos nyt tässä vähän tönäisen tai hipaisen”. Ei tietenkään niin, että tekisin tahallani jollekin toiselle kiusaa...” (26.1.1990 Sitkeä Kuusamolainen - 50 kysymystä Pirkko Määtälle)

5.4 Naiseusdiskurssi

Naiseusdiskurssi rakentuu representoinneista, joissa sukupuoli tuodaan korostaisesti esiin ja joissa naishiihtäjä kuvataan yksilönä, nimenomaan naisena. *Naiseusdiskurssille* vastakohtaisena ylätasoinen diskurssina voidaan nähdä *hiihtäjädiskurssi*, joka rakentuu täysin päinvastaisista representoinnin tavoista (sukupuolineutraali urheilupuhe). *Naiseusdiskurssi* on esiintyvyydeltään *yksilödiskurssia* suurempi, mutta *hiihtäjädiskurssia* ja *naishiihtäjädiskurssia* pienempi. Vuoden 2000 tekstejä lukuun ottamatta diskurssi esiintyy kaikkien tutkimusajanjakson vuosien teksteissä. Sen esiintyvyys pysyy varsin tasaisena koko tarkasteluajanjakson ajan (ks. kuvio 3: 22%, 22%, 20%, 22%). Ylätasoinen diskurssin sisällä, sekä päädiskurssien että alatason diskurssien tasolla esiintyminen on kuitenkin vaihtelevampaa.

Muiden ylätasoinen diskurssien tapaan myös *naiseusdiskurssi* jakautuu kahteen vastakohtaiseen diskurssiin, jotka ovat *normia myötäilevän naisen* diskurssi ja *normista poikkeavan naisen* diskurssi. Toisin kuin muiden päädiskurssien osalta ei kyseisen diskurssiparin kohdalla ole nähtävissä yksiselitteistä, dikotomista jakoa hyvään ja huonoon, onnistuneeseen ja epäonnistuneeseen tai hyväksytyyn ja kyseenalaiseen. Jako normia myötäilevän ja normista poikkeavaan naiseen onkin muihin päädiskursseihin nähden hyvin ristiriitainen (havainnollistettua asetelmaa kuviossa 2, jossa kuvaan ylätasoinen diskurssien ja päädiskurssien asemoitumista). Tarkasteltaessa asiaa sukupuolienormien näkökulmasta normia myötäilevä nainen nähdään onnistujana. Hän onnistuu ulkoisella olemuksellaan ja toiminnallaan toistamaan normin mukaisia odotuksia. Normista poikkeava nainen nähdään puolestaan epäonnistujana. Hän ei mahdu tai halua mahtua normin mukaisiin odotuksiin. Hän siis epäonnistuu normin mukaisten odotusten toistamisessa. Kun asiaa tarkastellaan naisurheilun aseman ja toisaalta myös yleisen naisen aseman näkökulmasta, kääntyy asetelma päinvastoin. Normista poikkeava nainen onkin se, joka laajemmassa kuvassa toimii asemaa vahvistavana tienraivaajana, vaikka tuleekin samalla ”kyseenalaistetuksi” naisena. Normista poikkeavan naisen representoinnit horjuttavat ja mahdollisesti myös uusintavat naisnormeja sekä urheilukulttuurissa että myös yleisesti yhteiskunnassa. Normia myötäilevä nainen puolestaan vahvistaa vallitsevaa naisnormia ja tulee naisena ”hyväksytyksi”, eikä näin ollen ole osaltaan uudistamassa ja laajentamassa yhteisössä vallitsevaa naiskuvaa.

5.4.1 Normia myötäilevä nainen

Normia myötäilevän naisen diskurssissa naishihtäjä representoidaan ensisijaisesti sukupuolen kautta. Hänet esitetään ulkomuodoltaan ja olemukseltaan naiseliseksi sekä naismaisesti toimivaksi perinteistä naisnormia myötäileväksi ja näin ollen sitä myös vahvistavaksi naiseksi. Diskurssi esiintyy aineistossa melko kattavasti; yhteensä 110 naishihtäjään kohdistuvassa representoinnissa (16,4 prosenttia naishihtäjistä). Diskurssin esiintyminen teksteissä on voimakkainta tutkimusajanjakson alkuosan teksteissä, jonka jälkeen osuus ensin pienenee ja lopuksi hieman nousee (ks. kuvio 4: 22%, 22%, 15%, 17%). Diskurssi esiintyy selvästi useammin yhdessä muiden päädiskurssien kanssa (67 prosentissa representointeja), kuin yksin. Yhteistyössä toimivan diskurssin asemaan yltää ainoastaan *menestyvän hiihtäjän* diskurssi, joka on läsnä 35 prosentissa *normia myötäilevän naisen* representointeja. Kyseisten, sekä sisällöltään ja lataukseltaan hyvin erilaisten diskurssien yhtäaikainen esiintyminen rakentaa käsitystä siitä, että perinteinen naisuus ei ole ristiriidassa hiihtämisen ja siinä menestymisen kanssa. *Normia myötäilevän naisen* diskurssin muodostama representaatio naishihtäjistä on vahvasti omaleimainen, eikä aineistosta löydykään sille samankaltaisia diskursseja. Vastavoimaisena diskurssina toimii vastapari, *normista poikkeavan naisen* diskurssi.

Diskurssin representoinneissa on useimmiten tuottajana toimittaja (71 prosentissa). Hiihtäjän itsensä toimesta representoinnit tuotetaan 21 prosentissa tapauksista. Representoinnin kohteena on yleensä yksittäinen naishihtäjä (88 prosentissa), mutta silloin tällöin myös useampi naishihtäjä (6 prosentissa) tai naishihtäjät yleensä (6 prosentissa). Lauseen subjektina toimii useimmiten joko naishihtäjän etunimi tai koko nimi. Pelkkä sukunimi sen sijaan esiintyy subjektina hyvin harvoin. Lisäksi subjektina toimii melko usein myös jokin sukupuoleen viittaava termi, kuten "tyttö", "neito" ja "äiti".

Normia myötäilevän naisen diskurssi jakautuu kolmeen alatasoon diskurssiin. *Kauniin naisen* diskurssi (49 ilmausta) rakentuu ulkonäkökuvauksista ja *naistapaisten naisen* diskurssi (107 ilmausta) toiminnan kuvauksista. *Biologisen naisen* diskurssi (48 ilmausta) kuvaa naishihtäjää biologisena sukupuolensa (sex) edustajana lähinnä raskauteen ja synnytykseen liittyvien tekijöiden näkökulmasta.

Kaunis nainen

"Naisten 10 km:n hiihdon ehdottomasti näyttävin ilmestys oli Irmeli Nieminen. (Oli paljonkin hiihtäjiä, jotka menivät kovaa ja olivat taitavia sivakoitten käytössä.) Yhdelläkään ei ollut sellaista höyhänen keveätä liikunnan rytmiä ja kauneutta liikkeissään kuin Irmelillä. (Jyrkkä nousu muutama kilometri ennen kysyi keuhkoja ja uskoa.) – Miss Irmeli, Miss Irmeli, (huikkasi valkoiseen turkkiin pukeutunut diplomaattihiihtäjä (asiaankuuluvun pujottelusuksin ja kandaharsitein) ja oli innoissaan nyrjähtää lumeen nenälleen.) – Beauty, höpötti diplomaatti ja minä myöntelin, että "jees", sievähän ruskeaksi paahtunut pirteä tyttö on aina ja erikoisesti osatessaan hiihtää. Niin, että jos joku luulee naisten hiihdon meidän kohdaltamme menneen jotenkin hällävääliä tunnelmissa niin erehtyy." (17.3.1960 Miss Irmeli)

Kauniin naisen diskurssi muodostuu 49 ilmauksesta ja sen esiintyminen painottuu aineiston alkupuolen teksteihin. Suhteellisesti voimakkainta sen esiintyminen on vuosien 1905-1930 teksteissä ja se säilyy melko vahvana vuoden 1965 teksteihin saakka. Vuoden 1995 jälkeen diskurssia ei esiinny teksteissä lainkaan. Muihin *normia myötäilevän naisen* diskursseihin verrattuna *kauniin naisen* diskurssi esiintyy usein yksin. Diskurssin representoinneista 47 prosentissa ei ole läsnä muita diskursseja. Diskurssilla ei ole yhteistyössä toimivia diskursseja eikä mikään aineiston diskursseista ole sen kanssa juurikaan samankaltainen. Kyseessä onkin melko vakiintunut ja itsenäinen naishiihtäjän representoinnin tapa, joka tämän aineiston teksteistä näyttäisi kuitenkin hiipuneen viimeisten vuosikymmenten aikana pois. Vastakohtaisia elementtejä sisältäviä diskursseja *kauniin naisen* diskurssille löytyy kaksi; *Normista poikkeavan naisen* diskurssiin lukeutuvat *epänaisen* ja *miesnaisen* diskurssit.

Kauniin naisen representoinnit tuotetaan lähes aina toimittajan taholta. Naishiihtäjä mainitaan teksteissä useimmiten joko hänen koko nimellään tai jollain sukupuolta korostavalla termillä (*tyttö, tytär, tyttölapsi, tytön tyyppi, neito, neitonen, kaunotar, kaunis Odette, miss Irmeli* sekä *venakko*). Representoinnin kohteena on sekä yksittäinen naishiihtäjä, useampi naishiihtäjä että naishiihtäjät yleensä. Kohdistuessaan yksittäiseen naishiihtäjään representaatio rakentuu yleisistä ja spesifeistä ulkonäkökuvauksista. Useampaan naishiihtäjään tai naishiihtäjiin yleisellä tasolla kohdistuvat representoinnit, joita nimitän objektikuvauksiksi, rakentuvat puolestaan naisellisen olemuksen kuvauksista.

Yleiset ulkonäkökuvaukset kohdistuvat naishiihtäjän ulkoiseen olemukseen. Naishiihtäjän mainitaan muun muassa olevan *sievä, hempeä, terhakka, terveyttä uhkuva, hauskan näköinen* ja *tyylikä*s. Spesifit ulkonäkökuvaukset koostuvat vartalon osien (silmät, hiukset, posket) ja mittasuhteiden sekä vaatteiden ja rusketuksen kuvailuista.

”Tyttöjen hiihdossa odotettiin Lappajärven vaaleakutrisen Helena Lammen voittoa. Hän on osoittanut melkoista ylivoimaa kotimaassakin sarjassaan.” (9.2.1965 Naishiihtäjämme valloittivat Falunin kaipaavat silti mäenlaskutekniikkaa)

”Joensuulainen Aino Laine lyhensi myös varmasti taivalta ja vasta sitten saapui perille Kymnlaakson pikkuinen ja ilosilmäinen Hanna Suortti-neito.” (11.3.1915 Suomen hiihtomestaruuskilpailut Lahdessa – Kymnlaaksolaiset voitollisia.)

”Kaksi minuuttia myöhemmin lähti Sanna Kiero, pitkänsujakka Ylämaan tyttö, joka näkyy tänä talvena jälleen nousevan mainioon kuntoon.” (17.1.1955 Sanna Kiero ”juhli”)

”Hän (Anni Onnia) on hauskan näköinen, terhakka tyttölapsi, joka hiihtää sulavan kauniilla tyylillä. Hänellä on norjalaismalliset hiihtohousut, väljät ja nilkoista sidotut. Seuratkaa esimerkiksi muutkin lotat, ehkä hiihto sujuu yhtä hyvin.” (5.3.1930 Ounasvaaran liepeiltä)

Sekä spesifien että yleisten ulkonäkökuvauksen kautta rakentuvat *kauniin naisen* representoinnit sisältävät lähes aina maininnan naishiihtäjän kotimaasta tai kotiseudusta. Suurimmaksi osaksi representoinnit kohdistuvat suomalaisiin naishiihtäjiin, mutta toisinaan myös ulkomaisiin ”kotimaansa edustajiin”, jotka rep-

resentoidaan teksteissä selvän ihailun sävyttämänä upeiksi ja näyttäviksi, tyylikkääksi naisiksi. Suomalaiset naishiihtäjät puolestaan representoidaan useimmiten hauskan näköisiksi tyttöiksi.

”Hän (Alevtina Koltsina) oli puettuna hienoon hyljeturkkiin, olympiaturkkiin, hymyili valokuvaajille ja kiitteli heitä (Samaan tapaan kuin Arshilov, jonka joka toinen sana haastattelijalle oli Spasibo – kiitos).” (9.3.1965 ”Poika käy koulua On harjoittelurauhaa”)

”Uuraisten pikkuinen 17-vuotias neitonen Mirja Lehtonen alkaa herättää yhä enemmän huomiota. Nyt hän pitkän ja upean, Kalifornian auringon päivettämän, Barbro Martinssonin rinnalla – pituutta 172 cm – näytti kovin heiveröiseltä.” (7.3.1960 Uuraisten pikku Mirja)

”Eräs suurimpia yllättäjiä oli Sorsakoskella 13-vuotias Kangaslammen tyttö Eila Kilpeläinen, joka voitti Sirkka Multasen melko selvästi siitä huolimatta, että viimeksi mainittu oli takaa-ajajana. Jo maakuntaviestissä tämä pieni pyöreäposkinen ja ujo tytölapsi herätti huomiota mainiolla hiihdollaan.” (24.1.1955 Uusia kykyjä)

Objektikuvaukset ovat naishiihtäjien naiselliseen viehätysvoimaan kohdistuvia, ajoittain seksistisiäkin kuvauksia, joissa naishiihtäjä representoituu lähinnä lauja koristavaksi katseiden kohteeksi. Representoinnit tuotetaan vahvasti miehisestä näkökulmasta käsin. Naishiihdon todetaan olevan kiinnostavaa ja katsojien suosimaa pelkästään naishiihtäjien ulkonäön vuoksi.

”Kun kauneusarvolla kertoo hiihtotaidon saa valokuvaajat liikkeelle. Näin hymyileem. Barbro Martinsson.” (22.2.1960 kuvateksti)

”Ei niin hullua kilpailua ole olemassakaan, etteikö siihen osallistujia löytyisi. Mansfieldissa, Ohiossa, tuolla USA:n puolella, järjestettiin runsas viikko sitten hurjassa viimassa ja paukkupakkasessa bikinihiihtokilpailut. Ja kuten kuvasta näkyy tyttöjä ilmaantui mukaan ja hauskaa tuntui olevan. Hauskimpaa oli luonnollisesti kisan voittajalla Susan Munchilla (oik.). Keskellä oleva Beth Schenian nappasi hopeaa ja vasemmalla poseeraava Stormy Siess hiihti neljänneksi. Pronssityttö on nähtävästi rientänyt jo lämmittämään.. Mikäs seura Suomessa ottaisi järjestettäväkseen tällaiset kisat? Katsomohan täytyisi vaikka kuinka kovilla pakkasilla.” (8.3.1990 Bikineissä ladulle)

Naistapainen nainen

”Mitali ihan kummasta tahansa käy minulle, Roponen toteaa, räpäyttää kerran silmiään ja hymyilee tunnetusti kaunista hymyään.” (7.1.2010 Äitee Roponen: Mitali joko kympeiltä tai yhdistelmäkisasta)

Naistapaisen naisen diskurssi on lataukseltaan hyvin samankaltainen kuin *kauniin naisen* diskurssi. *Kauniin naisen* diskurssin rakentuessa ulkonäkökuvauksista rakentuu *naistapaisen naisen* diskurssi toiminnan kuvauksista. Yhteensä 107 ilmauksesta koostuva diskurssi on koko aineiston kolmanneksi suurin alatasen diskurssi ja sen esiintyminen säilyy melko kattavana koko tutkimusajanjakson ajan. Vuosien 1905-1945 kohdalla diskurssi esiintyy satunnaisesti kerran, kahdesti tai ei ollenkaan vuosittaisissa teksteissä. Vuosien 1950-2010 teksteissä diskurssin esiintyminen on tasaista ja selvästi voimakkaampaa. Suhteellisesti näkyvimmin diskurssi on esillä vuosien 1985 ja 1990 teksteissä.

Naistapaisen naisen diskurssin representointien taustalla on useimmiten toimittaja. *Kauniin naisen* diskurssiin verrattuna representaatiot tuotetaan selvästi useammin kuitenkin myös naishihtäjän oman kerronnan kautta. Lisäksi myös valmentaja, urheilujohtaja tai naishihtäjän isä toimivat representaation tuottajina silloin tällöin. Naishihtäjä mainitaan teksteissä useimmiten joko hänen koko nimellään, pelkällä etunimellään tai jollakin sukupuolikorosteisella termillä (*tyttö, tyttönen, tytär, neitonen, plikka, latujen kuningatar, äiti, perheenäiti, rouva, kotirouva sekä emäntä*). Representoinnit kohdistuvat lähes aina yksittäiseen naishihtäjään ja vain muutamia kertoja useampaan naishihtäjään tai naishihtäjiin yleisellä tasolla.

Vaikka *naistapaisen naisen* diskurssi esiintyy usein yhdessä muiden diskurssien kanssa (86 prosentissa representointeja) ja se on usealle diskurssille yhteistyössä toimiva diskurssi suuren esiintymismääränsä seurauksena, ei sillä itsellään ole varsinaisia yhteistyössä toimivia diskursseja lainkaan. Se esiintyykin vaihtelevasti, vähintään kahdesti jokaisen alataason diskurssin kanssa. Kuten *kauniin naisen* diskurssille, myös *naistapaisen naisen* diskurssille vastakohtaisia elementtejä löytyy *epänaisen* ja *miesnaisen* diskursseista. Sekä vastakohtaisia että samankaltaisia elementtejä diskurssille löytyy puolestaan toisilleen vastakohtaisista *positiivisen* ja *negatiivisen* yksilön diskursseista.

Naistapaisen naisen diskurssi kuvaa naishihtäjää perinteistä naisnormia toiminnallaan, asenteillaan ja arvoillaan myötäilevänä yksilönä, eli nimenomaan naisena. Diskurssi rakentuu representoinneista, joissa naishihtäjän kuvataan tekevän naisille kuuluvia töitä, käyttäytyvän, elehtivän ja käyttävän kehoaan naismaisesti sekä asennoituvan äitiyteen ja perhe-elämään perinteistä naiskuvaa myötäillen. Lisäksi hänen kuvataan tarvitsevan miehistä apua ja tulevan myös sen kohteeksi.

Naisille kuuluvaksi miellettyjä töitä, joiden kautta naistapainen nainen teksteissä representoidaan ovat *lehmien lypsy, talouden hoito, kotityöt- ja askareet, ruuanlaitto, leipominen, siivoaminen, höörsäminen, touhu kotona* sekä *ratsastus*. Näitä niin sanottuja naisten töitä kuvataan tehtävän usein äidin kanssa ja äidin apuna. Toisinaan ne erotetaan vahvasti miesten töistä, kuten seuraavassa lainauksessa, jossa nuoren naishihtäjän isä on ihmeissään joutuessaan hoitamaan naisille kuuluvia töitä:

”...Kun Helmiltä kyseltiin piirin toimistossa leirille lähtiessä, että mitä kotona tuumittiin, päästettiinkö tyttö helpolla matkalle, vastasi Helmi: Ei isä oikein tahtonut päästää. Hän tuumi, että nämä kilpailumatkat jo joutuisivat harvenemaan. Miksikö? Sen vuoksi, että isä joutuu nyt lypsämään lehmät, kun tyttö on hiihtelemässä.” (13.2.1960 Isä lypsää lehmät kun tytär hiihtää)

Representoituessaan käytöksensä ja olemuksensa kautta naistapaiseksi naiseksi naishihtäjä kuvataan toisaalta ujostelevaksi, arkailevaksi ja hiljaiseksi, toisaalta sopeutuvaksi ja luonteeltaan pehmeäksi naiseksi. Kyseisistä kuvauksista ensimmäiset muistuttavat *negatiivisen yksilön* ja jälkimmäiset *positiivisen yksilön* kuvauksia. Diskursseissa esiintyy itse asiassa täsmälleen samojen luonteenpiirteiden ja käyttäytymismallien kuvauksia. *Negatiivisen* ja *positiivisen yksilön* diskurssin luokkaan kuulumisen perusteena on nimenomaan representaation taust-

talla näkyvä lataus. Naistapaisen naisen kuvaukset eivät puolestaan ole tulkittavissa niinkään negatiivisiksi tai positiivisiksi, vaan ne tuodaan teksteissä esiin vahvasti sukupuoleen yhdistettyinä sekä toisinaan myös eroa miessukupuoleen tehden.

”Naisten kympin viimeistä edellinen vahva nousu ja huippu oli tapahtumapaikka, jossa Irmeli Nieminen sai katselijan säälän osakseen. Ei niin, etteikö tyttäreillä olisi ollut voimia. Päin vastoin niitä oli niin reilusti, että hän yritti ennen mäen huippua ohittaa edellään kiirehtivää norjalaista Ingrid Wigernäsiä. Yritys oli muuten hyvä, mutta tyttösen ääni oli kuin kuiskausta. Ei sitä edellä menijä nousutouhussa kuullut vaan mennä kippasi vain ladulla. Irmeli jo tuohtui ja uudisti ”latua, latua”. Jälleen oli ääni liian heikko. Ingrid tunsu suksien kantojaan kolkuttelevan kuitenkin pyrkivän ohi ja horjahti hieman sivulle ja saman tien astui Irmeli ladun syrjään ja kipitti puoli-juoksua ohi. Olisipa ollut mies ohittamassa, niin kyllä siinä olisi karjaisu kuulunut! Irmeli menetti touhussa muutaman sekunnin ja ylimääräisen voimanponnistuksen työn. Eikä norjalainenkaan ymmärrä, mitä tuo ”latua” merkitsee, jos sitä hiljakseen kuiskaillaan, Irmeli hoi, opi kiljumaan, jotta kuullaan ja ymmärretään.” (14.3.1960 Latua - kuiskasi Irmeli)

Vaikka naistapainen nainen kuvataan käytökseltään ja olemukseltaan pääosin varsin passiiviseksi, on joukossa myös kuvauksia, joissa naishiihtäjien todetaan käyttäytyvän naismaisesti ollessaan mielipiteensä ilmaisevia ”*nalkuttavia naisia*”:

”Vertauksilla puhuen pitäisi sanoa, että sunnuntaisia Eläintarhan hiihtoja suosi sellainen punssin-nihkeä, utuinen ilma, joka varsinkin kilpailijoille tuotti melkoisia päänvaivoja - pitäisi oikeastaan sanoa - -jattarille, sillä naisten leirissä oli huomattavaa hermostumista. Jos niin on aina (emme ole sitä panneet aikaisemmin merkille), niin syömme entiset ylistys- ja puolustuspuheemme ja julistamme naisten urheilun pannaan. Esimerkki: Jos pisti päänsä naisten pukuhuoneeseen ja kysyi päivántärkeää asiaa, niin sai sellaisia vihaisia murahduksia, joita saa vain aviomies, joka palailee juhlatunneilla kotiinsa noin hei, hei-kunnossa.” (7.2.1950 Eläintarha ja Stadion)

Naistapainen elehdintä ja kehonkäyttö ilmenee teksteissä enimmäkseen spesifien ilmeiden ja eleiden, kuten hymyn, naurun ja silmien räpäytyksen kuvauksissa. Naishiihtäjän kuvataan *nauravan*, *naureskelevan* ja *naurahtavan* ja hänen naurunsa on *tuttua* ja *hilpeää*. Hymyn ja hymyilyn kuvataan puolestaan olevan *kaunistava*, *ujoa*, *leveää*, *ystävällistä* ja *arvoituksellista*. Lisäksi teksteissä esiintyy termi *kikatus*, joka antaa naishiihtäjistä erityisen naismaisen, jopa tyttömäisen vaikutelman:

”Kyllä mie ensi vuonna rupeenkin tosissaan harjoittelemaan. Paljon on harjoitusprosentteissa varaa nostaa. - Jos tuo painokin siinä samalla putoaisi, kikattaa Anita hanskansa takana. Suomen mestarin mitat ovat nykyisellään 166 cm ja 60 kg.” (12.3.1975 Vauhdikas Anita)

Muut teksteissä esiintyvät elehdinnän ja kehonkäytön kuvaukset ovat yleisempiä. Niissä kehollinen toiminta ja liikehdintä tuodaan esiin vahvasti sukupuoleen liitettyinä:

”Toiselle sijalle tuli eräs toinen voimaa ja terveyttä uhkuva neiton, Etelä-Saimaan piiriä edustava ja kaikilla hyvän emännän eleillä ja ominaisuuksilla varustettu Miina Huttunen.” (11.3.1915 Kymnlaaksolaiset voitollisia. Kauttaaltaan hyviä tuloksia)

"Moni hiljainen suomalaishiittäjä sai starttihakella lisää adrenaliinia, kun Marjo keveästi kopautti kädellä selkään, pyysi kääntämään mainoksen piiloon ja leveästi hymyillen ja naisellisen viehkolla sipauksella tuuppasi mykkänä vastaan katsovan miehen matkaan." (25.1.1990 Pipot nurin)

"Marja-Liisa Kirvesniemi säteilee kilpaa ramsaulaisen syysauringon kanssa, hän on hiljan tullut hiihtolenkiltä Ramsaun gletscheriltä, ikuisen jään jäätiköltä, jota tänä lokakuun päivänä peittää valkeanpuhdas, joskin rakeinen lumi." (1990 vuosi extra: Kirvesniemen ainutkertainen hiihtoperhe)

Toisinaan naisellisuuden kuvataan tulevan esiin myös hiihtämisessä. Kyseiset kuvaukset ovat arvostavia ja ihastelevia, mutta samalla niissä tehdään selvää eroa naisen "kauniin" hiihtämisen ja miehen "oikeanlaisen" hiihtämisen välille:

"Naisten 10 km:n hiihdon ehdottomasti näyttävin ilmentys oli Irmeli Nieminen. Oli paljonkin hiihtäjiä, jotka menivät kovaa ja olivat taitavia sivakoitten käytössä. Yhdelläkään ei ollut sellaista höyhenen keveätä liikunnan rytmiä ja kauneutta liikkeissään kuin Irmelillä." (17.3.1960 Miss Irmeli)

"Lilija ei lyki voimalla, vaan hän liukuu kevyesti, hitaan tuntuisesti, mutta kuitenkin kovaa. Pavel Koltsin toteaa Vasiltsenkosta: - Hän ei ole hiihtäjä, vaan joutsen. Lilija ei hiihdä, vaan ui ja hämmästyttävän kovaa." (3.1.1985 Smetaninan seuraaja? Lilija Vasiltsenko)

Naistapaisten naisen representaatio rakentuu usein myös äitiyden ja perhe-elämän kuvauksista. Näissä teksteissä naishiittäjä esiintyy avioliittoon keskittyvänä vaimona, miehen sydämen voittaneena naisystävänä, lapsiaan hoivaavana ja hoitelevana äitinä sekä perheenäidin päiviä viettävänä kotirouvana. Hän tekee valintoja perheensä ehdoilla lopettamalla tai pitämällä ainakin taukoa urheilusta joko avioitumisen tai raskauden myötä. Toisaalta hän saattaa jatkaa urheilua äitinä, mutta vain lasten ja perheen ehdoilla. Kyseiselle representoinnin tavalle vastakohtainen tapa löytyy epänaisten diskurssista, jossa naishiittäjän kuvataan laiminlyövä äitiyttä.

"Keväällä 1982 sukset kuitenkin pantiin siististi nurkkaan ja Hilikka alkoi asennoitua tulevaan perheenäidin rooliin. Kiistatta lapsen odottaminen helpotti tuntuvasti lopettamispäätöksen pitämistä. Oli helppo sanoa, ettei se hiihto käy kun tuo vatsakin kasvaa." (19.12.1985 Hilkan aika menee nyt lapsille "Ihme ettei luistelua äkäty jo paljon aiemmin)

"Idahan on ollut paljon mukana leireillä, mutta se ei kouulunmenon jälkeen tule tietenkään enää onnistumaan. Tavoitteenihan on jatkaa urheilemista vielä Sotshin olympialaisiin, mutta jos se ei onnistu, Ida on sen verran tärkeä tekijä - niin pystyn kyllä muokkaamaan omia suunnitelmiani." (7.1.2010 Äitee Roponen: Ida ei lähde mukaan olympiahulinaan)

Lisäksi äitiys ja perhe-elämä tuodaan esiin jutuissa, joissa kerrotaan uransa jo lopettaneiden naishiittäjien elämästä sekä toisaalta jutuissa, joissa edelleen aktiivisesti kilpaileville naishiittäjille esitetään kysymys: Mitä uran jälkeen?

"Hilikka Riihivuori heläyttää tutun naurun lauseensa perään, ja lapset Tomi-Pekka, 3, ja Johanna Pia Maria, ½, pyörivät sen verran sopivasti jaloissa, että tuohon kiireeseenkin uskoo. Hilikka Riihivuori viettää perheenäidin päiviä Tampereen Lamminpäässä ja isä Erkki ahertaa työnjohtajana uudessa työpaikassaan Sajakorpi Oy:ssä.

Riihivuorien elämä on siis normaalia suomalaisen perheen jokapäiväistä puurtamista.” (19.12.1985 Hilkan aika menee nyt lapsille ”Ihme ettei luistelua äkätty jo paljon aiemmin”)

”Mitä hiihtouran jälkeen? Perhe ja opiskelua. Mikä on elämän tarkoitus?: Olla onnellinen ja tuottaa muille onnea sekä jatkaa sukua.” (18.11.2005 Psykoprofiili: Pirjo Manninen - Hiihtäjä)

Diskurssin muista representoinneista hieman poiketen, naistapaisuus ilmenee myös teksteissä, joissa naishihtäjä kuvataan miehen apua tarvitseväksi heikomman sukupuolen edustajaksi. Seuraavassa lainauksessa, joka esiintyy myös *sopimattoman naishihtäjän* diskurssin yhteydessä, korostuu perinteinen heteronormatiivinen oletus miehestä vahvana avustajana ja naisesta apua tarvitsevana heikompana osapuolena.

”Eräs neitonon tuli viimeiseen kulmaukseen niin lopen kuittina, ettei jaksanut olla enää seisoallaan ja vielä vähemmän hiihtää jäljellä olevaa 20 metriä vaihtopaikkaan. Hän heittäytyi valokuvaajamme syliin joka piti häntä aivan yhtä hellästi kuin omaa rakasta rouvaansa. Ai, ai, kaima, jos aviopuolisosi olisi sen nähnyt. Tuota noin... olisit voinut ottaa valokuvan, jos me olisimme olleet sinun sijassasi. Plikka oli niin kuitti, ettei hän tiennyt olemassaolostaan mitään, mutta me nautimme siitä, sillä me jumaloimme ihmistä, joka pystyy tarpeen vaatiessa ottamaan kaiken itsestään.” (19.3.1925 Propagandailemassa)

Biologinen nainen

”Elisaa odottaessaan Marja-Liisa lihoi parikymmentä kiloa, Anita toi kiloja hieman vähemmän 15, vaikka olikin todella jämäkkä tyttövauva 3425 g painava ja 51,5 cm pitkä. Nyt kun vielä imetän, ei voi kuitenkaan paljon pihtailla syömisessä.” (1990 vuosi extra: Voi joutua ääriarjoille)

Siinä missä muut *normia myötäilevän naisen* diskurssit rakentuvat sosiaalisen sukupuolen (gender) kuvauksista, esiintyy naishihtäjä *biologisen naisen* diskurssissa biologisen sukupuolensa (sex) kautta. Tässä suhteessa sitä voidaankin pitää muille *normia myötäilevän naisen* diskurssille vastakohtaisena representoinnin tapana. Diskurssin representoinnit kohdistuvat sukupuolen biologisiin, eli luonnollisina pidettyihin ominaisuuksiin – tässä tapauksessa naisen lisääntymiseen. Representoinneissa korostuukin koko aineiston tasolla myös kaikkein vahvimmin sukupuolten välinen ero; Raskaus, synnytys ja imetys koskettavat henkilökohtaisella kehollisella tasolla vain naista. Naishihtäjä kuvataan diskurssissa äitinä biologisesta näkökulmasta käsin. Äitiyden sosiaaliisiin tekijöihin liittyviä kuvauksia on myös muissa *normia myötäilevän* ja *normista poikkeavan* naisen diskurssissa.

Biologisen naisen diskurssi esiintyy ensimmäisen kerran vasta vuoden 1955 teksteissä, jonka jälkeen sen näkyvyys on melko tasaista (0-5 representointia/vuosi) aina vuoteen 2010 saakka. Se koostuu yhteensä 48 ilmauksesta ja se esiintyy useimmiten (76 prosentissa representointeja) yhdessä muiden diskurssien kanssa. Sillä on yksi yhteistyössä toimiva diskurssi, vastakkaiseen *normista poikkeavan naisen* diskurssiin sisältyvä *uuden naisen* diskurssi, joka on läsnä peräti 55 prosentissa *biologisen naisen* diskurssin representointeja. Kyseisissä representoinneissa juuri synnyttänyt tai lastaan edelleen imettävä äiti palaa laduille joko

harjoittelun tai kilpailun merkeissä. Diskurssin representoinnit ovat hyvin henkilökohtaisia ja ne kohdistuvatkin aina yksittäiseen naishiihtäjään. Naishiihtäjä mainitaan teksteissä useimmiten pelkällä etunimellä, mutta melko usein myös koko nimellä, pelkällä sukunimellä tai termillä ”äiti”. Representoinnin tuottajana on useimmiten toimittaja.

Naishiihtäjän raskauteen liittyvissä kuvauksissa tuodaan esiin raskausajan vaikutusta kehoon, harjoitteluun sekä uran jatkumiseen. Varhaisemmissa kuvauksissa esitetään myös arvailuja tai huhupuheisiin perustuvia epäilyksiä naishiihtäjän mahdollisesta raskaudesta:

”Entä Marja-Liisa, joko hän odottaa vauvaa. Ei, en minä tiedä mitään, tulin vain ajatelleeksi kun katselin miten Marja-Liisa Falunissa imi peukkuaan, lasketteli Anette värikkäitä Ounasvaaralla.” (28.3.1985 Mitä tekee Marja-Liisa? Perhe Kirvesniemi pohtii)

Synnyttävän naisen representoinneissa puolestaan kuvaillaan synnytyskoke-
musta ja synnytyksen kestoa sekä synnytyksen vaikutuksia vartaloon ja urheilumiseen. Usein tuodaan ilmi myös syntymääjankohta, syntyneen lapsen strategiset mitat sekä lapsen sukupuoli.

”Viime talvi meni välitalvena, kun joulukuussa 1978 synnytin Petri-pojan. Neljä viikkoa synnytyksen jälkeen olin kilpailuissa, mutta kunto ei tietysti voinut olla edellisten vuosien tasolla.” (6.2.1980 Ulla Maaskola todisti: Kotioloissakin pääsee olympiakuntoon)

Synnytyksen vaikutusta urheiluun pohditaan tarkemmin vuoden 1990 kirjoituksessa, jossa Marja-Liisa Kirvesniemi epäilee suorituskykynsä parantuneen juuri synnytyksen vaikutuksesta:

”Marja-Liisa Kirvesniemi on Harrin kanssa monet kerrat pohtinut, mitä synnyttämisen merkitsee huippu-urheilijalle, kovin paljon tutkimusta asiasta ei ole tehty, sen verran kuitenkin, että tiedetään hormonitoiminnan kiihtyvän ja mahdollistavan kovan harjoittelun. – Joka tapauksessa hiihdin Lahden MM-kisoissa kovempaa kuin koskaan elämässä, enkä voi löytää siihen oikein muuta selitystä kuin synnyttämisen, on Marja-Liisan mielipide.” (1990 vuosi extra: Ei lähde kisoihin puolikuntoisena)

Samassa kirjoituksessa Kirvesniemi representoituu myös imettäväksi äidiksi. Imettämisen ja urheilemisen vaikutuksia toisiinsa tuodaan esiin seuraavasti:

”Ainutkertaisuutta Kirvesniemen perheessä tietysti lisää se, että myös isä Harri, 32, on mukana kisoissa, samoin tyttäret Elisa, 4, ja Anita, 5 kk. Ja aivan erityinen lukunsa on se, että Anita-tytär on Val di Fiemmen MM-hiihtojen aikaan vielä rintaruokinnassa. Mikäli maitoa riittää sinne asti, naureskelee Marja-Liisa Kirvesniemi. Nyt jo kokemuksesta Marja-Liisa voi sanoa, että kova harjoittelu ei ole tyrehtyttänyt maidontuloa. Anita on saanut tasaisesti evästä äidin urheilupuuhista huolimatta... Marja-Liisa on alppileirinkin aikana joutunut hieman soveltamaan harjoitusohjelmia muihin huippuihin nähden, Anitan ruokinta rytmittää päivän. – Se on kai äidinvaisto, joka kyllä muistuttaa ajankoulusta, ettei innostu harjoittelemaan liian pitkäksi ajaksi.” (1990 vuosi extra: Kirvesniemen ainutkertainen hiihtoperhe)

Biologisen naisen diskurssiin olen katsonut lukeutuvaksi myös sellaiset representoinnit, joissa naishiihtäjän äitiys tuodaan esiin ilman minkäänlaista viittausta

ta ”sosiaaliseen äitiyteen”, eli äitiyden toteuttamiseen ja äitinä olemiseen. Näissä kuvauksissa naishiihtäjän todetaan neutraalisti olevan äiti. Äitiys tuodaan esiin myös lasten kuvailun kautta. Teksteissä muun muassa kerrotaan, kuinka monen, minkä ikäisten, minkä nimisten, kumpaa sukupuolta olevien ja minkäläisten lasten äiti naishiihtäjä on.

”Nykyisin viisivuotiaan pojan äiti muistetaan tyttövuosiltaankin, jolloin hän Leveelahti-nimisenä jo voitteli hiihtokilpailuja.” (21.2.1955 Pitäjiensä tähtiä)

”... Se on heillä vielä puutteellinen, kuten entinen olympiahiihtäjätämme ja kahden tyttölapsen äiti Mirja Eteläpää (Hietamies), joka nyt toimii voittoisan joukkueen johtajana, mainitsi Falunista palattuaan...” (9.2.1965 Hiihtorintamamme tällä hetkellä)

5.4.2 Normista poikkeava nainen

Normista poikkeavan naisen diskurssi toimii *normia myötäilevän naisen* diskurssille vastakohtaisena representoinnin tapana. Normista poikkeava nainen representoituu teksteissä perinteiseen naisnormiin mahtumattomana, toisinaan jopa miestä muistuttavana niin sanottuna *epänaisena*. Siinä missä *normia myötäilevä nainen* vahvistaa perinteistä naisnormia, *normista poikkeava nainen* uusintaa sitä. *Normista poikkeavan naisen* diskurssi esiintyy yhteensä 62 naishiihtäjän representoinnissa (9,3 prosenttia naishiihtäjistä) ollen esiintyvyydeltään vastapariaan selvästi pienempi. Esiintyvyys on kuitenkin tutkimusajanjakson edetessä kasvava, eli diskurssi vahvistuu aineiston loppuosan teksteihin tultaessa (ks. kuvio 4: 4%, 9%, 8%, 12%).

Diskurssi on lataukseltaan hyvin omaleimainen, eikä sillä ole aineistossa samankaltaisia diskursseja. Se esiintyy harvoin, vain 27 prosentissa representointeja yksin ilman muiden päädiskurssien läsnäoloa. Yhteistyössä toimivia diskursseja on kaksi; *menestyvän hiihtäjän* diskurssi ja *normia myötäilevän naisen* diskurssi. Vastaparinsa tapaan normista poikkeava nainen representoituu siis usein myös menestyväksi hiihtäjäksi (45 prosentissa representointeja). Kyseisissä kuvauksissa naishiihtäjän normista poikkeavat ominaisuudet ikään kuin sellittävät menestymistä hiihtäjänä. Samalla vahvistuu käsitys hiihtämisestä maskuliinisena toimintana, jossa vain ”miesmäinen” nainen voi onnistua. Vielä *menestyvän hiihtäjän* diskurssia vahvempaa on yhteistyö vastaparin, *normia myötäilevän naisen* diskurssin kanssa. Normista poikkeavan naisen representoinneista yhteensä 52 prosentissa esiintyy myös *normia myötäilevän naisen* representointeja. Näiden vastakohtaisten diskurssien voimakas yhtäaikainen esiintyminen on ristiriitaista, mutta hyvin tyypillistä. Normista poikkeavan naisen representointeihin haetaan usein pehmennystä ja tasapainotusta vastadiskurssista. Normista poikkeava nainen ei ole täysin miestä muistuttava *epänainen* vaan hänestä tuodaan esiin myös naissukupuoleen yleisesti liitettyjä seikkoja.

Normista poikkeavan naisen diskurssissa naishiihtäjä toimii itse suhteellisen usein (38 prosentissa ilmauksia) representoinnin tuottajana. Toimittajan kerrotaan kautta rakentuvissa teksteissä (53 prosenttia representoinneista) naishiihtäjistä käytetään useimmiten koko nimeä, pelkkää sukunimeä tai pelkkää etunimeä. Sukupuoleen viittaavia termejä esiintyy puolestaan selvästi harvem-

min. Diskurssin representoinnit kohdistuvat lähes aina yksittäiseen naishihtäjään (93 prosenttia representoinneista). Useampaan naishihtäjään representoinnit kohdistuvat kuudessa prosentissa ja naishihtäjiin yleisesti vain yhdessä prosentissa diskurssin representointeja.

Normista poikkeavan naisen diskurssi jakautuu vastadiskurssinsa tavoin kolmeen alatasoon diskurssiin. *Epänaisen* diskurssissa (38 ilmausta) naishihtäjä kuvataan perinteisiä naissukupuoleen liitettyjä rooliodotuksia laiminlyöväenä ”epänaisena”. *Uuden naisen* diskurssissa (70 ilmausta) naishihtäjän ei kuvata niinkään laiminlyöväen naissukupuoleen liitettyjä rooliodotuksia vaan vastaavan niihin uudella tavalla. *Miesnaisen* diskurssissa (34 ilmausta) naishihtäjän puolestaan kuvataan vastaavan miessukupuoleen liitettyihin rooliodotuksiin.

Epänainen

”Olen uhrannut elämäni hiihdolle. Tämä on minun tapani elää, sanoo äiti, joka on tavannut nelivuotiaan tyttärensä Alisan viimeksi viime vuoden lokakuussa.” (23.3.1995 Tämä on minun tapani elää)

Epänaisen diskurssissa naishihtäjä kuvataan perinteisestä naisnormista poikkeamisen tai pikemminkin sen laiminlyömisestä kautta. Naishihtäjän kuvataan laiminlyöväen naissukupuoleen perinteisesti liitettyjä rooliodotuksia joko toimintansa tai ulkonäkönsä puitteissa. Representoituaan normiin mahtumattomaksi ja sitä rikkovaksi, naishihtäjä on osaltaan uusintamassa kuvaa ennen kaikkea hiihtävästä naisesta, mutta myös naisesta yleensä.

Diskurssi esiintyy aineistossa vuosien 1945-2010 välisissä teksteissä. Voimakkainta esiintymistä on vuosien 1990 ja 1995 kirjoituksissa. Diskurssi muodostuu yhteensä 38 ilmauksesta, joista lähes kaikki kohdistuvat yksittäiseen naishihtäjään. Representoinnin tuottajana toimii muista diskursseista poiketen hieman useammin naishihtäjä itse kuin toimittaja. Kuva naiseuden laiminlyönnistä muodostuu huomattavasti pehmeämmäksi, kun se esitetään naishihtäjän itsensä toteamana, ei toimittajan näkemyksenä. Toimittajan toimiessa representoinnin tuottajana, käyttää hän naishihtäjistä selvästi useiten tämän koko nimeä.

Epänaisen diskurssi esiintyy muita *normista poikkeavan naisen* diskursseja useammin (38 prosentissa representointeja) yksinään. Siitä huolimatta se esiintyy yhtäaikaaisesti lähes kaikkien muiden alatasoon diskurssien kanssa. Yhteistyössä toimiviksi diskursseiksi yltävät ainoastaan *lupaavan hiihtäjän* diskurssi (44 prosenttia representoinneista) ja *naistapaisen naisen* diskurssi (38 prosenttia). Kyseisten diskurssien yhteistyö rakentaa naishihtäjistä kuvan toisaalta epänaissellisenä, urheilussa menestyjänä, toisaalta naisnormista poikkeavana, mutta sitä joiltain osin myös myötäilevänä naisena.

Toiminnallaan naisnormia rikkovan, epänaiseksi representoituvan naishihtäjän kuvataan teksteissä laiminlyöväen perinteisiä naisen velvollisuuksia. Laiminlyönnit kohdistuvat suurimmaksi osaksi äitiyteen. Muissa diskursseissa esiintyviin äitiyden representointeihin verrattuna *epänaisen* diskurssin äitiku-

vaukset esitetään moralisoivaan sävyyn. Äitiyden laiminlyönnin kuvaukset jakautuvat selvästi kahdenlaisiin representointeihin; toimittajan tuottamiin venäläisten naishihtäjien totaalisiin äitiyden uhraamisen kuvauksiin, sekä suomalaisten naishihtäjien oman kerronnan kautta välittyviin huonon omantunnon kuvauksiin. Representoinnit välittävät käsitystä siitä, että suomalaisten naishihtäjien äitiyteen liittyvät laiminlyönnit eivät ole mitään venäläisiin kansakilpailijoihinsa verrattuna. Siinä missä suomalaisten naishihtäjien kuvataan potevan koti-ikävä ja huonoa omatuntoa kilpailumatkoillaan...

”Nyt on sentään mukavaa olla matkassa, kun tietää, että oma äitini pitää heistä mieheni töissä ollessa yhtä hyvää huolta kuin minusta aikanaan. Mutta silti minua toisinaan kalvaa eräänlainen oka, lieneekö omatunto, joka soimaa. Tällä tavalla menee pitkiä aikoja, etten ehdi olla lasten kanssa ollenkaan. Olen usein ajatellut, ettei tämä varmasti ole ihan oikein heitä kohtaan.” (25.2.1970 Perhe kannustaa)

”Siinä ei ole tarvinnut montaa kertaa kuulla puhelimesta kotona odottavan tyttären ”milloin äiti tulee kotiin?” -kysymystä, kun hiihtäjä on tuntenut olevansa kisakylässä tasan väärässä paikassa.” (11.2.2010 Kuitunen antaa tilaa)

... kuvataan venäläisten ”todellisten epänaisten” hylänneen lapsensa urheiluransa vuoksi lähes kokonaan:

”Kun huippu-urheilija tekee uhrauksia, on se aina jostain pois. Larissa Lazutinan tapauksessa harjoitteluun, kilpailamiseen ja matkustamiseen käytetty aika on pois hänen 4-vuotiaalta tyttäreltään Alisalta. Äiti ja tytär ovat tavanneet toisensa viimeksi viime vuoden lokakuussa. Minun täytyy harjoitella suurin osa vuodesta, joten aikaa perheelle ei liiemmin jää... Kun Alisa oli kolme kuukautta vanha, minun täytyi lähteä harjoitusleirille. Tuolloin minun oli vaikea jättää Alisa, mutta nyt se on huomattavasti helpompaa. Se on rutiinia.” (23.3.1995 Rajuja uhrauksia)

”Satsauksella on toki kova hintansa. Välbe tapaa seitsemän vuotiasta poikaansa Fransia, joka asuu isoäitinsä luona Magdaniassa Siperiassa, vain toukokuussa ja jonkin verran muina kesäkuukausina. Muu yhteys tapahtuu puhelimitse pari kertaa viikossa.” (26.1.1995 Välbe nousee Svanin ohi voittojen määrässä Salpausselällä: Maailman paras hiihtäjä on nainen)

Ulkonäköön liittyvät naisnormin rikkomisen representoinnit kohdistuvat naishihtäjän vartaloon ja vaatteisiin. Representoinneissa ilmenevä ulkoiseen oleukseen liittyvä paheksunta tuodaan esiin toimittajan ja naishihtäjän itsensä lisäksi myös muiden tahojen kautta. Liialliseen kehonpainoon tai joissain tapauksissa jopa lihavuuteen liittyvissä kommentteissa representoijana toimii pääasiassa naishihtäjä itse.

”Kyllä mie ensi vuonna rupeenkin tosissaan harjoittelemaan. Paljon on harjoitusprosentteissa varaa nostaa. - Jos tuo painokin siinä samalla putoaisi, kikattaa Anita hanskansa takana. Suomen mestarin mitat ovat nykyisellään 166 cm ja 60 kg.” (12.3.1975 Vauhdikas Anita)

Muutamissa kehon epäsuotuisaan koostumukseen liittyvissä representoinneissa kommentit ovat spesifimpiä ja ne kohdistuvat joko naishihtäjän isoihin jalkoihin tai paksuihin poskiin. Vuoden 1990 kirjoituksissa on Tuulikki Pyykkösen jalkoihin keskittyvä kokonainen juttu otsikolla ”Tuulikilla ovat puntit tasan”.

Jutussa representoijana toimii niin jutun kirjoittanut toimittaja, Pyykkönen itse, kuin myös "suomalainen urheiluyleisö". Lisäksi toisen naishihtäjän, Marjo Matikaisen äänellä representoituu "lihavaksi" sekä jutun kohteena oleva Pyykkönen, että Matikainen itse:

"Aina yhtä hienotunteinen suomalainen urheiluyleisö on jo pitempään kiinnittänyt haukkamaisen huomionsa Tuulikki Pyykkösen jalkoihin. Kun ovat niin paksutkin, ihan hiihtäjälle sopimattomat. Näkee, ettei ole tyttö harjoitellut. Totuus kuitenkin on, ettei Tuulikin reisistä ylimääräistä rasvaa juuri löydy edes mittaamalla! Kun Tuulikki Pyykkönen tuli mukaan naisten hiihtomaajoukkueeseen, väitettiin Marjo Matikaisen sanoneen, että "eikö nyt jo voitaisi lopettaa puheet minun lihavuudestani". Tuulikki itse ei hätkähdä kun ryhdytään puhumaan hänen jalkamitoistaan. Eikä näytä edes vaivaantuneelta. - Minulla nyt vain on tämän tyyppiset lihakset, tällaiset puntithan ne ovat, Tuulikki sanoo ja lisää: Samanlaiset kuin kädetkin, ihan kuin bodaajalla. Tuulikin lihastyyppi on lyhyt, mutta leveä." (1.3.1990 Tuulikilla ovat puntit tasan)

Naisnormiin nähden liian laihaksi naishihtäjä representoituu aineistossa kerran. Tässä representointi tapahtuu asiasta huolissaan olevan aviomiehen taholta:

"Marja-Liisan avuja urheilijana on mm. se, että hän erinomaisella tavalla tuntee itsensä, osaa kiristää ja hellittää tuntojensa mukaan, vaikka valmennusohjelmassa luki mitä, sanoo Harri ja taivastelee, kun kuulee, että vaimo aikoo nykyisestä, jo jokseenkin rääkätystä olemuksestaan pudottaa vielä 3-4 kiloa pois." (1990 vuosi extra: Voi joutua ääriarjoille)

Naishihtäjien rumia vaatteita kommentoi puolestaan toimittaja, joka vertaa suomalaisten naishihtäjien asuja Neuvostoliiton naishihtäjien asuihin. Siinä missä Suomen naiset representoituvat naisnormista poikkeaviksi "epänaisiksi", representoituvat Neuvostoliiton naiset naisnormia myötäileviksi "kauniiksi naisiksi":

"Miksi meidän naishihtäjillämme on niin epäesteettiset ja epänaiselliset puvut. Puserot ovat kaikkea muuta kuin pukevat, housut ovat vielä kauheammat. Ei haalistunut sininen väri erikoisemmin edustava ole, ja kun sitten on likaisenharmaa asu, kuten esim. Toini Pöystillä, ei siinä "silma lepää". (Salpausselällä erällä Neuvostoliiton tyttärillä oli kauniit aistikkaat asut, vihreät slalomhousut ja vartalonmukainen villapaita. He antoivat väriä kilpailulle myöskin sanan näkyvässä merkityksessä.) Ainakin ulkomailla Suomea edustaville tyttärille olisi keksittävä nykyistä kauniimpi asu." (21.3.1955 Naistemme kilpailuasut)

Uusi nainen

"Marja-Liisa Kirvesniemi, 35, on menossa vahvasti ennätystenkirjaan - ensi helmikuussa hänestä mitä todennäköisemmin tulee ensimmäinen kahden lapsen äiti, joka osallistuu kilpailijana MM-hiihtoihin. Ainutkertaisuutta Kirvesniemen perheessä tietysti lisää se, että myös isä Harri, 32, on mukana kisoissa, samoin tyttäret Elisa, 4, ja Anita, 5 kk... Minusta ainakin tuntuu, että olen nyt motivoituneempi täysipainoiseen harjoitteluun, kun lapset ovat tässä ympärillä, sanoo puolestaan Marja-Liisa Kirvesniemi, joka päätti jälleen kerran lähteä kamppailemaan arvokisavoitosta. Ja lastenhoitokin tuntuu helpommalta. Mie tykkään tästä hiihosta, on jälleen kerran yksinkertainen ja väittämätön selvitys siitä, miksi rouva pysyy edelleen ladulla." (1990 vuosi extra: Yhteisleiri innostaa)

Uuden naisen diskurssi muistuttaa monella tapaa *epänaisen* diskurssia. Kummankin diskurssin representaatiot rakentuvat naisnormista poikkeamisen ku-

vauksista. Uuden naisen representoinneissa normin rikkominen on selvästi lievempää ja ikään kuin hyväksytympää. Siinä missä *epänaiseen* kohdistuvat normin rikkomista kuvaavat representoinnit tuodaan esiin negatiivisessa valossa, suhtaudutaan *uuden naisen* normin rikkomisiin selvästi myönteisemmin, jopa arvostaen ja kunnioittaen. Tässä erityisesti äitiyden kuvauksiin kohdistuvassa diskurssissa naishihtäjä esitetään naiseutta uudenaikaisella tavalla toistavana naisena ja naisurheilijana, eli pikemminkin naisnormin laajentajana kuin sen varsinaisena rikkojana. *Uuden naisen* diskurssi voitaisiinkin tässä suhteessa sijoittaa *normista poikkeavan ja normia myötäilevän* naisen diskurssien välimaastoon.

Epänaisen diskurssin tavoin, *uuden naisen* diskurssi esiintyy teksteissä vuosina 1945-2010. Suhteessa voimakkainta sen esiintyminen on vuoden 1970 jälkeisissä teksteissä. *Uuden naisen* diskurssi on *normista poikkeavan naisen* diskurssista selvästi suurin muodostuen yhteensä 70 ilmauksesta. Sen representoinnit kohdistuvat yhtä (yleisesti naishihtäjiin kohdistuvaa) poikkeusta lukuun ottamatta aina yksittäiseen naishihtäjään. Representoijana puolestaan toimii lähes yhtä usein naishihtäjä itse kuin jutun kirjoittanut toimittaja. Toimittajan taholta tuotetuissa representoinneissa naishihtäjä mainitaan pääsääntöisesti hänen nimellään, useimmiten koko nimellä. Sukupuoleen viittaavilla termeillä (*äiti, äitee, rouva, vaimo, akka*) hänet representoidaan melko harvoin.

Uuden naisen diskurssi esiintyy harvoin yksin. Representoinneista 87 prosentissa on läsnä myös muita diskursseja. Yhteistyössä toimivia diskursseja ovat *normia myötäilevän naisen* diskurssiin lukeutuvat *naistapaisten naisen* ja *biologisen naisen* diskurssit, joista kumpikin esiintyy peräti 50 prosentissa *uuden naisen* diskurssin representointeja. Kyseisiä diskursseja yhdistävänä tekijänä toimii äitiys. Hiihtävä äiti kuvataankin teksteissä saman representaation sisällä tyypillisesti sekä perinteistä äitiyttä vaalivaksi äitiurheilijaksi, että urheilun ja äitiyden luontevasti toisiinsa yhdistäväksi urheilijaäidiksi.

Uuden naisen diskurssin kuvaukset kohdistuvat pääasiassa hiihtävään äitiin, joka palaa kilpaladuille synnytyksen jälkeen ja yhdistää urheilun perhe-elämään luontevasti. Lisäksi diskurssiin lukeutuu myös sellaiset representoinnit, joissa naishihtäjän kuvataan jatkavan hiihtouraansa avioitumisen jälkeen tai muuten normaalia iäkkäämmäksi.

Lapsen saannin jälkeen hiihtämään jälleen ryhtynyttä naishihtäjää kuvataan teksteissä arvostavasti. Hän "*ilmestyy jälleen laduille piilosilla olon jälkeen*". Häntä saatettiin pitää jo *hiihtonsa hiihtäneenä*, mutta paluu tapahtuu kuitenkin *helposti ja vaivattomasti*, joko lähes saman tien synnytyksen jälkeen tai sitten vasta useamman vuoden kuluttua. Representoinneissa korostuu yllätyksellisyys, jota jo itse paluu, mutta ennen kaikkea paluun jälkeinen menestys aiheuttaa.

"Ensi vuoden MM-kisoja varten hän kuitenkin valmentautuu, koska "ei voi olla pois ladulta pitkän aikaa". Kuten muistanette, niin Toinia pidettiin jo hiihtonsa hiihtäneenä talvella 1963, mutta talvikisoja varten hän jälleen ilmestyi katsastuksiin ja hiihti mainiosti." (8.1.1965 Hiihtorintamamme tällä hetkellä)

"Riitta-Liisa Lassila. Pikku-Idan ikionnellinen äiti, joka yllätti äitiyslomaltaan palatuaan kaikki. Kausi huipentui Oberstdorfissa, jossa hän voitti Pirjo Mannisen kanssa sprinttaviestissä MM-hopeaa." (18.3.2005 Rankingit)

Siinä missä *naistapaisen naisen* diskurssin äitikuvausissa äitiys asettuu urheilun edelle ja *epänaisen* diskurssissa puolestaan urheilu äitiyden edelle, ovat äitiys ja urheilu *uuden naisen* diskurssissa keskenään tasapainossa. Representoinneissa korostuu helppous ja ongelmattomuus. Hiihtävän äidin kuvataan muun muassa ottavan lapset mukaan leireille ja kilpailumatkoille, jolloin pitkiä erossaoloaikoja ei pääse syntymään:

”Kyllähän monet ovat kauhistelleet, että lapsia otetaan harjoitusleireille ja kilpailumatkoille mukaan, mutta mehän olemme näin heidän kanssaan paljon enemmän kuin vanhemmat, jotka ovat kahdeksasta neljään töissä, sanoo Marja-Liisa. Siksi toiseksi toinen vaihtoehto olisi se, että minä olisin tyttöjen kanssa kotona ja isäntä jatkuvasti reissussa, se olisi paljon tylsempää. Eihän nämä matkaan lähdöt tällaisella porukalla aivan yksinkertaisia ole, mutta mikäpä tässä, kyllä tällaisten tyttöjen kanssa pärjää, sanoo Marja-Liisa ja hymyilee pienimmälleen, joka vastaa koko naamanlevyisellä hymyllä takaisin.” (1990 vuosi extra: Näin riittää aikaa lapsille)

Lisäksi useissa kohdin korostetaan lasten hoitokuvioiden järjestelyjä ja erityisesti isän merkitystä. Vuoden 2010 tekstissä Riitta-Liisa Roponen ilmaisee toimittajalle varsin osuvasti, että myös isä voi hoitaa lasta kotona siinä missä äitikin:

”Mitenkä paljon hiihtäjä/äiti-Roposen tilannetta hankaloittaa Idan kouluunmeno puolentoista vuoden kuluttua. ”No, en usko, että se kovinkaan paljon hankaloittaa. Onhan hänellä isä, joka osaa hoitaa häntä.” (7.1.2010 Äitee Roponen: Ida ei lähde mukaan olympiahulinaan)

Laduille palaavan vaimon kuvauksia on selvästi ladulle palaavan äidin kuvauksia vähemmän ja ne ajoittuvat aikaisempiin teksteihin. Äitikuvausten tapaan niissä korostuu yllättyneisyys avioituneen naishiihtäjän uran jatkumista kohtaan. Erityisen yllättyneen ja arvostavan sävyn kirjoitukset saavat tässäkin tapauksessa silloin kun avioitunut naishiihtäjä myös menestyy urallaan.

”Toini Mikkola, joka sitten viime talven lumien on avioitunut, osoitti Pöysti nimisenäkin kuntonsa säilyneen.” (31.1.1955 Toini Mikkola pysynyt Pöystinäkin kunnossa)

Vaikka diskurssin representaatiot rakentuvat suurimmaksi osin hiihtävän äidin kuvauksista, representoituu naishiihtäjä naisnormia uudistavaksi myös poikkeuksellisen pitkään jatkuvan hiihtouransa kuvausten kautta. Iäkkääksi uraansa jatkavan naishiihtäjän representoinneissa korostetaan hiihtäjän ikää ja hämmästellään hänen kovaa kuntoaan nuorempiin kansakilpailijoihin verrattuna. Lisäksi muutamissa representoinneissa naishiihtäjän kuvataan haluavan lapsia, mutta lykänneen kuitenkin perheen perustamista myöhemmälle iälle:

”Kun hiihtomaajoukkueessa on jo yksi kuusivuotiaan tytön äiti - Riitta-Liisa Roponen -; on Kuituselta pakko kysyä, ovatko perheenlisäykset jo hänen agendallaan. ”Se on luoja käsissä. Kyllähän minä lapsia haluan, mutta ei nyt ainakaan vielä ennen olympialaisia.” (4.2.2010 ”Haluan tekemistä, missä on haastetta”)

Miesnainen

”Olen ollut mukana sekä LHS:n että aikanaan piirien viestien aikana Lahden piirin joukkueessa ja vuosia on kulunut varsin monta, naureskeli Saara, joka omassa maan-

viljelystalossaan tekee isännänkin työt... Se, että Lahtelaisten sukset luistivat, oli suurelta osalta myös Saara Saarisen ansiota. Lahtelaisten rasvamestari ei ehtinyt näet lainkaan lähtöpaikalle kun hänen autonsa reistaili ja tytöt voiteltivat Saaran johdolla itse suksensa. – Kyllä se oli jännittävää puuhaa, kun ei keli suinkaan ole joka kohdassa samanlainen, mutta hyvin me onnistuimme, totesi Saarinen.” (25.3.1970 Saarassa ainesta voitelumestariksi)

Miesnaisen diskurssissa naishihtäjä representoidaan, ei niinkään naisnormia rikkovaksi, vaan suoranaisesti miesnormia myötäileväksi tai ainakin sitä lähesytyväksi “miesmäiseksi” naiseksi. Diskurssin muodostama representaatio naishihtäjistä poikkeaa tässä suhteessa *epänaisen* ja *uuden naisen* diskurssien representoinneista, jotka rakentuvat nimenomaan naisnormista poikkeamisen kuvauksista. *Miesnaisen* diskurssi voidaankin nähdä kaikkein jyrkimpänä naisnormin rikkomista kuvaavana ja samalla naisnormia kaikkein voimakkaimmin laajentavana ja uusintavana representoinnin tapana.

Miesnaisen diskurssi on 34 ilmauksellaan esiintyvyydeltään *normista poikkeavan naisen* diskursseista pienin. Se esiintyy ensimmäisen kerran vuoden 1915 kirjoituksissa, eli selvästi *epänaisen* ja *uuden naisen* diskursseja aikaisemmin. Esiintyminen on varsin vähäistä, mutta tasaista vuosien 1915-2005 välillä. Useimmissa representoinneissa kuvaukset kohdistuvat yksittäiseen naishihtäjään ja niiden tuottajana toimii jutun kirjoittanut toimittaja. Representoinneissa lauseen subjektina toimii useimmiten joko naishihtäjän etunimi, sukunimi tai koko nimi. Myös sukupuolittuneita termejä (tyttö, tytär, neito), miesmäistä representaatiota pehmittämässä, esiintyy jonkin verran.

Miesnaisen diskurssi poikkeaa *epänaisen* ja *uuden naisen* diskursseista myös siinä suhteessa, että sillä ei ole ainuttakaan yhteistyössä toimivaa diskurssia, vaikkakin se esiintyy useimmiten, 71 prosentissa representointeja yhdessä muiden diskurssien kanssa. Toisin kuin *epänaisen* ja *uuden naisen* diskurssit, *miesnaisen* diskurssi esiintyy vain harvoin yhdessä sille vastakkaisten, *normia myötäilevän naisen* alatasen diskurssien kanssa. Merkille pantavaa on myös se, että diskurssi esiintyy yhtä aikaa pääsääntöisesti vain sävyltään positiivisten diskurssien (*menestyvän hiihtäjän*, *hyväksytyin naishihtäjän* ja *kelpoisyksilön* diskursseihin lukeutuvat alatasen diskurssit) kanssa. *Miesnaisen* diskurssin representointien ollessa sävyltään myös melko positiivisia ja arvostavia, rakentuu diskurssin kautta representoitujen naishihtäjien kokonaiskuvauksista pääsääntöisesti varsin ihanteellisia.

Miesnaisen diskurssin representaatiot rakentuvat kuvauksista, joissa naishihtäjä esitetään fyysisesti vahvaksi tai hänen kuvataan toimivan miehille miellettyjen töiden ja askareiden parissa. Diskurssin representoinneille samankaltaisia elementtejä löytyy *tasa-arvoistuvan naishihtäjän* diskurssista, jossa naishihtäjän hiihtoa verrataan ajoittain mieshiihtäjän hiihtoon. Vastakkaisia elementtejä puolestaan löytyy *kauniin naisen* ja *naistapaisten naisen* diskurssien kuvauksista, joissa naishihtäjä representoidaan pienikokoiseksi ja hennoksi sekä naisille miellettyjä töitä tekeväksi naisnormia myötäileväksi naiseksi.

Fyysisen vahvuuden kautta rakentuvissa *miesnaisen* diskurssin representoinneissa naishihtäjää kuvaillaan *vahvaksi*, *voimakkaaksi*, *voimakkaan näköiseksi*, *voimakasrakenteiseksi* sekä *jykevällihaksiseksi*. Naishihtäjän poikkeukselliseen li-

haksikkuuteen kiinnitytään sekä Tuulikki Pyykköseen, että Marit Björgeeniin kohdistuvissa representoinneissa, joissa lihaksikkuutta perustellaan lihastyypillä ja synnynnäisyydellä:

”Tuulikki itse ei hätkähdä kun ryhdytään puhumaan hänen jalkamitoistaan. Eikä näytä edes vaivaantuneelta. – Minulla nyt vain on tämän tyyppiset lihakset, tällaiset puntithan ne ovat, Tuulikki sanoo ja lisää: Samanlaiset kuin kädetkin, ihan kuin bodaaajalla. Tuulikin lihastyypin on lyhyt, mutta leveä.” (1.3.1990 Tuulikilla ovat puntit tasan)

”Joidenkin mielestä Björgeenin lihakset ovat jopa epäilyttävän suuret. Hän ei kuitenkaan pelkää, että hänet niiden vuoksi leimattaisiin doping-hiihtäjäksi. ”Sellainen ei ole tullut mieleenikään. Vahva vartalon on synnynnäistä perua”, Björgeen vakuuttaa.” (11.2.2005 Onko Björgeen voitettavissa?)

Fyysisen vahvuuden kuvauksissa tapahtuu selvää muutosta tutkimusajanjakson edetessä. Aineiston alkupäähän sijoittuvissa representoinneissa vahvuuden ja voimakkuuden kuvausten yhteydessä korostetaan myös naiseutta käyttämällä naishiihtäjistä sukupuolta korostavaa termiä.

”Osanottajia oli viisi ja voittajana suoriutui todellisen Hämeen neidon perikuva, terveen ja voimakkaan näköinen Elsa Vikelä Kontio Teisko.” (25.2.1915 Tampereen Yrityksen kansalliset hiihtokisat 28.2.1915)

”Anni Onnia on jyrkelihaaksinen hämäläisneito, joka näyttää toisille kansasisarilleen selkäpuoltaan.” (14.2.1935 Kuvateksti)

Myöhemmissä representoinneissa voimakkuutta ja jopa miesmäisyyttä tuodaan esiin selvästi suuremmin ja rohkeammin. Näissä vahvoissa miesmäisyyden kuvauksissa representoinnin kohteena on usein ulkomaalainen naishiihtäjä. Tietynlaista miesmäistä leimaa kuvauksille tuo myös se, että niissä naishiihtäjä mainitaan pelkällä sukunimellä.

”Miesmäinen Bojarskin, joka hiihtää voimalla enemmän kuin tyylillä, oli naisten 10 km:llä vielä 7 km:n kohdalla kovien nousujen jälkeen johdossa, mutta loppupuolen laskuissa hän jäi silminnähävästi, eräällä puolentoista kilometrin osuudella Mirja Lehtosesta 40 sekuntia!” (9.2.1965 Venäläisten voitelluvirheet)

”... Vahva vartalon on synnynnäistä perua”, Björgeen vakuuttaa.” (11.2.2005 Onko Björgeen voitettavissa?)

Miehille miellettyjä töitä ja askareita, joiden kautta naishiihtäjä *miesnaisen* diskurssissa representoidaan, ovat muun muassa maataloustyöt, puu-, lumi- ja peltotyöt, traktorilla ajo sekä tukkimetsällä käynti. Lisäksi naishiihtäjän kuvataan miessukupuoleen viittaavien termein hoitavan talon *isännyyttä* tai tekevän maanviljelystalossaan *isännänkin työt* sekä toimivan *hevosmiehenä*. Näiden miesten töiden kuvataan olevan naishiihtäjälle hyödyllisiä; ne antavat hyvän pohjakunnon ja käyvät jopa totisesti voimaharjoittelusta.

”Maataloustöistä, joita teen aina traktorinajoa myöten, vaikka se tuskin kuntoa nostaa, saa varsin hyvän pohjakunnon.” (25.2.1965 Viikon urheilija: Senja Pusula)

"Harjoitus, kotitöillä Miehikkälän pelloilla hankittu voimakin on tosin tullut noin vain, vaivattomasti." (12.3.1975 Vauhdikas Anita)

Naishihtäjien "miehisiin" töihin ja askareisiin osallistumiset tuodaan aineiston teksteissä esiin varsin arvostaen, jopa ihailen. Tästä poikkeuksena aineistosta löytyy eräs representointi, jossa naistapaisuutta korostamalla tuodaan esiin lievää oudoksuntaa naisten osallistumisesta "miesten töihin". Kyseisessä kuvauksessa käytetty termi "tyttäret" sekä verbi "hääriä" antavat vaikutelman, että tukkimetsällä käynti harjoittelumielessäkään ei ole naisille täysin sopivaa:

"Niinpä Ylämaan tyttäret, Sanna Kiero erään toverinsa kanssa, lähtivät tässä pari vuotta sitten tukkimetsään kuntoa hakemaan. Pari viikkoa justeerin kanssa häärittyään alkoivat tulokset pudota aivan toisille minuuttiluvuille kuin aikaisemmin." (31.1.1955 Naisetkin tukkimetsässä)

6 PERINTEISESTÄ NAISESTA MONITULKINNALLISEKSI SUBJEKTIKSI - REPRESENTOINNIN MUUTOKSET

Kuvasin edellisessä luvussa naishiittäjien representointia Urheilulehden teksteissä aineistossa esiintyvien eri tason diskurssien valossa. Tarkastelin yksittäisten diskurssien esiintymisessä ja niiden sisällöissä tapahtuneita muutoksia, mutta kuva varsinaisesta, koko aineiston tasolla ilmenevästä muutoksesta jäi jäsentymättömäksi. Tässä luvussa kuvaan keskeisimmät, koko aineiston tasolla havaittavat naishiittäjien representoinnin muutokset peilaten niitä luvussa 2. kuvaamaani naishiidon historialliseen kontekstiin, alaluvussa 3.3.2 esittelemiini aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä alaluvussa 4.2.1 esittelemääni Urheilulehden muuttuneiden toimintamallien ja -linjausten kontekstiin. Muutoksen kuvausta sekä oman aineistoni, että eri kontekstien valossa havainnollistan tiivistetyksi kuviossa 5, jonka esitän tämän luvun lopussa. Toteutan tarkastelun viiden eri ajanjakson osalta, jotka rajasin omiksi kokonaisuuksiksi niissä painottuvien diskurssien esiintymisten ja selkeiden rajalinjojen hahmottumisen perusteella.

6.1 Latuja koristava perinteinen nainen (1905-1915)

Vuoden 1900 kirjoitukset olisivat periaatteessa kuuluneet aineistoni otantaan, mutta kyseisen vuoden kirjoituksissa ei mainittu naishiittäjiä lainkaan. Toisaalta myöskään mieshiihtoa ei teksteissä sinänsä tuotu esiin. Hiihtoon liittyvät kirjoitukset keskittyivät kyseisen vuoden teksteissä pelkästään hiihdon terveysvaikutusten, hiihtoasustuksen, oikeanlaisen hengittämisen ja suoritusta edeltävän ravinnon, sekä suorituksen jälkeisen lämpimän suihkun merkityksen kuvailuun. Vuoden 1900 hiihtoon kohdistuneet tekstit kuvastavat hyvin lehden alkuaikojen aatteellista, jopa valistavaa linjaa (ks. Perko 1991, 227-228). Teksteistä välittyy erittäin vahvasti biopoliittinen vallankäyttö. Kirjoituksilla pyritään ohjaamaan yksilöitä huolehtimaan ruumiillisesta elinvoimaisuudestaan ja ta-

kaamaan näin ollen heidän työkykyisyytensä ja hyötynsä yhteiskunnalle (ks. Foucault 2000, 39; 1998, 99-102).

Ensimmäiseksi varsinaiseksi tutkimusaineistoni tarkasteluvuodeksi määrittyi vuosi 1905, jolloin naishiittäjistä kirjoitettiin yhteensä kolmessa erillisessä artikkelissa. Vuosina 1905, 1910 ja 1915 naishiittäjiin kohdistuva kirjoittelu on kaikkiaan melko vähäistä (yhteensä 9 artikkelia) myöhempien tarkasteluvuosien kirjoituksiin verrattuna. Lehden aatteellisuus näkyy vahvasti myös tutkimusaineistoni ensimmäisten tarkasteluvuosien kirjoituksissa. Hiihtämiseen liittyviä aatteellisia tekstejä leimaa vahvasti sukupuolittuneisuus, mikä näkyy hyvin esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

”Taasen olemme saaneet lunta niin paljon, että sukset alkavat luistaa. Paljon on ollut niitä, jotka hiihtokeliä ovat odottaneet. Hartaimmin sitä kuitenkin on toivonut kansakoululainen, varsinkin poika, mutta myöskin tyttö. Suomalainen yleensä pitää paljon hiihdosta, sehän on hänen mieliurheilunsa talvella. Mutta jos kysyttäisiin, kuka hiihdosta eniten pitää, olisi kansakoulupoika, varsinkin maalaiskansakoulusta, varmasti asetettava etusijalle. Joka heidän kanssaan on tekemisissä, kuulee helposti heidän mielipiteensä >>suksimisesta<<. Ollessaan koulupoikien joukossa syksyllä, kun ensimmäiset lumet sataa, täytyy väkisinkin ihmetellä heidän innostustaan... Sisimmässään heillä usein on salainen ajatus jättää kotimatalla toverit, tehdä heille >>kaulaa<< ja siten näyttää, kuka se sen ja sen tien kulkijoista on paras >>hiihtomies<<... Kaikissa kunnissa olisi järjestettävä kansakoulujen välisiä hiihtokilpailuja, vaikkapa erikseen pojille ja tytöille. Ne ovat ikäänkuin juhlahetkiä oppilaille. Intoa ja hyvää tahtoa koetukseen ei keneltäkään puutu.” (14.1.1915 Hiihto ja kansakoululaiset)

Ensimmäisten tarkasteluvuosien teksteissä naishiittäjä representoidaan hiihtämiseen liittyvissä kirjoituksissa pääasiassa pelkästään hiihtävänä naisena. Kaikissa kirjoituksissa on siis sukupuoli vahvasti läsnä. Naishiittäjä kuvataan kilpaladuilla paikkaansa hakevaksi, nimenomaan naissukupuolta edustavaksi hiihtäjättäreksi. Hän esiintyy teksteissä *hyväksyty*n ja *kyseenalaistetun naishiittäjän* diskurssien valossa toisaalta kilpahiihtoon sopivana, toisaalta siihen sopimattomana hiihtävänä naisena.

”Seuran naisjäsenetkin hiihtävät 10 km. aivan kuin leikillä.” (huhtikuu 1905 Kirje Kaajanista)

”Naisten mestaruuden kilpailijat hiihtivät väärän matkan, jonka vuoksi kilpailu uusitaan.” (25.2.1915 Hiihto: Viipuri piirinmestaruuskilpailut)

Kyseiset representoinnit kuvastavat hyvin ajan kuvaa, jolloin naisten hiihto haki paikkaansa varsin mieskeskeisen urheilumuodon keskuudessa ja jolloin naisten kilpailamiseen urheilussa ylipäätään suhtauduttiin ristiriitaisesti (ks. Laine 2000, 34-35, 85). Naiset esimerkiksi hiihtivät toisinaan miesten sarjassa, sillä omaa sarjaa ei heille nähty tarpeelliseksi aina järjestää (ks. Heikkinen 1977, 30-31; Kirjavainen 1969, 70). Naishiidhon aseman kannalta aikana, jolloin käsitykset hiihtämisen sopivuudesta naisille hakivat uomiaan, juuri kyseiset tekstit ovat olleet varsin merkittävässä asemassa. Tuon ajan urheilutoimittajat ovat eräänlaisesta asiantuntijapositionista olleet kirjoituksillaan rakentamassa käsityksiä naisten sopivuudesta hiihtoladuille, kuten myös urheilun muiden alueiden piiriin. Myös yksittäiset, rohkeasti kilpaladuille astuneet naiset ovat toimineet

tienraivaajina koko naishiihdolle. He ovat ennakkoluulottomalla toiminnallaan osoittaneet, että naisetkin tahtovat ja osaavat hiihtää, kuten esimerkiksi seuraavassa lainauksessa todetaan:

”Näistä oli naisten kilpailuun saapunut osanottajaksi ainoastaan yksi neitonen Miehikkälästä ja kun paikkakuntalaisista ei toisia rohjennut astua ladulle, niin sai hän yksin mitata koko matkan... Mutta tuskinpa meidän puolen neitokset olisivatkaan hänelle vertoja vetäneet, sillä kovasti hän otti niin huonolla kelillä.” (huhtikuu 1905 Wiipurin urheilupäivät)

Vuosien 1905-1915 kirjoituksissa sukupuoli tuodaan esiin jokaisen jutun yhteydessä. Sukupuoli esiintyy representoinneissa nimenomaan *normia myötäilevän naisen* diskurssin valossa. Representoituupa nainen sitten hiihtoon sopivaksi tai sopimattomaksi, kuvataan hänet aina joko ulkonäkönsä tai olemuksensa kautta naiselliseksi naiseksi.

”Toiselle sijalle tuli eräs toinen voimaa ja terveyttä uhkuva neitonen, Etelä-Saimaan piiriä edustava ja kaikilla hyvän emännän eleillä ja ominaisuuksilla varustettu Miina Huttunen. Joensuulainen Aino Laine lyhensi myös varmasti taivalta ja vasta sitten saapui perille Kymnlaakson pikkuinen ja ilosilmäinen Hanna Suortti-neito.” (11.3.1915 Suomen hiihtomestaruuskilpailut Lahdessa - Kymnlaaksolaiset voitollisia. Kauttaaltaan hyviä tuloksia)

Vaikka naishiihtäjät representoituvat myös myöhempien vuosien teksteissä usein *normia myötäilevän naisen* diskurssin kautta, on kyseisen diskurssin esiintyminen suhteellisesti tarkasteltuna erityisen voimakasta juuri alkuvuosien teksteissä. Vastaavasti vastakkaisen, *normista poikkeavan naisen* diskurssin esiintyminen vasta selvästi myöhempien vuosien teksteissä, kertoo tarpeesta asettaa nainen perinteiseen naisnormiin hänen astuessaan maskuliiniselle ”miesten alueelle”. Tällä tukahdutetaan miesten pelkoa naisten muuttumisesta liian maskuliiniseksi ja sen myötä jonkinlaiseksi uhkaksi miehille. Kyseinen ilmiö on havaittu myös muissa naisurheilun uutisointiin kohdistuneissa tutkimuksissa (ks. esim. Markula 2009a, 14; Turtiainen 2005, 51; Wensing & Bruce 2003, 391-392). Tällaista naiseuden korostamisen tarvetta on esiintynyt ja esiintyy varmasti myös muiden naisten ”valtaamien” urheilulajien uutisoinneissa. Kyseinen naiseuden korostamisen tarve vähenee sen myötä, kun naisten asema lajin parissa vakiintuu - kun lajin harrastamisen ei pelätä enää muuttavan naista liian maskuliiniseksi. Tänä päivänä naiset ovat mukana lähes kaikissa urheilulajeissa, mutta osa niistä on edelleen leimallisesti varsin maskuliinisia, sillä naisten historia niiden parissa on vielä melko lyhyt. Antti Laine (2011, 299), joka sivusi väitöskirjassaan nais- ja miesurheilijoiden representointien eroja suomalaisissa ja ruotsalaisissa iltapäivälehdissä vuosien 2004 ja 2006 olympiakisojen yhteydessä, toteaa, että naisurheilijoiden naisellisuutta ei tuotu juurikaan esiin muiden lajien kuin jääkiekon osalta. Tulos myötäilee omaa tulkintaani naishiihtäjien alkuvuosien naiseuspainotteisista representoinneista. Naisten olympialajina suhteellisen nuori jääkiekko aiheuttaa ehkä tänä päivänä samanlaista pelkoa naisharrastajiensa naiseuden katoamisesta kuin mitä kohdistui naisten hiihtoon 1900-luvun alussa. Saman ilmiön voisi tunnistaa urheilun lisäksi varmasti myös muilta elämänalueilta. Olisikin mielenkiintoista tutkia, onko mediassa esitetyil-

le naisten representoinneille ollut tyyppillistä naiseuden korostus esimerkiksi silloin, kun naiset ovat astuneet ensimmäisiä kertoja poliittisiin johtotehtäviin tai vaikkapa silloin kun naisille avattiin ovet armeijaan.

6.2 Laduilla hauskuuttava koominen nainen (1920-1935)

Suomen sisällissodan jälkeisiin aikoihin kohdistuvassa kirjoittelussa korostuu toisaalta neutraali naishihtäjien urheilumenestyksen raportointi, toisaalta taas sävyllään melko koominen naishihtäjien epäonnistumisten kuvailu. Vuoden 1905-1915 tarkasteluajanjaksoon nähden uutta representoinneissa on se, että naishihtäjä esiintyy niissä usein ensisijaisesti hiihtäjänä ilman sukupuolensa painolastia. Näissä niin sanotuissa sukupuolineutraaleissa representoinneissa naishihtäjä kuvataan pääasiassa kilpailussa menestymisen näkökulmasta erilaisten tulosten raportointien yhteydessä. Tätä selittää osin Urheilulehden linjaus, joka 1920-luvulla muuttui erityisesti Martti Jukolan vaikutuksesta kohti uutismaisempaa, urheilutulosten tiedottamiseen keskittyvää toimintalinjaa (ks. Arponen 1997, 174-175). Naishihtäjät eivät siis esiinny kyseisen ajanjakson kirjoituksissa enää pelkästään hiihtävinä naisina vaan myös kilpailuihin osallistuvina hiihtäjinä siinä missä miehetkin. Vuosien 1905-1915 kirjoituksissa vahvasti esiintynyt naiseuden korostaminen on edelleen osassa kirjoituksia läsnä, mutta ei läheskään yhtä voimakkaasti kuin aineiston ensimmäisten tarkasteluvuosien teksteissä.

Neutraalien hiihtokuvausten ohella naishihtäjät representoidaan vuosien 1920-1935 kirjoituksissa usein myös *kyseenalaistetun naishihtäjän* diskurssin kautta. Heidät kuvataan osaamattomiksi, jaksamattomiksi ja kompuroiviksi hiihtäjäamatööreiksi, jotka epäonnistuvat kilpailuissa nimenomaan siksi, että ovat naisia. Kyseisillä representoinneilla luodaan mielikuvaa naishihtäjistä koomisina hahmoina, jotka lähinnä hauskuuttavat yleisöä (usein mieskatsojia) hiihtäessään väärän reitin, myöhästyessään lähdöstä, kompuroidessaan välineensä rikki, pökertyessään matkan varrella tai viimeistään maalissa sekä heittäytyessään loppen uupuneena urhoollisen, avuksi rientävän miehen käsivarsille.

”Enemmän kuin Minna Huttusen asiaan kuuluva voitto, herätti huomiota Maiju Kylläisen hyvä sijoittautuminen. Hänellä ei ole ollut suksiakaan eikä harjoittelusta voi olla puhettakaan. Sattumalta saaduilla lainakapineilla, jotka ei olleet lainkaan kilparadalle tarkoitettut, läksi hän mukaan, ja lykki milloin ensimmäisenä, milloin toisena, niin että voittajaakin taisi jo pelottaa. Muun kiireen ohella ehti hän kokoilla ja tuoda perille sauvoista tippuneet sommat ja muut vähemmän tarpeelliset matkakapineet.” (30.3.1920 Savitaipaleen Urheilijain kansalliset hiihdot 25.iii)

”Sataviisikymmentä 5-henkisjoukkuetta otti osaa ja kilpailu liikkeen mainostukseksi oli kova, koskapa useat neitokset pökertyivät maaliin saapuessaan. Otavan naiset olivat johtavampia neljä viestiväliä, Ebbin joukkueen riippuessa kintereillä. Kolmantena olivat Elon viheriäpaidat. ’Pallopaita’ joukkue myöhästyi lähdöstä 10 min.” (26.3.1935 Helsingin hiihdossa Poliisilaitos ja Otavan naiset parhaita)

Koomisuutta tuodaan vahvasti esiin myös eräässä vuoden 1925 kirjoituksessa, jossa hiihtokilpailujen ladulle eksyneen tytön kuvataan laskevan puuta päin ja kommentoivan huvittavaa tapahtumaa vahvalla savon murteella:

”Kilpailijoille lienee suurinta haittaa tehneet ladulla hiihtelevät pojat ja tytöt. Pojat ja juopot pelastuvat miltei aina särkemästä itseään, olipa tilanne kuinka vaikea tahansa, mutta tytöille käy usein ohrasesti. Niinpä näissäkin kilpailuissa oli eräs neiti laskenut huimaa vauhtia kilpailijoita kohti. Kun hän kuuli huudon: ”Pois ladulta”, käänsi hän metsään ja ajoi istuillaan puuta kohti. Kuului pahaa ennustava räsäys. ”Mikä tuli”, kysyi kilpailija. ”Ei paljo mittää, suks vuan katkes ja hame vuan halakes”, sanoi tyttö. ”Mitäs nyt tehdään”, kysyi toinen. ”Antoo parj säppi-neuloo tuosta rinnastanno ja alakoo männä, tuolta tulloo jo toesija kilpailjoeta”. Tyttö oli tursinut säppi-neuloilla ja tikuilla hameensa yhteen ja kierrellyt metsiä myöten kotiinsa.” (16.3.1925 jälkisatua Kuopiossa toimeenpannusta Suomen hiihtomestaruuskilpailuista)

Edellisten tarkasteluvuosien 1905-1915 kirjoituksissa ilmentynyt tasapainoilu naishiihdon hyväksynnän ja kyseenalaistamisen välillä on läsnä myös vuosien 1920-1935 kirjoituksissa. Naishiihtäjä representoidaan edellisten kuvausten mukaisesti koomiseksi, hiihtoon ainakin miehiin verrattuna huonosti soveltuvaksi, heikomman sukupuolen edustajaksi. Samalla kuitenkin naishiihtäjä esiintyy myös hiihdossa hyvin pärjäävänä, tosissaan kilpailevana hiihtäjänä. Kyseinen tasapainoilu esiintyy varsin konkreettisesti *sopimattoman naishiihtäjän* diskurssin (alaluku 5.2.2.) yhteydessä tarkemmin esittämässäni lainauksessa, jossa Hiihtoliiton silloinen puheenjohtaja Juho Hillo ensin perustelee naishiihdon sulkemista Salpausselän hiihdoista naisellisen sulouden häviämisen pelolla, mutta lopulta toimittajan johdattamana huomaakin naisten soveltuvan hiihtoon varsin hyvin (ks. koko sitaatti alavussa 5.2.2: 18.2.1935 Kun Hillo hävisi – naisille). Toimittajan esittämän näkökulman ohella kyseisen kaltaisilla asiantuntijalausuntoihin pohjautuvilla representoinneilla voidaan sosiaalisen konstruktionismin ja Foucault’n valtakäsityksen hengessä vaikuttaa merkittävästi naishiihtoon kohdistuviin asenteisiin, jotka kyseisen tarkastelujakson aikana hakivat edelleen paikkaansa.

6.3 Laduilla vakiintuva, rajoja rikkova nainen (1945-1965)

Vuosi 1940 jää aineistossani välivuodeksi, sillä sodanaikainen uutisointi oli jo kilpailujen puutteenkin vuoksi varsin niukkaa, eikä naishiihtoa käsitelty Urheilulehden sivuilla lainkaan. Sodan aiheuttamat taloudelliset vaikeudet ja välirikko lehden omistaneen SVUL:n kanssa aiheuttivat sodan jälkeisinä vuosina haasteita lehden julkaisussa. Vuonna 1951, Urheilulehden palattua jälleen SVUL:n omistukseen, alkoi lehden taloudellinen tilanne parantua. (ks. Perko 1991, 234.) Sodan jälkeen naishiihtoon, kuten varmasti muuhunkin naisurheiluun kohdistuvan uutisoinnin määrä lehden sivuilla kasvoi merkittävästi. Vuosien 1945-1965 välisiin kirjoituksiin kohdistuva tarkastelujakso onkin määrällisesti selvästi aikaisempia laajempi. Kyseisten vuosien kirjoituksiin sisältyy yhteensä 86 naishiihtäjiä käsittelevää artikkelia, kun vastaavasti tarkasteluajanjaksojen 1905-

1915 ja 1920-1935 yhteenlaskettu artikkelien määrä oli 38. Vuoden 1955 kirjoituksissa naishiihtäjät esiintyvät poikkeuksellisen mittavasti (yhteensä 31 artikkelissa) aikaisempiin ja toisaalta myös tuleviin kirjoituksiin verrattuna. Havaintoa selittää osaltaan se, että Urheilulehden viikoittainen ilmestyminen oli lisätty kahteen viikoittaiseen numeroon vuonna 1951. Tämä kahden numeron viikko- tahti jatkui aina vuoteen 1966 saakka, jolloin lehti palasi yhden numeron viikoittaiseen ilmestymiseen. (Arponen 1997,178.)

Naishiihtoon kohdistuneen kirjoittelun lisääntymistä selittää julkaisutiheyden muutoksen lisäksi myös naishiihdon historiallisen kontekstin puitteissa tapahtunut lajin aseman yleinen kehitys. Naishiihdon mukaantulo olympialaisten ohjelmaan vuonna 1952 ja suomalaisten naishiihtäjien kansainvälinen menestys nostivat kiinnostusta naishiihtoa kohtaan ennennäkemättömällä tavalla. (ks. esim. Eljanko 1969, 227.) Vuosien 1945-1965 välinen tarkastelujakso on kaiken kaikkiaan erityisen menestyksekkästä aikaa suomalaiselle naishiihdolle. Suomen naishiihtäjät olivat mitaleilla kaikissa, vuosien 1952-1964 aikana järjestetyissä arvokisoissa (ks. Eljanko 1969, 305). Naishiihtäjä näyttäytyykin teksteissä pääasiassa asemaansa kilpaladuilla vakiinnuttavana hiihtäjänä, johon kohdistuu koko kansan odotuksia. Kuten aikaisemmissa tutkimuksissakin on todettu, menee kansallisuus usein sukupuolen ohi erityisesti urheilun suur tapahtumiin liittyvien uutisoinnin kriteereissä (ks. esim. Wensing ja Bruce 2003, 393; Markula 2009a, 3). Mahdollisuus Suomen mitalitilin kartuttamisesta naishiihtäjien avulla nostaakin kiinnostuksen naishiihtoa kohtaan aivan uudelle tasolle. Naisten lajien arvokisastatuksen saavuttamisen merkitystä lajin aseman kehityksen kannalta ei voida siis väheksyä. Tutkimusaineistossani naishiihtäjät representoitiin olympiastatuksen saavuttamisen myötä useaan otteeseen kansakunnan toivoiksi ja menestyksessään jopa mieshiihtäjiä paremmiksi.

“Mistähän muuten johtunee, että useat naistemme huiput ovat huolimatta ehkä hyvinkin laajasta hiihtoharrastuksesta pitäjiensä ainoita tähtiä. Virroilta Pirkko Korkee, Ylämaalta Sanna Kiero, Sysmästä Maire Hahl, Pietarsaaresta Eva Hög, Noormarkusta Toini Pöysti j.n.e. ovat tyttöjä, jotka ovat kunniaa ja maineessa päässeet pitemmälle kuin miehiset hiihtäjät.” (21.2.1955 s. 4 Pitäjiensä tähtiä)

Naishiihdon aseman vakiintuminen näkyy teksteissä myös kerrontana, jossa korostetaan naishiihtäjien osaamista, jaksamista ja jopa äärimmäistä urheilullisuutta. Siinä, missä aikaisempien vuosien teksteissä naishiihtäjä kuvattiin usein koomisena hahmona, kuvataan hänet vuoden 1945 jälkeisissä teksteissä pääasiassa vakavasti otettavana kilpahiihtäjänä. Samansuuntaisen tulkinnan on tehnyt myös Maria Rantala (2011), joka on tutkinut naisurheilijoiden kuvia ja kuvatekstejä Urheilulehdessä vuosina 1945-1969. Rantalan (2011, 62) mukaan naisurheilijat päätyivät kyseisenä aikana lehden kuviin pääsääntöisesti pelkästään urheilullisten ansioidensa perusteella. Myöskin kuvatestit olivat vahvasti urheiluun keskittyviä. Esimerkiksi mainintoja naisurheilijan ulkonäöstä esiintyi ainoastaan seitsemässä prosentissa kuvatekstejä. (Rantala 2011, 76.) Erityisesti naishiihtäjien ja -pikaluistelijoiden kuvat ja niihin viittaavat kuvatestit olivat Rantalan mukaan naisurheilijoista vakavasti otettavaa kuvaa välittäviä, sillä

niissä ei juurikaan esiintynyt esimerkiksi vähättelyä, tirkistelyä tai sedällistä opastusta. (Rantala 2011, 65.)

Omassa aineistossani naishiihtäjien vakavasti otettavuus tulee esiin erityisesti kirjoituksissa, joissa naishiihtäjä representoidaan kovaksi urheilijaksi. Aineistossa on selvästi havaittavissa, että vaikka suomalaiset naishiihtäjätkin esiintyvät kyseisen ajanjakson aikana menestyvinä, tosissaan harjoittelevina urheilijoina, esiintyvät ulkomaalaiset naiset usein vielä kovemman luokan urheilijoina. Erityisesti Neuvostoliiton naisiin liitetään jopa pelkoa herättäviä ilmauksia, kuvaamalla heitä muun muassa *huippuunsa valmennetuiksi venakoikiksi, hampaisiin asti valmennetuiksi tyttäriksi sekä hurjiksi ladunnielijöiksi*. Naishiihdon tasa-avoistumisesta kertoo myös vuoden 1945 teksteihin useaan otteeseen päätyneet toteamukset siitä, kuinka naishiihtäjät jaksoivat hiihtää aikaisemman viiden kilometrin sijaan kymmenen kilometrin matkan ongelmitta. Lisäksi naishiihdon asemaan ja sen kehittämisen merkitykseen otetaan vuoden 1965 teksteissä suoraan kantaa kolmessa eri yhteydessä:

”Kyllä meidän on annettava täysi arvo reippaille tyttärillemme poikien rinnalla. Yhtä tervetulleet olivat heidän voittonsa.” (9.2.1965 Hiihtorintamamme tällä hetkellä)

”Koettakaa nyt seuramiehet luotsailla heitä sopivasti eteenpäin, sillä jatkaminen on monelle vaikeaa. He tarvitsevat vielä enemmän innostajia, kannustajia ja tukijoita kuin pojat, jos aiomme saada heistä naisten hiihdolle uusia nimiä, joita todella jo aletaan tarvita.” (4.3.1965 Huomio tyttöjen puoleen)

”Mutta tyttöjä on myöskin osattu oikealla tavalla innostaa. Toivottavasti tämä innostus pystytään säilyttämään. Naisten kilpaladuilla on nyt joukkoa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tämä on melkein kuin etsikkoaika, jota pitäisi osata käyttää hyväksi... Ensi talvena ovat taas hiihdon MM-kisat vuorossa ja niihin valmistautuvat suomalaiset naishiihtäjät toden teolla.” (18.3. 1965 Naisten hiihdon mietteissä)

Kirjoitukset kuvastavat ajan henkeä, jolloin naishiihtoon alettiin kiinnittää huomiota järjestötasoa myöten muun muassa taloudellisen tuen lisäämisen ja valmennustoiminnan tehostamisen merkeissä. Myös tyttöjen hiihdon asemaa alettiin kehittää 1950-luvun lopulla, jolloin tytöt saivat muun muassa oman sarjansa SM-kisojen yhteyteen. (ks. Eljanko 1969, 252, 258; Laine 2007, 215.)

Vaikka pääsääntöisesti naishiihtäjä representoituinkin vuosien 1945-1965 teksteissä vakavasti otettavana, asemaansa urheilijana vahvistavana kilpahiihtäjänä, on teksteissä läsnä myös *naiseus*diskurssi. Kyseisen ylätasoinen diskurssin osalta merkillepantavaa on se, että *normia myötäilevän naisen* diskurssin rinnalle ilmestyy vahvasti myös *normista poikkeavan naisen* diskurssi. Naishiihtäjä esiintyy teksteissä edelleen naisellisten ominaisuuksien kuvailun kautta, mutta vuoden 1945 jälkeen yhä useammin myös täysin päinvastaisten, naiseuden rajoja rikkovien, jopa maskuliinisten kuvausten kautta. Tulkintani mukaan normia rikkovien kuvausten ilmestyminen teksteihin samoihin aikoihin naishiihdon aseman vakiintumisen kanssa ei ole sattumaa. Olympiastatuksen myötä hiihdosta tuli viimein yleisesti naisille hyväksytty urheilumuoto. Naiset olivat osoittaneet pystyvänsä hiihtämään kilpaa ilman, että menettäisivät naiseutensa tai muuttuisivat miesmäisiksi. Aikaisemmissa teksteissä vahvasti esiintyneestä naiseuden korostamisesta alettiinkin irrottautua, sillä hiihtämistä ei mielletty

enää uhkaksi naiseudelle. Samalla naishiihtäjän representointeihin uskallettiin liittää ensi kertaa myös normia rikkovia kuvauksia. Hiihto ei ollut enää naisnormin kanssa ristiriidassa, jonka myötä hiihtävän naisen pirtaan istui nyt myös poikkeava naiseus.

Kuten naishiihtäjän urheilullisuuden kuvauksissa, myös sekä *normia myötäilevän*, että *normista poikkeavan naisen* diskurssin kautta rakentuvissa representoinneissa kuvaukset ovat räikeämpiä ja voimakkaampia ulkomaisten naishiihtäjien kohdalla. Normia myötäilevien naisten representoinneissa suomalaiset naishiihtäjät kuvataan *sieviksi* ja *hymyileviksi*, usein kotiseutuaan edustaviksi *tyttäriksi*, *neitosiksi*, *vaimoiksi* ja *äideiksi*, jotka hiihtämisen ohella hoitavat kotonaan naisille miellettyjä kotiaskareita. Ulkomaisten naishiihtäjien kuvaukset rakentuvat puolestaan selkeämmin kauneuden, tyylikkyyden sekä naisellisyyden aktiivisen esiintuomisen kuvauksista. Suomalaisten ja ulkomaisten naishiihtäjien erilainen naisellisyyden kuvailu ilmenee erityisen osuvasti Mirja Lehtoseen ja Barbro Martinsson kohdistuvassa kuvauksessa:

”Uuraisten pikkuinen 17-vuotias neitonen Mirja Lehtonen alkaa herättää yhä enemmän huomiota. Nyt hän pitkän ja upean, Kalifornian auringon päivettämän, Barbro Martinssonin rinnalla – pituutta 172 cm – näytti kovin heiveröiseltä... Itse tyttö vaatimattomasti sanoi: - Hiihtelenhän minä päivittäin joitakin kilometrejä, sitten pitää äidin kanssa hoitaa taloutta ja lypsää meidän neljää lehmäämme.” (7.3.1960 Uuraisten pikku Mirja)

Täsmälleen samanlaisen havainnon on tehnyt myös Rantala (2011). Hän toteaa suomalaisten naisurheilijoiden esiintyneen Urheilulehden kuvissa ja kuvateksteissä tarkasteluajanjaksonsa 1945-1969 välisenä aikana reippaina, rehteinä, iloisinä, naisellisina ja hymyilevinä, Suomea moitteettomasti edustavina naapurintyttöinä. Ulkomaalaisista naisurheilijoista otetut valokuvat puolestaan tihkuivat flirttiä ja seksiä ja kuvatestit olivat rohkeammin ja värikkäämmin kirjoitettuja. (Rantala 2011, 68-69.)

Lehden teksteihin ilmestyneissä perinteisestä naisnormista poikkeavien naishiihtäjien representoinneissa naishiihtäjän kuvataan rikkovan rajoja. Rajojen rikkominen kuvastuu erityisen usein avioitumisen tai synnytyksen jälkeisen kilpaladuille palaamisen ihmettelynä ja ihasteluna. Useissa kirjoituksissa tuodaan esiin varsin arvostavaan ja ihailevaan sävyyn, kuinka naishiihtäjä on säilyttänyt kuntonsa avioitumisesta huolimatta tai päässyt takaisin kuntoon synnytyksen jälkeen. Lisäksi teksteissä korostetaan sitä, kuinka laduilta löytyy yhä enenevässä määrin hiihtäviä rouvia ja äitejä. Naishiihtäjä rikkoo rajoja myös lähestymällä perinteistä miesnormia. Tällaiset maskuliinissävytteisesti representoidut naishiihtäjät ovat paitsi *voimakkaita* ja *vahvoja*, miesten töitä tekeviä *rohkeita* naisia, myös *miesmäisesti* ja *miesten lailla* hiihtäviä ”*tekijämiehiä*”. Tässäkin kaikkein räikeimmät kuvaukset kohdistuvat ulkomaalaisiin naishiihtäjiin:

”Neuvostoliiton naiset ovat harjoituksissa osoittaneet niin vakuuttavaa kuntoa ja vauhtia, että heitä pidetään ilman muuta voittajaehdokkaina. He ajavat ”miesmäisen lujaa”, mainitsi eräs norjalainen tarkkailija.” (18.2.1960 Venäläisillä kovat hiihtoajat)

”Miesmäinen Bojarskin, joka hiihtää voimalla enemmän kuin tyyllillä, oli naisten 10 km:llä vielä 7 km:n kohdalla kovien nousujen jälkeen johdossa, mutta loppupuolen

laskuissa hän jäi silminnähävästi, eräällä puolentoista kilometrin osuudella Mirja Lehtosesta 40 sekuntia!” (9.2. 1965 Venäläisten voiteluvirheet)

Myös Rantalan (2011) tutkimusaineistossa ilmeni naisurheilijoiden maskuliinissävytteistä representointia, joka lisääntyi ja muuttui räikeämmäksi 1960-luvun teksteihin tultaessa. Niissä naisurheilijoita kuvailtiin muun muassa termeillä raju, rohkea, vilkas, tuhoisa ja kova. Myös naisurheilijoiden lihaksikkuus, ääri-rajaille ponnistelu ja irvistävät ilmeet tuotiin kuvissa ja kuvateksteissä esiin Rantalan mukaan varsin hyväksyvästi. (Rantala 2011, 77, 83.)

6.4 Laduilla ja siviilissä kunnostautuva urheilijayksilö (1970-1990)

Vuoden 1970 teksteistä lähtien naishihtäjien representoinneissa alkaa korostua yksityiselämään liittyvät kuvaukset. *Yksilödiskurssit* esiintyvät kyllä satunnaisesti jo aiempien vuosien teksteissä, mutta vasta vuoden 1970 ja sen jälkeisissä teksteissä diskurssien esiintyminen on huomionarvoisen näkyvää. Yksityiselämään liittyvät kuvaukset esiintyvät usein lyhyinä mainintoina juttujen sisällä, mutta aineistossa on myös useampia tekstejä, joissa jutun fokus on ensisijaisesti juuri naishihtäjän siviilielämässä. Kyseisen ajanjakson aineistoon sisältyy muutenkin hyvin uudentyypisiä kirjoituksia - pitkiä kertomuksia naishihtäjän taustoista, niin urheiluun valmentautumisen, kuin urheilun ulkopuolisen elämän osalta. Havainnot täsmäävät lehden linjaan, joka uudistui 1970- ja 1980-lukujen vaihteen tienoilla SVUL:n otteen löystyessä lehden julkaisuun liittyvissä kysymyksissä. Toimittajien itsenäistyminen näkyi erityisesti tulossivujen vähentymisenä, tausta- ja ennakkojuttujen lisääntymisenä sekä laadukkaampana ja kriittisempänä journalismina. (ks. Arponen 1997, 179-180.) Toimittajien kiinnostusta naishihtäjien valmentautumiseen selittää myös naishiihtoon, kuten kaikkeen muuhunkin kilpa- ja huippu-urheiluun vaikuttanut, 1970-luvulla tapahtunut tieteellisen valmennuksen läpimurto, jonka seurauksena 1980-luvun lopulla alettiin naishihtäjienkin osalta siirtyä ammattimaiseen harjoitteluun (ks. Kantola 2007, 222; Jussila 1998, 128-129). Vuosien 1970-1990 välistä ajanjaksoa pidetään naishiihdon todellisena kultakautena. Vuoden 1972 Sapporon olympialaisissa suomalaiset naishihtäjät ohittivat menestyksessä ensi kertaa Suomen miehet. Sama asetelma toistui jokaisissa arvokisoissa aina vuoden 1993 Falunin MM-hiihtoihin saakka. (ks. Jussila 1998, 128; www.sport.fi/ Maastohiihto.)

Yksityiselämän kuvauksissa naishihtäjät representoivat urheilijaroolinsa lisäksi myös muiden rooliensa kautta. Naishihtäjät ovatkin muun muassa opiskelijoita, siviiliuraa luovia, luottamustehtäviä saavuttaneita, perheensä jäseniä, vapaa-ajallaan harrastavia sekä luonteenpiirteidensä kautta roolitettuja aktiivisia toimijoita. Toisinaan, kuitenkin huomattavasti harvemmin, heidät kuvataan myös vastaparidiskurssiensa kautta, siviilielämässään epäonnistuneiksi tai muutoin passiivisiksi, negatiivissävytteisiksi yksilöiksi. Lisääntynyt kiinnostus urheilijoiden yksityiselämää kohtaan kuvastuu hyvin vuoden 1980 Lake Placidin olympiakisojen alla lehdessä julkaisussa Suomen joukkueen ur-

heilijaesittelyssä. Jokaisen jäsenen osalta luetellaan siviilisäätö, ammatti, pituus, paino ja harrastukset. Tämän lisäksi saman jutun yhteyteen on laadittu joukkueen ääripäitä kuvaava listaus otsikolla: Suomen joukkue pähkinänkuoressa. Naisten sarjassa hiihtäjät ylsivät ääripäähän edustajiksi neljässä luokassa; vanhimman, painavimman, pisimmän ja lyhimmän naispuolisen jäsenen meriitillä. (13.2.1980 Suomen joukkue Lake Placidissa/ Suomen joukkue pähkinänkuoressa.)

Kirjoitukset, joissa naishihtäjän yksityiselämä nousee koko jutun keskiöön, ja joissa urheilun ulkopuolisia asioita käsitellään monipuolisesti, esiintyvät vuosien 1985 ja 1990 kirjoituksissa. Aineistossa on kolme selvästi muita pidempää henkilökohtaisen elämän kuvausta, joista kahdessa kuvataan naishihtäjien elämää uran jälkeen ja yhdessä aktiiviuraansa jatkavan naishihtäjän tasapainoilua urheilun ja yksityiselämän välillä. Uransa lopettaneiden Hilikka Riihivuoren ja Helena Takalon kuvauksissa korostuu vahva kontrasti menneen urheiluelämän ja senhetkisen perhe-elämän välillä. Kummassakin jutussa entiset huippuhihtäjät ihmettelevät, miten jakoivat urheiluaikaisen ”rääkin” ja toteavat olevansa äärimmäisen onnellisia saadessaan elää normaalia perheenäidin elämää. (19.12.1985 Hilkan aika menee nyt lapsille ”Ihme ettei luistelua äkätty jo paljon aiemmin”; 8.3.1990 Huippu-urheilu on jo kaukainen asia Helena Takalolle) Uraansa jatkava, yksityiselämänsä kautta kuvattu Marja-Liisa Kirvesniemi puolestaan esittää tekstissä nämä kaksi asiaa saumattomasti yhdistäväksi huippu-urheilevaksi äidiksi. Hän on omaa elämäänsä, omin tavoitteidensa suunnassa rakentava yksilö, joka järjestää asiat niin, että sekä huipputasoinen kilpahuolto että lastenhoito imetysrytmiänsä myöten onnistuu luontevasti.

”Miten sitten lapset pyörivät mielessä kilpailussa, kun ne täytyy harjoituskaudella ottaa kaiken aikaa huomioon? – Kyllä startissa lapset unohtuvat, sitä hantaa vain menemään. – Tietysti lapset ovat kilpailutilanteessa huomioitava sillä tavalla, että jonkun on heitä hoidettava kilpailupäivän aamusta lähtien, itsellä on niin paljon kaikkea muuta tekemistä.” (1990 vuosi extra: Ei lähde kisoihin puolikuntoisena)

Marja-Liisa Kirvesniemen kohdistuvat representoinnit rakentuvat monelta osin myös *biologisen naisen* diskurssin kautta, joka *normia myötäilevän naisen* diskurssista säilyy suhteellisesti vahvimpana aineiston loppuosan teksteihin tullessa. Samalla kun sosiaalisen sukupuolen kautta rakentuvat kuvaukset vähenvät teksteissä, säilyttävät biologiseen sukupuoleen viittaavat representoinnit asemansa aivan viimeisiin aineiston teksteihin saakka. Havainto on hyvin looginen. *Biologisen naisen* diskurssin pääasiassa muodostavat raskauteen, synnytykseen ja imetykseen liittyvät tekijät vaikuttavat väistämättä oleellisesti naisurheilijan elämään. Kyseisten ilmiöiden suhteen vertailua miesurheilijoihin ei voida mitenkään toteuttaa.

”Ja aivan erityinen lukunsa on se, että Anita-tytär on Val di Fiemmen MM-hiihtojen aikaan vielä rintaruokinnassa. Mikäli maitoa riittää sinne asti, naureskelee Marja-Liisa Kirvesniemi. Nyt jo kokemuksesta Marja-Liisa voi sanoa, että kova harjoittelu ei ole tyrehtyttänyt maidontuloa. Anita on saanut tasaisesti evästä äidin urheilupuuhista huolimatta.” (1990 vuosi extra: Kirvesniemen ainutkertainen hiihtoperhe)

Vaikka yksityiselämän kuvailu on vuosien 1970-1990 aineistossa näkyvää, jää sen osuus kuitenkin selvästi urheiluun liittyviä kuvauksia pienemmäksi. Suurimassa osassa kirjoituksia naishihtäjä representoidaan *menestyvän hiihtäjän*, mutta hyvin usein myös *kyseenalaisen hiihtäjän* diskurssin kautta. Uusia, aineistossa käytännössä ensi kertaa esiintyviä alatasen diskursseja ovat *ammattimaisen hiihtäjän* diskurssi sekä *hiihtokuningattaren diskurssi*. Urheilemiseen liittyvä kirjoittelu on pääasiassa varsin neutraalia. Jutuissa muun muassa luettelaa naishihtäjien saavutuksia ja nostatetaan heihin kohdistuvia odotuksia. Erityisen kiinnostuksen kohteena kyseisen ajanjakson kirjoituksissa on naishihtäjien harjoittelu ja valmentautuminen. Jutuissa kuvaillaan naishihtäjien harjoituskautta, harjoitusmääriä, vastaan tulleita loukkaantumisia ja muita vaikeuksia, synnytyksen vaikutuksia harjoitteluun sekä valmentajan merkitystä. Kyseisen ajanjakson teksteistä löytyy myös ajan henkeä heijastaen ensimmäiset maininnat sponsoritoiminnasta ja dopingista. Tieteellisen valmennuksen läpimurron ja naishihtäjien ammattilaistumisen sijoittuminen ajallisesti kyseiseen vuosien 1970-1990 väliseen tarkastelujaksoon näkyy selvästi myös naishihtäjien representoinneissa. Vaikka vuosien 1970 ja 1975 teksteissä naishihtäjistä rakentuikin jo varsin ammattimainen kuva, tuodaan niissä esiin naishihtäjien itsensä esittämiä näkemyksiä siitä, kuinka muualla maailmassa, erityisesti Neuvostoliitossa, ollaan edellä valmentautumiseen liittyvissä asioissa. Tällaista kritiikkiä ei vuoden 1980 ja sen jälkeisissä teksteissä enää esiinny.

Eräs uusi, 1970 vuoden jälkeisissä kirjoituksissa esiin nouseva piirre on naishihtäjien epäonnistumisiin kohdistetun kritiikin kuvaaminen. Tämä kertoo osaltaan aikaisempaa vakavammasta suhtautumisesta naishihtoon. Naisten epäonnistumiset suututtavat ja naishihtoon tulevaisuudesta ollaan huolissaan, sillä naishihtoa on alettu pitää tärkeänä mieshihton rinnalla. Myös naishihtäjien arvokisavalinnat herättävät keskustelua ja saavat toisinaan kovaakin kritiikkiä osakseen. Naishihtoon alettiinkin kyseisen ajanjakson aikana panostaa entistä enemmän myös taloudellisesti, mikä mahdollisti osalle naishihtäjistä siirtymisen ammattimaiseen harjoitteluun (ks. esim. Arponen 1981, 286; Kantola 2007, 222). Samalla kun panostus kasvoi, myös odotukset ja menestysvaatimukset luonnollisesti kasvoivat.

”Valmennuksen johtaja Heikki Kantola ei tunnetusti säästä suojattejaan kritiikiltä silloin, kun aihetta ilmaantuu. Ei nytkään... Tuntuu kieltämättä ihmeelliseltä, että olympiavalmennuksen eduista nauttiville sattuu niin kovin pahoja aallonpohjia kuin nyt Mikkelissä. Vain kärki oli timanttia, mutta samoja määrärahoja, leirejä ja tieteellisiä testejä käyttävät toki kaikki muutkin ylemmän ryhmän hiihtäjät. Ja sitten tulee joku Ulla Maaskola, esimerkiksi, joka ei ’ymmärrä testeistä ja sellaisista mitään’, eikä ole muita leirejä käynyt kuin ’yhden seuran kesäleirin Kuusamossa’... Marja-Liisa Hämäläisen laahustus viidellä kilometrillä nostatti ryppyjä valmennusjohdon otsalle. – Hän ei ollenkaan ollut valmis sähkökään menoon, jota Mikkelin rata nimenomaan vaati.” (23.1.1980 Keskinkertaiset syrjään)

6.5 Monitulkinallinen naishiihtäjäsubjekti (1995-2010)

Tutkimusaineistoni viimeisimpien vuosien teksteissä naishiihtäjä representoitiin ennen kaikkea moninaisena hiihtäjänä, naishiihtäjänä, yksilönä ja naisena. Vaikka osa alatasen diskursseista onkin hiipunut hyvin vähäiseen ja vaimeaan esiintymisvolyymiin, ovat kaikki jossain määrin läsnä viimeisen tarkastelujakson (1995-2010) representoinneissa. Naishiihtäjien representoinneille on tyypillistä paitsi niiden monipuolisuus ja keskinäinen erilaisuus, myös yksittäisen naishiihtäjän representoinnin monitasoisuus. Mitä pidemmälle tutkimusaineiston teksteissä edetään, sitä useampien diskurssien kautta yksittäinen naishiihtäjä representoidaan. Kun aikaisemmille teksteille oli tyypillistä paitsi asettaa kaikki naishiihtäjät samanlaiseen muottiin, myös representoida heidät varsin yksipuolisesti, muodostuu naishiihtäjästä rakentuva kuva vuosituhannen vaihteen jälkeisissä teksteissä varsin moninaisista elementeistä. Naishiihtäjistä kertovat jutut ovat erityisesti aivan viimeisimpien vuosien teksteissä pitkiä ja syvälle pureutuvia. Niissä tuodaan sekä urheiluun että yksityiselämään liittyviä asioita huomattavasti aikaisempaa monipuolisemmin ja syvemmin esiin.

Menestyvän hiihtäjän diskurssi, joka on koko tutkimusaineiston päädiskursseista esiintyvyydeltään ylivoimaisesti voimakkain, on aikaisempien vuosien teksteihin verrattuna vieläkin vahvemmin esillä viimeisiin tarkasteluvuosiin tultaessa. Naishiihtäjä representoidaankin vuosien 1995-2010 teksteissä kaikkein useimmin lupaavaksi ja menestyväksi hiihtäjäksi. Hyvin useissa representoinneissa menestyvä naishiihtäjä nimetään *hiihtokuningattareksi*. Muilta osin menestykseen liittyvät kuvailut ovat lähes täysin sukupuolineutraaleja. Tytöttelyä tai mitään muutakaan sukupuolikorosteisen termistön käyttöä ei teksteissä esiinny muutamaa vuoden 1995 aineistossa esiintyvää ilmaisua lukuun ottamatta. Sukupuolisuuden korostamisen merkittävään vähenemiseen voidaan etsiä perusteluja varmasti sekä yhteiskunnallisen sukupuolten tasa-arvoistumisen kehityksestä, mutta myös urheilun piirissä tehdystä tasa-arvotyöstä (ks. tarkemmin alaluku 3.4).

Lupaava ja menestyvä, kovan luokan hiihtäjä rakennetaan teksteissä erityisesti arvokilpailuja ennakoivien juttujen kirjoituksissa. Useissa jutuissa naishiihtäjät representoidaan koko kansakunnan odotusten kohteiksi. Heidän vakuutellaan olevan hyvässä kunnossa ja valmiita tuomaan mitaleita Suomeen. Ulkomaiset hiihtäjät puolestaan kuvataan suomalaisten menestystä uhkaaviksi, pelkoakin herättäviksi kilpakumppaneiksi. Uutena piirteenä representoinneissa ilmenee runsas sotimiseen ja valtataisteluun liittyvän sanaston käyttö, joka on liitetty perinteisesti miesurheilijoihin kohdistuneeseen urheilusankaruuden rakentamiseen (ks. tarkemmin esim. Virtapohja 1998, 121; Pirinen 1998,20). Kyseinen sanasto korostuu erityisesti kirjoituksissa, joissa kuvataan suomalaisen ja ulkomaisen naishiihtäjän välistä kilpailua.

”Vuonna 1980 syntynyt uuden ajan hiihtokuningatar hakee talvesta uransa ensimmäistä todellista täysosumaa. Viime kauden superhiihtojen jatkoksi odotetaan kultasadetta Torinon olympialaduilta... Toisaalta kivikova haastajatrio hyökkää kimp-puun kaikilla normaalimatkoilla... Björgen on silti suosikki. Hän on se, jota muut jah-

taavat... Se säästää voimia myös 30 kilometrin vapaalle ja perinteisen kymppille, jossa hän voi hurmioituneella hiihdolla nousta jopa Kuitusen pahimmaksi uhkaajaksi... Henkinen sota Björgeniä vastaan tulee olemaan kauden kestoteema. Venäläinen tietää olevansa pari potkua jäljessä, mutta sittenkin vain pari potkua." (18.11.2005 Kuningatar ja kolme haastajaa)

Menestyvä hiihtäjä esiintyy teksteissä usein myös uskon palauttajana. Menestykseltään vaatimattoman kauden jälkeen yksittäisiin onnistumisiin tartutaan, ja niiden varaan rakennetaan toivoa tulevasta. Erityisen konkreettisesti tämä näkyy vuoden 2000 kirjoituksissa, joissa Kaisa Varis representoituu pitkään jatkuneen naishiihdon laskusuhdanteen katkaisevaksi, naishiihdolle tervetulleeseen "*piristysruiskeen*" tuoneeksi uudeksi toivoksi (14.1.2000 *Kävellen kilpailupaikalle*). Vuoden 2000 aineisto on koko aineiston tasolla varsin poikkeuksellinen. Se koostuu ainoastaan kolmesta Kaisa Varista käsittelevästä artikkelista, kahdesta naishiihtoon liittyvästä muistelukirjoituksesta sekä kahdesta niin ikään Varikseen liittyvästä kuvatekstistä. Naishiihdon heikon menestyksen lisäksi havaintoa selittää myös Urheilulehden taloudelliset haasteet ja muut toimitukselliset ongelmat, jotka 2000-luvun kynnyksellä olivat varsin mittavia (ks. Urheilulehti 2005).

Epäonnistumisen ja heikon menestyksen kuvaukset, joita aineistossa esiintyy selvästi menestymisen kuvauksia vähemmän, ovat tyyliältään aikaisempaa kuvailevampia ja dramatisoivampia. Erityisesti vuoden 2010 teksteissä Vancouverin olympiakisojen heikkoa menestystä kuvaillaan muun muassa seuraavasti:

"Päivä Whistlerissä on satumaisen kaunis. Aurinko paistaa pilvettömältä taivaalta stadionille, olympialaisten hiihtolajien teatteriin. Sama aurinko ei kuitenkaan ole paistanut koko kisojen aikana Suomen joukkojen leiriin. Eikä paista nytkään... Käteen jää jälleen kerran luu. Niin kuin näissä kisoissa on jo ehtinyt tottua. Mutta mitä pettymystulvan alle huuhtoutuu? ... Naisten parisprintin maanantaiseen kilpailuun kietytyy omalla tavallaan koko jutun juoni. Ennakoon varma mitali päättyikin itkuun ja hammastenkiristykseen... Kisan jälkeen itku tulee väkisin... Kunnianhimoinen urheilija ruuskii itseään rajusti kilpailun jälkeen, kyneleiden valuessa pitkin Sarasojan poskia. "Riitta-Liisa olisi ansainnut paremman parin. Paremman kuin millaisen pystyin hänelle tänään antamaan. Olin ihan paska", Sarasoja saa sanotuksi. Suomen naisjoukkue voi enää vain auttavasti pelastaa kasvonsa... Muuten likapyykkiä tullaan pesemään melkoinen kasa." (4.3.2010 Itku pitkästä ilosta)

Representointien moninaisuus näyttäytyy myös naishiihtäjien asemaan liittyvissä kuvauksissa. Sekä *hyväksytyn*, että *kyseenalaistetun naishiihtäjän* diskurssit esiintyvät vielä aineiston viimeisimmissäkin teksteissä. Samalla kun naisten todetaan harjoittelevan yhtä paljon, jopa enemmän kuin miesten ja heidän kuvataan saavan arvostusta ja ihailua mieshiihtäjienkin taholta, kuvataan heidät kilpailutaktisesti ja -moraalisesti miehiä heikommiksi sekä kilpailussa romahtaviksi, kynelehtiviksi naisiksi. *Naishiihtäjädiskurssin* tapaan myös *naiseusdiskurssi* esiintyy aineistossa viimeisiin teksteihin saakka. Sekä *normia myötäilevän naisen* että *normista poikkeavan naisen* diskurssit esiintyvät pääasiassa pelkästään äitiyteen liittyvissä representoinneissa. Perinteistä naisnormia mukailevat äitiyden kuvaukset ovat selvästi aiempaa vähäisempiä ja myös neutraalimpia ja ne kohdistuvat pääasiassa suomalaisiin naishiihtäjiin. Poikkeuksellisen vahvasti

naisuus tuodaan esiin seuraavassa, vuoden 2010 aineistoon kuuluvassa kirjoituksessa:

”Vanhempi polvi muistaa vielä Siiri ”Äitee” Rantasen, 1950-luvun legendaarisen hiihtäjän, joka synnytti kaksi lasta jo ennen kuin aloitti kilpauransa. Hänen kaltaisiaan ei enää ole eikä ehkä tulekaan, mutta on Suomen maastohiitomaajoukkueessa tälläkin hetkellä yksi ”äitee”. Hän on Riitta-Liisa Roponen, 31, kuusivuotiaan Idan onnellinen ja iloinen äiti... Mitali ihan kummasta tahansa käy minulle, Roponen toteaa, räpäyttää kerran silmiään ja hymyilee tunnetusti kaunista hymyään... Eikä hän toki puhua pälpätä vain lämpimikseen - istummehan me sitä paitsi takkatulen äärelä - vaan hänellä on ihan oikeasti kanttia puhua mitalista... Idahan on ollut paljon mukana leireillä, mutta se ei kouluunmenon jälkeen tule tietenkään enää onnistumaan. Tavoitteenihan on jatkaa urheilemista vielä Sotshin olympialaisiin, mutta jos se ei onnistu - Ida on sen verran tärkeä tekijä - niin pystyn kyllä muokkaamaan omia suunnitelmiani.” (7.1.2010 Äitee Roponen)

Normista poikkeavan naisen diskurssin mukaiset äitiyden kuvaukset kohdistuvat puolestaan useammin ulkomaisiin naishiihtäjiin, varsinkin esiintyessään kaikkein räikeimmässä muodossaan. Vuoden 1995 kirjoituksissa venäläiset aikansa huippuhihtäjät Jelena Välbe ja Larisa Lazutina representoivat suorastaan äitiytensä uhranneiksi urheilijoiksi:

”Satsauksella on toki kova hintansa. Välbe tapaa seitsemän vuotiasta poikaansa Fransia, joka asuu isoäitinsä luona Magdaniassa Siperiassa, vain toukokuussa ja jonkin verran muina kesäkuukausina. Muu yhteys tapahtuu puhelimitse pari kertaa viikossa.” (26.1.1995 Välbe noussee Svanin ohi voittojen määrässä Salpausselällä: Maa ilman paras hiihtäjä on nainen)

”Olen uhrannut elämäni hiihdolle. Tämä on minun tapani elää, sanoo äiti, joka on tavannut nelivuotiaan tyttärensä Alisan viimeksi viime vuoden lokakuussa.” (23.3.1995 Tämä on minun tapani elää)

Kummassakin tapauksessa, sekä normia myötäilevän, että normista poikkeavan naisen kuvauksessa representoinnin kohteena olevaa naishiihtäjää ei kuitenkaan sijoiteta pelkästään tietynlaiseen ahtaaseen muottiin, vaan niin sanottua äitikuvaava rikotaan tuomalla kuvaukseen mukaan vastakohtaisia elementtejä. Esimerkiksi juuri näissä representoinneissa naishiihtäjästä rakentuukin ajalle tyypillinen monitulkinnallinen kuva. Roposen kohdalla korostetaan jutun loppuosassa sitä, kuinka valmentaja-aviomies on ottanut kotona vastuulleen tyttären hoidon äidin leireillä ja kilpaillessa. Lazutinan kylmän ammattimaisesta asenteesta kertovassa jutussa hämmästynyt toimittaja puolestaan toteaa seuraavasti:

”Niin yllättävältä kuin se kuulostaakin, Larissa Lazutina sanoo viihtyvänsä kotona. Kun kysyin mitä hän harrastaa, hän vastasi: - Olen koti-ihminen. Pidän ruoanlaitosta ja siivoamisesta.” (23.3.1995 Tämä on minun tapani elää: ”Viihdyn kotona”)

Vuosien 1970-1990 tarkastelujaksoon ilmestyneet naishiihtäjän yksityiselämään liittyvät kuvaukset ovat vahvasti esillä myös viimeisimmissä teksteissä. Nainen ei representoidu jutuissa niinkään ensisijaisesti yksityishenkilöksi, vaan yksityiselämään liittyvät asiat tuodaan esiin urheiluun liittyvien juttujen lomassa, joko hiihtäjän itsensä kertomina tai toimittajan utelemina. Hiihtäjän omassa

kerronnassa tuodaan esiin vapaa-ajan harrastuksiin ja perheenjäseniin liittyviä asioita. Toimittajan utelut liittyvät usein puolestaan hiihtouran jälkeisiin suunnitelmiin, jolloin naishihtäjä representoituinkin urheilun lisäksi myös perhe-elämästä ja siviiliurasta haaveilevaksi tulevaksi äidiksi ja yksilöksi. Uutena representoinnin piirteenä esiintyy naishihtäjän persoonan korostus, joka on erityisen voimakasta vuoden 2010 kirjoituksissa. Kun vuonna 1980 naishihtäjät esiteltiin Lake Placidin olympiakisojen alla joukkueen muiden urheilijoiden tapaan siviilissäätynsä, ammattinsa, pituutensa, painonsa ja harrastustensa osalta, esitellään heidät vuoden 2010 Vancouverin talviolympialaisia edeltävissä kirjoituksissa varsin kategorisoituina persoonina:

”Huippu-urheilijat jakautuvat kilpailijapersonoina neljään ryhmään. Itse kukin paikka tulee erityisesti arvokisojen paineessa: Murhaajat: Virpi Kuitunen... Tappajat: Aino-Kaisa Saarinen, Riitta-Liisa Roponen... Yliälyköt: Pirjo Muranen...” (11.2.2010 Neljä tapaa kilpailla)

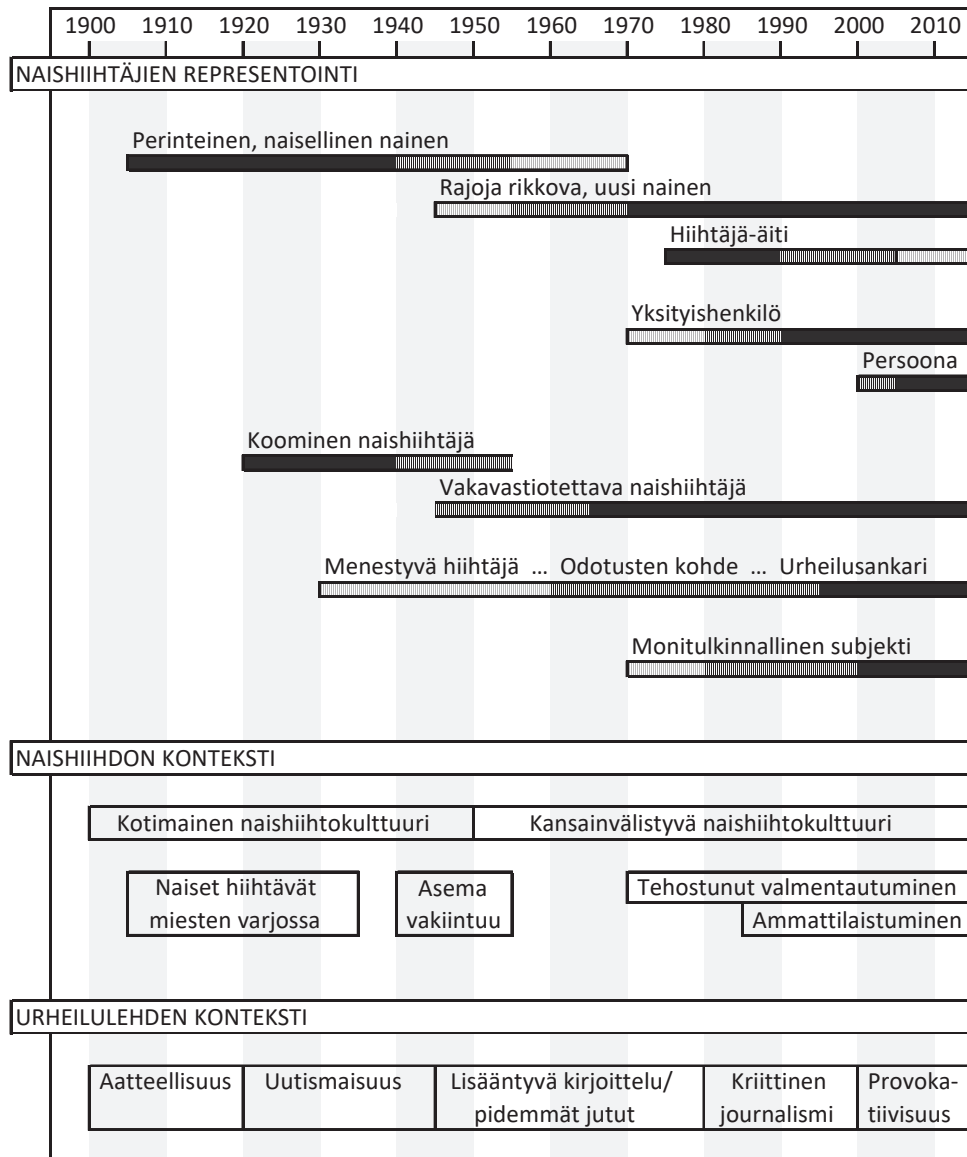
”Saarisen urheilijaluonteen tietty henkinen ”hysteerisyys” nousee nyt isommaksi riskiksi kuin Kuitusen ollessa ykkönen. Maastohiihdon sisäpiireissä Kuitusen ja Saarisen kilpailijaluonteiden eroa kuvataan usein ”kylmäverisen murhaajan” ja ”tunnekuohussa tempaisevan tappajan” erona... Mutta silti, juuri nyt, kannattaa varautua erityisesti Roposen suoritukseen. Entinen lamma alkua olla valmiina näyttämään potentiaalinsa muuallakin kuin SM-kisamaisemissa... Jos Saarinen aikoo Kuitusen veroiseksi ykköshiihtäjäksi, on hänen opittava pitämään tunnekuohunsa kurissa ja kyettävä kilpailemaan kylmän harkittuja huippusuorituksia. Taipumus hiihtää hullun raivolla ja pää pimeänä johtaa näissä kisoissa siihen, että hapot valtaavat kehon avausmatkan avausnousussa ja kisat on sillä munattu... Roponen on ollut kiltti ja pidetty reissukaveri, mutta hänelle itselleen kisoista on tullut ahdistavia kokemuksia... Eikä Kuitunenkaan ole se sama pelottava akka, jonka pelkkä katse sai joskus kauhua aikaan, sanoista nyt puhumattakaan. Kuitusesta on tullut viimeisen vuoden aikana mukava ihminen.” (11.2.2010 Lampaasta lampaansyöjä)

Vuoden 2010 kirjoituksissa tuodaan myös ensimmäistä kertaa esiin hiihtomaa-joukkueen naishihtäjien välisiä, varsin jännitteisiä suhteita. Teksteissä välitetään sekä naishihtäjien oman kerronnan että toimittajan tekemien tulkintojen kautta kuvaa haasteista, joita erilaisten persoonien kohtaaminen kilpailutilanteissa aiheuttaa.

”Kuitunen oli viime kevääseen asti joukkueen kiistaton kuningatar. Ei erityisen pidetty, mutta kiistaton. Samalla Saarinen oli yhtä kiistaton haastaja ja vastavoima. Asetelmassa ei välttämättä ole ollut enää aikoihin mitään konfliktia, mutta tietty kisasataistelun tunnelma on ollut ilmeinen. Se on muokannut joukkueen olotilasta ajoittain raskaan ja ohjannut muita hiihtäjiä selviytymään kuka mitenkään.” (11.2.2010 Lampaasta lampaansyöjä: Kuitunen antaa tilaa)

Naishihtäjien erilaisten persoonien ja erityisesti keskinäisten ristiriitojen esiin nosto kuvastaa hyvin Urheilulehden 2000-luvun alussa uudistunutta linjaa, joka perustuu tavoitteeseen herättää lukijoissa tunteita. Kuten Urheilulehti itse itsensä tänä päivänä määrittelee, ”se ei vain totea, vaan ottaa kantaa, se väittelee ja kyseenalaistaa. Hyökkää jos pitää hyökätä, puolustaa jos pitää puolustaa. Paljastaa jos on jotain paljastettavaa.” (<http://www.urheilulehti.fi/lehti>). Urheilulehti ei siis päästä kohdettaan helpolla, vaan nostaa asioita esiin niin hyvässä kuin pahassa. Oman tutkimusasetelmani kannalta keskeistä on kuitenkin se, että se kohtelee

mies- ja naisurheilijoita tässä suhteessa tasa-arvoisesti, niin kuin uskon vahvasti sen tänä päivänä tekevän.

KUVIO 5 Kooste naishihtäjien representoinnin muutoksista naishiihdon ja Urheilulehden historiallisessa kontekstissa

7 MATKA JATKUU

7.1 Naisurheilija mediassa: trivialisoitu sankariko?

Tutkimukseni keskeisenä periaatteena on vallinnut läpi koko tutkimusprosessin pyrkimys avoimeen ja ennakkoluulottomaan tutkimuskohteen tarkasteluun. Vaikka tarkastelukehykseni rakentuukin aikaisemman aihetta käsittelevän tutkimustiedon varaan, olen halunnut tarkastella omaa aineistoani mahdollisimman riippumattomasta näkökulmasta – antaa sille mahdollisuuden näyttäytyä ja tulla tulkituksi juuri sellaisena kuin se aidosti on. Tavoitteenani on ollut tunnistaa kaikki ne tavat, joilla naisihittäjä aineistooni valikoituneissa teksteissä representoidaan. Mutta koska laadullista tutkimusta tekevä tutkija ei voi koskaan saavuttaa täydellisen objektiivista aineiston tarkastelun tasoa, tiedostan olevani lopulta hyvin subjektiivinen tulkintojen tekijä. Tämän olen pyrkinyt pitämään mielessäni jatkuvasti, tutkimuksen eri vaiheiden parissa puurtaessani. Siksi koko tutkimusprosessi on ollut hyvin leimallisesti itsekriittisten pohdintojen ja itsetutkiskelun värittämää. Oman subjektiivisuuden tunnistamisella sekä lähtökohtaisesti avoimella, ennakkokäsitykset poissulkemaan pyrkivällä lähestymistavallani, pyrin vastaamaan feministiselle mediaurheilun tutkimukselle kohdistettuun kritiikkiin. Naisurheilijoiden uutisointiin kohdistuneita tutkimuksia on kritisoitu muun muassa turhan tiukasta feministisestä otteesta, joka jo lähtökohtaisesti ohjaa etsimään aineistosta pelkästään naisia alistavia uutisoinnin tapoja. (esim. Laine 2011, 300; Pirinen 2006, 43; Duncan ym. 2005, 21-22.)

Tutkimustulokseni osoittautuivat toisaalta aikaisempia tutkimustuloksia myötäileviksi, toisaalta myös niistä poikkeaviksi. Vastaavaa, yhtä pitkään ajanjaksoon kohdistuvaa tutkimusasetelmaa ei aikaisempien tutkimusten piiristä löydy, joten kokonaisvaltaista tutkimustulosteni vertailua muihin tutkimuksiin on mahdotonta toteuttaa. Kuitenkin yksittäisten havaintojen ja keskeisten löydösten osalta tutkimukseni osaltaan vahvistaa aikaisempia alan tutkimustuloksia, mutta osaltaan myös poikkeaa niistä piirtäen samalla uudenlaista kuvaa

naisurheilun mediaesityksistä. Kuvaan seuraavaksi keskeisimpiä tutkimustuloksiani aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyihin tulkintoihin peilaten.

Tutkimusaineistossani esiintyvän naishiihtäjän representointi rakentuu moninaisista elementeistä. Yli sadan vuoden aikaisiin kirjoituksiin mahtuu monenlaisia kuvauksia, joista osa on hiipunut ajan myötä. Osa taas on ilmestynyt teksteihin vasta myöhäisemmissä vaiheissa ja osa säilyttänyt näkyvyytensä aineiston alkuvaiheista aina viimeisiin teksteihin saakka. Naishiihtäjä puetaan teksteissä toisaalta sankariksi, toisaalta urheilijana toisarvoiseksi heikomman sukupuolen edustajaksi. Hänet asetetaan perinteistä naiskuvaa myötäilevään muottiin, mutta toisinaan hänet kuvataan muottiin sopimattomaksi. Häntä esittävien diskurssien kautta sekä vahvistetaan yleisiä yhteiskunnassa vallitsevia naisnormeja, että uusinnetaan niitä. (ks. Butler 1990, 140-141.) Toisaalta lehtien sivuille päätyvät naishiihtäjien kuvaukset eivät ole pelkästään toimittajien yksinoikeutetusti sanelemia. Representointien taustalla vaikuttaakin myös naishiihtäjän oma panos. Se, miten hyvin (tai huonosti) naishiihtäjät ovat "valvovan silmän" katseen sisäistäneet, näyttäytyy teksteissä naishiihtäjän oman toimijuuden kautta (ks. Foucault 2000, 273-275; Kusch 1993, 120).

Voimakasta kritiikkiä feministisen urheilututkimuksen piirissä saanut naisurheilijoiden ulkonäön korostus on esillä myös oman tutkimusaineistoni representoinneissa. Aikaisempien tutkimusten mukaan naisurheilijoiden kauniin, naisellisenä pidetyn ulkonäön kuvaukset ovat olleet mediaesityksissä varsin runsaita ja niiden osuuden on todettu olevan kasvussa (esim. Fink 2015, 331; Bernstein & Kian 2013, 324; Pfister 1994; Eastman ja Billings 1999; Lehtinen 2006). Samalla miesmäistä ulkonäköä on joko piiloteltu tai se on tuotu mediaesityksiin pilkallisessa sävyssä (Turtiainen 2005, 54-55; Pirinen 1993, 28-35; 1995). Oman tutkimusaineistoni representoinnit kertovat toista. Naishiihtäjien ulkonäkökuvaukset sekä naisellisen että epänaissellisen ulkonäön osalta ovat vähentyneet merkittävästi. Viittaukset epänaisselliseen tai miesmäiseen ulkonäköön ovat myös varsin neutraaleja. Koko aineistossa ainoastaan kahdessa representoinnissa naishiihtäjän miesmäinen lihaksikkuus tuodaan esiin varovaisen tuomitsevasti. Toisessa Tuulikki Pyykkönen kertoo itse "punteistaan" ja toisessa toimittaja toteaa norjalaisen Marit Björgerin lihasten olevan epäilyttävän suuret "joidenkin" mielestä (sitautit tarkemmin alaluvussa 5.4.2 *Miesnainen*: 1.3.1990 Tuulikilla ovat puntit tasan; 11.2.2005 Onko Björgerin voitettavissa?). Muilta osin naisnormista poikkeavien naishiihtäjien kuvaukset ovat lataukseltaan neutraaleja ja hyväksyviä, jopa ihailevia. Niissä naishiihtäjä mainitaan myös perinteisen naisen representointeja selvästi useammin koko nimellä tai pelkällä sukunimellä, minkä on todettu olevan tyypillistä miesurheilijoiden representoinneille (esim. Messner ym. 1993; Higgs ym. 2003, 57; Pirinen, R. 1999; Koljonen 2000). Normien uusintamisen näkökulmasta tällaiset hyväksyvästi esiin tuodut normista poikkeamisen kuvaukset ovat ihanteellisia. Ne voivat olla osaltaan laajentamassa, jopa purkamassa vallitsevien sukupuolien normien rajoja (ks. Butler 1993, 10; 1990, 141).

Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Greer ym 2009, 173; Pirinen 1998, 20; Koljonen 2000) esiin nostettuja, naisurheilusta toisarvoista käsitystä rakentavia

sanavalintoja sekä naisten- ja miesten urheilun vertailua esiintyi myös omassa tutkimusaineistossani. Naishihtäjien vertailua mieshihtäjiin esiintyy koko tutkimusajanjakson ajan. Aineiston loppupuolen teksteissä ei ole kuitenkaan tulkittavissa arvotusta nais- ja mieshihdon välillä. Miesten menestyessä naishihtäjien todetaan suoriutuneen kilpailuista tai kaudesta heikommin, mutta ihan samaan tapaan naiset nostetaan miesten edelle tilanteen ollessa päinvastainen. Lisäksi aineistosta löytyy tekstejä, joissa naishihtäjät representoidaan mieshihtäjiä paremmiksi ja osaavammiksi. Naisurheilusta toisarvoista kuvaa luovat sanavalinnat puolestaan vähenevät ja osittain jopa katoavat viimeisten vuosien teksteihin tullessa. Siinä missä naishihtäjistä luodaan 1900-luvun alun vuosikymmenten teksteissä koomista ja hiihtäjänä kelvotonta, lähinnä latuja kaunistavaa kuvaa, esitetään hänet toisarvoisuutta rakentavien kuvausten suunnassa viimeisten vuosien teksteissä enää vain itkuun purskahtavana, suoritukseensa pettyneenä urheilijana. Toisaalta itkuun purskahtaminen ei ole enää pelkästään naisurheilijoihin mielletty ilmiö. Tänä päivänä myös urheileva mies saatetaan esittää mediassa kynelehtivänä. (esim. Turtiainen 2010, 189; Tervo 2002, 64.)

Myös naisurheilun mediatutkimuksissa usein esiin nostettu työttöly on täysin kadonnut aineiston loppuosan teksteihin tullessa. Useissa tutkimuksissa naisurheilijoiden työttöly on todettu olevan yleistä ja naisurheilulle haitallista (esim. Duncan & Messner 1998: 180; Wensing & Bruce 2003: 393; Fink 2015, 334; Pirinen 2006, 41, 52; 1999, 41). Ehkäpä laaja toimittajien suuntaan kohdistettu kritiikki on aikaansaanut työttölyyn katoamisen – ainakin Urheilulehden teksteistä (vrt. Mäkelä 2006, 54-55; Lehtinen 2006, 41-42). Myöskään muita sukupuolta korostavia termejä ei muutamaa *”hihtäjätär”*-nimitystä lukuun ottamatta vuoden 1995 jälkeisissä representoinneissa esiinny (vrt. Mäkelä 2006, 54-55; Lehtinen 2006, 41-42). Näitä sukupuolittuneita termejä on ilmestynyt korvaamaan aineiston loppuosan teksteissä hyvinkin usein esiintyvä *”hihtokuningatar”*-termi, joka toisaalta esiintyy vastinparinsa *”hihtokuninkaan”* muodossa tänä päivänä yhtä lailla mieshihtäjien representoinneissa.

Naishihtäjän yksityiselämään liittyvien representointien esiintyminen aineistossani on linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa – niiden osuus kasvaa tutkimusaineiston loppua kohti (ks. tarkemmin yksilödiskurssin esiintymisen lisääntymisestä alaluvussa 5.3). Aikaisemmissa tutkimuksissa naisurheilijoiden yksityiselämään liittyvistä kuvauksista nostetaan esiin vahvimmin perheen, äitiyden ja sitä kautta heteronormatiivisuuden korostus (esim. Pirinen 2006, 54-55; Griffin 2007; Mean & Kassing 2013, 141; Wensing & Bruce, 2003, 392; Fink & Kensici 2002, 332). Omassa tutkimuksessani olen tehnyt selvän eron sukupuolta korostavien ja ei-korostavien yksityiselämän kuvausten välille. Tämän jaon pohjalta olen tulkinnut naishihtäjän esiintyvän tutkimusaineistoni yksityiselämään liittyvissä teksteissä joko yksilönä tai naisena. Yhteiskunnassa vallitsevan voimakkaan yksilön korostamisen aikakaudella on hyvin luonnollista, että kiinnostus yksityiselämää ja yksilöllisyyttä kohtaan myös urheilijoiden keskuudessa kasvaa. Ilmiö näkyy tänä päivänä esimerkiksi useina erilaisina television ohjelmaformaatteina, joissa urheilijat ja entiset urheilijat kertovat vuorollaan omaan henkilökohtaiseen elämäänsä liittyvistä tapahtumista. Toisaalta urheile-

van yksilön elämään pääsee tänä päivänä kurkistamaan yhä useammin myös sosiaalisen median eri foorumeiden välityksellä. Urheilijat ovatkin siis myös itse sisäistäneet tässä päivässä vallitsevan yksilöllisyyden esiintuomisen eetoksen ja erilaisia ympäristöstä omaksumiaan *minätekniikoita* käyttäen vastaavat ulkoapäin tuleviin odotuksiin omatoimisesti (ks. Foucault 1988, 18; Dreyfus & Rabinow 1983, 221; Foucault 1980, 158).

Vaikka tutkimusaineistossani esiintyykin edellä mainittuja, naisurheilua osin trivialisioivia piirteitä, on huomattavasti suurin osuus kirjoituksista neutraalia, naishiihtäjää hyvänä ja menestyvänä urheilijana representoivaa. Aineistoni teksteissä hegemonisen aseman saavuttava *menestyvän hiihtäjän* diskurssi on erityisesti aineiston loppuvaiheiden teksteissä selvästi muita näkyvämpi esiintyen joka toisen naishiihtäjän representoinnissa (ks. kuvio 4, sekä alaluku 5.1.1 Menestyvä hiihtäjä). Myös muut tutkijat ovat havainneet naisurheilijoihin kohdistuvissa representoinneissa samankaltaisia, naisurheilun toiseutta kyseenalaistavia ja purkavia piirteitä. Tutkijoiden toteamus siitä, että myös naisurheilija kuvataan tänä päivänä mediassa urheilusankarina, saakin tukea oman tutkimukseni tuloksista ja tulkinnoista. (ks. esim. Pirinen 1997; 2006, 43-44, 47; McKay & Dallaire 2009, 26, 36; King 2007, 190-194, 198; Tervo 2003, 96; Rantala 2011, 94.) Tutkimusaineistossani useat naishiihtäjät representoituvat useiden eri juttujen yhteydessä urallaan ansioituneiksi koko kansan sankareiksi. Tällaisia toistuvia sankarirepresentointeja kohdistuu suomalaisten hiihtäjien osalta erityisesti *Hilkka Riihivuoreen, Helena Takaloon, Marjo Matikaiseen, Marja-Liisa Kirvesniemeen* sekä *Virpi Kuituseen*. Ulkomaalaista hiihtäjistä sankariksi representoidaan erityisesti *Raisa Smetanina, Galina Kulakova, Larisa Lazutina, Jelena Välbe* sekä *Marit Björgen*. Naishiihtäjän representoituminen sankariksi mieshiihtäjän tavoin tai jopa mieshiihtäjän tason ohittaen konkretisoituu osuvasti aikansa menestyneimmän mieshiihtäjän, Björn Dählien esittämässä näkemyksessä:

”Välbe on niin hyvä hiihtäjä, että onneksi minä olen mies ja minun ei siksi tarvitse kilpailla häntä vastaan naisten sarjassa, Björn Dählie totesi” (26.1.1995 Maailman paras hiihtäjä on nainen)

7.2 Hegemoninen maskuliinisuus taipuu vaan ei katkea

Tutkimusaineistoni teksteissä rakentuva kuva naishiihtäjästä on hyvin moninainen. Kaunis ja laduilla kompuroiva nainen hiihtää kohti tasa-arvoistuvia etappeja vakiinnuttaen asemaansa. Hänet halutaan nähdä myös urheilun ulkopuolisena toimijana, erityisesti urheilevana äitinä. Lopulta hän saapuu ladun päähän voittajana, jopa sankarina, joka toisinaan myös epäonnistuu ja kokee valtavia pettymyksiä. Aineistossani kulkevan naishiihtäjän ladun rinnalla kulkee monia muita matkan tekoon vaikuttavia latuja; Ympäröivä yhteiskunta, kilpaurheilun- ja kilpahiihtokulttuuri, sukupuolten välisen tasa-arvon kehitys sekä useita muita. Naishiihtäjän kuvauksessa tapahtunut muutos on seurausta paitsi näiden rinnalla kulkeneiden latujen vaikutuksista myös naishiihtäjän

omasta matkanteosta. Matkansa varrella naishihtäjä on myös muokannut muiden latujen suuntaa. Ei ehkä kovin paljoa, mutta edes jonkin verran.

Tutkimusajanjakson viimeisimpien vuosien representointien perusteella näyttäisi siltä, että miesurheilua korostava ja naisurheiluun toisarvoisena suhtautuva asenne on teksteistä kadonnut. Hegemonisen maskuliinisuuden ideologia ei tutkimusaineistoni loppuosan teksteissä näyttäyty juuri mitenkään. Vaikka kyseessä onkin vain yksittäinen mediatuote ja yhden lajin uutisointi, pidän havaintoa merkityksellisenä. Vaikka se ei pidä sisällään totuutta kaikesta naisurheilun uutisoinnista kaikessa mediassa, voi se olla uskon vahvistaja ja suunnan näyttäjä tasa-arvoisemman urheilu-uutisoinnin tiellä.

Naishihtäjän monipuoliset ja -tulkinnalliset representoinnit kertovat puolestaan sekä urheilun että muiden elämänalueiden piirissä havaittavasta sukupuolinormien väljentyemisestä. Postmodernin aikakauden nainen voi rakentaa identiteettinsä aikaisempaa monipuolisemmista elementeistä. Tämä on avannut urheilulle naisille mahdollisuuden harjoittaa urheilumuotoaan ja esiintyä sen parissa aikaisempaa vapaammin. Samalla urheiluvien naisten rohkeat, normista poikkeavat esitykset ovat olleet mitä otollisimpia yleisiä normeja uusintavia performansseja. (ks. Butler 1990, 140-141; Bruce 2015, 371; Kim & Sagas 2014, 137; Daniels 2012, 89.)

Oikeanlaisen sukupuolen ja sukupuolisuuden rajat ovat urheilun piirissä laajentuneet viime aikoina muutenkin kuin vain naisurheilijoiden ulkonäkökriteerien osalta. Vaikka urheilukulttuurissa ei ole onnistuttu saavuttamaan monilla muilla elämänalueilla jo toteutuvaa tasa-arvoista kohtelua esimerkiksi transsukupuolisten henkilöiden kohdalla, on monissa asioissa tapahtunut kehitystä viime vuosina (ks. tarkemmin alaluku 3.4 Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen urheilussa). Lisäksi feministisen urheilututkimuksen piirissä kritiikin kohteena pitkään ollut urheilukulttuurin heteronormatiivinen ilmapiiri on alkanut murtua. Homoseksuaalien urheilijoiden julkiset ulostulot sekä urheilijoiden ja muiden urheilussa vaikuttavien tahojen kannanotot suvaitsevamman ilmapiirin puolesta ovat nostaneet urheilun piirissä vaietun asian esiin ja saaneet aikaan ”epänormaalin” normalisoitumista – toiseutta tuottavan asenneilmapiirin purkautumista.

Pelkästään omiin tutkimustuloksiini nojaten olisi absurdiä väittää, etteikö esimerkiksi naisurheilijoiden ulkonäköön kiinnitetä enää mediassa huomiota. Olen toki mediaa seurattessani huomannut, että naisurheilijoiden ulkonäköä kommentoidaan ja heidän vähäpukeiset vartalonsa päätyvät kuvien kohteeksi varsin usein. Ajan henki on hyvin pinnallinen. Se korostaa kauneutta ja terveyttä. Kukapa muu kuin vartalooaan treenaava urheilija, oli sitten kyseessä nainen tai mies, olisi foucault’laisittan otollisempi biovallan lävistämä, terveyttä ja hyvinvointia edustava, ylhäältä valuvien tavoitteiden pönkittäjä (ks. esim. Foucault 1998, 100; 2000, 39-40). Tässä suhteessa tutkimukseni kohteena olevat naishihtäjät pääsevät ainakin jossain määrin helpommalla (ks. myös Tervo 2003, 97). Kylmässä talvisäässä toteutuvien kilpailujen ja niissä käytettävien vartaloa peittävien hiihtopukujen vuoksi naishihtäjät päätyvät muita urheilijoita harvemmin seksualisoitujen, vartalon pintaa esiin tuovien kuvien kohteeksi –

elleivät sitten riisu vaatteitaan, kuten norjalaiset naishihtäjät erään dopingin vastaisen kannanottonsa yhteydessä vuonna 2012 tekivät (ks. aiheeseen liittyä uutisointi esim. Helsingin Sanomat 2012; Yle Urheilu 2012).

Tutkimukseni mukaan urheilu on tasa-arvoistunut, ainakin naishiihdon osalta, Urheilulehden tekstien välittämänä. Sukupuolten yleisen tasa-arvoistumisen ja urheilun piirissä tehdyn, viime vuosikymmeninä tehostuneen mittavan tasa-arvotyön tuloksena väitänkin naishihtäjän päätyvän tänä päivänä Urheilulehden sivuille samaan asemaan kuin mieshihtäjänkin. Toivottavasti tasa-arvotyö jatkuu ja sen myötävaikutuksesta tulevaisuudessa myös muiden, erityisesti joukkuelajien naisedustajat päätyvät paitsi Urheilulehden myös muun median esityksiin miesurheilijoiden kanssa tasavertaisina urheilevina subjekteina.

7.3 Miehet mukaan tutkimukseen ja urheilijan näkökulma agendalle

Tutkimusprosessin aikana ajatuksiini nousi joukko jatkokysymyksiä. Osaan tartuin jo tässä tutkimuksessa palaten analyysivaiheessa yhä uudelleen ja uudelleen aineistoni pariin etsien ja selvittäen sieltä uusia, tärkeitä mieltämiäni tekijöitä. Osaan jätin onneksi tarttumatta. Tutkimuksen alkuvaiheista lähtien kävin tarkkaa pohdintaa sen suhteen, kohdistanko tarkasteluni sekä mies- että naishihtäjiin vai pelkästään naisiin. Kummankin sukupuolen kattava aineisto olisi tarjonnut mielekkään vertailuasetelman, mutta se olisi rajannut aineistoani merkittävästi. Aineistonkeruun vaiheessa huomasin, että sekä mies- että naishihtäjiin kohdistuneiden kirjoitusten kerääminen vuosien 1900-2010 lehdistä viiden vuoden välisellä otannalla olisi ollut mahdotonta. Mieshihtäjiin kohdistuneita kirjoituksia oli erityisesti aineiston puolivälin tienoilla joka ikisen lehden numerossa niin runsaasti, että aineiston kasaansaaminen olisi kestänyt useamman vuoden ja sen analysointi vielä kauemmin. En pysty tutkimuksessani ottamaan luotettavasti kantaa aikaisempien tutkimusten keskeiseen viestiin, naisurheilijoiden marginalisointiin mediassa. Kaikki aineistoni aikaikkunaan sisältyvät lehdet läpi käyneenä pystyn kuitenkin esittämään varovaisen arvion asiasta. Tutkimusajanjakson alun ja erityisesti keskivaiheen teksteissä mieshihtäjiin kohdistuneita kirjoituksia on naishihtäjiin nähden huomattavasti enemmän. Aineiston loppupuolen teksteissä, joissa juttujen sisällöt ovat muuttuneet syvemmin hiihtäjän harjoitteluun ja muuhun elämään pureutuviksi, kirjoitetaan nais- ja mieshihtäjistä puolestaan melko tasapuolisesti.

Määrällisen tarkastelun lisäksi erityisen mielenkiintoista olisi tutkia mieshihtäjiin kohdistuvia representointeja analyysissa rakentamani nelikentän (tai vastaavasti ”kahdeksikkokentän”) suunnassa, eli tarkastella mieshihtäjän esiintymistä teksteissä *hiihtäjänä*, *mieshihtäjänä*, *yksilönä* ja *miehenä*. Nelikentän kautta tapahtuvaa tarkastelua olisi mielenkiintoista laajentaa myös muiden urheilulajien edustajiin kohdistuvien representointien piiriin, minkä tahansa median

alueella. Nelikenttää hyödyntävää tutkimusta voisi toteuttaa esimerkiksi uuden median alueella, jonka mahdollisuuksia tasa-arvoisempien mediaesitysten tuottajana on nostettu esiin, mutta jota ei olla vielä kattavasti tutkittu (ks. Turtiainen 2012, 99; Bernstein & Kian 2013, 322). Esimerkiksi naisurheilijoiden itse itsestään rakentamia representointeja blogeissa tai sosiaalisen median foorumeilla olisi kiinnostavaa tarkastella kyseisen nelikentän suunnassa. Myös muiden tieteenalojen tutkimuksessa analyysini nelikenttä voisi toimia varsin mielekkäällä tavalla. Esimerkiksi vaikkapa nais- ja miespolitiikkojen tai nais- ja miespuolisten taiteen eri alojen edustajien representointeja voisi tarkastella nelikentän mukaisten diskurssien valossa. Nelikenttämalli onkin sovellettavissa oikeastaan mihin tahansa sukupuolten representointeja käsittelevään tutkimusasetelmaan.

Olen tutkimukseni eri vaiheissa nostanut esiin naisurheilijoiden oman roolin sekä heidän sukupuolisuutta konstruoivassa toiminnassaan yleensä, mutta myös mediaan päätyvien esitysten taustalla. Naisurheilijat eivät ole median vapaasti muotoiltavia uhreja, vaan aktiivisia toimijoita, jotka omalla toiminnallaan voivat vaikuttaa merkittävästi siihen, millaiseksi median heistä rakentama kuva piirtyy (ks. esim. Pfister 2003, 163; Laine 2011, 295; Daniels 2012, 89; Bruce 2015, 372). Naisurheiluun kohdistuneissa tutkimuksissa on useimmiten jätetty huomiotta se, että naisurheilijat myös itse trivialisivat itseään esimerkiksi eroottisilla poseerauksillaan tai itse itseään tai toisiaan tytöttelemällä (ks. esim. Laine 2011, 296, 300; Rantala 2011, 100). Yksittäisen naisurheilijan omaaloitteisessa ulkonäön ja seksuaalisuuden korostamisessa ei sinänsä ole mitään väärää. Onhan foucault'laisittain kunnioitettava jokaisen subjektin vapautta valita itse ne palaset, joista minuutensa rakentaa. Lisäksi on varsin ymmärrettävää, joskin valitettavaa, että naisurheilijan on laskelmoitava esiintymistään kentillä ja mediassa mahdollisia sponsorisopimuksia silmällä pitäen. Esitän kuitenkin, että jokaisen naisurheilijan olisi hyvä tulla tietoiseksi siitä, millaista kuvaa naisurheilusta hän omilla performansseillaan tulee rakentaneeksi ja millaista naisurheilijan kuvaa hän haluaa esimerkillään nuorille urheilijoille välittää (vrt. Kane ym. 2013, 26). Feministisen urheilututkimuksen piirissä lukuisten tutkimusten kohteena olleiden naisurheilijoiden mediaesitysten ohella olisikin syytä suunnata tutkimusta myös sekä itse naisurheilijoiden että heidän toimintaansa vaikuttavien yhteiskunnallisten ilmiöiden suuntaan.

7.4 Vuosi 2015 suunnan näyttäjänä?

Tutkimusaineistoni, jonka analysoinnin sain valmiiksi vuoden 2014 aikana, päättyy vuoden 2010 teksteihin. Tutkimukseni valmistumishetkellä viimeisimmät aineistoon kuuluvat kirjoitukset ovatkin jo seitsemän vuoden takaisia. Koska tutkimusprosessini viimeisenä vaiheena hankin käsiini digitaalisessa muodossa saatavilla olevat vuoden 2015 Urheilulehden tekstit ja selasin ne läpi poimien nais- ja mielenkiinnosta myös mieshiihtäjiin kohdistuvat kirjoitukset tarkempaan luentaan. Määrällisesti nais- ja mieshiihtäjistä kirjoitetaan lähes yhtä paljon. Sekä naishiihtäjistä että mieshiihtävistä kertovia juttuja on kumpia-

kin yhteensä kahdeksan. Lisäksi lehdissä on yhteensä yksitoista hiihtoaiheista juttua, jotka eivät kohdistu suoranaisesti nais- tai mieshiihtäjiin, mutta joissa kumpiinkin viitataan erilaisissa yhteyksissä. Minkäänlaista vertailua nais- ja mieshiihtäjien välillä ei ole havaittavissa. Vertailu tapahtuu joko suomalaisten ja muiden maiden hiihtäjien, tai norjalaisten ja muiden maiden hiihtäjien välillä. Myöskään kritiikkiä ei esitetä yksittäisiä hiihtäjiä kohtaan (Iivo Niskasen tölkkikohuun kantaa ottavia kommentteja lukuun ottamatta). Sen sijaan erityisesti suomalaista valmennusjärjestelmää ja kilpailukäytänteitä tarkastellaan varsin analyttisesti, paikoin hyvin kriittisestikin.

Sekä nais- että mieshiihtäjistä kertovat jutut rakentuvat yksittäisten hiihtäjien henkilökuvausten varaan. Jutut ovat pitkiä, keskimäärin kahden aukeaman mittaisia ja niissä keskitytään kuvaamaan pääasiassa hiihtäjän harjoittelua, kilpailukauteen valmistautumista sekä tulevaisuuden tavoitteita. Hiihtäjien representointi on kaiken kaikkiaan hyvin asiallista ja neutraalia, joskin mieshiihtäjien kuvaukset ovat paikoittain sävyllään hieman humoristisempia. Naishiihtäjistä kertovissa jutuissa puolestaan pitäydytään varsin asiapitoisessa, urheiluun painottuvassa kirjoittelussa. Aineistosta löytyy kuitenkin kaksi poikkeusta. Kerttu Niskaseen ja Kikkan Randalliin kohdistuviin representointeihin sisältyy muutama muusta aineistosta poikkeava ”väriläiskä”, joissa korostuu tulkintani mukainen, ajan representoinnille ominainen naishiihtäjän monitulkinnallisuus:

”Normaalisti hyväntuulinen ja puhua pulputtava Niskanen muuttuu ladulla äärimmäisen määrätietoiseksi ja kaiken muun ulossulkeväksi kilpailijaksi, jonka maailmaa ei heilautella sinne eikä tänne.” (26.11.2015 Kerttu ei eksy)

”Randall on pidetty suuri persoona. Hän hymyilee lähes aina, on räväkkä, värjää blondihiuksiinsa pinkkejä raitoja, edustaa rehellisyyttä ja terveitä arvoja, ottaa muut huomioon hyväntekeväisyysprojekteilla.” (19.2.2015 Suuri paradoksi)

Randallin ”blondihiuksien” värjäys jää ainoaksi trivialisoivaksi tulkittavaksi ulkonäkökuvaukseksi vuoden 2015 teksteissä. Se suorastaan hyppää silmille muutoin varsin neutraalin kirjoittelun keskeltä. Verrattuna tutkimusaineiston alkuaikojen representointeihin jää se myös varsin viattomaksi yksittäiseksi tekijäksi Randallin monitulkinnallisen subjektin rakennelmassa. Oheisten sitaattien lisäksi Niskaseen kohdistuvassa jutussa tutkijan kriittinen silmä kiinnittyi lauseeseen, ”*Sitä paitsi tyttöjen kanssa on kivaa!*” Aineiston loppuosan teksteistä jo kadonnut työttömyys on palannut? Ehkä niin, mutta suorana sitaattina, hiihtäjän omia sanoja lainaten.

7.5 Lopuksi: Tutkija todellisuuden rakentajana

Niin kuin jokainen subjekti rakentaa joka hetki teoillaan sukupuolta ja niin kuin urheilutoimittaja sanavalinnoillaan ja urheileva nainen toiminnallaan rakentaa käsitystä naisurheilusta, niin myös tutkija esityksillään rakentaa kuvaa todellisuudesta. Koko tutkimusprosessini matkassa vahvasti mukana kulkeneen sosi-

aalisen konstruktionismin hengessä rakennan siis minäkin tutkijana kuvaa todellisuudesta joko vahvistamalla tai uusintamalla sitä.

Kun tutkimusprosessin eri vaiheissa kerroin ihmisille mitä tutkin, tuntui jokaisella olevan varsin selkeitä näkemyksiä tutkimusaineistoni naishiihtäjärepresentoinneista; *äidit - ainakin Siiri Rantanen ja Riitta-Liisa Roponen, sukupuolites-tiin joutunut Kirvesniemi, Lahden dopinghiihtäjät, norjalaiset kaunottaret, seksuaali-sointia, vähättelyä, toisarvoisuutta* ja niin edelleen. Kyseiset representoinnit ovat kyllä löydettävissä aineistostani, mutta kokonaisuuteen nähden lopulta hyvin kapeassa määrin. Sen sijaan tutkimuksessani hegemonisen diskurssin aseman saavuttanutta *menestyvän hiihtäjän* diskurssia ei kukaan tuntunut tunnistavan. Kenenkään arvailu ei kuulunut: *"Naishiihtäjät representoidaan varmaankin hyvin neutraalisti ja kunnioittavaan sävyyn."*

Tämä huomioni kertoo hegemonisen diskurssin olemuksesta. Esimerkiksi Jokinen ja Juhila (1993, 80-81) toteavat hegemonisten diskurssien olevan usein vaikeasti tunnistettavissa, sillä ne näyttäytyvät kiinnostamattomana, itsestään selvänä arkipuheena, jolle ollaan sokaistuttu. Huomiomme kiinnittyikin usein epäkohtiin ja niin sanottuihin poikkeamiin, hegemonista diskurssia haastaviin representoinnin tapoihin, jolloin varsinainen hallitseva puhe jää huomiotta. Palaan jälleen sosiaalisen konstruktionismin äärelle. Huomioni nostaa esiin kysymyksen siitä, tulemmeko ajatteleeksi, että havaitsemiimme epäkohtiin kiinnitymällä ja niitä eri yhteyksissä esiin nostamalla olemme rakentamassa sosiaalista todellisuutta juuri niiden varaan? Huomioni myös perustelee tutkimuksen merkitystä, sitä miksi tarvitsemme tieteellistä tutkimustietoa yleisen, arkiha-vaintoihin perustuvan mielipiteen rinnalle.

Kaiken tutkimuksen tekemisen yhteydessä oppimani ja ymmärtämäni pohjalta tahdon tutkimukseni tulosten valossa tuoda esiin sen positiivisen viestin, jota Urheilulehti tänä päivänä naishiihtäjistä välittää. Tätä positiivista viestiä eteenpäin vieden voim osaltani olla rakentamassa käsitystä tasa-arvoistuvasta naisurheilun uutisoinnista ja toivoa viestin vahvistuvan ja edesauttavan myös muiden urheilun alueiden tasa-arvoistumista niin median esityksissä, kuin kentillä ja kabineteissakin.

YHTEENVETO (SUMMARY)

Introduction

Female skiers have been part of Finnish competitive skiing culture since its early days. Without a series of their own, women first boldly and openly participated in men's competitions. Step by step they have cleared their path towards a more equal status in competitive skiing. These steps have included, for instance, establishing a women's series, increasing competition distances, replacing skirts and corsets with ski pants, and making professional training possible. The social and cultural changes in women's role have simultaneously accelerated the development of female skiers' position. Along with changes in the female ideal, it has been easier for girls and women to engage in heavier sports, which have previously been regarded as highly masculine. Reciprocally, skiing women have also contributed to the construction of the female ideals prevailing in society.

The multifaceted historical context of female skiing provides my study with an interesting viewpoint from which to analyse the tensions between the representations of female skiers and their contexts with the means of critical discourse analysis. Relying on Judith Butler's ideology of gender performativity, I analyse the representations of female skiers from the perspective of promoting the traditional female norm, and concurrently from the perspective of breaking and reforming it (see Butler 1993, 10; 1990, 141).

In light of earlier research on the media representations of female sport, sportswomen are treated in the media clearly worse than sportsmen. It has been noted in some studies that the media also convey a serious image of female sport – but, on the other hand, the studies note that sportswomen appear in the media clearly less frequently than men and that the representations of women's sport are dismissive (e.g. Pirinen 2006; Cooky et al. 2013, 2015; Billings et al. 2010; Sherry et al. 2015; Kim, Walkosz & Iverson 2006; Wensing & Bruce 2003; Fink 2015; Kane et al. 2013). Breaking with the tradition of feminist sport research in this study, I approach the representations of sportswomen (female skiers) openly, with no prior hypotheses on subordinating narratives.

Purpose of the study

My study focuses on the representations of female skiers in the texts of the sports magazine *Urheilulehti*. The research material – a magazine that has been published for more than a century – provides the opportunity to examine the representations and their changes over an exceptionally long period of time. The research material comprises texts related to female skiers in the magazines of every fifth year from 1905 to 2010.

The main purpose of the study is to clarify how female skiers are represented in the magazine and how the representations have changed over the research period (1905–2010). The research questions are as follows:

- 1) What are the discourses that guide the representations within the research material?
- 2) What elements constitute the discourses, by whom are the discourses constructed, and how do the discourses relate to each other?
- 3) What changes have occurred in the representations of female skiers from 1905 to 2010?

Methods

The analyses in my study were conducted using a multiphase research method I created. As the analyses proceeded, the method was developed further to meet the needs that emerged in the study. A central methodological framework consists of Fairclough's three-dimensional framework based on the tradition of critical discourse analysis. I also utilise the models of content analysis and quantitative analysis in my method. In line with Fairclough's framework, my analysis proceeds from the micro level to the macro level. It begins with the description of material (level 1, text) and advances through interpretation (level 2, discursive practice) to explanation (level 3, social practice) (Fairclough 1995, 97).

In the analysis of level 1, I first formulated 'upper-level discourses' based on the distinctive, typical features present in the texts (see Figure 1: Upper-level discourses). Next I began to break down the upper-level discourses utilising data-driven content analysis. This produced a classification in which each of the four upper-level discourses consist of two discourses opposed to each other. I named these eight discourses 'main discourses' (see Figure 2: Main discourses).

	Sport discourse	Privacy discourse
Gender-neutral representation	<i>Skier discourse</i>	<i>Individual discourse</i>
Gender-accented representation	<i>Female skier discourse</i>	<i>Female discourse</i>

FIGURE 1 Upper-level discourses

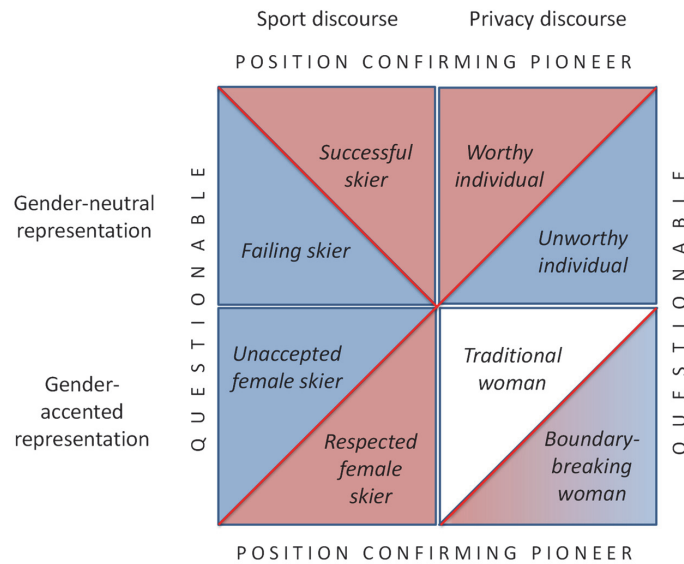

FIGURE 2 Main discourses

In the analysis of level 2, I interpreted the discourse order and the way in which the content and form of the main discourses were constructed. I analysed the individual discourses in light of the terms used in them, their sentence subjects and those who produce the representations. In addition, I focused on the relationships between the discourses present in the data. At this stage, I also examined the change in representations over time by calculating the relative occurrence frequencies of the discourses during the various phases of the research period.

The analysis of level 3 yielded the final conclusions of my research, which I achieved by exploring the discursive field from the perspective of sociocultural practice. The analysis focused on power relationships and ideologies present in the texts and identifiable behind the texts, which explain the ways of representing and the changes that have occurred in them.

Discourses about women as skiers

Among the discourses produced through the analysis, the most common main discourse during the overall research period is the *successful skier discourse*, classified under the upper-level *skier discourse*. This discourse achieves a hegemonic role in the texts towards the end of the research period. In this discourse female skiers are described as successful and victorious skiers without highlighting their gender. In the opposing discourse pair of the *successful skier* – the *failing skier*, women are presented through their failures, setbacks and incompetency.

The *failing skier discourse* occurs clearly less frequently than its pair, and when it does, it mainly occurs in texts based on the skier's own narration.

In the *female skier discourse* and its sub-discourses of *respected female skier* and *unaccepted female skier*, women are represented through their sport achievements, but gender is emphasised in the narrative. The *respected female skier discourse* often occurs simultaneously with the *successful skier discourse*, and it is the second most common main discourse in the data. In the *unaccepted female skier discourse*, women are described as unsuited for skiing or as secondary in relation to male skiers. The representations are often related to several female skiers or female skiers at a general level. In addition to journalists, the representations of the *unaccepted female skier* are frequently presented by the sportswoman herself, the coach or the sports manager.

The *individual discourse* comprises writings about female skiers' personal lives and individual, non-sport-related qualities. In the discourses of *worthy individual* and *unworthy individual*, the representations are chiefly related to an individual female skier, and they are often built through the skier's own narration. The *individual discourse* is clearly the most infrequent of the upper-level discourses. As such, it does not occur in the texts before the year 1955, and its proportion in the data increases towards the end of the research period. Particularly the discourse of *unworthy individual*, which is unquestionably the least common of the main discourses, remains in a relatively marginal role in the overall material.

The *female discourse* consists of representations in which the female skier's gender is highlighted and in which she is primarily presented in light of issues irrelevant to sport. The *traditional woman discourse* reinforces the conventional female image, whereas the *boundary-breaking woman discourse* challenges the traditional image, breaks with it and reforms it. While the frequency of occurrence of the *traditional woman discourse* becomes lower during the research period, the *boundary-breaking woman discourse* increases its visibility.

Changes in representations

To describe changes in the representations, the overall research period was divided into five phases based on the temporal occurrence of the discourses. The first phase covers the writings from 1905 to 1915. In the texts of these initial years, female skiers are, on the one hand, presented as suitable for competitive skiing, and on the other hand, as unsuited for it. The strong representation of female skiers through their feminine looks and habitus is indicative of the desire to make women comply with the traditional female norm when they step into a masculine 'men's domain', in this case, the competitive ski track (see e.g. Markula 2009a, 14; Turtiainen 2005, 51; Wensing & Bruce 2003, 391–392; Laine 2011, 299).

In the texts of the second phase (from 1920 to 1935), neutral reports based on female skiers' sports success begin to appear in parallel with descriptions that highlight gender. However, representation through the *unaccepted female skier discourse* becomes more emphasised at the same time: women are por-

trayed as unskilful, floundering skiers who lack stamina and represent the weaker gender. These representations promote the image of female skiers as comic characters who are mainly entertaining the audience (often male spectators).

The representations during the third phase, from 1945 to 1965, markedly demonstrate the development in the status of women's skiing in Finland and internationally. As a result of the Olympic sport status of women's cross-country skiing achieved in 1952 and increased training and financial resources, female skiers were also expected to win medals. Therefore, the texts in this period represent female skiers as distinctly tougher athletes than previously – as possessing the skills and strength required for skiing and suitable for competitions in the same way as men. Noteworthy in gender portrayal is that side by side with the *traditional woman discourse*, this period introduces the discourse of the *boundary-breaking woman*. In the texts after 1945, female skiers are increasingly often presented through portrayals that transgress the boundaries of femininity and are even masculine. As women's skiing became common and established its status, atypical femininity also started to sit well with the representations of a skiing woman.

In the texts of the fourth phase, from 1970 to 1990, female skiers are chiefly portrayed through their success – or failure – in sport. The breakthrough of scientific training in the 1970s and the professionalisation of women's skiing in the 1980s are visible in the texts as detailed descriptions of female skiers' training and preparation (see Kantola 2007, 222; Arponen 1981, 286; Jussila 1998, 128–129). The descriptions of athletes' personal lives are a new feature in the representations. The increasingly common long descriptions of individual female skiers include, for example, details related to their working career, hobbies, family and character.

The last phase (from 1995 to 2010) comprises texts in which female skiers are represented above all as manifold skiers, female skiers, individuals and women. In addition to diversity and mutual dissimilarity, a typical feature is that the representations of the individual female skier have various levels. The distinctly most visible discourse is that of the *successful skier*, which gains a hegemonic position among the discourses. In the latest texts, female skiers are most often represented as promising and successful skiers. The sport narrative is gender neutral, but its style is more dramatic than previously. The representations include vocabulary related to warfare and power struggle, which has traditionally been associated with the construction of sport heroism among male athletes (see e.g. Virtapohja 1998, 121; Pirinen 1998, 20). The main discourses of *traditional woman* and *boundary-breaking woman*, as part of the *female discourse*, usually appear only in representations related to motherhood. While the descriptions constructed through social gender have decreased in the texts, the descriptions related to biological gender have maintained their position also in the last texts.

Conclusions

The representations of female skiers in my research data convey the image that the media coverage of men and women in sports is becoming more equal. The texts towards the end of the research period cannot be interpreted to include value judgements about female skiing versus male skiing. The approach of hegemonic masculinity has clearly disappeared from the representations. The disappearance of descriptions related to gender, except for portrayals of motherhood, is also an indication of increasing equality. Furthermore, the portrayals of motherhood evidently remain in the background of sport-related descriptions in the later texts, and highlighted in them is the appreciation of skier mothers who return to competitive skiing. The critique of frequent descriptions of parenthood in the representations of female athletes – and their absence in those of men – is in principle problematic. For biological reasons, having a baby has completely different effects on women than on men, as well as on their possibilities to train and return to competitions. Therefore, it is quite understandable that female athletes' motherhood is highlighted in the media more than male athletes' fatherhood.

The multidimensional representation of female skiers towards the end of the research period is an indication of loosened gender norms in sport as well as in other areas of life. In the postmodern era, a woman can build her identity from more diverse elements than before. Women are free to engage in any sport without public disapproval. At the same time, female athletes' boundary-breaking representations have been most suitable for challenging and reforming stereotypical norms (see Butler 1990, 140-141; Bruce 2015, 371; Kim & Sagas 2014, 137; Daniels 2012, 89).

The emphasised individuality increasingly visible in the representations of female skiers is characteristic of our time. The individual and individualism are highlighted in various domains of life in our society. On the other hand, female athletes themselves also actively bring out their individuality through, for example, social media and blogs.

While the texts in *Urheilulehti* used in my study manifest growing gender equality in the context of women's sport, it must be admitted that in other media it still receives less attention than men's sport. In earlier research on the coverage of female sport, particularly writings focusing on women's appearances have been strongly criticised (e.g. Fink 2015, 331; Bernstein & Kian 2013, 324; Pfister 1994; Eastman and Billings 1999). Even though the phenomenon is not acceptable, it is very understandable from a sociological point of view. The spirit of the times is highly superficial. It emphasises beauty and health, which are best embodied precisely in the body and actions of an athlete, irrespective of her or his gender. From this perspective, the texts in *Urheilulehti* could serve as a good example and as a torchbearer for more gender-equal sports reporting.

LÄHTEET

- Aikakausmedia 2016. Mediakortit. Urheilulehti/ Kuvaus. Viitattu 28.5.2016: <http://www.aikakauslehdet.fi/default.asp?vuosi=2016&docId=12341&id=581&%>
- A-lehdet 2016. Urheilulehti/ Kohderyhmä. Viitattu 28.5.2016: http://www.a-lehdet.fi/mainostajalle/urheilulehti#focus_group_kohderyhm%C3%A4
- Allen, E. J. B. 1995. The legends of the Ullr: Inside story of the god of skiing. Skiing heritage. Journal of the international skiing history association, 7(1), 19.
- Allen, E. J. B. 2007. The culture and sport of skiing. From antiquity to world war II. University of Massachusetts press.
- Alhanen, K. 2007. Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Angelini, J. R., MacAuthor, P. J., & Billings, A. C. 2012. What's the gendered story? Vancouver's prime time Olympic glory on NBC. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 56(2), 261-279.
- Arponen, A. O. 1981. Suomen urheilu. SVUL 1900-1980. Helsinki: SVUL
- Arponen, A. O. 1997. Satavuotias Suomen Urheilulehti. Teoksessa A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela, Se toinen Paavo Nurmi - ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 171-181.
- Barnett, B. 2013. "The babe/baby factor. Sport, women, and mass media." Teoksessa: P. M. Pedersen (toim.) Routledge Handbook of Sport Communication. London and New York: Routledge, 350-358.
- Beasley, C. 1999. What is feminism? An introduction to feminist theory. London: Sage.
- Bernstein, A. 2002. Is it time for a victory lap? Changes in the media coverage of women in sport? International Review for the Sociology of Sport 37(3-4) London: Thousand Oaks, 415-428.
- Bernstein, A. & Kian, E. M. 2013. Gender and sexualities in sport media. Teoksessa: P.M. Petersen (toim.) Routledge Handbook of Sport Communication. London & New York: Routledge Publishing, 319-327.
- Billings, A. C., Angelini, J. R., & Duke, A., H. 2010. Gendered profiles of Olympic history: Sportscaster dialogue in the 2008 Beijing Olympics. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 54, 9-23.
- Billings, A. C., & Angelini, J. R. 2007. Packaging the games for viewer consumption: Gender, ethnicity, and nationality in NBC's coverage of the 2004 Summer Olympics. Communication Quarterly, 55(1), 95-111.
- Billings, A. C., & Eastman, S. T. 2003. Framing identities: Gender, ethnic, and national parity in network announcing of the 2002 Winter Olympics. Journal of Communication, 53(4), 569-586.

- Birrell, S. & Cole, C. L. 1990. Double fault: Renee Richardson and the Construction and Naturalization of Difference. *Sociology of Sport Journal*, 7, 1-21.
- Birrell, S. & Theberge, N. 1994. Ideological control of women in sport. Teoksessa: D. M. Costa & S. R. Guthrie (toim.) *Women and sport. Interdisciplinary perspectives*. Champaign, IL: Human kinetics, 341-357.
- Bishop, R. 2003. Missing in action: Feature coverage of women's sports in *Sports Illustrated*. *Journal of Sport and Social Issues*, 27, 184-194.
- Bissell, K. L., & Duke, A. M. 2007. Bump, set, spike: An analysis of commentary and camera angles of women's beach volleyball during the 2004 summer Olympics. *Journal of Promotion Management*, 13, 35-53.
- Blomberg, H. 1984. Nainen urheilutoimittajana. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasuunnittelun pro gradu -tutkielma.
- Bruce T. 2015. New Rules for New Times: Sportswomen and Media Representation in the Third Wave. *Sex Roles*, 74(7-8), 361-376.
- Burton, L. 2015. Underrepresentation of women in sport leadership: A review of research. *Sport Management Review*, 18(2), 155-165.
- Butler, J. 1993. *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. London & New York: Routledge.
- Butler, J. 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London & New York: Routledge.
- Brighton Declaration on Women and Sport. 1994. London: Sports Council.
- Carter, C. & Steiner, L. 2004. *Critical readings: Media and gender*. Maidenhead: Open University Press.
- Clavio, G., & Eagleman, A. N. 2011. Gender and sexually suggestive images in sports blogs. *Journal of Sport Management*, 25(4), 295-304.
- Clément-Guillot, C., Chalabaev, A., & Fontayne, P. 2011. Is sport still a masculine domain? A psychological glance. *International Journal of Sport Psychology*, 42, 1-12.
- Collin, H. & Vuori, S. 1999. Naiset television urheilu-uutisissa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma.
- Connell, R. W. 1995. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Cooky, C., Messner, M.A. & Hextrum, R. 2013. Women play sports, but not on TV: A longitudinal study of televised news media. *Communication & Sport* 1(3), 203-230
- Cooky, C., Messner, M., A. & Musto, M. 2015. "It's Dude Time!" A Quarter Century of Excluding Women's Sports in Televised News and Highlight Shows. *Communication & Sport*, 1-27.
- Crossman, J. Hyslop, P. & Guthrie, B. 1994. A content analysis of the sport section of Canada's National newspaper with respect to gender and professional/ amateur status. *International Review for the Sociology of Sport*, 29(2), 123-134.
- Daniels E. A. 2012. Sexy versus strong: What girls and women think of female athletes. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 33(2), 79-90.

- Daniels, E. A., & Wartena, H. 2011. Athlete or sex symbol: What boys think of media representations of female athletes. *Sex Roles*, 65(7-8), 566-579.
- Douglas, M. 2000. Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Dreyfus, H.L. & Rabinow, P. 1983. Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. The University of Chicago Press.
- Duncan, M. & Messner, M.A. 1998. The media image of sport and gender. Teoksessa L.A. Wenner (toim.) *Mediasport*. London: Routledge, 170-185.
- Duncan, M. C., Messner, M. A., & Willms, N. 2005. Gender in televised sports: News and highlights shows, 1989-2004. Los Angeles, CA: Amateur Athletic Foundation of Los Angeles.
- Duncan, M., Messner, M. & Williams, L. 1991. Coverage of women's sport in four daily newspapers. Los Angeles, CA: Amateur athletic foundation.
- Dworkin, S. L., & Wachs, F. L. 2009. Body panic: Gender, health, and the selling fitness. New York: New York University Press.
- Eastman, S. T. & Billings, A. C. 1999. Gender parity in the Olympics. Hying women athletes, favoring men athletes. *Journal of sport & social issues*, 23:2, 140-170.
- Eljanko, H. 1969. II osa (1932-1968). Teoksessa: H. Eljanko ja J. Kirjavainen. Suomen hiihdon historia 1886-1968. Helsinki: WSOY, 159-311.
- European Commission 2014. Gender Equality in Sport. Proposal for Strategic Actions 2014-2020. Approved by the Group of Experts 'Gender Equality in Sport' at its meeting in Brussels on 18 February 2014. European Commission/ Sport. Viitattu 15.12.2015:
http://ec.europa.eu/sport/events/2013/documents/20131203-gender/final-proposal-1802_en.pdf
- Ewald, F. 1992. A power without an exterior. Teoksessa: T.J. Armstrong (toim.) *Michael Foucault - Philosopher. Essays translated from French and German by Timonthy J. Armstrong*. New York: Harvester Wheatsheaf, 169-175.
- EWS 2016. About EWS. Viitattu 18.12.2015:
http://www.ews-online.org/en/menu_main/about-ews
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino. Alkuteos: *Mediadiscourse 1995*. Suomentanut Virpi Blom & Kaarina Hazard.
- Fairclough, N. 1995. *Critical discourse analysis*. London: Longman.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press
- Felkar, V. 2012. Marginalized muscle: Transgression and the female bodybuilder. *Ignite*, 4(1), 40-49.
- Fink, J. S. 2015. "Female athletes, women's sport, and the sport media commercial complex: Have we really "come a long way, baby"?" *Sport Management Review*, 18, 331-342.

- Fink, J. S., & Kensicki, L. J. 2002. An imperceptible difference: visual and textual constructions of femininity in *Sports Illustrated* and *Sports Illustrated for women*. *Mass Communication & Society*, 5(3), 317-339.
- Foucault, M. 2000. *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Foucault, M. 1998. *Seksuaalisuuden historia*. Tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M. 1990. *The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. 1988. *Technologies of the self*. Teoksessa: L.H. Martin, H. Gutman & P. Hutton (toim.) *Technologies of the self. A seminar with Michel Foucault*. The university of Massachusetts press.
- Foucault, M. 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings 1972-1977*. Brighton: The Harvester press.
- Foucault, M. 1978. *Archaeology of knowledge*. London: Tavistock Publications.
- George, M. 2005. Making sense of muscle: The body experiences of collegiate women athletes. *Sociological Inquiry*, 75(3), 317-345.
- GMMP 2015. *The Global Media Monitoring Project 2015*. World Association for Christian Communication. Viitattu 18.12.2015:
http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/highlights/highlights_en.pdf
- Grappendorf, H., & Lough, N. (2006). An endangered species: Characteristics and perspectives from female NCAA division I athletic directors of both separate and merged athletic departments. *The Sport Management and Related Topics Journal*, 2(2), 6-20.
- Greer, J. D., Hardin, M., & Homan, C. 2009. "Naturally" less exciting? Visual production of men's and women's track and field coverage during the 2004 Olympics.. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 53(2), 173-189.
- Griffin, P. 2007. *Changing the game. Homophobia, sexism and lesbians in sport. A documentary reader* Teoksessa: J. O'Reilly & S.K. Chan (toim.) *Women and sports in the United States*. University Press of New England, 217-234.
- Hakkarainen, T. 2011. *Twitter ja sosiaalinen media. Case Urheilulehti. Opinnäytetyö. Liiketoiminnan koulutusohjelma. Laurea Ammattikorkeakoulu*.
- Hakulinen Timo 1996. *Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille kävi kiivaana 1920-luvun lopulla*. Teoksessa: A. Nevala (toim.) *Olympialaiset ja naisliikunta satavuotiaat*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1996, 11-18.
- Hall, S. 1999. *Me ja muut: diskurssi ja valta*. Teoksessa M. Lehtonen ja J. Herkman (toim.) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 77-137.
- Hall, S. 1997a: *The Work of Representation*. Teoksessa S. Hall (toim.) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*, London: Sage, 13-75.
- Hall, S. 1997b. *The spectacle of the 'other'*. Teoksessa S. Hall (toim.) *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Culture,

- media and identities, Lontoo, Thousands Oaks, New Delhi: Sage & the open University, 223-290.
- Halila, A. & Sirmeikkö, P. 1960. Suomen voimistelu- ja urheiluliitto SVUL 1900-1960. Helsinki: SVUL.
- Hara-Fabrin, K. 2003. "Eikä se näyttänyt ensinnäkään rumalta" - 90 vuotta ensimmäisistä naisten yleisurheilun Suomen mestareista. Teoksessa: H. Roiko-Jokeja ja E. Sironen (toim.) Kynäniekkoja, kivinyrkkijä, mäkimatteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran kymmenvuotiskirja. Jyväskylä: Atena, 168-183.
- Hardin, M. 2005. Stopped at the gate: Women's sports, "reader interest," and decision making by editors. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(1), 62-77.
- Hargreaves, J. 1994. *Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sport*. London: Routledge.
- Harjunheimo, K. 1964. Warkauden urheilijat ry. 1904-1964. Varkaus: Warkauden Urheilijat.
- Heikkinen, A. 1981. Kansallisurheilun suuri nousu: Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918-1940. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 82. Helsinki.
- Heikkinen, A. 1977. Ammatillisesta amatööriksi. Suomen hiihtourheiluun ensi vaihe. Oulu: Kustannusyhtiö Pohjoinen.
- Heinilä, K. 1977. Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa: K. Heinilä (toim.) Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 15/1977, 1-26.
- Heinonen, J., Karisto, A. & Laaksonen, P. 2005. Salpausselän kisat. Suomalainen kansanjuhla. Lahti: Lahden hiihtoseura ry.
- Heinämaa, S. 1996. Ele, tyyli ja sukupuoli: Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.
- Helen, I. 1995. Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa R. Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 270-315.
- Helsingin Sanomat 2012. Norjan naishihtäjät vakuuttivat puhtauttaan riisuutumalla. 24.10. 2012. Viitattu 16.6.2016: <http://www.hs.fi/urheilu/a1305609314806>
- Hentilä, S. 1983. Suomen työläisurheilun historia II. Työväen Urheiluliitto 1944-1959. Hämeenlinna: Karisto.
- Hentilä, S. 1982. Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto 1919-1944. Hämeenlinna: Karisto.
- Heracleous, L. 2004. Interpretivist Approaches to Organizational Discourse. Teoksessa D. Grant, C. Hardy, C. Osrick & L. Putnam (toim.) *The SAGE Handbook of Organizational Discourse*. London: SAGE, 175-193.
- Herrala, H. 2015. Tytöt kaukalossa. Etnografinen tutkimus tyttöjen jääkiekkoharrastuksesta. *Acta Universitatis Lapponiensis* 303. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Higgs, C. T., Weiller, K. H., & Martin, S. B. 2003. Gender bias in the 1996 Olympic Games: A comparative analysis. *Journal of Sport and Social Issues*, 27(1), 52-64.
- Hokka, L. 2014. Miesten ja naisten tasa-arvon edistäminen liikuntapolitiikassa; Hyviä käytäntöjä Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:9.
- Holli, A. M. & Rantala, M. 2009. Tasa-arvoviranomaisen institutionaalinen asema. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 54. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Honkasalo, M-L. 2000. Miten sairaus rakentuu sosiaalisesti? Teoksessa: I. Kangas & S. Karvonen & A. Lillrank (toim.) *Terveys sosiologian suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Itkonen, H. 2007. Ammattimaiseen olympiaurheiluun. Teoksessa: V. Tikander, O. Viita & M. Vilen (toim.) *Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia*. Helsinki: WSOY, 270-309
- Itkonen, H. 2004. *Varkautelaisten vuosisata*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Itkonen, H. 1995. "Ankaroihin varustautumisiin" - Warkauden tehtaan hiihdot. Teoksessa: A. Nevala (toim.) *Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran Vuosikirja 1995*. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus, 109-121.
- IWG 2016. International Group on Women and Sport. About IWG. Viitattu 18.12.2015: <http://iwg-gti.org/about-iwg/>
- IOC 2015a. IOC Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism November 2015. Viitattu 18.12.2015: http://www.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Medical_commission/2015-11_ioc_consensus_meeting_on_sex_reassignment_%20and_hyperandrogenism-en.pdf
- IOC 2015b. IOC Women and sport awards 2015. International Olympic Committee. Viitattu 18.12.2015: http://www.olympic.org/Documents/Olympism_in_action/Women_and_sport/2015_focus_ioc_women_sport_inside_pages_en.pdf
- IOC 2014. Factsheet Women in the Olympic Movement 2014. A publication of the International Olympic Committee. May 2014. Viitattu 18.12.2015: http://www.olympic.org/Documents/Reference_documents_Factsheets/Women_in_Olympic_Movement.pdf
- Jokinen, A. 2003a. Miten miestä merkitään? Teoksessa: A. Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere University Press, 7-31.
- Jokinen, A. 2003b. Sisäsiistiä seksismiä: Slitz ja miehen kriisi. Teoksessa: A. Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere University Press, 112-140.
- Jokinen, A. 1999a. Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa: A. Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press, 15-51.

- Jokinen, A. 1999b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126-159.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa: A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75-105.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.
- Jorgensen, M. & Phillips, L. 2002. Discourse Analysis as Theory and Method. London: Sage.
- Juhila, K. 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa: A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160-198.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233-252.
- Jukola, M. 1958. Urheilun pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY
- Jukola, M. 1953. Suuri olympiakirja. Porvoo: WSOY.
- Jukola, M. 1948. Urheileva nuoriso. Suomen kansakoulunopettajain liitto.
- Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. 1997. Naisruumiin oikeudet. Teoksessa: E. Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 43-63.
- Jussila P. 1998. Suomen hiihto. Helsinki: Otava.
- Kaloniemi, Y. 1937. Suomen hiihtoliiton perustamisvaiheita. Teoksessa: T. Tarvanen (toim.) Suomen hiihto 1926-1936. Suomen hiihtoliitto. Helsinki: WSOY, 300-304.
- Kane, M. J. 2013. The better sportswomen get, the more the media ignore them. *Communication and Sport*, 1(3), 231-236.
- Kane, M. J. 1995. Resistance/transformation of the oppositional binary: exposing sport as a continuum. *Journal of sport & social issues* 19 (2), 191-218.
- Kane, M. J. & Greendorfer, S. L. 1994. The media's role in accommodating and resisting stereotyped images of women in sport. Teoksessa: P. J. Creedon (toim.) Women, media and sport. Challenging gender values. Thousand Oaks, CA: Sage publications, 28-42.
- Kane, M. J., LaVoi, N. M., & Fink, J. S. 2013. Exploring elite female athletes' interpretations of sport media images: A window into the construction of social identity and "selling sex" in women's sports. *Communication & Sport*, 1-30.

- Kane, M. J. & Lenskyj, H. J. 1998. Media treatment of female athletes: Issues of gender and sexualities. Teoksessa: L. A. Wenner (toim.) *MediaSport*. Lontoo: Routledge, 186-201.
- Kantola, H. 2007. Valmennuksen jalanjäljet. 100 vuotta suomalaista urheiluvallennusta. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja n:o 35. Jyväskylä: Gummerus.
- Kantola, H. & Rusko, H. 1984. Hiihto sydämen asiaksi. Suomalainen hiihtovalmennus. Helsinki: Valmennuskirjat Oy.
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M. 2012. Johdanto: tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasaarvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 7-27.
- Kari K. 1922. Urheilumerkki. Teoksessa: *Naiset ja urheilu*. Helsinki: Stockmann.
- Keskitalo H. & Siitonen L. 1977. Suomalainen nainen edustusurheilijana. Teoksessa: K. Heinilä (toim.) *Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia n:o 15/1977, 49-76.
- Kian, E. M., Mondello, M., & Vincent, J. 2009. ESPN – The women’s sport network? A content analysis of Internet coverage of March Madness. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 53(3), 477-495.
- Kim, K., & Sagas, M. 2014. Athletic or Sexy? A Comparison of Female Athletes and Fashion Models in Sports Illustrated Swimsuit Issues. *Gender Issues*, 31, 123-141.
- Kim, E., Walkosz, B. J., & Iverson, J. 2006. USA Today’s coverage of the top women golfers, 1998-2001. *The Howard Journal of Communications*, 17, 307-321.
- King, C. 2007. Media portrayals of male and female athletes: a text and picture analysis of British national newspaper coverage of the Olympic Games since 1948. *International Review for the Sociology of Sport*, 42(2), 187-199.
- Kinnick, K. N. 1998. Gender bias in newspaper profiles of 1996 Olympic athletes: a content analysis of five major dailies. *Women’s Studies in Communication*, 21(2), 213-237.
- Kinnunen, T. 2001. Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruumiissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kirjavainen, J. 1969. I osa (1886-1931). Teoksessa: H. Eljanko ja J. Kirjavainen (toim.) *Suomen hiihdon historia 1886-1968*. Helsinki: WSOY, 1-155.
- Kirjavainen, J. 1955. Suomalaiset suurhiihtäjät (osa 3) Veli Saarisesta Eino Olkinuoraan. Porvoo/Helsinki: WSOY.
- Kirjavainen, J. 1941. Suomalaiset suurhiihtäjät (osa 2) Santeri Tasasta Martti Lappalaiseen. Porvoo: WSOY.
- Kirjavainen, J. 1938. Suomalaiset suurhiihtäjät (osa 1) Aappo Luomajoesta Jussi Niskaan. Katsaus vanhimpien suurhiihtäjiemme tekoihin ladulla sekä vilkaisuja heidän elämänsä vaiheisiin. Porvoo/Helsinki: WSOY.
- Kleemola, I. 1976. Suomen naisten liikuntakasvatusliiton historia 1896-1975. Helsinki: Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton julkaisu no 36.

- Knight, J. L., & Giuliano, T. A. 2001. He's a Laker, she's a looker: The consequences of gender-stereotypical portrayals of male and female athletes by the print media. *Sex Roles*, 45(3/4), 217-229.
- Knuuttila, T. & Lehtinen, A.P. 2010. Johdanto: Representaatio - tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Teoksessa: T. Knuuttila ja A. P. Lehtinen (toim.) Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus, 7-31.
- Kokkonen, J. 2007. "Oikeiden olympiakisojen maa". Teoksessa: V. Tikander ja O. Viita (toim.) Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia. Helsinki: WSOY, 108-173.
- Kokkonen, M. 2012. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Helsinki: Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5.
- Koljonen, K. 2000. Asiamiesten selostuksista ammattilaisten analyysihin. Helsingin Sanomien urheilujournalismi vuosina 1973-1998. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 95.
- Kontula, A. 2009. Tästä äiti varoitti. Helsinki: Like Kustannus.
- Kosonen, U. 1992. Minun juoksuhistoriani. Teoksessa: E. Sironen, A. Tiihonen ja S. Veijola (toim.) Urheilukirja. Tampere: Vastapaino, 21-39.
- Kuisma, S. 2008. Kevyesti, mutta voimalla: naisten hiihto Salpausselän kisoissa 1923-1952. Teoksessa: H. Roiko-Jokela ja E. Sironen (Toim.) Hevosten jäljillä. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Helsinki; Jyväskylä: Minerva, 43-60.
- Kukkonen, R. 1937. Hiihto joka miehen urheiluna. Teoksessa: Suomen hiihto 1926-1936. Suomen hiihtoliitto. Helsinki: WSOY, 173-182.
- Kuosmanen, S. 2015. VL: Kysymyksiä. Email annu.kaivosari@uef.fi 23.12.2016.
- Kusch, M. 1993. Tiedon kentät ja kerrostumat - Michel Foucault'n tieteentutkimuksen lähtökohdat. (Suomentanut Heini Hakasalo) Prometheus-sarja. Oulu: Kustannus Pohjoinen.
- Laine, A. 2011. Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi -maaottelu: vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympia uutisoinnista. Helsinki: Edita.
- Laine, L. 2007. Sillanrakennusta ja tehovalmennusta. Teoksessa: V. Tikander, O. Viita & M. Vilen (toim.) Sadan vuoden olympiadi. Suomalaisen olympialiikkeen historia. Helsinki: WSOY, 174-228.
- Laine, L. 2002. Naishiihdon pitkä matka olympialajiksi. Teoksessa: H. Roiko-Jokela ja E. Sironen (toim.) Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 121-138.
- Laine L. 2000. Työväen urheiluliikkeen naiset. Helsinki: Otava.
- Laine L. 1996a. Kuinka ylittää rajat? Naiset Pohjoismaiden urheilujärjestöissä. Teoksessa: A. Nevala (toim.) Olympialaiset ja naisliikunta satavuotiaat. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja, 39-52.
- Laine, L. 1996b. Voimistelevat ja urheilevat aatteen sisaret. Piirteitä työläisnaisten liikuntakulttuurin kehityksestä. Teoksessa: P. Hihnala (toim.) Liikkeen puolesta. Työväen Urheiluliiton naisia 1919-1996. Helsinki: Suomen Työväen Urheiluliitto TUL ry, 9-89.

- Laine L. 1992a. Urheilu valtaa mielet. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki: VAPK-kustannus, 101-132.
- Laine L. 1992b. Järjestöelämän oppivuodet. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki: VAPK-kustannus, 167-182.
- Laine L. 1992c. Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki: VAPK-kustannus, 183-214.
- Laine, L. 1989. The nature of woman – The nature of man: The effects of gender images on organizing sport in Finland in the 1920s and 1930s. Teoksessa: Proceedings of the Jyväskylä Congress on movement and sport in women's life. August 17-21, 1987 vol 1. Jyväskylä.
- Laine, L. 1984. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856–1917. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja 93 A. Helsinki.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: J. Aaltola ja R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia ajattelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.
- De Lauretis, T. 2004. Itsepäinen vietti. Kirjoituksia sukupuolesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta. Toimittanut: Anu Koivunen. Suomentanut Tutta Palin ja Kaisa Sivenius (luku 1). Tampere: Vastapaino.
- De Lauretis, T. 1988. Feminist studies/ critical studies: issues, terms, and contexts. Teoksessa: T. de Lauretis (toim.) Feminist studies/ critical studies, Bloomington: Indian University Press, 1-19.
- Lehtinen, T. L. 2006. Nais- ja miesurheilijan representointi Helsingin Sanomissa vuoden 2004 Ateenan olympialaisten kontekstissa. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Suomen kielen pro gradu -tutkielma.
- Lehtonen, M. 1996. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Lenskyj, H. J. 1998. 'Inside sport' or 'on the margins'? Australian women and the sport media. *International review for the sociology of sport*, 33(1), 19-32.
- Lenskyj, H. J. 1994. Sexuality and femininity in sport contexts: Issues and alternatives. *Journal of sport & social issues*, 18(4), 356-376.
- Lenskyj, H. 1986. *Out of bounds. Women, sport and sexuality*. Toronto, Ontario: The Women's press.
- Liao, J. & Markula, P. 2009. Reading media texts in women's sport: Critical discourse analysis and Foucauldian discourse analysis. Teoksessa: P. Markula (toim.) Olympic women and the media – International perspectives. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan, 30–49.

- Liikuntalaki 390/2015. Ajantasainen lainsäädäntö. Valtion säädöstietopankki. Viitattu 10.12.2015: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>
- Lille, M. 1922. Nykyaikainen nainen ja talviurheilu. Teoksessa: Naiset ja urheilu. Helsinki: Stockmann.
- Lippe, G., von der. 1997. Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskultur i Norge: 1890-1950 – med et sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark. Dr. thesis in sporthistory and sport sociology. Oslo: NIH.
- Lönnrot, E. 2000. Kalevala. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 14. Jyväskylä: Gummerus.
- MacKy, S. & Dallaire, C. 2009. Campus newspaper coverage of varsity sports. Getting closer to equitable and sports-related representations of female athletes? *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 25-40.
- Markula, P. 2009a. Introduction. Teoksessa: P. Markula (toim.) *Olympic Women and the Media: International Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1-29.
- Markula P. 2009b. Acceptable bodies: Deconstructing the Finnish media coverage of the 2004 Olympic games. Teoksessa: P. Markula (toim.) *Olympic Women and the Media: International Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 87-111.
- Markula, P. 2001. Beyond the Perfect Body. Women's Body Image Distortion in Fitness Magazine Discourse. *Journal of Sport & Social Issues*, 25(2), 158-179.
- Markula, P. 1995. Firm but shapely, fit but sexy, strong but thin: The postmodern aerobicizing female bodies. *Sociology of sport journal* 12(4), 424-453.
- Mattila, R. 2014. Suomesta todellinen liikunnan ja urheilun tasa-arvoma. *Liikunta & tiede* 51(4), 63-54.
- Meân, L. J. & Kassing J. W. 2008. "I would just like to be known as an athlete": Managing hegemony, femininity, and heterosexuality in female sport. *Western Journal of Communication*, 72(2), 126-144.
- Meier, M. 2015. "The value of female sporting role models." *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 18(8), 968-982.
- Meinander, H. 1992a. Warpaille y-lös! Kyykkyy a-las. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131*. Helsinki: VAPK-kustannus, 81-100.
- Meinander, H. 1992b. Koululiikunta etsii paikkaansa. Teoksessa: T. Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131*. Helsinki: VAPK-kustannus, 283-302.
- Messner, M. A. 2002. *Taking the Field: Women, Men, and Sports*. Minneapolis, MN, USA: University of Minnesota Press.

- Messner, M., Duncan, M. C., & Jensen, K. 1993. Separating the men from the girls: The gendered language of televised sports. *Gender and Society*, 7, 121-137.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Mills, S. 1997: *Discourse*. London: Routledge.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia ajattelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-67.
- Moisio, T. 1990. Naisurheilutoimittajien kokemat ammatilliset ennakkoluulot sanomalehdissä. Tampereen yliopisto. Toimittajatutkinnon tutkielma.
- Mosewich, A. D., Vangool, A. B., Kowalski, K. C., & McHugh, T. L. F. 2009. Exploring women track and field athletes' meanings of muscularity. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(1), 99-115.
- Hakomäki, R. 2007. Lyly ja kalhu Tornionjokilaaksosta. Museovirasto. Viitattu 21.9.2010: http://www.nba.fi/fi/kansatieteelliset_sukset
- Mustakallio, S. 1996. *Nainen ja ääni. 90 vuotta naisten äänioikeutta*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto OK ry.
- Mäkelä, A. 2006. Kauneuden korostusta vai urheilun arvostusta? Tutkimus naisyleisurheilun uutisoinnista Helsingin Sanomissa vuosien 1983 ja 2005 MMkilpailujen yhteydessä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Naula, T. 1994. Nopeuden ja kauneuden symbioosi. Urheilujournalismin naiskuva kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä, tutkimuskohteena yleisurheilun MM-kilpailut 1993. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Niemi, J. 2013. Naisia, miehiä ja sukupuoliä. *Tieteessä tapahtuu*, 31(1), 38-41.
- Nikkilä, E. 1966. *Suksen tarina*. Helsinki: WSOY
- Nygren. 1969. *Punainen olympia: TUL kansainvälisen työläisurheilun vaiheissa 1920-1930-luvuilla*. Helsinki: Tammi.
- Nygren H., Raevuori A. & Mäki-Kuutti T. 1983. *Pitkä latu. Vuosisata suomalaista hiihtourheilua*. Helsinki: WSOY.
- Ojajärvi, S. 2004. Toistamisen politiikka: Judith Butler ja sukupuolen tekeminen. Teoksessa: T. Mörä, I. Salovaara-Moring & S. Valtonen (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 255-273.
- Ojajärvi, S. & Valtonen, S. 2001. *Naisten lentopallo, asiaa! Journalismikritiikin vuosikirja 2001*. Tiedotustutkimus 24 (1), 19-26.
- Oksala, J. 1997. Foucault ja feminismi. Teoksessa S. Heinämaa, M. Reuter & S. Saarikangas (toim.) *Ruumiin kuvia. Subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus, 168-190.
- Olympic agenda 2020. 20+20 recommendations. international Olympic Committee. 8.-9.12.2014. Viitattu 18.12.2015: http://www.olympic.org/Documents/Olympic_Agenda_2020/Olympic_Agenda_2020-20-20_Recommendations-ENG.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa. Viitattu 12.12.2015:
<http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/kansalaistoiminta/tasa-arvo/?lang=fi>
- Paasilinna, A. 1998. Hankien tarinoita. Suomalaisen hiihdon monituhatuotinen historia. Helsinki: Tietosanoma.
- Parviainen, H. 2006. Hiihtävä sulhanen. Hiihtäminen Suomen kansalliseepoksessa Kalevalassa ja runokokoelma Kantelettaressa. Viitattu 14.9.2016: www.lahdenmuseot.fi/index.php/download_file/view/673/
- Parviainen, H. 202. Suksen ja hiihdon alkuperästä. Teoksessa: S. Karhu (toim.) Yhdessä hiihtäen. Helsinki: Edita, 41-53.
- Perko, T. 1991. Suomalainen urheilulehdistö. Teoksessa: Suomen lehdistön historia, osa 9: Erikoisaikakauslehdet. Kuopio: Kustannuskiila, 217-261.
- Pfister, G. 2010. Women in sport: Gender relations and future perspectives. *Sport in Society: Culture, Commerce, Media, Politics*, 13(2): 234-248.
- Pfister, G. 2003. Kaupan paljasta pintaa – Anna Kournikova ja urheilu tavarana. Teoksessa: H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Kynäniekkoja, kivinyrkkjä, mäki-matteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena, 152-166.
- Pfister, G. 1994 Beauty Awards versus Gold Medals. *Olympic Women's Sports Mirrored by The German Press (1928-1980)*. Teoksessa: F. Takacs (toim.) *The 100 year history of Olympism in the mirror of Sciences*. Budabest, 25-36.
- Pietikäinen, S. 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa: K. Sajavaara ja A. Piirainen-Marsh (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 191-217.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pihkala, L. 1963. Tahkon latu: Lauri Pihkala eilen ja tänään. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura ry.
- Piikkarit 1995. Naisliikunnan työryhmä Piikkarit. 1995. Piikkareilla nopeammin korkeammalle tasaarvoisemmin. Opetusministeriön työryhmäraportti 3. Helsinki: Painatuskeskus.
- Pirinen, R. 2006. Urheileva nainen lehtiteksteissä. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1138.
- Pirinen, R. 1999. Lammin likka heitti kultaa, mutta Tohmajärven karhu pelasti Suomen maineen. *Sukupuoli sanomalehtien urheilusivuilla. Tiedotustutkimus*, 22(2), 30-43.
- Pirinen, R. 1998. Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kypistä kertovissa artikkeleissa. *Naistutkimus - Kvinnoforskning*, 11(2), 16-31.
- Pirinen, R. 1997. Catching up with men? Finnish newspaper coverage of women's entry into traditionally male sports. *International review for the sociology of sport*, 32(3), 239-249.

- Pirinen, R. 1995. Naisurheilijat näyttävät naisilta - tekstimuotokuvia naisurheilijoista. Teoksessa: A. Tuomisto & H. Uusikylä (toim.) Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 122-133.
- Pirinen, R. 1993. Hymyn takana piilee voimainen. Naisurheilijahahmojen representoimat naiseudet naistenlehdissä 1950-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasosiologian lisensiaatintyö.
- Pringle, R. 2005. Masculinities, sport, and power: a Critical Comparison of Gramscian and Foucauldian Inspired Theoretical Tools. *Journal of Sport and Social Issues*, 29(3), 256-278.
- Pänkäläinen, S. 1998a. Lyhyt johdatus suomalaiseen urheilujournalismiin. Teoksessa: A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela (toim). *Urheilu, historia ja julkisuus*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä: Gummerus, 45-54.
- Pänkäläinen, S. 1998b. Suomalainen urheilujournalismi. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisusarja Impulssi XV.
- Raiskio, K. 2005. Joka ei ole kanssamme on meitä vastaan. Tehdasurheilua ja kontrolli Valkekoskella. Teoksessa: H. Roiko-Jokela, E. Sironen ja O. Viita (toim.) *Taidetta ja tehdasurheilua*. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä, Atena Kustannus Oy, 13-26.
- Rantala, M. 2011. Ruumis objektina ja subjektina. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä vuosina 1945-1969. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Suomen historian pro gradu -tutkielma.
- Riemer, B. A., & Visio, M. E. 2003. Gender typing of sports: an investigation of Metheny's classification. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74(2), 193-205.
- Rose, N. 1999. *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rossi, L-M. 2010. Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa: T. Knuuttila ja A. P. Lehtinen (toim.) *Representaatio*. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus, 261-275.
- Rönkä, M. 1989. Sanomalehtien urheiluosastojen tavoitteista ja niiden toteutumisesta. Helsingin yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Saari, M. 2012. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tasa-arvopolitiikan strategiana. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä* Helsinki: Gaudeamus, 175-197.
- Saari, M. 2000. Marja-Liisa ja Harri. Yhteisten vuosien voitolliset vaiheet jatkuvat. Helsinki: Art House.
- Saarinen V. & Sorjonen T. I. 1956. *Uusi hiihtokirja*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Sabo, D., Gray P, Moore L. A. 2000. Domestic Violence and Televised Athletic Events "It's a man thing" Teoksessa: J. McKay, M.A. Messner & D. Sabo

- (toim.) Masculinities, gender relations and sport. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 127-146.
- Sabo, D. & Panepinto J. 1990. Football ritual and the social reproduction of masculinity. Teoksessa: M.A. Messner & D.F. Sabo (toim.) Sport, men and the gender order. Critical feminist perspectives. Champaign: Human Kinetics Publisher, 115-126.
- Sandberg, H. 1979. Hiihtourheilu Suomessa. Tornedalica 28. Tornionlaakson kotiseututoimikunta.
- Santala, L. 1926. Suomen voimistelu- ja urheiluliitto 1906-1926. Porvoo: Werner Söderström oy.
- Schmalz, D.L. & Kerstetter, D.L. 2006. Girlie girls and manly men: Children's stigma consciousness of gender in sports and physical activities. Journal of Leisure Research, 38(4), 536-557.
- Schulze, L. 1997. On the Muscle. Teoksessa: P. Moore (toim.) Building bodies. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 9-30.
- Sherry, E., Osborne, A. & Nicholson, M. 2015. Images of Sports Women: A review. Sex Roles 74: 299-309.
- SLU 2011a "Sopivia tyttöjä - oikeita poikia" Hyvän seuran opas sukupuolitietoiseen arkeen. SLU-julkaisusarja 7/2011. Viitattu 15.12.2015: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTQvMDQvMjMvMDIlfNDJfNTZfOTRfU0xVX1JFUEVfZXNpdGUzX3N1a3VwdW9saXRpZXRvaXNlZW5fYXJrZWVuX0ZJTkFmLnBkZiJdXQ/SLU-REPE_esite3_sukupuolitietoiseen_arkeen_FINAL.pdf
- SLU 2011b Näköaloja laaja-alaisiin tasa-arvokysymyksiin. Kaikkien tasavertainen oikeus liikuntaan ja urheiluun. SLU-julkaisusarja 5/2011. Viitattu 15.12.2015: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTQvMDQvMjMvMDIlfNDJfMDZfMzEyX1NMV9SRVBFX2VzaXRIMV9uYWtvYWxvamFfRkIQQUwucGRmIl1d/SLU-REPE_esite1_nakoaloja_FINAL.pdf
- SLU 2008. Hyvän Seuran Reilun Pelin opas - Pitäisikö tätäkin nyt mieltää? SLU-julkaisusarja 5/2008. Viitattu 15.12.2015: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTMvMTEvMjUvMTdfNTNfMTNfMTM3X1NlMVXJlaWx1bnBlbGlub3Bhc19wYWlub29uLnBkZiJdXQ/SLUreilunpelinopas_painoon.pdf
- SLU 2005. Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa 2004. Selvitys miesten ja naisten asemasta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. SLU-julkaisusarja 2/2005. Viitattu 15.12.2015: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/slu_tasapeli_tilastot_0205_2.pdf?lang=fi
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Sukupuolisilmäläsit käyttöön. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 43. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 12.6.2016: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112343/URN%3aNBN%3afi-fe201504227201.pdf?sequence=1>
- Sport.fi/ LiikunNaiset-verkosto. Viitattu 24.8.2016:

- <http://www.sport.fi/verkotot/muut-verkotot/liikunnaiset>
Sport.fi/ Maastohiihto. Viitattu 21.6.2016:
- <http://www.sport.fi/olympialaiset/olympiakisat/olympiahistoria/olympialajit/talvilajit/maastohiihto>
- Sport.fi/ Olympialajit. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.sport.fi/olympialaiset/olympiakisat/olympiahistoria/olympialajit>
- Statista 2017. Share of female participants in the Olympic Summer Games from 1992 to 2016. Viitattu 4.1.2017:
<https://www.statista.com/statistics/531146/women-participants-in-olympic-summer-games/>
- Suomela, K. 1944. Suomen urheilun historia. Osa I. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kivi.
- Suomen Hiihtoliiton toimintasäännöt 2015. Hiihtoliiton valtuuskunta 23.5.2015. Viitattu 16.12.2015:
http://www.hiihtoliitto.fi/site/assets/files/14774/hiihtoliiton_toimintas_nn_t_2015.pdf
- Suomen Hiihtoliiton vuosikertomus 2014-2015. Tilikausi 1.6.2014-31.5.2015. Suomen Hiihtoliitto ry/ Valo. Viitattu 16.12.2015:
http://www.hiihtoliitto.fi.pwire.fi/site/assets/files/20790/shl_vuosikertomus_2014_-_2015.pdf
- Suomen Hiihtoliitto 2016a. Maastohiihdon maajoukkue 2016-2017. Viitattu 21.6.2016: <http://www.hiihtoliitto.fi.pwire.fi/maastohiihto/huippu-urheilu/maajoukkueet/a-maajoukkue/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016b. Maastohiihdon haastajaryhmä 2016-2017. Viitattu 21.6.2016: <http://www.hiihtoliitto.fi.pwire.fi/maastohiihto/huippu-urheilu/maajoukkueet/b-maajoukkue/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016c. Maastohiihdon nuorten maajoukkue (St1) 2016-2017. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi.pwire.fi/maastohiihto/huippu-urheilu/maajoukkueet/st1-nuorten-maajoukkue/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016d. Henkilökunta. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi/suomen-hiihtoliitto/yhteystiedot/henkilokunta/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016e. Maastohiihto/ Valmentajat. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi/maastohiihto/maastohiihto/yhteystiedot/valmentajat/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016f. Maastohiihto/ Johtoryhmä. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi/maastohiihto/maastohiihto/yhteystiedot/johtoryhma/>
- Suomen Hiihtoliitto 2016g. Johtokunta. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi/suomen-hiihtoliitto/yhteystiedot/luottamusjohto/johtokunta/>

- Suomen Hiihtoliitto 2016h. Maastohiihto/ Työryhmät. Viitattu 21.6.2016:
<http://www.hiihtoliitto.fi/maastohiihto/maastohiihto/yhteystiedot/tyoryhmat/>
- Suomen Hiihtoliitto 2006. Suomen Hiihtoliitto Ry:n tasa-arvosuunnitelma vuodelle 2006. Viitattu 29.11.2009:
http://www.hiihtoliitto.fi/suomen_hiihtoliitto/tasa-arvosuunnitelma/
- Suomen Maastohiihto ry 2011. Suomen Maastohiihto ry:n vuosikertomus 2010-2011. Viitattu 16.12.2015:
http://www.hiihtoliitto.fi/site/assets/files/14670/smh_vuosikertomus_01012010-31052011.pdf
- Suuronen, J. 1995. Muuttunut urheilukulttuuri, muuttuneet urheilusivut. Helsingin Sanomien ja Keskisuomalaisen urheilusivujen sisältö vuosina 1959 ja 1989. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Journalistiikan pro gradu -tutkielma.
- Tarvanen, T. 1937a. Piirteitä Suomen hiihdon ja mäenlaskun kehityksestä vv. 1929-36. Teoksessa: Suomen hiihto 1926-1936. Suomen hiihtoliitto. Helsinki: WSOY, 7-15.
- Tarvanen, T. 1937b. Hiihto- ja mäenlaskukilpailut vv. 1926-36. Teoksessa: Suomen hiihto 1926-1936. Suomen hiihtoliitto. Helsinki: WSOY, 16-72.
- Tasa-arvolaki 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 21.6.2016:
<https://www.tasa-arvo.fi/documents/10181/34936/Tasa-arvolaki2015.pdf/bb20b6e9-7806-4a43-8308-82e4ec15ab68>
- Tasa-arvovaltuutettu 2016. Tasa-arvovaltuutetun lausunto yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen yhdistämisestä (TAS 220/2016, annettu 15.6.2016) Viitattu 21.6.2016: <https://www.tasa-arvo.fi/-/tasa-arvovaltuutetun-lausunto-yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvovaltuutettujen-yhdistamisesta-tas-220-2016-annettu-15-6-2016->
- Tasa-arvovaltuutettu 2015. Tasa-arvolaki pähkinänkuoressa. Viitattu 21.6.2016:
<https://www.tasa-arvo.fi/tasa-arvolaki-pahkinankuoressa>
- Tervo, M. 2003. Geographies in the Making: Reflections on Sports, the Media, and National Identity in Finland. Nordia Geographical Publications 32(1). Oulu: University Press.
- Tervo, M. 2002. Havuja, perkele! Sukupuoli, sankaruus ja kansallinen identiteetti suomalaisessa urheilu-uutisoinnissa. Maantiede, maisema ja ympäristö: tutkimuksen ja opetuksen haasteet. Maantieteiden päivät Oulussa 18-19.10. 2002. Oulun yliopisto. Maantieteiden laitos, 64.
- THL 2016. Tasa-arvon virstanpylväitä. Viitattu 21.6.2016:
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/toimijat/tasa-arvon-virstanpylvaita>
- Tiihonen, A. 2002. Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: Oikeita miehiä - ja urheilijoita. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 134. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Tiihonen A. 2001. SuVaa valmennukseen. Sukupuoli- ja urheiluvalmennus. Suomen Liikunta ja Urheilu ry. SLU-julkaisu 7/01

- Tiihonen A. 1994 Urheilussa kilpailevat maskuliinisuudet. Teoksessa: J. Sipilä ja A. Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino, 229-251.
- Tuggle, C.A. & Owen, A. 1999. 'A Descriptive Analysis of NBC's Coverage of the Centennial Olympics: The "Games of the Women?", Journal of Sport and Social Issues, 23(2), 171-82.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Tuori K. 2002. Foucault'n oikeus. Kirjoituksia oikeudesta ja sen tutkimisesta. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Turpeinen, S. Jaako, J. Kankaanpää, A. & Hakamäki, M. 2011. Liikunta ja tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33.
- Turtiainen, J. 2005. Hirviöitä ja bikinejä - Urheilevat naiset maskuliinisuuden varjossa. Teoksessa: M. Laiho & I. Ruoho (toim.). Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 51-68.
- Turtiainen, R. 2016. Naisjoukkuelajit sosiaalisessa mediassa - sukupuolen, etnisyyden ja seksuaalisuuden esityksiä haastamassa. Teoksessa: P. Berg ja M. Kokkonen (toim.) Urheilun takapuoli - tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 186. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 111-137.
- Turtiainen, R. 2015. Men's soccer? Naisten jalkapallon MM-kisat sosiaalisessa mediassa. WiderScreen 3/2015. Viitattu 12.5.2016:
<http://widerscreen.fi/numerot/2015-3/men-s-soccer-naisten-jalkapallon-mm-kisat-sosiaalisessa-mediassa/>
- Turtiainen, R. 2012. Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin: digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa. Turun yliopisto, Turku. Turun yliopisto / Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman julkaisuja, no. 37.
- Turtiainen, R. 2010. "Tässä ovat Käldin enkelit." Mediavälitteistä arvokisahuumaa naisten jalkapallon EM-kotikisoissa. Kasvatus & Aika 4(2), 179-202.
- Turtiainen, R. 2009. Realistisuuden ylistys: Pelaaan jalkapalloa - olen mies. Teoksessa J. Suominen ja muut (toim.) Pelitutkimuksen vuosikirja 2009, Tampere: Tampereen yliopisto, 124-129.
- Turtiainen, R. 2007. Kahden kaukalon välissä - Fantasia-liigojen maailmaa kartoittamassa. Lähikuva 20(4), 39-59.
- Turunen, A. 2011. Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889-1945. Kansatieteellinen arkisto 53. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Törrönen, J. 2010. Kuvaus, näkökulma, ääni: Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. Teoksessa: T. Knuuttila ja A. P. Lehtinen (toim.) Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus, 276-304.

- Urheilulehti 2005. 2002-2008: A-lehdissä uuteen nousuun. Viitattu 20.5.2015: <http://www.urheilulehti.fi/lisaa-lajeja/2002-2008-lehdissa-uuteen-nousuun>
- Valo ry 2015a. Valon askelmerkit ja toimenpiteitä tasa-arvotyössä. Viitattu 15.12.2015: <http://www.sport.fi/en/arvot-ja-vastuullisuus/tasa-arvo>
- Valo ry 2015b. Valon ja Olympiakomitean yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Hyväksytty Olympiakomitean ja Valon hallituksessa 9.12.2015. Viitattu 15.12.2015: <http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTUvMTIvMTYvMTRfNDIhMTRfNzIyX1ZhbG9uX2phX09seW1waWFrb21pdGVhbl95aGRlbnZlcnRhaXN1dXNzdXVubml0ZWxtYV9uZXR0aWluLnBkZiJdXQ/Valon%20ja%20Olympiakomitean%20yhdenvertaisuussuunnitelma%20nettiin.pdf>
- Valtonen, S. 1998: Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa A. Kantola, I. Moring & E. Väliverronen (toim.) Media-analyysi - tekstistä tulkintaan. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- van Dijk, T. A. 1997. The Study of Discourse. Teoksessa T. A. van Dijk (toim.) Discourse as Structure and Process. London: Sage Publications Ltd, 1-34
- Varis, T. 1989. Vallan genealogia. Tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä. Tampere: Tampereen yliopiston jäljennepalvelu.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vasara, E. 2002. Lottien urheiluelämää: hiihtoa ja patikointia suojeluskuntahengessä. Teoksessa: H. Roiko-Jokela ja E. Sironen (toim.) Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 53-66.
- Vasara, E. 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918-1939. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Vettenniemi, E. 2008. Suomalaisen urheilun synty. Ravisportti 1800-luvulla ja sen vaikutus ihmiskilpailuihin. Historiallisia tutkimuksia 237. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi
- Vincent, J., Imwold, C., Masemann, V. & Johnson, J. T. 2002. A comparison of selected "serious" and "popular" British, Canadian and United States newspaper coverage of female and male athletes competing in the Centennial Olympic Games. International Review for the Sociology of Sport, 37(3-4), 319-335.
- Virtapohja, K. 1998. Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Wallace, C. 1992. Critical literacy awareness in the EFL classroom. Teoksessa: N. Fairclough (toim.) Critical language awareness. New York: Longman, 59-92.

- Weber, J. D., & Carini, R. M. 2013. Where are the female athletes in Sports Illustrated? A content analysis of covers (2000–2011). *International Review for the Sociology of Sport*, 1-8.
- Wensing, M. H., & Bruce, T. 2003. Bending the rules: Media representations of gender during an international sporting event. *International Review for the Sociology of Sport*, 38(4), 387–396.
- Whisenant, W. A. (2008). Sustaining male dominance in interscholastic athletics: A case of homologous reproduction. . . or not? *Sex Roles*, 58(11-12), 768–775.
- Wickman, J. 2006. Mediaseksikäs miesurheilija. Teoksessa T. Kinnunen & A. Puutonen (toim.) *Seksuaalinen ruumis*. Helsinki: Gaudeamus, 143-159.
- Wilskman, I. 1907. Suomen urheilut. XX:n vuosisadan alkuvuosina. Useitten suomalaisten voimailijain ja urheilijain suosiollisesti avustamana. Helsinki: Yrjö Weilin.
- Wodak, R. 2002: What CDA is about – A Summary of its History, Important Concepts and its Developments. Teoksessa R. Wodak (toim.) *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 1-14.
- Wodak, R. 1996: *Disorders of Discourse*. London: Longman.
- Wood, L. & Kroger, R. 2000. *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. London: SAGE.
- Wooffitt, R. 2005. *Conversation Analysis and Discourse Analysis*. London: SAGE.
- Yle Urheilu 2012. Norjalaishihtäjät ottivat paidat pois – ”100-prosenttisen puhdas”. 24.10.2012. Viitattu 16.6.2016: <http://yle.fi/urheilu/3-6348117>
- Yle Urheilu 2016. Aino-Kaisa Saarisen idea läpi – FIS suosittelee huomattavia parannuksia urheilijäideille. 8.6.2016. Viitattu 22.6.2016: <http://yle.fi/urheilu/3-8941814>